

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

1991 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

NADINE GORDIMER

OĞLUMUN
ÖYKÜSÜ

ROMAN

İNGİLİZCE ASLINDAN ÇEVİREN

SECKİN SELVİ

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

Can Yayınları: 1862

My Son's Story, Nadine Gordimer

© Felix Licensing BV, 1990

© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2010

Bu eserin Türkçe yayın hakları Akcalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Kapak resmi: © iStockphoto.com / Elena Ray

1. basım: Şubat 2010

Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Erkal Yavi

Kapak düzeni: Semih Özcan

Dizgi: Gelengül Çakır

Düzeltili: Fulya Tükel

Kapak baskı: Çetin Ofset

İç baskı ve cilt: Eko Matbaası

ISBN 978-975-07-1132-9

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 – 252 59 88 – 252 59 89 Fax: 252 72 33

<http://www.canyayinlari.com>

e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Nadine Gordimer
OĞLUMUN
ÖYKÜSÜ
1991 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

ROMAN

İngilizce aslından çeviren
SEÇKİN SELVİ

CAN YAYINLARI

**NADINE GORDIMER'İN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
DİĞER KİTABI**

BAŞKA DÜNYALAR / *roman*

Nadine Gordimer, 20 Kasım 1923'te Güney Afrika'da, Johannesburg yakınlarında küçük bir madenci kasabasında dünyaya geldi. Anne ve babası Yahudi'ydi; kuyumculuk yapan babası Rusya'dan, annesi İngiltere'den göç etmişti. Aldığı manastır eğitiminden sonra Johannesburg'da Witwaterstrand Üniversitesi'ni bitirdi. Nadine Gordimer, yazmaya dokuz yaşında başladı ve on beş yaşındayken yazdığı ilk kısa öyküsü Güney Afrika'da bir dergide basıldı. On yıl sonra, 1949'da ilk öykü kitabı, *Face to Face* yayımlandı. İlk romanı *The Lying Days*, 1953 yılında çıktı. Afrika, Avrupa ve Kuzey Amerika'nın birçok yerini gezdi, ancak Johannesburg'da yaşamayı sürdürdü. Nadine Gordimer, bugüne kadar on roman ve yedi öykü kitabının yanında edebiyat eleştirileri ve değişik konularda pek çok makale yazdı, konferanslar verdi. 1974 yılında *The Conservationist* adlı kitabıyla Booker Ödülü'nü, 1991 yılında da Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı.

Seçkin Selvi, Üsküdar Amerikan Koleji'ni bitirdikten sonra öğrenimini Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde sürdürdü. Meslek yaşamını çevirmenlik, gazetecilik ve tiyatro eleştirmenliği dallarındaki paralel çalışmalarıyla yürüttü. 1971-1980 yılları arasında *Tiyatro 70* dergisini, 1981-1982'de *Edebiyat 81* dergisini çıkardı ve genel yayın yönetmenliğini üstlendi. 1982-1993 döneminde *Günaydın* ve *Sabah* gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı. 1986 yılından bu yana *Milliyet Sanat* dergisinde tiyatro eleştirileri yazıyor. Müjdat Gezen Sanat Merkezi'nde 1991-1994, Yeditepe Üniversitesi Tiyatro Bölümü'nde de 1996-2006 yılları arasında öğretim görevlisi olarak eleştiri dersi verdi. 1957 yılında başlayan çevirmenlik alanında tiyatro, felsefe ve edebiyat dallarında 138 yapıt çevirdi. Çevirmenliğinin 50. yılında Çevirmenler Derneği Onur Ödülü'nü aldı. 16 yıl bir halkla ilişkiler ajansında Genel Müdür olarak görev yaptıktan sonra, halen Can Yayınları'nda editör olarak çalışıyor.

Nasıl mı öğrendim?

Ona yalan söylüyordum.

Kasım. Ders çalışma iznindeydim. Son sınıf öğrencilerine sınavlardan iki hafta önce evde kalıp sınava hazırlanma izni verilirdi. Bir arkadaşın evinde ders çalışacağımızı söyleyip sinemaya tüyüyordum. Bizleri ancak bir yıldan bu yana sinemalara almaya başlamışlardı; böylece çifte özgürlüğün tadını çıkarıyordum: dersi asmak ve beyazların oturduğu bir banliyönün sinemasındaki kahverengi suni kadife koltukta oturabilmek. Babam pek varlıklı değildi, ama annemle babam, kız kardeşimle benim gençliğimizi kendilerinininki gibi parasızlık yüzünden heder etmek istemiyorlardı; bana verdikleri harçlık, o günlerdeki sıkışıklıklarının elverdiğinden çok fazlaydı. Yeni açılan kültür merkezindeki sinemalardan birinin beş matinesine girmek için fuayede bekliyordum. Tam o sırada, bir başka sinemanın bir önceki matinesinden babam ve bir kadın çıktı.

Babam karşımdaydı; birbirimizi gördüğümüz anda, o beni değil, ben onu yakalamış oldum. İnsanlar aramızdan gelip geçerken biz öylece durduk. Sonra babam, yanındaki kadınla birlikte, sinemanın karanlığından gün ışığına çıkanların göz kamaşıklığı içinde yanıma geldi.

Hannah'ı hatırladın, değil mi, dedi.

Kadın da, bakışlarımı babamdan kendisine çevirmem için ister istemez gülümsedi -çünkü yanaklarımı kasan, ensemden yukarıya soğuk su yürüyormuş duygusu veren sorular, yanıtlar, kavrayışlar, safillik ve düş kırıklığı ile yüklü bakışlarımı babamdan ayıramıyordum-, tabii tanışıyoruz, ben Hannah Plowman, dedi.

Merhaba, dedim. Babam zorla söyletmişti bunu; sanki Benoni'den uzakta, bozkırın öte ucundaki minik evimizdeydik ve sanki ben bir teyzeye ya da teyze kızına tanıstırılan altı yaşındaki bir çocuğun utangaçlığını aşmaya zorlanıyordum. Babam, hangisini seyredeceksin, diye sordu. Benimle konuşurken, üzerine sinen kadının kokusunu alacakmışım gibi, geriye çekildi. Neyi seyredeceğimi bilmiyordum. Gülümsemeyi, hatta gülmeyi, hatta bu karşılaşma çok sıradanmış gibi davranmayı beceriyorlardı. Ama gerçekten öyleydi: Gitmeyi düşündüğüm filmin adı aklımdan çıkıvermişti; tıpkı bu karşılaşmanın da aklımdan çıkması, ayaklarımın altında ezilip onunla birlikte gömülmesi gerektiği gibi. Babam, Bertolucci –İtalyan filmi– o çok iyi, derken doğal olarak eklenmesi gereken “biz çok beğendik”in yaratacağı çağrışımlardan özenle sakındı. Kadın da coşkuyla başını salladı. Babam, görülecek film o Will, diyordu. Sesi, bir başka yaşamdan, babamın o her zamanki ölçülü öğütlerini verdiği yaşamdan gelen bir yankıydı. Sonra babam, hadi git keyfine bak gibilerden bir el işareti yaptı, kadın birtakım nezaket sözcükleri mırıldandı ve geldikleri gibi ölçülü bir tavırla yanımdan uzaklaştılar. Bunun gerçekten olduğuna inanabileyim diye arkalarından baktım; değişik köylü kültürlerinden esinlenmiş modaların karışımı pamuklu giysisinin altında çıplak, pembe, lobut bacakları ve kaba sandaletleriyle kadın, omuzlarını koluma yatırarak defalarca temizleyiciye götürdüğüm adamlık ceketiyile babam. Sonra nereye gittiklerini görmeyeyim diye at gözlüğü takmış gibi hep önüme bakarak fuayeden fırladım, bir otobüse atlayıp dosdoğru eve, aşına okul kitaplarının arasında güvence duyacağım odama kapanmak üzere, eve koştum.

Babam, şehrin –Johannesburg’un– doğusundaki altın damarlı kayalıklar boyunca kurulmuş kasabalardan birinde öğretmendi. Büyük dedesinin ya da dedesinin nereden geldiği hakkında kimse kayıt düşmemişti, o kuşakların

hantal elleri ne mektup yazardı ne de tutardı; tuğla ve doğrama işçileri olarak yaşamlarının tek belgesi, çalışma kartları ile belediyenin onlar için düzenlediği ve şehirde çalışıp şehir dışındaki alanda oturabileceklerini gösteren, katlanmaktan kırışmış izin belgesiydi. Babam büyük dedesinin Kimberley'deki altın madenleri yöresinden geldiği kanısındaydı. Ailesinin sözlü soyağacı çoktan mezara gitmiş, elde kala kala bir fotoğraf kalmıştı. Alüvyon elmaslarını ayıklamakta kullanılan eleklerle poz vermiş bir grup işçinin arasında, beyaz bekçinin hemen yanında, yüz çizgileri aileden biri olduğunu belli eden dişsiz biri sıtırdı. Fotoğrafın arkasında adı yazılı değildi.

Öğretmenin babası ise ailenin Cape Town'dan gelen ana tarafının geleneksel zanaatlarından birini benimseyerek bir garajda döşemeci atölyesi açtı. Garajda araba yoktu. Oğulcuğu, arabalarla oynamak yerine, koltuk ve kanepeelerin çıplak yayları üzerinde zıplar; iplik ve kumaş tiftikleri, buklelerinin arasına daldı. Ailede toprağı, çimentoyu, tahtayı ve kıtığı aşarak kalemle kitaba sarılan ilk kişi, işte bu oğlan oldu. Okulları bir tamam okuyup bitiren ilk kişi de yine oydu. Öğretmen oldu. Sonny, aile büyüklerinin övünç kaynağıydı ve ailenin ilk erkek çocuğu olmasından dolayı ona taktıkları "Oğulcuk"¹ adı, çocukluktan erkeklığe geçtikten sonra bile ömür boyu üzerinde kaldı.

Sonny, karısı Aila ile evlendiği ve önce kız, ardından oğlan iki çocuklarının dünyaya geldiği yıllarda, çalışmasının karşılığında düzenli zam alarak, yeteneği ve kıdemiyile yükselerek hep aynı okulda öğretmenlik yaptı. Kızları da, tıpkı babası gibi, ailede "bebek" olarak sevinçle karşılandı ve bu ad da onun üzerinde kaldı. Yaşamının tüm konumlarında kimse onu Bebek dışında bir adla anmadı. Oğlanın adı, Will'di; William'ın kısaltılmışı. Suni deri kaplı ciltteki ucuz basım "tüm yapıtları", ufak oturma odasındaki cam kapaklı kitaplıkta -hem de sırf kültürlü görünmek hevesinden değil- duran Shakespeare'in adı veril-

¹ (İng.) Oğulcuk. (Ç.N.)

mişti oğlana. Sonny bunları defalarca okumaktan bıkmazdı; yaldızlı harflerin silinmiş olmasına ve aradığı kitabı el yordamıyla seçmek zorunda kalmasına karşın, Sonny'nin eli doğruca bu cilde giderdi.

Aile büyüklerinin övüncü, içlerinden birinin kendi sınıflarından yükselmesinin verdiği sevinç ve aynı zamanda, gururları bunun açığa vurulmasını engellese de, onun aralarından gitmesinin verdiği kaçınılmaz üzüntüyü içeren, yoksullara ve cahillere özgü kibir değildi. Bu övünç, tıpkı su bulucusunun çatal değneğin titreşimine bağlı içgüdüğü gibi, Sonny'nin farklı ve üstün olduğunu sezmekten kaynaklanıyordu. Üstelik, Sonny'nin ailenin öteki bireylerinden daha açık tenli olmak yerine daha koyu renkli olmasına, yani normal olarak onu horlamalarına yol açacak özellikte olmasına karşın, yine de övünç duyuyorlardı. Sonny'nin tüm özellikleri ve tüm yaptıkları, onun farklılığını ortaya koyuyordu.

Delikanlılıkta kesin biçimini almaya başlayan yüz, kalın kaşların altında ince, uzun, sevecen görünüşlüydü. İri kara gözleri, derin düşüncenin fiziksel belirtisi gibi görünen koyu halkalarla çevriliydi. Çocukluğun yumuk yumukluğundan sıyrılan elleri bile olağandışıydı; avuç içi kıvrımına oranla çok uzun olan parmaklar, dokunma ve beceride gerilimli, ama tokalaşmada ve okşamada dingin. Kendi yaklaşımlarının ve kendine yaklaşanların bütün uygunluğu çerçevesinde, onun salt kendisi için ayrılmış bir kızla evlenmesi de yerindeydi, bu onun *hakkıydı*. Kızın atalarından gelen ve dinsel yanı genç kuşaklarca ihmal edilen ya da hepten unutilan, ama aile içinde hâlâ süren gelenek uyarınca görücü yöntemi evlilik değildi bu. Aila öylesine kendi halinde, öylesine sessiz bir kızdı ki, çevresindekiler güzelliğini hak etmediğini düşünerek sinirlenirlerdi. Güzelliği boşa gidiyordu; delikanlılar, erkekler, ondan bir karşılık görebilmek için ne söyleyeceklerini bilemezlerdi. Ensesine toplanmış parlak siyah saçlarından oluşan ırmak, içlerinden biri uğruna hiç aşağılara dökülmeyeceğe benziyordu. Giysilerinin altında minyon

gövdesinin neye benzediğini akıldan geçirmek olanaksızdı. Güzel dudakları ve dişlerinin gülümseyişi, yaşlı bir kadını ya da çocuğu selamlarken nasılsa, bir erkeği selamlarken de aynıydı. Bir erkeğin yaklaşımının ne demeye geldiğini anlamıyor gibiydi.

O tavırda biri için tek yol olan susmak yöntemiyle kızın neyi istemediğini kestirebilen tek kişi Sonny idi. Sonny olunca konuşuyordu; (onun ailesi gibi bir ailede bir kıza yaklaşmanın en doğru yoluyla) erkek kardeşlerinden biri tanıştırdıktan birkaç gün sonra Sonny onu ilk görmeye gittiğinde, başkalarının yanında hiç sesini çıkarmayan kızla sanki çok önceden başlamış bir konuşmayı sürdürüyorlarmış gibi sohbete girdiler. Herkes kızın sessizliğini yanlış yorumlayıp kendini beğenmişliğine veriyordu; belki Sonny de bir başka açıdan yanlış yorumladı bu tavrı, yumuşak eldiven giydirilmiş irade gücü olarak algılamak yerine, görünürdeki kendi halindeliğe verdi. Bir kadınla bir erkek arasındaki en derin anlayış çerçevesinde bile nelerin gizli kaldığını kimse bilmez. Aila flört nedir bilmemişti, herhangi bir erkeğe birey olarak dikkat etmemiş, kafasındaki “koca” kavramına uygun olarak ömür boyu yaşanacak bir dost ve sevgili gözüyle hiç bakmamıştı. Sonny’ye, kendi benliğinden başka her şeyi verdi, kişiliğinin bir bölümünü ayrı bir kimlik olarak kendine saklamamış olsaydı, Sonny’ye verdiği her şey daha az değer taşırdı. Birbirlerine duydukları sevgiye, Sonny’nin belki de nedenini bilmeden karısına beslediği saygıyı, aşk ve sevginin özelliği dışındaki o kutsal özelliği katan, işte bu korunmuş kimlikti.

Aşk ve sevgi vardı. Resmen nişanlandıktan sonra evlendiler –hatta Sonny, üzerinde elmas kırıntısı olan bir yüzük bile taktı kıza– ve evleninceye kadar da hiç sevişmediler. Başkalarının yanında birbirlerine sevgi sözcükleri söylemediler, birbirlerini sevdiklerini kanıtlayacak davranışlarda bulunmadılar, oysa kızın giysilerinin altında gerçek bir vücut vardı, Sonny’ye sunulan bütün özellikleriyle güzel bir vücut: Sonny’nin ağzını kara üzüm gibi

dolduran esmer meme uçları, minik göbek çukuruyla düzgün bir karın, annesinin çeyiz sandığına yerleştirdiği geceliğin sateni gibi ipeksi ve kaygan dişiliği. Birbirlerini tanımadan önceki yaşamları, birlikte kuracakları yaşamları hakkındaki düşlerle dolu tüm konuşmalarının hemen hemen hepsi, Sonny'nin neredeyse gizlice onun içine kayıvermesiyle son bulur ve ikisini birden sarıveren zevk her zaman bir sürpriz gibi yaşanırdı. Birbirlerinden çok etkileniyorlardı. Yaşamlarını etkileyecek konularda, çoğu kez hiç konuşmadan aynı kararlara varıyorlar, konuşmalarında, günlük yaşantılarında kendi aralarında biçimlenip gelişen bir yaşam sürüyorlardı. Ateşin karşısında kıvrılıp yatan kediler gibi bir uyum içindeydiler.

Çocuk yapmaya karar verdiler, ama ikiden fazla çocuk istemiyorlardı. Kendi kökenlerindeki, yoksullara özgü o düşüncesizce ve sorumsuzca kalabalıklaştırılmış ailelerden olmaya niyetleri yoktu. Yine de, çocuklarına, bir çocuğun hakkı olduğuna inandıkları fırsatların, sağlıklı ve mutlu bir gelişmenin ötesinde ayrıcalıklar vermeyi düşünmüyorlardı. Aila, arada bir ailenin yaşlılarını hoşnut etmek için dinsel törenlere katılsa da, gerçekte ikisinin de dinsel inancı olmaması, aralarındaki ilk hoş yakınlaşmalardan biri oldu. İkisi için de yaşamın anlamı, yararlı bir yaşam sürmekle çerçeveleniyordu. Yararlı yaşamın ne demek olmadığını iyi biliyorlardı: Bu, insanın yalnızca kendisi veya çocukları ya da akrabalar topluluğu için yaşaması demekti. Ancak, yararlı yaşamının ne demek olduğunu henüz bilmiyorlardı. Bildikleri tek şey, bir topluluğa karşı sorumluluk duymak gerektiği idi; bu topluluk da ancak içinde bulundukları topluluk olabilir. Önce yasalar, sonra da günlük yaşamın bağlılıkları ve bağımlılıkları ile o toplulukta yaşamının getirdiği ortak düşünceler ve kaygılar, onları bu topluluğa ait kılıyordu.

Sonny, kendi yolunun okuldaki çocuklara karşı özel bir sorumluluk çizgisinde yürümesi gerektiğini hissediyordu. Bu sorumluluk, kendi sınıflarındaki öğrencileri yetiştirmek bilincinden okuldaki bütün çocukların geliş-

mesi sorumluluğuna kadar uzanıyordu. Sonny, toplum ile ana babaların yaşam savaşıdan kopuk bir lüks, bir ayrıcalık gibi görünen eğitim işlevini üstlenmiş okulu yakınlaştırmak gerektiğini duyuyordu. Kendisini Shakespeare okumaktan alıkoyan kitaplar aldı. Toplumun, yani öğrencilerin ana babalarının, akrabalarının ve komşularının sosyal eğitimini okulun işlevlerinden biri olarak gören kuramı kavrayıp özümsemek için bu kitapları defalarca okudu. Bir okul-aile birliği kurdu, ana babalar için bir danışma hizmeti geliştirdi, özürlü çocuklar için özel araç gereç almak üzere para topladı, son sınıflardan kızlı erkekli öğrenci grupları kurup düşkûnlerevindeki odaları onarttı. Daha başka ne yapabilirdi? Topluluğun kalkınması için, şehrin beyaz kesimindeki Rotary ve Lions kulüplerine başvurdu, lütfedip doktorlarını, hukukçularını, amatör tiyatro ve müzik topluluklarını okul salonunda konuşma ve gösteri yapmak üzere göndermelerini rica etti.

Aila'nın izleyeceği yolu bulmak kolay olmadı. Her şeye hazır olmanın tetikte duran sessizliği içinde bekliyordu. O da okumuştı, ama baba evinde hep kadınların dizi dibinde yaşayıp on sekizinde evlenmiş ve hiç çalışmamıştı. Sonny, yemek pişirip koynuna girmekten başka özelliği olmayan bir karısı olsun istemiyordu. Aila da, kocası kendisinin nasıl olmasını istiyorsa öyle olmayı istiyordu, bu nedenle yararlı bir çalışma yaşamına hazırlık olsun diye sekreterlik kursuna gitti, mektupla öğretim yöntemiyle psikoloji öğrenimi yaptı. Sonny'nin düşük ücreti, Aila'nın para kazanma gereksinimi duyması için yeterli nedendi, ama para onlar için öncelik taşımıyordu. Aila ilk çocuğuna gebeyken, akşamları otururlar, mektupla öğretim okulundan gelen malzemeyi irdelerler, Sonny karısının ödevlerine yardım ederdi. Bebek doğduktan sonra, genç anne mama saatleri ve ev işleri arasındaki zamanları kitaplarının başında geçirir, genç baba da masanın karşı tarafına oturup öğrencilerinin ödevlerini düzeltirdi. Titiz çalışmalarının arasında kimi zaman Sonny öğrencilerden birinin gülünç bir yanlışını karısına okur, gülüşürlerdi.

Kimi zaman Bebek'in ağlaması çalışmalarını böler, kimi zaman da Sonny'nin uzun parmaklarıyla karısının boynunu okşamaya ya da Aila'nın elinin bir an Sonny'nin eline değmesi onları sevmeye götürürdü.

Eşyalarını taksitle aldılar. Cumartesi sabahları önce-leri otobüsle, sonradan para biriktirip aldıkları arabalarıyla şehre, alışverişe giderlerdi. Bebek, konçları fırırlı beyaz çoraplar, Will de babasının cumartesi kılığının minyatür kopyası olan uzun pantolonlu safari takımı giyerdi. Sonny ve Aila, kendileri gibi olan, yani en ucuz yerden alışveriş etmek zorunda kalan, haftada bir çocuklara dondurma ve fıstık almak, kendileri de içki satan dükkânlarda beyazlara ayrılan bölümün yanındaki kuyruğa girip bira almak lüksünü yaşayan ailelerin alameti farikası sayılan O.K. Bazaars logolu plastik torbalarda haftalık yiyeceklerini taşırlardı. Bu insanlar, yağmurdan sonra birden boy veren bitkiler gibi, cumartesileri şehirde boy gösterirler; sokaklar, ana babalarının peşinden yürüyen çocuklarla, küçük ve köhne kulübelere saray boyutları getirmek için "Granada", "Versailles" gibi adlar verilmiş yatak odası ve oturma odası takımlarındaki indirimli etiketleri inceleyerek vitrinlere bakan erkekler ve kadınlarla dolardı. Hafta içinde bu kalabalık ortadan kaybolur, itaatle boyun eğerek şehir dışında kendilerine ayrılmış bölgeye çekilirlerdi. İşçiler fabrikalarda olur, öğretmen görevlendirildiği okula yollanır; erkek, kadın, çocuk, herkes o sınırlı alanda çizilmiş günlük yollarına giderdi. Şehirde, hukukçular, emlak komisyoncuları ve belediye memurları, cumartesi-nin ortak kullanımından gelen molozlardan temizlenmiş geniş sokaklarda itişip kakışmadan rahat rahat salınırlardı. Şehir, beyazlara kalırdı.

Sonny ve karısı, "Granada" ya da "Versailles" takımlarına imrenmezlerdi. Shakespeare'i kavramak, insanı dünyaya egemen büyük mağaza sahiplerinin avı durumu-na getiren ve gösteriş adına kendini ucuza sattıran o ah-

maklıktan kurtarır. (Bunlar sahte değerlerdir. Sonny bu tanımı çok daha sonraları yapabildi.) Genç çift bu değerlere kapılmamakla birlikte, beyazlardan alışveriş etmek için her cumartesi şehre inen kalabalıktan görünürde ayrılmazlardı. Çocuklarının ellerinden tutar, içeriye hiç girmediklerini, giremediklerini akıllarına getirmeden şehirdeki iki sinemanın önünden geçerlerdi. Çoluk çocuk acıkınca, Sonny, Rum'un dükkânından cips alır, çocuklar bir yandan yürüyüp, bir yandan cipsleri yiyip bitirince Sonny ve Aila, sirkeyle ıslanmış kesekâğıdını buruşturur, belediye'nin çöp sepetlerine atarlardı. Rum'un dükkânında sinek pisliğiyle beneklenmiş yapay çiçeklerin ve ketçap şişelerinin durduğu birkaç masa vardı. Bu masalarda yemek servisi yapılırdı, ama Sonny'nin ailesi orada hiç oturmazdı. Çocukların tuvalete gitmesi gerekirse -ki her sefer gerekirdi- onları tren istasyonundaki tuvalete götürürlerdi. Alışveriş yaptıkları büyük mağazada öteki müşteriler için bir tuvalet olmasına karşılık, onların ırkından olanlar yalnızca istasyondaki tuvalete gidebilirdi. Görkemli bir vahşi hayvanın, başkasına geçit vermemek için kendi avlanma ve çiftleşme alanının sınırını çizmesi gibi, belediye de cumartesi kalabalığının geçemeyeceği yerlerde uyarıcı bir koku, tartışılmaz bir otorite kokusu yayıyordu sanki. Onlar da bu kokunun ne demeye geldiğini anlıyorlardı; bu koku hep vardı, onu her zaman tanımışlardı. Yasağı gösteren levhalara gerek yoktu; şehirde bu tür levhalardan ancak birkaç tane vardı, örneğin sokak ve park banklarında. Kitaplıkta böyle bir yazı yoktu; ama bu kez kitap kokusu, sararmış kâğıtların serin küf kokusu, ciltlerin deri kokusu ve konyağın, içinde dinlendiği fiçinin kokusunu sindirmesi gibi kitapların dizildiği raflardan sünen ahşap kokusu niteliğine bürünmüş o mahut kokunun geldiği binaya girmenin yasak olduğunu bilmezden gelen kimse çıkmazdı.

Shakespeare tutkununun belediye kitaplığına girme hakkı yoktu ve beyazlar koltuklarının altında kitaplarla kitaplıktan çıkarılarken, o bunun üzerinde hiç durmaz; sü-

tunlu kapısının üzerinde belediye arması “CARPE DIEM”¹ yazısı bulunan bu yapının kendisi için neyi temsil ettiğini anlamazdı.

¹ (Lat.) Gününü gün et, yarını düşünme. (Ç.N.)

Kadın, babamın kadını sarışın. Öyle ya. Başka nasıl olabilirdi? Öyle olmasa babam, içki, tutkal koklamak, karı dövmek, karmanyolacılık (n'olur efendim, n'olur beyim türünden) dalkavuklukla geçinmek gibi ırkımızın kapıldığı basit tuzaklardan, satılmışlık, yolsuzluk, eş dost kayırma gibi başkalarının canı, kendisinin özsaygısı pahasına çıkar kollayanların ince tuzaklarından uzak kalmayı bilmiş bu adam nasıl olur da kendini kaptırırdı? Özsaygı! Bu, babamın dini, tanrısıydı. Ve babamı hiç yanıltmamıştı, atacağı adıma karar vereceği zaman özsaygısı onun yol göstericisi, denektaşı olmuştu hep. Kendine olan saygını korumak için ne gerekiyorsa onu yap. Babamın bize, ablamla bana verdiği öğüt buydu. Doğruluğu, söyleyenin kişiliği ile kanıtlanan bir öğüt alınca içimize yayılan o sıcacık güven duygusunu uyandıran bir öğüttü bu. Özsaygısı, -çok bağlı olduğu için kaybetmek, düşünce temeline dayanan çevreye kapalı yaşantıdan toplumsal etkinliğe geçmek, söylev vermek, hapse girmek, yargılanmak gibi- özveriler gerektiren ve bunları gerçekleştiren birisi, yani babam eğer kendini kaptıracaksa, hem yiyeceklerimizi yemek hem de onların üstüne pislemek için mutfığa dalan pis sineğe yaraşır en bayağı, en sıradan, dükkân rafında durmaktan eskimiş bir yapışkan tuzağa kapılırdı hiç kuşkusuz.

Kadın tabii ki sarışın. Hiç kadın koynuna girmemiş bir öğrenci olan benim ıslak düşlerim hep sarışın. Bu, bizim ne olduğumuza ve onların -sarışınların- ne olduğuna karar veren yasaların bulaştırdığı bir hastalık. Anlaşılan, insanların kendilerinde açığa çıkmasa da kan damarlarının

da birtakım hastalıklar taşıyıp başkalarına bulaştırmaları gibi, hepimiz portörüz. Babamın hayranlık uyandıracak biçimde -evet, ona hayranım- kendini sıyırdığı onca şeye karşın, bu illet yakasına yapışmıştı işte. İnsanların hastalığa “yakalandığından” söz edilir, babam da buna “yakalanmıştı”.

Tabii ki “tanışıyoruz”. Babam hapisteyken girdi evimize. Onu ben içeri aldım. Ona kapıyı ben açtım, kapıyı hep ben açardım, o sıralarda ufak bir öğrenci olan ben, babam olmadığı için evin erkeği sayılıyor, annemle ablama göz kulak oluyordum. Kapıyı her açışında, evi yeniden aramaya gelebilecek olan polisle karşılaşınca nasıl davranacağını hesaplar, yüzüme ona göre bir anlatım oturturdum. Ama o gün kapıyı açtığımda, makyajsız yüzü, yarıdım elini uzatanların suratındaki o biraz af dileyen, biraz yapmacık içtenlikli gülümseyişiyle sarışın bir kadın duruyordu karşımda. Bu onun işiydi; uluslararası bir insan hakları örgütünün temsilcisiydi, buraya siyasal tutuklamaları ve davaları gözlenlemek, babam gibi kişilere ve ailelerine yardım etmek için gönderilmişti. Yiyecek içeceğe muhtaç değildik, okul taksidim ödenmişti, annem ve (okuldan sonra) Bebek çalışıyorlardı ve kente taşındığımızda babam bizim ırkımızdan olanların yasaları çiğneyip beyazların arasına yerleştikleri için sonradan “gri alan” diye adlandırılan yörede ev almış olduğu için kira derdimiz yoktu.

Bu yüzden o kadına muhtaç değildik. Kanepeye ilişti, çay içti ve sözümona bize moral destek verdi. Babamın yargılanma olasılığından, benzer davaların adaletsizliğinden, bu durumlarda savunma avukatlarının hep “kötü yargıç”lardan, Broederbond’un gizli üyesi olan yargıçlardan yakındığından söz etti. Avukatlarla ve yargıcın çay molası verdiği sıralarda dinleyici sıraları ile sanık sandalyesini ayıran parmaklığın ötesinden sanıklarla yaptığı konuşmalardan edindiği bilgileri satıyordu bize -ama gösteriş yapmıyordu-. ailemizin başına gelen felaket karşısında ezik bir hali vardı. Kadın öylesine telaşlıydı ki, sanki

kocası özsaygı standardını denetlemek için oraymışçasına sakın, saçlarını özenle taramış, zarif bacaklarını üst üste atmış oturan annem destek ve cesaret vermeyi üstlenmiş gibiydi.

Tabii ki tanıyorum onu. Yüz hatlarının bizimkiler kadar belirgin olmadığı, bizim kara dudaklarımızdan, gür, parlak siyah kirpiklerimizden ve kaşlarımızdan, burun deliklerimize derinlik katan gölgelerden yoksun o etli, pembe yüzü tanıyorum tabii. Pembemiyle beyazımsının alacası; pembe, boyasız dudakları, memeleri olacak (kıınıldadığı zaman içeri göçüyordu) biçimsiz, yumuşak kabartı üzerinde gerilen işlemeli bluzu, gerilla üniformalarındaki gibi cepli, uzun eteği bir garden partiden mi, yoksa Makiler arasındaki Özgürlük Savaşçıları'nın sığınağından mı geliyor gibi görüneceğine karar veremez miydi acaba? Her şeyi belirsiz ve kararsızdı; gözlerinden başka. Gözleri maviydi tabii. Fazla iri değildi ve bitirilmemiş bir desende ki parlak renkli fırça darbelerine benziyordu.

Onu tanımasaydım bile, gazetelerde gördüğümüz aranan suçluların robot resimleri gibi, parçaları birleştirerek onu yine oluşturabilirim. Öğrencinin ıslak düşü. Babamın kadını. Ama o gece şehvet girmedi düşlerime. Karanlıkta uyandım. Ergenlik çağında bir çocuğun kendini koyverip ağlaması zordur; sesinin çatlamasından olsa gerek, hıçkırıklarının sesi korkunçtur.

Öğretmenin bir özlemi vardı – kendini geliştirmesi gerektiğine inanıyordu. Bu, yararlı olmakla da çelişmiyordu. Ona göre, ancak “kendi beynini, zenginleştirebilirse”, okuldaki, kentin dışında uzanan bozkırdaki insanların yaşamını geliştirir, daha iyiye götürebilirdi. Kentteki siyasal hiziplerden hiçbirini tutamazdı. Bunun da bir kayıp sayılmayacağını bilincindeydi, çünkü yerel gazetede okuduklarına göre bu karşıtlıklar, birbirine karşı önyargılı olan iki grubun, Afrikaaner dili konuşanlar ile İngilizce konuşanların işlerini, mahkemelerini, sinemalarını, kitaplık-

larını -kısaca kenti- beyaz egemenliğinde tutmak gibi ortak bir amaçta belediye başkanlığı ile belediye meclisini kimin ele geçireceği çekişmesinden öteye gitmiyordu. Öğretmen, kentteki kültürel çevrelere -amatör oyuncular tiyatrosuna- savaş sırasında gelen ve Gilbert and Sullivan ile kaynatılmış hindiba suyundan başka şey görmemiş bir maden kasabasına kahve pişirmeyi öğretmenin yanı sıra kültür de aşılayan Alman Yahudisi göçmenlerin kurduğu oda müziği derneğine de katılamazdı. Doğaya ilgi duyduğu ve hayvanat bahçesinin onların ırkından olanlara açık olduğu hafta içi günlerinde çocuklarını trenle oraya götürdüğü, maden ocaklarının arasında yaşayan bokböcekleri ile firavunfarelerinin yaşam biçimlerini öğrenmek için kendi ırkındakilerin yaşadığı alanla kent arasında uzanan bozkırda gezindiği halde, pazar günleri kuşların yaşamını gözlemleyenlerin grubuna da katılamazdı. Entelektüel etkinlikleri olmayan bir kasabada bu tür etkinlikler yaratmak için yine Alman Yahudilerinin girişimiyle kurulmuş satranç kulübüne de giremezdi.

Çok kitap almaya gücü yetmezdi. Önemli olana erişebilmek, gelişme özlemini doyurabilmek için gerçekte adını koyamadığı gerekleri ya da eksiklikleri karşılamasını sağlayacak bir yol gösterici gerektiğine karar verdi. O da bir mektupla öğretim kursuna yazıldı. Karşılaştırmalı edebiyat öğrenimini seçti ve Shakespeare'in verdiği o yücelme duygusuna Kafka'nın da katkıda bulunduğunu keşfetti. Köhne sınıflardan, cumartesi kalabalığının itiş kakışından, ince duvarlı evlerin kaçamak cinselliğinden bir kaçıştı bu, ama aynı zamanda da, oralandaki yaşamın ne demek olduğunu daha derinden kavrayarak yeniden oralara dönmekti. Onun adlandıramadığı şeyleri Kafka adlandırıyordu. Duvarlarının çevresinde cumartesi kalabalığının dolandığı kent, şatoydu; kapısının önünde durduğu kitaplık, K.'ya yıllar yılı içeri girmek için sırasını beklemesi söylenen yargı divanının kapısıydı. Öğretmenin ırkından olanların belirlenmiş bir alana sürülmesine yol açan, çalışırken veya çalışma saatleri dışında her yap-

tıklarıyla, döllemeleri, doğmaları, ölmeleriyle işledikleri günah, neyle suçlandığını bilmeden her yerde hazır ve nazır bir gücün karşısına hesap vermek için çıkarılan ve sadece o güç kendini suçlu bulursa suçlu hükmünü giyeceğini bilen Joseph K.'nın günahının eşiydi.

Özlemine duyduğu ağır gelişmenin önünü kesen bozguncu düşünce, Sonny'ye uygun geldi. Belediyeyi ve ailesinin giremediği Yunan kahvesini bu açıdan yorumlamak onu doyuruyordu. Beyin jimnastiği olarak “güç” kavramını bir soyutlama, dinüstü bir gizem olarak yorumlamak hoşuna gidiyordu; çünkü dinler gizemi efsanevi kişilere bağlayarak açıklıyordu, hatta dinlerden biri o efsaneyi daha da geçerli kılmak için bir bakireden doğma yarı tanrı-yarı insan birini icat ediyordu. Kafka, öğretmenin yaşamını Shakespeare'den daha iyi tanımlamasına karşın, yine de Sonny, Kafka gibi insanları güçsüzleştiren gücün kendi teslimiyetlerinden kaynaklandığına inanacak kadar ileri vardırma işi.

O, gerçeği biliyordu. Yerel yasaları yapanlar, genel valiler, eski belediye başkanlarının resimleri ve CARPE DIEM yazısı altında oturan belediye meclisi üyeleri vardı.

Annemle babamın, ablam ve ben daha ufakken, Reef Kasabası'nın eteklerinde yaşadığımız o dönemde mutlu olduklarını sanıyorum. Çocukların ana babalarını tanıyabildikleri ölçüde; bizimkiler gibi akli başında, sevecen, düşünceli olanlar, yani çirkin yaşantıları duvarlarımızdan içeriye taşan, gördüklerinden dehşete kapılmış çocuklarının bizim eve kaçtıkları o sarhoş, vurucu kırıcı komşular gibi olmayan aileler mutluydu. Kimi zaman kadının biri babama gelir, kocasına “iki çift laf etmesini” rica ederdi. Yabancılar varken babamın yanından ayrılmaz, ya eski koltuğunun arkasına tırmanır ya da babamın bacaklarına yaslanırdım ve konuşulanlardan bölük pörçük bir şeyler anlardım: Kocasını dövmüştü, her akşam içiyordu, böyle giderse inşaattaki işini kaybedecekti. Kendi evimde

hiç görmediğim, o korkuyla gerilmiş, ağlamaklı suratı şaşkınlıkla seyredirdim.

Babamın yalnızca özsaygısı yoktu, herkes onu sayar, ayyaşlar bile ona saygısızlık etmezdi. Kendilerini açmaza sokan ve bir beladan ötekine sürükleyen borç, bilgisizlik, güvensizlik, rasgele yaşam çıkmazından kurtulmaları için kadın erkek herkesin neden babamdan medet umduğunu bilmiyorum. Sanırım bu, biraz okulda yaptıklarından kaynaklanıyordu; sonra da oturduğumuz bölgenin yöneticisini razı edip bir gençlik kulübü kurduğu zaman, herkes onu kendilerinden biri –gücsüz biri– olduğu halde başkalarını etkileyebilecek özsaygıya sahip olan, yönetim makamlarında, mahkemelerde, karakollardaki efendilerden farklı bir biçimde onların yaşamlarının sorumluluğunu üstlenen biri olarak gördü. Bizim için –ailesi için– ne yapıyorsa, başkaları için de yapıyordu. Bu böyleydi: Almak onlara nasıl doğal geliyorsa, vermek de babama öyle doğal geliyordu.

Yine de annemle babamın çok dostu yoktu. Komşuların dost dediği türden arkadaşları yoktu. Çocuklarıyla oynamak için komşu evlerine gittiğimiz zaman tanık olduğumuz pazar toplantıları bizim evde yapılmazdı. Bahçemize saçılmış bira ve konyak şişeleri olmaz, basamaklarda zorbela dengelenmiş transistorlu radyoyu titreten gürültülü müziğe ayak uydurulup oynanmaz, kahkahalar atılmazdı. Kimi zaman amcalar, teyzeler, yeğenler çaya, kırk yılda bir de pazar öğle yemeğine gelirlerdi. Kuşaklar boyu farklı ailelerden yapılmış evliliklerin ve başka alanlardaki farklı kültürel ilişkilerin altına gömülü kahtımsal özelliklerinden yalnızca sade etek bluzların yarı yarıya gizlediği Doğu güzelliğini ve geleneksel yemekleri pişirme güdüsünü sürdüren annem de, bütün cumartesi gününü o yemekleri hazırlamakla geçirirdi. Çoğunlukla, annem, babam ve biz çocuklar yalnız olurduk. Bebek, oğlanlara ilgi duymaya başlamadan önce annemin dikişlerine yardım ederdi. Oynamaya bayıldığım nal biçiminde bir mıknaatıs vardı, önce toplu iğneleri yere saçar, sonra onları mıknaatı-

sin üzerine diken gibi toplar, (babamın deyimiyle) kızlara ayak bağı olurdu. Babam bana sigorta değiştirmeyi, an-nemin buharlı ütüsüne yeni kordon takmayı öğretti. Babam, evdeki her şeyin sağlam kalmasına özen gösterirdi, tamirci çağırarak paramız yoktu. Ama bana arabanın bakımını öğretmeye, buna kendisi de yanaşmazdı - çıraklık yapan genç bir kuzenimiz vardı, hafta sonları gelir, bizim elden düşme Ford'un yürümesini sağlayacak bakımı yapar, kendisi de biraz harçlık edinmiş olurdu. Babamın arabayı koymak için yaptığı sundurmanın toprak zemini-ne yaydığı yağlı, kara araç gereçlerin yapışkan kokusunu severdim. Bu araç gereçler, babamın götürdüğü açık hava müzesindeki büyük buharlı trenlerin dingillerini anımsatırdı bana. Babam bu trenlerin hâlâ işlediği bir hat bulup beni onlara bindirmeye söz vermişti. Anımsadığım kadarıyla, tutmadığı tek söz de bu oldu. Belki de bizim ırkımızdan olanların o trene binmesine izin verilmediğini öğrendi ve bunu da bana söylemek istemedi.

Biz, yani ablamla ben, durumumuz konusunda kesin bir fikir sahibi değildik. Çünkü babam, bize tanınmış alanlar içinde sınırlandırılan yaşamımızı sihirli bir çembere dönüştürmüştü bir anlamda. Bunu şimdi itiraf etmek istemiyorum, zira eleştiri gibi geliyor, oysa işin doğrusu, babamın yarattığı bu ortam, bize bir çeşit güvence veriyordu. Gidemeyeceğimiz yerler, yapamayacağımız şeyler olduğunu genelde bizden gizlemezdi, ama hiçbir zaman da bizi oralara götürüp bu gerçekle yüz yüze bırakmaz. yapabileceğiniz başka şeylerle oyalardı. Ablam dans der-si alırdı, babam da bana satranç öğretirdi. Ertesi gün okul olmadığı için cuma geceleri geç yatmama izin verilir, akşam sofrası toplandıktan sonra babamla mutfak masasına oturup oynardık. O iri, kara gözlerini bana diker, ben hamlelerde duraksadıkça yüreklendirici, ciddi, ama karası gülümseyişle parıldayan bakışlarla bana bakardı. Her cumartesi kente indiğimizde ablamla bana resimli der-giler alırdı. Sözcüklerin Süpermen naralarıyla sınırlı olmadığı (o tür dergileri arkadaşlarımdan gizlice alırdım),

İngiltere'den gelen dergilerdi bunlar. Bana yiğit savaş pilotlarının ve Kral Arthur'un Yuvarlak Masa Şövalyeleri'nin öykülerini, ablama da romantik resimli öyküleri içeren kitaplar alırdı.

İçinde yozlaşmadan yaşadığımız o sihirli çemberi neden "babam" yarattı diyorum? Annem de, çevremize o çemberi çiziyordu. Ama her şeyi birlikte tasarladıkları, bizi ilgilendirecek veya bizim yanımızda tartışılacak bir karar alınacağı zaman, annem fikrini söyleyinceye kadar babam (satranç oynarken bana baktığı gibi) anneme baktığı halde, yaşamımızı güvenli bir çember içine alanın babam olduğunu söylemekte yine de haklıyım. Sanki babam, annemin onun ve bizim için ne istediğini ve babamın buna uygun olarak-günlük yaşantımızın rotasını çizeceğinden emin olduğunu biliyor gibiydi. Çünkü temelde annemin istediği, her zaman babamın istediğiydi. Bu, hiç de görüldüğü kadar basit veya teslimiyetçi bir tavır değildi. Nasıl bir tavır olduğunu anlıyormuş gibi yapmadım, hâlâ da anlamış değilim. Bu, yalnızca ikisinin arasında oluşan ve çocuklarının hiç kavrayamayacağı bir şeydi.

Deniz kıyısındaki oteller, plajlar, yüzme havuzlu dinlenme tesisleri bizlere açık değilse, ne gam? Nasıl olsa paramız otele elvermezdi; bizler için hazırlanan panayı, Paskalya'da bölgemize gelir, Noel'de sirk kurulur, yazları sazlıkların arasında incecik bir derenin aktığı, babamın bize dokumacı kuşlarının yuvalarını gösterdiği maden ocakları arasındaki bozkırda piknik yapardık. Orada kimseye görünmeden, bitişikteki sarhoş komşulardan, kentteki belediyeden uzakta, halımızın üzerinde babam başını annemin dizine koyar, biz çocuklar da yanlarına sokulup onların sıcaklığına sığınırdık. Mutlu bir çocukluk.

Ama on beşine geldiğinizde artık çocuk sayılmazsınız.

İki arada bir derede: Öğretmen, bozkırın bir yanında, armanın altında oturan belediye meclisi ile öte yanında

gerçek siyahların –“renkliler” ile yerliler de sayıldığında beyazlardan kat kat çok olan siyahların– arasında yaşıyor, öğretmenlik yapıyor ve topluluğu geliştirme projelerini yürütüyordu. Kendi cemaatinin gerçek siyahlarla belirli bir iletişimi vardı, bir başka biçimde olmakla birlikte, cumartesi gezintilerinde kentle de iletişim kuruyordu. Bu ilişkinin adı konmamıştı ve böyle bir tanımın olmayışı hiçbir zaman irdelenmez, buna bir tabu gözüyle bakılır, ama bu tabuya uyanlar da tabu olduğunu hiç itiraf etmezlerdi. Siyahlar, topluluğun içinde domates ve soğan satarak, bahçe çiti dikerek, ark kazarak, hatta öğretmeninkinden daha varlıklı evlerde çamaşır yıkayarak geçinirlerdi. Dilleri, kahkahaları sokaktan sokağa yayılır, ağustosböceklerinin sıcakta durmaksızın ötüşü gibi, onların sesleri de gün boyu sürerdi. Siyahlar, işleri bitince kendilerine ayrılan bölgeye dönerler, öğretmenin mahallesi nasıl beyaz kentten kopuksa, onlar da o mahalleden öyle kopuk olan kendi yerlerine çekilirlerdi. Ayak altında olamazlardı. Böylesi daha iyiydi. Onları görmek, insanın içini burardı: Öğretmenin topluluğu, onların yüzünden o haldeydi: Kentin dışına atılmıştı. Geliştirilmeye muhtaçtı. Topluluk, sinema, kitaplık, tuvalet ve belediyeye girme haklarından, renkleri beyaz kentin kanını karartan, beyaz kentin damarlarında beyaz kentin reddettiği bulanık bir sıvı oluşturan onlar yüzünden yoksun bırakılıyordu. Kadınların görkemli, yapmacıksız kıvrılan kalçalarını, erkeklerin tozlu fötrlerini, analarının sırtında uyuklayan bebelerin güzelliğini görünce anlıyordunuz ki, kenttekilerin kabullenmesini haklı olarak istediğiniz kişiliğinizin yanı sıra, onların da haklı olarak özdeşlik kuracakları –düşünmek bile istemediğiniz, bir leke gibi gördüğünüz– başka kişiliğiniz daha vardı. O ten rengi daha çok yasak, polislere titreyerek gösterilen geçiş izinleri, daha pis işler, daha yoksul yerlerde yaşamak ve ölmek demekti. Onlarla mesafeli olmak, onlarda kendi çizgilerinizin benzerini bulmamak en iyisiydi. Ama onlar yine de yararlıydılar; kişiliğinizin kentteki ayrıcalıklılarla özdeşlik kuran yanı, bu benzer-

liğin yanı sıra, siyahlar sizin yapmak istemediğiniz, sizin konumunuzdan düşük işleri yapmak için vardır görüşünü de kentten almıştı, çünkü siyahların konumundan daha düşüğü olamazdı.

Öğretmen, siyahları hep bir başka açıdan görmüş, bir başka biçimde yorumlamıştı. Ondaki kesin çizgilerle belirlenmeyen ama hep var olan sorumluluk duygusu da bu bakış açısından kaynaklanıyordu. Sonny, baba mesleğinin kırıklarını buklelerinden sıyırdığı, kentteki büyük evlerden gelen puflara ve kadifelere, babasının terzilik yaptığı hanımlara olduğu gibi kadifeler giydirilen kasvetli atölyeden çıkıp kitaplarını aydınlığa taşıdığı yıllarda, siyahlar yüce fikirler çevresinde toplanıyordu. Eşitlik. Günde şu kadara; Sonny'nin çocukluğunda bu günde bir pound gibi alçakgönüllü bir rakamla ifade edilirdi, günde bir pound, hepsi bu. Sonny'nin kendi toplumundaki kişilere de az para verilirdi. Sonny de büyüdüğü zaman kendisiyle aynı kalitedeki beyaz öğretmenlerden daha az para alıyordu. Ama o daha üst düzeye ulaşabilmek, hatta üniversite mezunu olabilmek için gece okuluna gitmekte kararlıydı; mitinglere katılarak veya gösteri yürüyüşlerinde tutuklanarak değil, böyle yetiştirecekti kendini. Eşitlik. Sonny, bu kavramın, bozkırda kurulan derme çatma kürsülerde dile getirilen tanımından daha yetkin bir tanım bulmak için Shakespeare'in yapıtlarına başvurdu. İşin kö-tüsü, Sonny kendini aşağı konumda hissetmiyordu – neden, kimden aşağıydı ki? İçsel yaşamına öylesine dalmıştı ki, kendi topluluğunun dışına çıktığı anda karşılaştığı horlanmaların, itip kakmaların pek farkına varmıyordu. Kendi ırkından olanlar gibi o da bir Sebastien ise atılan oklar özgüven duygusunu delip geçmiyordu. Eğer öyle olsaydı –eğer gerçek bir siyah olsaydı– belki o da ötekilere katılır, sıkılmış yumruğunu havaya kaldırırdı. Sonny, gerçek siyahların tutumuna kendini onlardan uzak tutarak hayranlık duyuyor ve gösterileri, yumrukları onlara bırakıyordu. Bu, daha çok onların sorunu, onların işi gibi görünüyordu; onlarda, günün birinde kendilerini kent

halkına kabullendirebilecekleri bir soy benzerliği yoktu. Sonny, bu gözlemci konumunda yalnız başına da değildi; cemaati siyahlardan hep umutluydu, hem de bu umutla ilgili kaygıları ve kuşkuları vardı. Verandalarda, bahçelerde ateşli konuşmalar sürer giderdi: Göreceksiniz canlarına okuyacaklar Pretoria'daki Boerleri korkudan altlarına ettiriyorlar pekâlâ da haklılar sen ne diyorsun hepsi darağacını boylayacak kellelerini neden kaldırıyorlar ellerine kelepçe sırtlarına birer kurşun kısmet olacak beyazları alt edemezsin onlara karşı zafer kazanamazsın. Topluluktan çok az kişi, bozkırı geçip ötekilere katılırdı.

Sonny'nin, Cape'de oturan ve kendi soydaşlarının bir direnme örgütüne üye olan kuzenleri vardı. Bunlardan biri, toplulukta örgütlerinin şubesini kurmak üzere eşiy-le birlikte bir hafta sonu geldi. Ama çok zeki olmasına ve onların amaçlarını hemen kavramasına karşın, Sonny'nin bu görevi üstlenecek kişi olmadığını anladılar. Sonny onların gelişinden bir-iki gün sonra, yüzlerindeki anlatıma bakarak, söylediklerini kafasında tartarak kendi kendine bir karara vardı ve her şeyden önce yüksekokul diplomasını alması gerektiği, onların söylediklerini ancak ondan sonra düşünebileceği sonucunu çıkardı. Kuzenleri Mannenberg'e dönerken trende bu konuyu tartıştılar ve Sonny'yi işe yaramaz, satılmış, sadaka kabilinden bir öğretimin ücretli maşası olmak için bir kâğıt parçasının peşinde koşan biri olarak tanımlayıp kafalarından sildiler.

Sonny, siyasal davaları gazetelerden izliyordu. Sanıkların adları mahallenin verandalarında ve bahçelerinde ağızdan düşmediği halde, hiçbirini şahsen tanıımıyordu. Kendisi daha yirmisine gelmeden, toplanmış büyük bir toplantıda yayımlanan ve üzerinde bulunduranların hapse atılmasına neden sayılan bildiriye okumuştı. Ne zaman olduğunu tam kestirmek zor, ama öyle bir nokta geldi ki, eşitlik seslendirilemeyen, yanlış duyulan veya yanlış yorumlanan bir haykırış haline geldi ve çok daha eşsiz bir şeye dönüştü: özgürlük. Evet, buydu işte. Eşitlik, özgürlük değildi; eşitlik, kenttekiler gibi olmaya yeltenen yanlış bir

özlemli. Korkulan ve nefret edilen kişiler gibi olmayı kim isterdi ki? Özenmek, özgürlük demek değil.

Evlendikten sonra, çocuklar daha ufakken, Sonny sorumluluk içgüdüsünün evlilikle bir araya gelmiş ailelerin güvenliğini sürdürmenin ötesine uzandığını bilmekle beraber, toplulukla ilgili projelerine ayırdığı zaman, enerji ve düşünceler ile ailesinin bu projelere katılmasının o içgüdünün doğal sınırlarını oluşturduğu kanısındaydı. Bozkırın öte yanındaki öğretmen saygınlığından, -hatta cumartesiye alışverişe çıkılmaz bir gün haline getirenlerden birisi için fazla aşırı ve şaşırtıcı bir tanım olsa da- öğretmenin seçkin kişiliğinden etkilenen Rotary Kulübü ile Lionslar, Aila'ya ve onun kreş kurmak için bir araya getirdiği ev kadınları komitesine para yardımı yaptılar. Bebek, Genç Kızılhaç örgütünün (kenttekenden ayrı, kendi cemaatlerindeki şubenin) üyesiydi ve bir arkadaşıyla el ele tutuşarak kapı kapı dolaşıp para topluyordu. Minik bir çocuk kendinden büyük öğrencilerle birlikte polisin üzerine koşarken vurulup öldürüldüğü ve bir gazete fotoğrafçısının çekip cenazede bir başka çocuğun taşıdığı cesedinin fotoğrafı, gerçek siyahların yaşadığı yerlerde yaşanan acıların simgesi haline geldiği sıralarda, minik Will de (cemaat oymağında) izciydi.

Öğretmenin gözünde siyah ile gerçek siyah, kendisi ile onlar arasındaki ayrım ne zaman silindi? Havadaki o çınlama, "eşitlik" in "özgürlük" olarak algılanmaya başlaması belirli bir bilinçle, hep orada anlaşılmayı beklemekte olanın kavranmasıyla olmadı. Öldürülen çocuğun resminin, kentler dışındaki siyahların yaşadığı bütün bozkır alanlarında elden ele dolaşmasından bir yıl sonra, Sonny'nin okulundaki öğrenciler, derslere girmemeye, boyunlarına asılı pankartlarla bahçede toplanmaya başladılar. Harfler pankartlara sığmıyor, mesajlar genellikle yarıda kalıyordu, ama gerçek siyahların okullarındaki olayların resimlerinden ve haberlerinden öylesine bir aşinalık kazanılmıştı ki, mesaj bitmemiş olsa bile anlaşılıyordu. BU SÜPRÜNTÜ EĞİTİMİ İSTEMİYORUZ KÖLE-

Cİ APARTHEİD POLİSİ OKULLARIMIZDAN ÇIKSIN. Okul müdürü öğretmenleri toplayıp çocukların gerçek siyahları taklit ettiklerini, buna göz yummayacağını söyledi. Bu okuldaki çocuklar, büyüyünce gerçek siyahlar gibi izin belgeleri taşımak zorunda kalmayacaklardı, okulları siyahlarınkinden daha iyiydi, daha avantajlıydılar, bunu müdür uydurmuyordu: Tenleri, gerçek siyahlarınkinden daha açıktı. Okulun en çok çalışan, en iyi öğretmeni ise, çocukların nasıl başkalarını taklit ederek öğrendiklerini, önce ana babalarını örnek alıp büyüdüğü onlar gibi hareket ettiklerini düşünüyordu: Öyleyse, birtakım başka çocukların –kardeşlerinin– belli belirsiz kavradıkları sorumlulukları taklit ederek kendileriyle ilgili, kendileri adına bir şeyleri neden öğrenmesinlerdi? Gerçek siyahları, kendi kardeşleri olarak kabul etmek! Bu, sinirli, tepesi atmış bir okul müdürünün, şişe kapaklarını yakalarına takıp tuvaletlerde sigara içmek türünden bir okul taşkınlığı diye açıklayabileceği olay değildi.

Öğretmen boş sınıfa döndü, masasının başında durdu, sonra kalın uçlu kırmızı bir keçe kalem alıp dışarı çıktı, kızlı erkekli öğrencilerinin arasına karıştı. Çocuklar cesaret ve korku arasında bocaladılar. Daha önce başka öğretmenleri onları susturmaya gelmiş, kimileri sertlikle, kimileri onları mantığa davet ederek durdurmaya çalışmıştı. Oysa Sonny, bir pankarttan ötekine giderek yazım yanlışlarını düzeltiyor, eksik takıları yerine yerleştiriyordu. Arada bir esip avlunun tozunu toprağını hortum gibi havaya kaldıran rüzgâr örneği bir kıkırdaşma ve gülüşme dalgası yayıldı çocuklara. “Pankartlarınızı sınıfa götürüp yeniden yazalım. İnsanlara bir şey söyleyeceğiniz zaman ne demek istediğinizi gerektiği gibi belirtmelisiniz. O zaman sizi ciddiye alırlar.” Ve öğrenciler öğretmenin peşinden gittiler.

Ama her zaman böylesine kolay olmuyordu. Öğrenciler, *onun* kendilerini ciddiye aldığını bildikleri için ondan çok şey bekliyorlardı. Hem yalnızca kendi sınıfı değil, son sınıfların tümü. Öğrenciler kısa zamanda, o sıralarda okul argosunun yerini alan bir tür devrimci kuşdilini benimse-

diler ve giderek hem istekleri hem eylemleri tırmanmaya başladı. Sonny'ye geliyorlar, ondan kendileriyle müdür arasındaki ilişkilerde aracı olmasını bekliyorlardı. Öğrenciler, dersleri boykot ettikleri için polis tarafından okuldan uzaklaştırılan çocuklarla dayanışma içinde olduklarını göstermek, siyah dayanışmayı dile getirmek amacıyla bozkırda yürüyüş yapmaya karar verdiklerinde, Sonny onlarla yürümek için müdürü razı edip izin aldı. Çocukların taş atmasını engellemek sorumluluğunu üstlendi. Bunu başardı da. Ailenin yaşlıları, onun farklı yapısının ilk kez bir gazetede kanıtlandığını gördüler; öyle önemli günlük gazetelerde değil, ırkdaşlarının çıkarlarını savunan bir haftalık gazeteydi bu, ama Sonny, şişe mantarları gibi dizilmiş çocukların başları üzerinden ince, uzun yapıyla yükseliyor, gözleri kara mürekkep noktalarıyla seçiliyordu. Resim kesildi, kuzenler, teyzeler, amcalar arasında elden ele dolıştı. Büyük olasılıkla, Sonny'nin fotoğrafı polis fişlerine de ilk kez o zaman geçti. Bir grup çocuk, öfkelerini, yıkıcı ve çirkin bir coşkuya dönüştürerek bir otobüsü yaktıkları için polisler okula geldiğinde, öğrenciler Sonny'nin kendileriyle polisin aramasına girmesini beklediler. Sonny, bu kez onların taş atmasını önlediği gibi, benzin ve kibrite uzanmalarını önleyememişti. Çocuklardan yedisi göz altına alınınca, Sonny karakola gitti, ama çocukların nereye götürüldüğünü öğrenmeye çalışırken adını ve adresini verip polisin gazetede ki resmin kimliğini de fişlemesinden başka bir sonuç sağlayamadı, çocuklar hakkında bilgi alamadı.

Bütün bunları okul için, kendi topluluğunun çocukları için yapıyordu. Aila bunu biliyordu. Sonny ondan hiçbir şey saklamazdı. Aila, bazı velilerin öğrencilerle birlikte siyahların okuluna yürüyüş yaptı diye Sonny'yi kınadıklarını da biliyordu: Bir öğretmenin bu tür şeyleri desteklemesine göz yumulmamalı, diyorlardı. Aila, müdürün bu olayı Sonny'ye anlatmasının aslında bir uyarı olduğunu da biliyordu. Müdür, beşinci sınıf öğretmenin kendisinden beklediklerini söyleyecek gibi duruyordu; ama bu öğ-

retmenin karşısında otoritesi hep sarsılıyor, bocalıyordu, o yüzden başka bir şey eklemeyi sözlerine. Ve Aila, topluluk adına çaba göstermenin, iyi niyet saflığında hesaba katılmayan bir şeyi gündeme getirdiğini, kocası söylemeden kavradı: O çabanın, topluluğun sorunlarını iş edinmenin kaynağındaki ufaklık güvence tehlikede idi – Sonny'nin işi, arabanın ve buzdolabının taksitleri, her cumartesi alınan haftalık yiyecekler tehlikede idi. Müdürle yapılan konuşma gibi tehlike işaretlerinden sonra da, hiçbir şey olmamış gibi günlük işlerini sürdürdüler. Ama yatak odalarına çekildiklerinde, Aila'nın giysilerini katlarken, Sonny'nin okula giydiği ceketi fırçalarkenki görünümü, bu gece yaptıklarının gündelik hareketler değil, bir anlamda ailesini koruma ayini, bilinmeye karşı alışlagelmiş sürdürme güdüsü olduğunu sezdirdi Sonny'ye. Aila da, saçlarını örerken, kocasının başını kitabından kaldırıp kendisine bakışından (Sonny yataktaydı, aynada göz göze geldiler) şimdiden kestirilemeyen olacakları birlikte göğüsleyeceklerini kavradı. Gerçekten korkmuyorlardı, yalnızca çocuklar adına kaygılıydılar. İş onların karnını tok, sırtını pek tutmayı sürdürmekle de bitmiyordu! Bebek neredeyse on ikisindeydi, yaşlılarından bazıları, vurulup öldürülen ilk çocuk gibi, ellerinde taşlarla gösteri yapan kalabalığa karışıp koşuyorlardı. Bebek bu tür dayanışma eylemlerine pek ilgi göstermiyordu – akli fikri dans derslerinde, hayranı olduğu pop yıldızlarda ve yakın arkadaşlarındaydı, ama bunun böyle ne kadar gideceğini kim bilebilirdi? Will ise tehlikede olmayacak kadar ufaktı daha – oysa bozkırın ötesindeki siyahların toplumunda kimse sokağa dökülmeyecek kadar ufak sayılmadığı için, çocukların ateş arasında kalıp kaza kurşununa kurban gitmesi işten değildi.

Ana babaların, çocuklarını oraya götüren bir öğretmen, hem de kendi ırklarından bir öğretmenin okuldan uzaklaştırılmasını istemelerine şaşmamak gerekirdi.

Sonny'yi, herkesin içinde bu kadınla birlikte görünmeyi göze aldırın neydi? Onunla birlikte, yeraltı dükkânlarının ve lokantalarının, yürüyen merdivenlerin ve sürekli müzik yayınının bulunduğu o kültür merkezindeki sinemaya gitmesine yol açan neydi? Beni oraya götüren nedenin eşi: Kimsenin beni görmeyeceğini sanmıştım. Kimse beni tanımayacaktı. Hali vakti yerinde beyazların yaşadığı, öteden beri yaşadığı bir banliyö, bizim oturduğumuz gri alanlardan birindeki ucuz sinemalarda beni tanıyan biri mutlak çıkardı. Onu tanıyan biri. Onu, kadınla beraber görecekti biri.

O yüzden ikimiz de kentin öte yakasına geçtik, yabancı bir çevrede kaybolmaya çalıştık, birbirimizi aldatarak. Kendime pay çıkarıyorum, ama kuşkusuz ben babamın hiç aklına gelmemiştim, oysa on beşindeki ben, o gün dersi asarken aklımda o, babam vardı. Onları, ana babanızı bir an bile aklınızdan çıkarabilir misiniz? Ne yapacağınıza karar verirken bütün duraksamalarınızda –onların dediğine uymalı mı, karşı mı çıkmalı–, fikirlerinizde –“Bu fikirleri nereden kaptın?”– ana babalarınız hep vardır. Çünkü ana babanıza karşı çıkarken, onları aldatırken bile onlara inanırsınız.

Ve babam karşıma çıkıverdi. Ne göreceksin, dedi. Oysa ben göreceğimi görmüştüm. Benden uzak duruyordu, çünkü ona yaslanan kadının omzundan ve kolundan üzerine koku sinmiştir, diye düşünüyordu. Belki de karanlıkta kadını ellemişti. Elini kadının koltuğundan içeri kaydırıp memesini ellemişti. Partilerde biri ışığı söndürünce biz de kızlara öyle yapmaya çalışırız.

Bana, hiç gösterilmemesi gereken bir şeyi göstermişti.

Akşam herkes sofraya oturduktan sonra girdim mutfığa. İçeri girmeden önce bir süre kapının önünde durdum, içim çekiliyordu. Babam her zamanki yerinde, sanki sinema fuayesindeki sarışınla birlikte olan adam değil de, yeniden babamış gibi oturuyordu. Babamın anneme aldığı “kendin yap” kahvaltılık masasını monte ederken yaptığı –benim de yardım ettiğim– banka, ablamın yanındaki yerime geçtim. Aile havasının rahatlığı içinde yemeğe otururken genellikle birbirimize merhaba demezdik, kendi kendine konuşur gibi bir şey olurdu bu. O yüzden konuşmam gerekmiyordu. Babam yemeğine tuz serpiyordu, elini gördüm, yüzüne bakmak zorunda kalmadım. Gagalarını açmış yiyecek bekleyen yavrularını doyurmak için bir oraya bir buraya uçan kuşlar gibi fırınla masa arasında gidip gelen annem, Bebek’in söylediği bir şey hakkında fikir yürütüyordu. “Hadi otur da yemeğini ye. O kendi yemeğini kendisi alır.” Babam benden böyle söz etti, annemi sevecenlikle kollayarak söyledi bunu. O zaman başımı kaldırıp ona baktım, belki de öyle yapmamı istiyordu. Birbirimizi yeniden gördük.

Hiçbir şey olmadı; sanki hiçbir şey olmamış gibiydi. Annem yorgun görüldüğümü söyledi. “Bence oğlanın Sannatogen alması gerek.”

“Aman Aila, inanma bu safsataya!” Babam, anneme gülümsüyordu.

“Ben okuldayken, sınav gerginliğine karşı herkes bundan alırdı. Bir bardak süt içmez misin Will? Yeteri kadar çalışmadı mı dersin, bütün gün çalıştı Sonny, artık kitapları kapatıp erkenden yatsın. Sen söyle de yatsın.” Babam artık öğretmen olmadığı halde, eğitimimizle ilgili konularda annem hep onun uzmanlığına başvururdu. Ve babamın derine kaçmış gözleri bana çevrildi: “Bu iyi fikir. Uyku en iyi ilaçtır. Gelecek hafta hangi dersten yazılıya giriyorsun?”

Ona ilk kez hitap ettim: “Biyoloji. Salı günü.” Böylece aramızda bir suç ortaklığı oluştu, sanki babam değilmiş

gibi (bir baba böyle bir şeyi hiç yapmaz) beni suç ortaklığına soktu. Ama babam olduğu için ona nasıl karşı koyabildim, onu reddetmeyi nasıl göze alabilirdim?

Müdür, öğretmeni bir süre kollayıp korumuş da olabilir. Vicdan -sesine kulak vermese de müdürün kendi vicdanı- ya da belediyenin veya hükümetin otoritesine karşı kendi ırkından olanlara duyduğu bağlılık, böyle davranmasına yol açmış olabilir; toplulukta belaya bulaşmaya onun kadar kararlı kimse olmadığı için, belaya bulaşmaktan korkmayan birine içten içe hayranlık beslemiş olabilir. Öğrenciler, gerçek siyahlar gibi okulun altını üstüne getirdikleri dönemde, öğretmen işini kaybetmedi.

Ama öğretmen, Rotaryenlerden ve Lionslardan yardım rica ettiği ve bu isteklerinin kentteki otelde verilen haftalık yemeklerde kabul gördüğü zararsız etkinliklerin sınırını aşmıştı artık. Kendisinininki gibi topluluklarda, Transvaal'in başka yerlerindeki topluluklarda yaşayanlar onun adını duydular - belki gazetede yayımlanan fotoğrafla başladı bu. Resmî Gazete'deki bildiriler, bu bölgelerde eylemleştiren; tıpkı bir oyun metninin oyuncuların sesleri ve hareketleriyle canlandırılması gibi, hükümet kararnameleri de insanları ve eşyaları alıp götüreren resmî kamyonlar ve evlerini yerle bir eden buldozerler tarafından canlandırılıyordu. Gerçek siyah olmayan ama beyaz da olmayan dükkân sahipleri, beyaz kentlerde kuşaklar boyu işlettikleri dükkânlardan atılıyordu. Bu topluluklarda, Sonny gibi, kendi ailelerinin dışındaki insanların sorumluluğunu da taşıyan kişiler vardı ve bu kişiler, kendileri gibi düşündüğünü gösterenleri aralarına almaya hazırdılar. Sonny, bozkır yürüyüşüne katılmış; mimlenmişti. Onun topluluğunda henüz hiçbir aile evini yurduyu yitirmemişse de, Sonny, bütün soydaş topluluklarının aslında bir olduğunu ve bu ay ya da bu yıl bu topluluklardan birisi tehdit altındaysa, gelecek sefer sıranın kendisine gelebileceğini anlayacak yapıda biriydi. Yerel bir

komite kurması için ona başvurular, bölge yöneticisi seçildi, kasabaya ait toprakları gösteren, arşiv sandıklarındaki resmî belgeleri ve yaşlıların sakladığı tapu senetlerini inceledi, kilisenin gıcırdayan döşemesi üzerinde ayağa dikilerek ilk konuşmasını yaptı.

Çocuklar taşlara yeltendiğinde, Sonny onların elini tutmuş, engellemişti. Oysa, sözcükler de birer taştır. Şimdi sıra ona gelmişti, o da Calut'un göz diktiği Davudlardan biriydi artık.

Umulmadık bir biçimde, Sonny hareketin en iyi konuşmacılarından biri oldu. Hafta sonlarında eyaletin çeşitli yerlerindeki toplantılarda konuşma yapmaya çağrılıyordu. O yöredeki beyazların karaladığı veya yırttığı afişlerde onun adı da yer alıyordu. Konuşmacılar listesinde adı ile soyadı arasında, tırnak içinde "Sonny" (Oğulcuk) lakabı da yazılıyor ve bu çocuksuluk, dinleyicileriyle arasında yakınlık doğmasını sağlayarak ona doğal bir siyasal avantaj kazandırıyor. Gerçek siyahlarla ortak toplantılar yapıldığı zaman da, kendi ırkındakilerden daha koyu olan teni, tamamen siyah olanlar ile damarlarında beyaz adamdan bir şeyler taşıyanlar arasındaki yapay farkı azaltmaya çalışıyor. Politikada kendisinden çok daha gelişmiş ve deneyimli olan arkadaşları, Sonny'deki bu özelliklerin işe yaradığını fark ettiler. Oysa kendisi, bu özelliklerinden yararlanabileceğini fark etmiyor, tek başına kapanıp okumakla geçirdiği yılların kazandırdığı sözcük dağarından meramını anlatmaya gereken sözcükleri bulduğuna ve böylece o yılları topluluğun hizmetine sunduğuna seviniyordu. Kişisel okuma zevkinin birikimindeki sözcükler, uçarcasına dilinden dökülüyordu. İyi konuştuğunu söyledikleri zaman gülüyor ve utanarak öğretmen olduğunu, her gün sınıfta konuşma yaptığını söylüyordu.

Müdür bir cumartesi günü öğretmenin evine geldi. Kapıyı Aila açtı ve müdür, Aila'nın yüzünde (onu hep güzel bulurdu, ama yabancı ülkelerden getirilen ulusal giysili bebeklerinki gibi çok tipik bir güzellik olduğunu düşünürdü bunun) öylesine bir sezgi ve korku gördü ki, oraya

daha önce hiç gelmediği halde, gülünç bir bahane uydurdu: Geçerken bir uğrayayım dedim... Aila hiç sesini çıkarmadan onu içeri buyur etti. Sonra arka bahçede, yetiştirdiği asmanın altında yeni arkadaşlarıyla gözden uzak toplantı yapan kocasına haber vermeye gitti. Bahçedekiler Aila'nın yüzündeki anlatımı gördüler. Ayağa fırladılar:

“Hayır, polis değil. Müdür.”

Adamlar yeniden oturdular, biri, öğrenciye sınıftan çıkartma izni veren bir tavırla öğretmene gidebilirsin diye işaret etti.

İrkdaşlarıyla ilgili eğitim müdürlüğü, okul müdürüne bu öğretmenin işine son verileceğini bildirmişti.

Öğretmen, beklenen, korkulan ve sabahın dördünde yatağı paylaştığı insanı uyandırmamak için kıpırdamadan yatarak düşünülüp taşınılmış şeyleri duyan birinin gülümseyeceği biçimde gülümsedi.

“Arkadaş, elimden ne gelir? Önlemeye çalıştım.” Müdürün alt çenesi uzuyor, dudaklarını ve bıyığını burnuna doğru itiyordu. Tatsız bir haber vereceği zaman yaptığı ve öğretmenlerin çok iyi bildikleri bir mimikti bu. Müdür, savunmasız hayvanların renk değiştirmesi veya dikenlerini kabartması gibi, yüzünün kaslarını gererek sözümona te-dirginliğini örtmeye çalışıyordu:

“Önemli değil.”

“Sonny, onları engellemek istedim... En iyi öğretmenlerimden biri olduğunu söyledim. Çocukların seni ne kadar sevdiğini anlattım. Okul için yaptıklarını saydım.”

Müdür yine gaf yapmıştı. İşten atılmasına neden olan dosya, öğretmenin okul için yaptıkları yüzünden açılmıştı zaten. Müdür büyük üzüntüyle haberlerin en kötüsünü de verdi: “Biliyorsun... değil mi, çok kötü arkadaş. Eğitim müdürlüğü, başka bir okulda da görev almana izin ver-meyecek.”

Aila elinde çay tepsisiyle girdi.

Erkeklerin yüzüne bakmadı ve sessizliği bozmadan odadan çıktı.

Benoni – acının oğlu.

Öylesine hayranlık duyduğu kadının aksine, üniversite mezunu olmayan babam, ancak resmî öğrenimi sınırlı olan çok zeki kişilerin sahip olduğu rastlantısal bilgi edinme yeteneğine sahipti. Annemin topluîğnelerini mıkna-tısla çekişim gibi, babam da bölük pörçük bilgileri kendisine çekerti. Bir seferinde kentin adının ne anlama geldiğini söyledi bana. Bunu nereden öğrendiğini bilmiyorum. İbranice olduğunu söyledi.

Ben, onun oğlu, o kentte doğdum. Şimdi düşünüyorum da, bu acı biz kentten ayrıldığımız sırada başladı gibi geliyor. Ta o zaman. Hatta daha da önceleri. Babam öğretmenliği bırakmak zorunda kaldığı, mesleği ile toplum içindeki çalışması birbirinin uzantısı, babamı bütünleyen, ailemizi bütünleyen bir şey olmaktan çıktığı zaman başladı.

Babama Hintli bir toptancının yanında iş buldular – babamın o sıradaki toplumsal etkinlikleri, siyahların yerlerinden yurtlarından sürülmesine karşı mücadele etmekti. Bu mücadele komitesindekiler, babamı oradan oraya sürüklüyorlar, babam da bizim sokaklarımızın, bizim bölgemizin dışındaki kürsülerde konuşma yapıyor, toplantılara katılıyordu. Artık mesleği yoktu, toplantılar, konuşmalar, kampanyalar, yetkililerle görüşen delegasyonlar onun mesleği olmuştu. Çalıştığı iş –kendi kendine çabucak öğrendiği muhasebe ya da ona benzer bir şey–, öğretmenlik gibi değildi: Bu, karnımızı doyuran ve her sabah trenle iniş ile akşamları dönüş arasına sıkıştırılan bir zorunluluktu. Yaşamımızda hiçbir yeri yoktu. Babam işini eve getirmiyor, bu iş, öğretmenliği zamanında olduğu gibi

evde hep varlığını sürdürmüyordu. On bir yaşındaydım. Babam her gün gidiyor, geliyordu, tren yolculuğunun öte ucundaki depoyu hiç görmedim. Orada ne var diye sormuştum: Erkek ve çocuk giysileri, dedi. Babamı, gerçek çocuklarla çevrili yaşamış babamı, içinde ayak olmayan ayakkabılar, içinde kafa ya da surat olmayan gri ve kahverengi fötr yığınları arasında düşünün bir. Toplantı olmadığı akşamlar, Bebek ile bana kitap okurdu. Bebek dinlemez, küçük radyosunu alıp mutfığa giderdi. Daha beş yaşına girmeden bana okuma öğretmişti, ama ben yine de onun bana kitap okumasına bayılırdım. Kimi zaman, doğru dürüst anlamasam bile, kendisinin okuyup yarısına geldiği kitabı bana okumasını isterdim. Yeni sözcükler öğrenirdim, sorduğum zaman okumayı keser, sözcükleri açıklardı. Büyükler, her zaman çocuklara sorulan o aptalca soruyu sorduklarında, Bebek (konuşu etkilemek ya da dalga geçmek isteğine bağlı olarak) ya “doktor” ya da “güzellik kraliçesi” olmak istediğini söylerdi. Bense hiçbir şey söylemezdim. Ama o, – babam, “Oğlum yazar olacak,” derdi. Ne olmak istediğimi ilk ve son kez söylediğim zaman, herkes gülmüştü. Noel’de beni sirke götürmüşlerdi, ben de büyüünce palyaço olmak istediğimi söyledim. Bebek, “zeki küçükhanım”, herkes böyle tanımlardı onu, “Ayakların daha şimdiden kocaman diye mi palyaço olacaksın?” deyiverdi. Annem kırılmamı istemediği için onun bu alayını mantıklı bir itiraza dönüştürmeye çalıştı. “Ama palyaçolar hep mahzundur Will,” dedi.

Palyaçoların suratlarının üzerine çizdikleri suratlar, uçları aşağı bakan kocaman ağız, gözlerin üstünde ve altındaki minik dikey çizgiler, akıtılmış gözyaşlarının izleri. O ilk gece, yemekte karşımda otururken, babamın yüzümde gördüğü surat. O günden sonra, onu, yaptığı şeyi – olanları bildiğimi– bizden, annemden, ablamdan, kendimden gizlemek için babamın bana takındığı surat.

Belki de küçük kasabanın dışındaki bölgemizi terk etmeseydik, bunlar hiç olmayacaktı. Oraya, o sinemaya hiç gitmemeliydik. O, babamın sarışın kadını onu, bizi

hiç bulmamalıydı. Sınavlardan önceki bir gün sinemada babamla karşılaşmamış olsaydım, nelerin önüne geçilebilirdi diye uzun uzadıya düşündüm. Babamla karşılaştığım için, görmeye can attığım filmi değil de, kendi yaşamımın ne olduğunu gördüğüm için, nasıl yaşayacağımı bilemediğimden, bunları tekrar tekrar düşündüm.

Babam kentte çalıştığı halde, biz bir süre Reef'deki ufak evimizde oturmaya devam ettik. Annemle babam, ev için belediyeden aldıkları kredinin aylık taksitlerini ödüyorlardı; annem, belediye meclisinin sonunda bir ödenek ayırdığı kreşteki işini sürdürüyordu. O yüzden yerimizde kaldık. Babamın dışında, her şey yerli yerindeydi. Biz çocukken babamın arka bahçede kurduğu salıncak, panayırda bana seçtiği köpeğimiz Mickey için birlikte yaptığımız kulübe. Babam hafta sonları komiteleri ve toplantıları yüzünden evden uzakta kaldığı zamanlar, annem eskiden hep birlikte yaptığımız şeyleri bizimle sürdürmeye çalışırdı. Evden ayrılmadan önceki son pazar pikniğimiz bir kış gününe denk geldi. Son kez: kışın sonu. Yeni sürgünler fişkırsın diye bozkır ateşe verilmiş, güneş gecenin kül kokuları üzerine serin bir örtü gibi yayılan donunu eritmişti, yalnızca bizim dağlarımız olan maden ocaklarının gölgesiz ışıktaki sapsarı yükseldiği kara bir toprak. Annem, ayaklarımızın altında duman gibi tozutan ve çoraplarımızı kirleten kara küllü sert toprağın üzerine bir muşamba serdi. Sevdiğimiz yiyecekler vardı, Bebek'in kara toprak üstüne çiçek desenleri gibi dizdiği turuncu kabuklu meyveler, babam, kızım sanatçı mı olacak, demişti. Çünkü o da oradaydı. Maden ocakları arasındaki minik bozkırımızda yaptığımız son piknikte babam da vardı, babamla ben dolaşmaya çıktık, ben elimdeki değneği, bilmediğim hazineleri keşfetmek için her tümseğe, her çukura daldırıyordum; babam da o hazineleri bana gösteriyor, benim adıma keşfediyordu, hep öyle yapardı. Yanmış bir kuş yavrusunun iskeletini bulduk, babam eve götürüp iskeleti tellerle tutturabileceğimizi söyledi. Sonra babam ortaparmağın kalınlığında bir boru parçası buldu bana. Gözüme tuttum,

minik tünelinin ucundan gökyüzünü görebiliyordum. Buz mavisi gökyüzü, sarı maden tepecikleri, kara bozkır, bir bayrağın ana renkleri gibiydi. Yanık topraktaki pikniğimiz. O kadın, bizi oralarda bulamazdı.

Ama Johannesburg'daki evimize geldiğinde, babamı çoktan bulmuştu. Yardım ve adalet sağlamak göreviyle hapishaneye gitmişti.

Eski öğretmen ile karısı, her konuda yaptıkları gibi, Reef Kasabası'ndan gitme kararını da yine birlikte tartıştılar. Birbirine çok yakın kişilerin yaptığı gibi, ister çalışma ister dinlenme saatlerinde olsun, ortak yaşamlarının içindeki günlük yaşantıyı sürdürürken, aylarca bu konuyu konuştular. Babam çaydanlığı onarıyor, annem ucuz, ama leziz yemeklerinden biri için sebze ayıklıyordu; ya da annem banyoda oluyor, babam içeri girip Bebek ile Will yattıktan sonra başladıkları konuşmayı orada sürdürüyordu; yahut öğretmenle karısı yatağa giriyor, birbirlerine iyi geceler dileyip arkalarını dönüyor, sonra usulca konuşmaya başlıyorlardı.

Yaşamlarının o güne kadarki en önemli kararıydı bu. Evlilik mi? Sevgi, usul usul yöneltmişti onları bu karara. Flört ettikleri yeri, çocuklarının doğduğu yeri, herkesin onları tanıdığı, Aila'nın Sonny'nin karısı olduğunu, bebek ile Will'in Sonny'nin çocukları olduğunu herkesin bildiği yeri terk edip gitmek. Aila'nın suskunlukları, bu tür şeyleri dile getiriyordu.

"Ama, bu ev nedir ki? Köle gibi çalışıp adama benzetmeye uğraştığın bir mezbelelik. Bebek daha ne kadar zaman kardeşiyle aynı odada yatabilir? Artık koca kız oldu. Belediye meclisine bir yirmi beş yıl daha, bir otuz yıl daha, bitmez tükenmez taksitler ödeyeceğiz ve çocuklarımız minik birer oda olsun veremeyeceğiz. Onların meclisine oy verme hakkımız yok, ama bu gettoda yaşama ayrıcalığı için bizden para almasını biliyorlar." Öğretmen, o güne kadar evleri için bu sözcüğü hiç sarf etmemişti.

Sonny'nin adı ile soyadı arasında "Sonny" lakabını taşıyan bir siyasal kişiliğe dönüşmesiyle birlikte kullandığı sözcükler de değişiyordu. Aila, Sonny'nin kendisini yürütüp yürütemeyeceğini ikisinin de bilmedikleri bir yaşama adım adım, sabırla yönelttiğini seziyordu. Tartışmalarında Aila'ya düşen söz, genellikle sorular oluyordu. "Ama gittiğimiz yerde daha iyisini bulmayacak değiliz, öyle değil mi? Nerede oturacağız?" İrkdaşları için başlarını sokacak yer bulmanın yıllar, kuşaklar boyu nasıl bir sorun olduğunu, insanların yerlerinden edilmesiyle mücadele komitesi üyeleri kadar iyi bilen yoktu. "Konut" demek, bir odanın, bir garajın, teneke bir barakanın perdeyle ayrılmış bir bölmesine sığınmak demekti. Sonra Aila'nın iş sorunu vardı. Johannesburg'da nereden iş bulacaktı? Kendi bildiği işi nerede bulacaktı? "Belki başka bir iş yapabilirim... Bir fabrikaya girer çalışırım." Aila, Sonny'nin giyim endüstrisindeki tanıdıklarını kastediyordu, Sonny bunu biliyor ve ürküyordu. Aila'nın dikiş makinesi üzerine kapanıp helak olması için kendisinin aracılık etmesi aklın alacağı şey değildi. Aila, fabrikadaki işçi kızlarla birlikte sokaklarda yürüyecekti ha! Sonny bir çözüm bulacak, paniğe kapıldığını belli etmeyecekti. Sonny birden, Aila'nın o anda, karşısında otururken ne yaptığını en ince ayrıntısına kadar gördü; Aila yeşil fasulyeleri çaprazlama, eşit uzunlukta parçalara kesiyor, sarı ve kırmızı dolmalık biberleri eşit kalınlıkta doğruyor, güzelim bir mozaik gibi sıralıyordu. Aila'nın elleri ev işinden kuruyup nasırlaşmamıştı, her akşam ellerini kremleyip pamuklu eldiven giyerek girerdi kocasının koynuna. Sonny'nin bir an dikkatini düşüncelerinden uzaklaştıran bu gözlem, aslında düşüncelerden kopma değil, tam tersine Aila'mn yaşamındaki organik düzeni ve estetik disiplini, kendisinin temelinden sarsmak üzere olduğu düzeni ve disiplini suratına çarpan bir odaklaşmaydı.

Aila banyoya oturmuş boynunu sabunluyordu. Saçları tepeye toplanıp havluların arasında asılı duran eski mor eşarpla sarılmıştı. Sonny, daha kapıdan girerken ko-

nuşmaya hazırlanıyordu: “Onlar için kreş işletesin diye verdikleri ödenek yüzünden neden ‘şükran’ duyacakmışsın?”

“Kreşi onlar için değil, çocuklar için işletiyorum.”

“Hayır, hayır, *onlar* için. Onlar belediye meclisi salonunda oturup çocuklarımızın büyüdüğü gettodaki yaşam koşullarını yükselttikleri için kendi kendilerini kutlasınlar diye. Yaşamak ve ölmek zorunda olduğumuz getto. Bizi hapsettikleri yer. Hayvanat bahçesi. Cüzam sömürgesi. Tımarhane. Onlardan yardım almak insanı küçültür Aila. Bırak yardımları onların olsun.”

Aila’nın soruları itiraz değil, kabullenmenin pratikteki sonuçlarıydı. Taşınmaya karşı çıkmıyordu. Taşınma olayını, çocuklarına heyecanlı ve istenmeye değer bir şey olarak sunmaya özen gösteriyordu. Çocuklar da arkadaşlarını, okullarını, evin dört duvarını ve oyun oynadıkları avluyu hiç acı duymaksızın bırakıp gitmeye hazırdılar. Bebek, genç kızlığın coşkusuyla kentte var olduğunu düşlediği yaşama özlem duyuyordu. Will’in ise tek derdi, köpeği de beraber götürülebilmektir. Johannesburg’a, Johannesburg! Kimse nereye diye sormuyordu. Onu koca, baba halledecekti.

Sonny nereye gideceklerini öğrendiği zaman, kendisini depodan eve götüren trenin raylardaki gümbürtüsü, göze aldığı atağın heyecanı ile çarpan yüreğinin gümbürtüsüyle yarışmıştı; ama her akşam tanıdık sokaklardan, balık ve kızarmış patates satan dükkânların önüne atılmış yağlı kâğıtların arasından, demir parmaklıklı meyhanenin ve ayyaş müşterilerinin önünden, yoksulları son bir kez saltanat arabasına bindirmeye hazır cenaze arabasının durduğu cenaze levazımatçısının önünden, kırık camlı, duvarlarında daha hâlâ gelmeyen özgürlük sloganları yazılı eski okulunun önünden geçip eski eve dönerken – buraları terk etmekle ailenin sığınağını terk edeceklerini fark ediyordu. Köhne, eski püskü, ama ne de olsa bir sığınak. Kendisi, silah olarak kullanacağı misyonundan güç alıyordu. Ama ailesi –Aila– için durum farklı olacak-

tı. Bu yüzden Sonny Aila'ya durumu açmadan önce, kendi içindeki coşkuyu bastırdı. Bunu da çocukların önünde söylemedi.

“Beyazların arasına taşınacağız. Bu kararlaştırılmış bir taktik, uygulamaya da ben gönüllü oldum. Tabii sen istersen.”

Aila duyduklarına inanamayarak gülümsedi. Komite bir sürü direnme taktikini tartışmış, hiçbirinden sonuç çıkmamıştı.

“Sen neden söz ediyorsun? Anlat bana. Nasıl olacak?”

“Oldu bile, tabii tuzu kuru beyazların oturmadığı güneydeki mahallelerden birinde olacak. İşçi sınıfından olan Afrikaanerler sınıf atlamak istiyorlar ve iyi para verince evlerini satmaya razı oluyorlar.”

“Satın alacak paramız yok! Hem de Johannesburg’da, parayı nereden bulacağız?”

“Parayı topluyorlar. Biz tıpkı burada olduğu gibi, kira ödeyeceğiz.”

“Ama bu yasal değil, beyazların mahallesinde nasıl ev alabilirsin?”

“Bütün mesele de burada ya. Biz onların ırk ayrımını kabul etmiyoruz, şimdiye kadar bunu lafla anlatmaya çalıştık, şimdiyse eylemimizle göstereceğiz.”

“Biz ha?” Kısa bir sessizlik. “Demek fikrin bu.”

Komitenin aile yaşamlarını yönetmesine karşı Aila’nın en büyük çıkışı bu oldu.

“Güzel bir ev. Üç yatak odası, oturma odası, senin di-kişlerin, benim kitaplarım için ayırabileceğimiz bir oda daha, düşün bir! Bir çalışma masam olabilecek. Mutfağı elden geçiririz, sana kahvaltı masası yaparım. Büyük bir de bahçesi var. Kocaman, yaşlı bir kayısı ağacı. Will ağacın üstünde kendine bir kulübe yapabilir.”

Sonny evin özelliklerini tek tek saydıkça, Aila sanki bir listeyi işaretliyormuş gibi başını eğiyordu: Sonny susunca o da başını sallamayı kesiyor, takdirle kocasına bakıyordu. Aila her şeyi, Sonny’nin bir ağızda açıklamak istemediği şeyleri bile anlıyordu. Sonny ondan hiçbir şeyi

gizleyemezdi, Aila'nın suskunluğu, kocasının kafasında daha yeni biçimlenmeye başlayan düşünceleri, çekimserlikleri, düşüncelerini gizleyen ya da değıştiren yüz anlatımını özömsüyor, bunları birleştirerek kocasının sakladığı şeyi buluyordu. Kendisi çok az konuştuğu için, başkalarından bilgi almak konusunda sözcöklere bağımlı değildi. Sanki Sonny, kasvetli sokaklardan geçerek istasyondan eve gelirken Aila da onun yanındaymış ve Sonny sefaletlerini ne de olsa bir sığınak diye yüksek sesle tanımlamış gibiydi. Aila, "Afrikaaner komşular," dedi.

"Çocuklar çabuk kaynaşır. Çamurlu dizler hep aynı renktedir. Will arkadaş edinir. Çocukların ana babaları da bizimle ilişki kurmazlar... Eğer şansımız varsa, olsa olsa bunu yaparlar. Zaten bizim de onlara hiç ihtiyacımız yok."

"Hayır."

Aila'nın ağzından çıkan tek sözcüğün bile ağırlığı vardı. Usulca söylenen bu tek sözcük öylesine kesinlikle söylendi ki, birbirlerine alıştıktan sonra evliliklerinin başlangıcında olduğundan daha da az sevgi gösterisinde bulunmalarına rağmen, Sonny karısına sarılmak istedi. Aila bir iş bahane edip uzaklaştı. Birden elini uzattı, kocasının ensesine dokundu - oysa ona yalnızca karanlıkta, yataktayken dokunurdu. İçine kaynar su koyduğu reçel kavanozundan buğu kokusu geliyordu. "Kime yaptın onu?"

"Will soğuk almış."

"Ben götürüyüm. Yatıyor mu?"

Sonny, birlikte yapacakları ağaç evden söz etmek için oğlunun yanına gitti. Yeni evlerinde, ta ağacın tepesinde, gettoyu bırakıp giderek.

Bebek'in nasıl olup da bilmediğini anlamıyorum. Tabii babamın sabahtan akşama kadar, hatta bazen birkaç gün evde olmaması, kendi başına bir şey ifade etmiyor. Hapse girmeden çok önce, bizi sık sık yalnız bırakmaya alışmıştı. Biz de ister istemez alışmıştık. Artık öğretmen değildi, her akşam düzenli olarak eve gelmiyordu. Komite

onun bütün zamanını örgüt çalışmalarına vermesini istediği için, Johannesburg'a gelişimizden bir yıl sonra depodaki işi de bıraktı. Komite, kurulmasına yeni izin verilen siyahlara ait sendikalarla işbirliği yapmaya başladı. Hükümete karşı etkinlik gösteren gruplarla, her çeşit insanla işbirliği yapıyordu. Bu insanlar arasında birlik kurulmasını isteyenlerin, bunu dile getirenlerin başında babam geliyordu. Evde olduğu zaman da, bazen bütün bir pazar günü süren toplantılar yapıyor, siyahlar, bizim rengimizden olanlar doluyordu – neyse ki evimiz beyazlar için yapılmıştı da, kapanıp konuşabilecekleri kadar geniş yer vardı.

Hapisten çıkar çıkmaz da çalışmalar yeniden başladı – babam hapse atıldı diye siyasal etkinliğini sürdürmekten korkacak adam değildir. Daha doğrusu, değildir; şimdi ne olduğunu bilmiyorum. Evden gidiyor, geldiği zaman hiçbir şey olmamış gibi davranıyor, her zaman yaptığı şeyleri yapıyor (buzdolabından soğuk su alıyor, buraya ilk taşındığımızda çaktığı çengellere anahtarını asıyor, günümüzü nasıl geçirdiğimizi soruyor), kısacası *oynuyor*. Eski kişiliğini oynuyor. Ablam bunu sezemiyor mu? Bu, gözle görülecek bir şey değil – sorun da orada zaten, tıpkı eskisi gibi geliyor göze, kulağa. Ama sezgiler, duygular. Her zamanki giysilerinin içindeki o gövde. Neye dokunsa, az önce o kadından ayrılmış olan eliyle dokunuyor. Kokusu bile başka. Ablam bu kokuyu almıyor mu? Esans ya da ona benzer bir şey değil. O kadarından utanırdı herhalde, uluorta koku sürünmeyecek kadar gizli kapaklı yaşıyor artık. Çocukluğumda bana sarıldığı zaman kısa bir süre öncesine kadar da birlikte yıkanırken, duyduğum kendi kokusu – teninin kokusu. O koku kayboldu. Karanlıkta babamı tanıyamam artık.

Bilmek zorunda kalan ne diye ben oldum? Bu bir çeşit ayrıcalık mı? (Ne sanıyor yani!) Ablam benden büyük, o erkek arkadaşlarıyla gezip tozuyor, sedefli ojeleri, özgürlük tişörtleriyle ticaret okuluna gidiyor, gizliden esrar içiyor, onun keyfi yerinde.

Bilmenin ne demek olduğunu anlasın diye ona söylemek istiyorum. Neden bilmeyecekmiş? Söylemeye çalıştım. “Hapisten çıktığından beri değişti,” dedim, “yani, sence babam normal mi?” dedim. Ablam güldü geçti. Sıkıldı, sabırsızlandı. Hep acelesi var. “Tabii normal! Gezip dolaşmak kimin hoşuna gitmez? Senin gibi pineklemesini bekliyorsun.”

Ablamın, babamın gövdesiyle de alıp veremediği yok, onun işi gücü oğlanlarla. Annem de bilmiyor o kadını. Bilen yalnızca benim.

Eskiden, buzdolabına gidip su almak gibi yaptığı bir başka şey daha vardı, “Aıla?” diye seslenirdi. Girdiği ilk odada annem yoksa, “Aıla?” diye seslenirdi. Artık bunu yapmıyor. Annem bir başka odada iş yapıyorsa, babamın geldiğinden ancak yarım saat sonra haberi oluyor. Olanca saflığıyla da, bunu elde ettiğimiz bir üstünlük diye yorumluyor, davamız adına, özgürlük adına bir kazanç diye bakıyor: Bu evde kişilerin mahremiyeti var, gettodaki eski ev gibi herkes hep burun buruna yaşamak zorunda değil. Babamın hak ettiği bir mekân bu. *Bunu bizlere sağladığı için de ona şükran borçluyuz.* Babam, bu ilkeler için hapse düştü. Babamı götürmeye geldiklerinde, annem, kasapta koyun parçalarken gördüğüm satıra benzer bir satır bir yerine inip koparmış, ama henüz kendisi bunu fark etmemiş gibi çevresine bakınıp durdu. Yanına gittim, elini tuttum, ama benim elim annemin o anda yitirdiği el değildi. Her şeyde öylesine beraber olmuşlardı ki, babamın gençken başlarına gelebileceğini hiç düşünmedikleri bir olaya serinkanlılıkla (gerçekten öyleydi) yürüyüp gitmesine annem bir türlü inanamıyordu. (Evlendiklerinde annem ancak on sekizindeydi, yani ablamın şimdiki yaşında.) Babamın toplantılara gitmek için evden uzakta geçirdiği onca zaman, annemi buna hazırlamamıştı. O toplantılardan hep geri dönmüş ve Aıla diye seslenmişti. Ve sonra, babam hapishaneden, annemin başından geçmemiş bir deneyimle çıktı. Oysa her şeyi, çocuk sahibi olurken, Johannesburg’a taşınırken, Bebek ile bana aynı sokakta otu-

ran beyazlara nazik davranmayı, ama onlardan korkmayı, çünkü korkmanın orada oturmaya hakkımız olmadığını kabullenmek anlamına geleceğini öğretirken, her şeyi birlikte yapmışlardı. Annemin, babamın tek başına yaşadığı o kestirilemeyen deneyim açığını kapatmak istediğini de sanmıyorum. (Kestirilemeyen diyorum, çünkü hapisteki birini ziyarete gittiğiniz zaman –Bebek ve ben de bazen annemle giderdik– onu sadece birkaç dakika görürsünüz. Hücrelerinden çıkarılırlar, hücreyi hiç görmedik, babamla camın arkasından konuşurduk.) Babamı seçkin, farklı biri yapan, özgürlük adına hapse girmiş olmasıydı, annem gibi, bizim gibi sıradan kişiler, onun kafasından geçenleri kestiremezdi. Annem, Bebek ile bana, dedesinin Hac'dan beyaz türbanla geldiği zaman nasıl korkup saklandığını anlatmıştı.

Ama hapse girmenin babama şu anda yaptıklarını yapma özgürlüğü verip vermediğini bilmek istiyorum. Annem bilmediği sürece, bu olanların sakıncası yok mu? Sinema dönüşünde sofrada otururken, babam bana baktıkça, annemin haberi olmasın diye beni suç ortağı yaptı. Ama bu, iki yanı keskin bir kılıç. Keyfime göre kullanıyorum; babam artık nereye gittiğimi, nereden geldiğimi sormuyor. Çünkü ben onun nereye gittiğini, nereden geldiğini biliyorum. Okul tatilinde, ertesi yıl için ödev olarak verilen kitapları okumam için diretemiyor. Burnunun dibinde, kendisinin ezbere bölümler okuyabileceği Kral Lear yerine spor dergisi okumama ses çıkaramıyor. Nankör bir evlat, yılan dışından daha keskindir. Babamın sırdaşı olmak istemiyorum. Reddetmek istediği halde bunu söylemez diye, ondan bir şey isteyemiyorum. Bahse girerim ki, motosiklet istediğimi şimdi söyleyecek olsam, bu kez alır.

Bir şey istemeyi reddetmek kolay. Ama babam, anneme söyleyemeyeceğimi biliyor. Onunla suç ortaklığını reddedemem.

Çocuk değilim. İnsanlar hapisten çıkmışlarsa, kösteklenmişlerse, yitip gitmişlerse, sevgi vardır. Öyle değil

mi? Yitirilen her şeyi unutturacak, dengeleyecek sevgidir. Çocukluğumuzdan beri bunu öğrettiler bize. Büyüklükler. Kilisede, okulda, seks dergilerinde. Nasıl sevmek gerektiğini, her çeşit sevgiyi. Annem banyodan çıkıyor, gülümseyerek iyi geceler diliyor bana, doğum günü ya da ona benzer önemli günlerin dışında öpülemeyecek kadar büyüdüm artık. Sonra parlak saç örgüsünü geceliğinin arkasına salarak odalarına giriyor. Aynı yatakta yatıyorlar, ama acaba babam annemi seviyor mu, öteki kadından geldikten sonra onu seviyor mu? Eskiden annemle babamı hiç böyle düşünmezdim. Şimdi de düşünmek istemiyorum. Babamın annemi pembe-beyaz, yumuşak ve etli olarak düşlediğini, tıpkı benim düşlerimde, dergilerden yırttığım tam sayfa sarışınlara yaptıklarını düşlediğim gibi yaptığını aklıma getirmek istemiyorum.

Sonny, insan hakları örgütü adına çalıştığı için izin alabilen birinin ziyaretine hazırlıklı değildi. Onu görmeye gelen arkadaşlarına, hatta akrabalarına izin verilmemişti; politikadaki yoldaşları ise, kendilerinin de tutuklanması korkusuyla hiç görünmemişlerdi. Sonny, tam üç ay dışarıdakilerden kimseyle görüşmedi. Sonra yalnızca Aila'yı gördü, bir-iki kez de çocukların anneleriyle birlikte gelmelerine izin verildi. Sonny bunun böyle olacağını bekliyordu. Reef'deki, doğup büyüdüğü kasabada –o zamanlar kullandığı deyimle– renklilere ayrılan bölgedeki öğrencilerle siyahlara ayrılan bölgeye yürüyüş yaptığı günlerden beri hapisane yolunda olduğunu biliyordu. Bilmiyorduy- sa bile, bilmesi gerekirdi; içgüdüleriyle siyasal eylemlere girdiği sıralarda, kendisi de Aila da, yaşamın gizinin yararlı yaşamak olduğunu nasıl belli belirsiz kavramışlar ve ondan sonra bu nasıl giz olmaktan çıkmışsa, bu eylemlerin kendisini hapse götüreceğini de öylece kavramış ol- ması gerekirdi. Onlar için, kendileri gibi kara ırktan olan- lar için yaşamın bir tek anlamı vardı: siyasal mücadele. (Sonny Shakespeare'in dilindeki incelikleri sevdiği için, siyasal kavramların hantal ve küçültücü terimlerini kul- lanmaktan utanırdı, ama herkes gibi o da bu sözcükleri kullanmak zorundaydı.)

Aile sorunları. Hapisane kurallarına göre, görüş gün- lerinde yalnızca aile sorunları konuşulabiliyordu. Aila ile Sonny de hep bu konuları konuşuyorlardı. Sonny, Will'in matematiği becerip beceremediğini, Bebek'in annesine yardım etmek yerine o parti senin bu parti benim gezip gezmediğini sorardı. Aila da, her şeyin yolunda gittiğini

söylerdi. Aila'nın düzgün bir topuzla toplanmış siyah saçları, kendi diktığı tüvit ceketin renklerine uygun kolyesi, özenle boyanmış dudaklarıyla görünümü, Sonny'nin içini rahatlatıyor, evde her şeyin eskisi gibi olduğuna inandırıyor. Eskisi gibi, aynı; bu aynılık, aile sorunlarından söz ettikçe Sonny'den kopuyor, uzaklaşıyordu. Oysa evini özleyeceğini sanmıştı hep. Evdeyken, beraberlikleri içinde çok doğal, çok huzur verici gibi gelen suskunluklar, şimdi en ufak bir iletişim özelliği taşımayan gerçek sessizliklere dönüşmüştü. Sonny, siyasal mücadele taktikleri arasında, yakınlarından bilgi alabilmek için dolaylı konuşmayı öğrenmişti, ama Aila bunu kavrayamıyor gibiydi. Aila serinkanlıydı, ancak Sonny onun iki yanındaki gardiyanlardan uzak durmak istercesine kollarını gövdesine sık sıkıya yapıştırdığını fark ediyordu. Hangi özel dil, hangi dolaylı dil? Anlatımı zor duyguları dile getirmek için kullandıkları sevgi sözcükleri, anlamı hafifleten sözcükler, ortak yaşamlarındaki olayları ya da çocukların antikalıklarını anımsatan sözcükler vardı. Ama Aila'nın sevgi sözcüklerini hapishane şifresi olarak kullanması nasıl beklenirdi?

İnsan hakları örgütünden gelen yabancının ise, Sonny ile konuşacak bir aile sorunu olmadığı için, konuşma bu konuyla sınırlanmıyordu. Sonny, kadının görüş iznini nasıl aldığını bilmiyordu, ama kadının ne yapıp edip izin aldığı ve Sonny'nin içerdeki arkadaşlarından birkaçıyla görüşmüş olduğu bir gerçektir. Kadın bunları öyle ustalıkla bir dille aktarıyordu ki, yanındaki iki gardiyan bön bön göz kırparak, hatta esneyerek kulak kabartıyorlar, ama hiçbir şey anlayamadıkları için çok geçmeden dinlemekten vazgeçiyorlardı. Sonny, kadına hangi konularda konuşma izni verildiğini bilmiyordu; olsa olsa yeterli yemek verilip verilmediğini, havalandırmaya çıkarılıp çıkarılmadığını, sağlık muayenesi yapıp yapılmadığını sormasına izin vermişlerdi. Kadın yemekten söz ederken, bir başka hapishane'deki yoldaşların açlık grevinde olduklarını dolaylı olarak anlatıyor: masum bir tavırla havanın nasıl gittiğini anlatırken –o günlerde fazla yağış alan birtakım şe-

hirleri sayarak- kimlerin nerede hapiste olduğunu haber veriyordu. Pretoria'da ise tam tersine havanın çok boğucu olduğundan söz ederken, Sonny'nin şaşkınlıkla dinlediğini, sözlerin anlamını yakalamaya çalıştığını fark etti. Bir an durdu, Sonny'ye baktı ve ona erişen bu kıpır kıpır sessizlik içinde, Sonny ile birlikte tutuklananların yargılanmaya başladığı Yüce Divan'a gitmiş olduğunu ona aktarmasını bildi. -Fazla kalabalık yerlerde, hava daha da ısınacak, daha da bunaltıcı olacak gibi görünüyor.- Fazla derinliği ya da anlatım çeşitliliği olmayan, kısık, mavi gözleri vardı. Oyuncaklara takılan ve yüzey rengiyle dikkati çeken camdan gözlere benziyordu gözleri. Sonny, kadının kendisine yakında mahkemeye çıkarılabileceği mesajını verdiğini kavradı.

Bir yabancının kullanabileceği sevgi sözcükleri yoktur: oysa Sonny ile ev arasında, ev olasılığı arasında ilişki kurmanın yolunu bilmeden bulan da bu kadın oldu. Sonny, tam, zamanını nasıl geçirdiği sorusuna cevap verecekti ki, gardiyanlardan biri mahmurluğundan sıyrılıp hapishane ile ilgili konuların konuşulamayacağını söyledi. Bunun üzerine kadın, "Umarım taşlara bakmak aklını başına almana yardımcı oluyordur," dedi. Başkalarından aldığı bilginin bir kısmını aktarabilmiş olmanın heyecanıyla soluksuz kalarak başıyla duvarları işaret etti.

Sonny, kadının farkında olmadan verdiği bu mesajı gülümseyerek algıladı, algıladığına da sevindi. "Beni görmeye geldiğin için teşekkür ederim."

Genç kadın zarif ve şık değildi - yani Sonny'nin bir kadında aradığı, kendi karısı gibi bir kadına gettoda bile kaliteli ve iyi yetişmiş hava veren o incelik bu kadında yoktu. Ama ne önemi var. Yaşantısı değiştikçe, Sonny o kadar çok konuda görüşlerini değiştirmek zorunda kalmıştı ki. Tıpkı gülünç adının anlamını değiştirip - aile duygusallığı içinde takılmış bir addan, kitlelere onlardan biri olduğu izlenimini vermek için bir lakaba dönüşmesi,

sonra da hapishanedeki dosyasına “ayrıca ‘Oğulcuk’ olarak da tanınır” diye not düşülmesi gibi. Takma adları olan adi bir sabıkalı gibi.

Hannah. Kadın, hemen böyle tanıttı kendini. Hapishanenin görüş odası uzun uzadıya formalitelere olanak tanımayan bir yerdir. Sonny, onun ilk geldiği gün nasıl göründüğünü, ancak hapisten çıkıp dışarıda karşılaştıkları zaman gördü. Başı ve omuzları, Sonny’nin hiç yanından ayırmadığı, göğüs cebindeki kimlik belgelerinin arasında taşınan bir fotoğraf gibi kafasının içinde taşıdığı bir portreydi. Dışarıda haziran serinliği olmalıydı – loş hapishane, ılık huzmesi içinde seçilen toz zerrecikleri dışında bomboş, çıplak görünümüyle hep serinlik duygusu verir; tahta bölmenin üstündeki camdan görüldüğü kadarıyla, kadının göğüsten yukarı kısmı kat kat giysiler içindeydi; zıt renkleri boyun çizgisinde buluşan birkaç tişörtün üstüne giyilmiş çuval dokulu bir yelek ve onun üzerine geçirilmiş bol kollu hırka. Kadın çizgili eşarbını gevşetip mat beyaz, geniş boynunu sıcacık bir dalga gibi ortaya çıkarmıştı (bu sıcacık dalga duygusu, cam ve tahta bölme olmaksızın bir arada olduktan sonra resme eklenen bir rötüştü). Dudakları kuru soğuktan çatlamıştı. Yüzünün solgun pembesi, gardiyanları atlatmak için çift anlamlı konuşmaya çabalarırken pençe pençe oluyordu. Kemik yapısı belirgin olmayan ablak bir surat. Gelişigüzel kesilmiş kıvrıcık saçların altından bir görünüp bir kaybolan, soğuktan kızarmış iki ufak kulak memesi. Sarışın. Teni o renk olunca, tabii ki sarışın olacaktı. Çok sarışın. Ama (o tür sarışınların çoğu gibi) bunu insanın gözüne gözüne sokmaya çalışmayan, dikkatini daha önemli şeylerde yoğunlaştıran bir kadın. Gardiyanın peşi sıra uzaklaşırken, Sonny onun boy resmini bir türlü çizememişti kafasında. Kadını kendisine doğru yaklaştıran, bileklerine kadar dümdüz inen hafif çilli bacakları da Sonny’nin kafasında durağan bir görüntü değil, her karşılaşmalarında yinelenen bir hareketti sanki; *hep şimdi, hiç o zaman değil.*

Kadın mahkemeye geldi. Bu onun profesyonel göre-

viydi. Sonny ve birlikte yargılandığı kişiler, adliyenin bodrumundaki hücreden tek sıra halinde yukarı çıkıp akrabalarını, dostlarını görmek için gülümseyerek dinleyici sıralarına döndüklerinde, kadın çoğu kez orada olurdu. Güven veren bir tavırla elini kaldırıp selam verirdi. Aila, ancak arada bir gelebiliyordu. Hintli bir doktorun kentin alt ucundaki muayenehanesinde çalışıyordu; muayenehanenin kapalı olduğu cumartesi günleri ise duruşma olmuyordu. Gerçi doktor ona izin vermeye hazırdı, ama Aila bunu bir vicdan sorunu yapıyor, Sonny ile kendi arasındaki bir güven duygusu olarak, devletin günlük yaşantılarının düzenini bozmasına fırsat vermemeyi, kocasına gösterdiği bağlılık ve desteğin bir parçası olarak yorumluyordu. Gelebildiği zamanlar, Sonny'ye kuru temizleyiciden yeni alınmış ceketler, pantolonlar getirirdi – Sonny artık yalnızca gözaltına alınmış biri olmaktan çıkıp kefaletle serbest bırakılma isteği kabul edilmemiş bir tutuklu olduğu için, bu tür insani ayrıcalıklara hak kazanmıştı; üstelik devrimcilik suçlamasıyla yargılanan kişilerin yargıcın karşısına birer işadamaı görünümünde dikilmesi, morallerinin yüksek olduğu izlenimini vermesi bir taktikti. Aila, davayı izleyen Hannah Plowman'ı tanıyordu –Sonny daha gözaltındayken bu genç kadın evlerine gelmiş, örgütünün onlara yardım etmek istediğini söylemişti– ama dinleyicilere ayrılan bölümde yan yana oturmuyorlardı. Genç kadının birlikte çalıştığı arkadaşları yanında oluyordu; kiliseyi temsil eden kişiler, yabancı elçilik temsilcileri, savunmanın davayı nasıl götürdüğünü gözlemleyip inceleyerek birbirleriyle fısıldaşan kişiler. Aila, öteki sanıkların karıları, anaları, babalarıyla bir arada oturuyordu; bunlar, deforme olmuş ayaklarını çarpık basılmış pabuçlarından çıkarıp dinlendiren, örme şapkalı iriyarı köylü kadınları, boncuk örmeli saçlarının altında onurlu profillerini sergileyen genç, gebe kadınlar, kollarına Hristiyan Kilisesi bantları takmış, kurşuni giysili, yaşlı erkeklerdi. Sonny, inci kolyesinin içinden geçirilmiş fiyonklu beyaz bluzu, kocasının giysileri buruşmasın diye dizlerine özenle yatır-

dığı kuru temizleyici torbasıyla oturan Aila'yı, o kalabalığın içinde bir bakışta seçerdi.

Yargıcın dinlenmesi için duruşmaya ara verildiği çay molalarında, gözlemciler sanıkların akrabalarıyla konuşurlardı. Karı kocalar, tanık bölmesinin parmaklıkları üzerinden kucaklaşırlardı. Ama herkesin içinde dudak dudağa öpmüşmek Aila ile Sonny'ye göre değildi, onların yakınlığı hep başkalarına sezdirilmeyecek kadar mahrem tutulmuştu. Aila, parmaklığa yaslanır. Sonny onun ellerini avuçlarının içine alırdı; sonra Aila kapkara, parlak, ciddi bakışlı gözleri dolu dolu olarak ellerini çeker, aralarındaki en önemli sorun buymuş gibi, temizleyicinin çıkaramadığı lekeler için özür dileyerek torbayı kocasına uzatırdı. Buradaki birkaç dakika içinde birbirlerine söyleyebilecekleri şeylere yalnızca siyasal konularda kısıtlama getirildiği halde, Aila ile Sonny aile ile ilgili konulardan başka bir şey konuşmazlardı. Konuşmaları ikide bir, Sonny'nin elini onun arkasına uzatıp bir başka sanığın akrabasıyla tokalaşması ya da karısının o değerli, gizli kişiliğinden kopmamak için onun bileğini, kolunu tutarak gözlemcilerden birine seslenmesiyle kesilirdi. Sonny gözlemcilere, dış ülkelerdeki nüfuzlu kişilerin desteğini ararken, hangi noktalara parmak basmaları gerektiğini söylerdi. Sonny, sanık arkadaşlarının sözcüsü durumunda olduğu için, yargıcın çay molası verdiği bu kısa sürede o konulara da zaman ayırmak zorundaydı. Eski öğretmenin ağzı laf yapıyor, neyi nasıl anlatacağını biliyordu.

Okul tatili sırasındaki bir duruşmaya Will ile Bebek de geldi. İyice boy atan, kaşları Sonny'ninkiler gibi çatıklaşan Will, babasına sarılıp öptü, güldü, bir türlü onu bırakmak istemedi. Bebek ise ağlamaya başladı ve Sonny müthiş acı duydu. Her kapıda en ufak harekette saldırıya geçecek köpekler gibi aldatıcı bir uyusuklukla dikilen polislerin durduğu mahkeme salonunun çay molası kargaşasında, kendisini bu sanık sandalyesine getiren, duruşma bitince de hücreye götürecek olan eylemlerinin ezikliği içindeki Sonny, parmaklığın öte yanına atlamak, zavallı

kızını kapıp oradan kaçmak dürtüsüne kapıldı. Aila isteydi; çocukları bir avukat getirmişti. Mahkemeyi izleyen, bir kez evlerine de gitmiş olan genç kadın, kızının yanına geldi, gülümseyişiyle Bebek'in sıkılganlığını sildi, onu yatıştırdı. Sonny'nin paniği de, genç kızlık bunalımı içindeki kızının doğal tavrından çok daha utanç verici olan kendi zaaf anını kimse fark etmeden geçti.

Sonny'nin kafasında, mahkemeyi izleyen kadının ilk günkü görüntüsü nasıl sonradan bütünlendiyse, kızını yatıştırmaya geldiği anın anlamını da Sonny çok daha sonra, bu an içinde giderek güçlenip bir işaret anlamı kazandığı zaman yorumlayabildi. İşte o zaman başladı, işte o zaman kaçınılmaz oldu: *Hannah'a ihtiyaç duymak*. Sonny bu duyguyu "aşk" olarak. "âşık olmak" olarak düşünemedi: öğretmenliği bırakmak, kendini geliştirmek ve kendi ırkından olanlar adına hapse girmek kararını belirten, ama iletişim kolaylığı için diline doladığı siyasal jargonun bir parçası gibi düşündü. Genç kadının tutuklulara ve ailelerine görevi gereği gösterdiği yakınlığın bir belirtisiydi bu olsa olsa; kadın A Duruşma Salonu'nun dinleyici bölümünden, ikisini sarmalayan bir ihtiyacın içine doğru yürüyüp gelmişti.

Başlangıçlarının yaratılış efsanesi oldu bu. O anda ikisinin de farkında olmayışları, efsanenin güzelliğini artırıyordu. Sonny, boykot düzenlemek ve yasadışı toplantılara katılmaktan yargılanan bir siyasal eylemciydi. Savcı, sanığın kürsüde konuştuğunu kanıtlayan polis videolarını gösteriyordu. Savunma, Sonny'nin başka toplantılara katıldığını, kimlik saptanmadığı gerekçesiyle reddediyordu: Avukat, sanığın çok belirgin bir özelliği olduğunu – bu özelliğin "yüzünde açık seçik fark edilen" çatık kaşları olduğunu söyleyince, yargıç dışında herkes kahkahayı basmıştı. Ne var ki, duruşmanın buna benzer yüz güldüren noktaları ya da çay molalarında havaalanında hasret giderenlerinkine benzer coşkulu hava, aylardır tutuklu olan bu insanları birer hükümlü olarak hapishaneye geri göndermeyi amaçlayan bir işlemin "insancillaştırılmış"

yanıydı. Devlete muhalefet edenlerin tümünü hapse tıkma işleminin bir parçasıydı. Arkadaşları gibi Sonny de, savunmasında kullanabilmeleri için avukatlara not yazmakla meşguldü. Devletin davayı dayandırdığı üç yıllık süre içinde nerede bulunduğunu, kimi gördüğünü, kimin ne söylediğini tam olarak anımsayabilmek çabası, ne denli olağanüstü, ne denli akıldan çıkmaz olursa olsun, anlık izlenimleri kafasından uzaklaştırıyordu.

Sonny beş yıla hüküm giydi. Temyiz mahkemesi, cezaı iki yıla indirdi.

“Katlanılabilir.” Sıkı güvenlik önlemlerinin bulunduğu hapishaneye nakledilmeden önceki görüş izninde, Sonny’nin Aila’ya ilk sözü bu oldu. “Göz açıp kapayıncaya kadar geçer.” Çabuk geçmesi için birtakım amaçlar olması gerekirdi. “Bebek üniversiteye hazırlanacak, sınavlar yaklaşıncı ek ders almasını istiyorum. Ben de bazı konular üzerinde çalışmak için izin alabileceğimi sanıyorum.” Sonny, gündelik soranlarla ilgili olarak neler yapması gerektiğini karısına söyledi – ama sözlerinin, bir vasiyet havasında olmasını da istemiyordu, şunun şurasında iki yıl ayrı kalacaklardı, ömür boyu değil. Aila, kocasının söylediklerini, birlikte kurdukları yaşamı, o gelinceye kadar ayakta tutacak birer destek olarak aldı. Görüş süresini, kararlı bir tavırla çabuk çabuk planlar yaparak geçirdiler. “Unutma, beş değil, yalnızca iki yıl.” Sürekli birbirlerine gülümsüyorlardı. Aila’nın gitme zamanı gelince, Sonny –karısının her şeyi halledeceğine inancını belirtmek, kendine iyi bakmasını tembih etmek gibi– yaşamlarının belirlirli bir dönemini kapsayan o ayrılış anının duygusallığını gizleyecek alışılmış sözleri bir yana bıraktı. Bu ayrılık, daha fazlasını hak ediyordu. Bana yaz Aila, bana yazmalısın, dedi. Aila konuşmadı. Kollarını kocasının boynuna doladı ve gardiyanların önünde onu dudaklarından öptü. Sonny, karısının kendisini utandırmamak için, güç vermek için, gözlerindeki yaşları görmezden geldiğini fark etti. Dışarı çıkarken elini kaldırıp topuzundan kurtulmuş saçı yerine yerleştirdiğini de fark etti.

Savaşa coşkulu.

Aila her ay yazıyordu; aileyle ilgili konular. Beş yüz sözcük. Hapishane yönetmeliği bu kadarına izin veriyordu. Mektuplar her zaman “Hepimizden kucak dolusu sevgi” sözüyle bitiyordu, Hapishanenin bir öncekinden farklı günlerinden birinde, daktiloyle yazılmış, değişik zarfla bir mektup geldi. Ondaki, Hannah Plowman’dan geliyordu. Sonny mektubu açınca, onun el yazısını, uzaktan seslenen o sesi ilk kez gördü. Herkesin iinin rahatladığını belirten kısa bir nottu bu (Sonny, bu i rahatlığının cezanın indirilmesiyle bağlantılı olduğunu düşündü; beş yıldan bile çok ceza yiyebilecekken yememiş olmasının şans olduğunu elbette kadın da biliyordu). Bulunduğu yerdeki koşulları düzeltebilmek veya ailesine yardım edebilmek için bizim (yani örgütün) yapabileceğimiz bir şey varsa avukatına yazması yeterdi. Tek sayfalık mektubun son satırında o ortak “biz” sözcüğünden vazgeçilmişti. Mektup şöyle bitiyordu: “Orada savaşa coşkulu çıkacağını biliyorum.”

Sonny bu cümlelerin bir alıntı olduğunu fark etti ve nereden, kimden alıntı olduğunu merak etti. O iki sözcükte, taşıdıkları özlü anlamın ötesinde, Sonny’nin tüm yaşamını çözen bir mesaj vardı – sessiz, sakın öğretmen kişiliğinde ilk coşkuyu, öğrencilerinin başında yürüyüş yapıp polisle karşı karşıya geldiği zaman duymuş olduğunu bu yabancı kadın nasıl sezmişti! Giderek büyüyen, kendisiyle mektubu yazan kişi arasındaki ortak bir dili kanıtlayan o olağanüstü önsezinin ardındaki mesaj, belli ki Hannah’ın anlaşılacağını varsaydığı bir mesajdı. Bu iki sözcüğü söyleyen ya da yazan her kimse, yalnızca onun hapisteki durumuna özgü bir şeyi değil, ama o durumu içeren bir düşünce ve eylem bağlamının tümünü simgeliyor olmalıydı. Cümle, Shakespeare’den değildi. Bunu kanıtlamak için cam kapaklı kitaplığa uzanacak durumda olmasa da, hiç değilse bu kadarından emindi. Annesiyle babası hep gözlerinin önünde olsun diye öğretmenlik dip-

lomasını çerçeveletip mutfğa asmışlarsa da, öğreniminide öyle çok boşluk vardı ki.

Bu cümle birkaç gün boyunca – derin soluk almak, yerinde sayarak koşmak, çalışmak, okumak gibi hücresinde oluşturduğu disiplinli programdan arta kalan ve bir türlü doldurulmayan saatleri doldurdu. Mahkûmlar, tavuklar ve çocuklar gibi erken yatırılıyordu. Hücre ışıkları erkenden söndürülüyordu. Sonny de, geceleri çalışmak için ışığını yakma iznini alma kidesine henüz erişmemişti. Savaşa coşkulu. Sonny karanlıkta yatağına uzanıyor, o cümleyi kafasında yineleyip duruyordu; kötülükle sevinçin, çiçeklerle kanın, güneşlenen insanlarla otomobillerden atılan bombaların parçaladığı gövdelerin, hücrelerin birinden gelen uyumlu şarkı ile bir keresinde üstüne saldıran polis köpeğinin hırlamasının öylesine yalın, öylesine cüretli, öylesine sarsıcı, yabanıl, görkemli birleşimiydi bu sözcükler.

Ona yazan, her şeyi, beş yüz şöyle dursun, iki sözcükte söylemesini bilen Hannah'tı.

Sonny ona yazıp hapishane müdüründen ziyaret izni almasını istedi; ama Hannah ailesine gerekli olan görüşme kotasını böyle harcamak istemediğini bildirdi.

Hannah'a ihtiyaç duymak.

Ah Aila, Aila.

Aila neden hiç konuşmuyordu? Neden onun söylemesini istediği şeyleri hiç söylemiyordu?

Aile sorunları. Will'le birlikte ağacın üzerine o evi yapamamışlardı, hapisten çıktığında da oğlan öyle bir oynayacak için fazla büyümüş olacaktı. Bebek, kadınlarla ilgili konulara ilgi duyuyordu, annesiyle onun arasında bir olaydı bu. Hiç değilse, kadınlığa geçme sürecinde kızına yalnız kalabileceği bir oda sağlamıştı.

Ah Aila, Aila.

Annemin bilmediğine kim bilir ne kadar zaman inanmış. Babam ve ben. Çok kurnazdık, babam ikimizden bir

ekip, bir komikler ekibi oluřturdu. Beni, ođlunu, geri zekâlı, onun yalanlarını yutan bir soytarı durumuna dūřurdu. Kral Lear'in soytarısı Tom (keřke bunu ona söyleseydim, hiç deđilse eđitimimin bořa gitmediđini anlardı). Dūpedūz yalan sūylediđini sanmıyorum, hiç deđilse ben yanındayken söylemezdi. Kadınına gittiđi zamanlar, bir bařka yere gidiyorum demezdi: būyle bir řey söylemek zorunda deđildi, annem yeraltı çalıřmaları yapan bir erkeđin (hapisten çıktıktan sonra būtūn zamanı bu tūr eylemlerle geçiyordu), ailesini olaya katmamak ve onları tehlikeye atmamak için yaptıklarını gizlemesi gerektiđini bilirdi.

Bir beyazın evi olarak yapılmıř evin duvarları, komřuların kavgalarına ve ihtiraslı inlemelerine istemeden kulak misafiri olduđumuz Benoni'nin eteklerindeki o evin duvarlarına benzemez. Ben yokken, yatak odalarında yalnız kaldıklarında, babam durumu nasıl idare ederdi, neler olurdu bilmiyorum. Karyolanın bařucunun iki dirsek gibi dik açıyla yana kıvrılıp ūzerinde annemin kapladıđı abajurlar duran iki komodinin haline geldiđi, annemin taraındaki komodinde çalar saat ile limonlu el kreminin, babamın taraındaki de bir yıđın gazetenin, el fenerinin, Bebek'in ufakken yaptıđı tabla içinde aspirinlerin ve okumakta olduđu son kitabın durduđu yatak odaları. Yalnızca dūřleyebiliyorum. Annemi tanıdıđım kadarından, babamın ne olacađını kestirebildiđim kadarından bir řeyler çıkarmaya çalıřıyorum. O kadının koynundan çıktıđı zaman bađladıđı pabuç bađlarını ōzerken anneme ne sūylüyordu? Belki de uzun sūre evli olunca, evlilik, ortak bir sıđınak oluyor, birinin bildiđi her ūzelliđi ūteki de biliyor, sūylenen her sōz ūtekinin beklediđi, biçimde sūyleniyor. Yatak odaları, geceler belki hep būyle. Ama babam gizli geçitlerden gelip gidiyordu, sūyleyemeyeceđi řeyler vardı. Ađzından çıkan her sōzū kollamak zorundaydı.

Hem yalnız sōzleri değil. Bir keresinde arabanın arka koltuğuna otururken, yerde tuhaf bir řey gōrdüm. Ne olursa olsun, her řey bana batıyor, tehlikeye karşı tetikte olmaya itiyordu. Annem ūne, babamın yanına biniyor-

du. Araba kalkıncaya, annemle babam önce benzinciye mi yoksa bankaya mı gideceklerini tartışmaya başlayınca kadar bekledim, sonra onlara fark ettirmeden yerdeki aldım. Kurumuş bir ayçiçeği. Çekirdekleri düşmüş, sertleşmiş, yuvarlak bir bal peteğine benziyordu. Oraya nasıl gelmiş olabileceğini bilmiyordum. Niçin gelmiş olabileceğini de. Bildiğim tek şey, babamın bunu anneme açıklayamayacağıydı; bana açıklaması da gerekmiyordu, sinemadan bu yana, neyi görmem gerektiğini, neyi görmemiş olmam gerektiğini açık seçik belirttiğinden bu yana bana hiçbir şey açıklamak durumunda değildi.

Annem hep eskisi gibi görünüyordu bana. Ama babamla birlikte içinde olduğumuz ve -annem adına- korktuğum durumdan ötürü, sanki annemin çevresinde bizi -babamla beni- uzakta tutan ve içine girmekten ödümün koptuğu bir boşluk vardı. Onunla odada yalnız kalmak istemiyordum. Ama uzak durursam, bir terslik olduğunu sezecek ve olanca saflığıyla bunu benimle ilgili bir şey sanacaktı. Babamın yokluğunu belli etmemek için, annemi hiç yalnız bırakmayacak olsam, bu onu birtakım düşüncelere yöneltecekti. Ben de annemin düşünmesini istemiyordum. Babamı o her zamanki sevecen, güvenli tavrından, babamın hapis yatmakla edindiği özel saygınlık ve mahremiyet hakkına gösterdiği ve bizlere örnek olduğu saygının dışında Reef'deki günlerimizden beri hiç değişmeyen tavrından başka biçimde düşünmesini istemiyordum.

Annemin her şeyi bildiğini, ancak Bebek bileklerini kestigi zaman öğrendim. Tabii başlangıçta değil (tam olarak ne zaman olduğunu, sinema olayının daha mı önce olduğunu da bilmiyorum), ama uzun süredir biliyor olmalıydı. Babamın hapisten çıkmasından birkaç hafta sonra, babamla beraber hapis yatan iki kişinin karılarıyla birlikte kendilerini destekleyenlere bir yeni yıl partisi düzenlemeye karar verdikleri sırada, biliyor olamazdı. Annemle babam, partiye çağrılacakların listesini yaparlarken, annem Hannah Plowman'ı da çağırımlarını önerdi, babam da sıradan bir konukmuş gibi, hiçbir şey söylemeden onun adı-

nı yazdı. Annemin o kadından söz etmesinin kurnazca bir numara olması, babamın tepkisini sınamak veya kadının evimize gelmeyi göze alıp almayacağını denemek için yapılmış bir oyun olması, pek annemin yapacağı iş değildi.

Annem için neler düşünebiliyorum. Ama sofradaki varlığınızla, yüzünüzdeki her anlatımla, her zaman yaptığınız işlerle, okula gidip gelmekle, telefonda arkadaşlarınızla gevezelik etmekle sürekli yalan söylüyorsanız, artık her şeyde şeytanca bir hesap ararsınız.

Bütün dünya yalan söylüyor, zina yapıyor ve yalan söylüyor.

Ben de o partideydim. Bebek ve ben de oradaydık. Önce yemeklerin hazırlanmasına, eşyaların yerleştirilmesine yardım ettik. Bebek, konu komşuya dağıtılacak yiyecek armağanlarını taşıyarak, babamla birlikte kapı kapı dolaştı, o gece geç saatlere kadar müzik çalacağımızı haber verdi. Oraya taşındığımızdan beri, annem, beyazlarla mesafeli de olsa iyi ilişkiler kurmuştu. Komşular babamın hapiste yattığını, siyasal eylemlerini bilmiyorlardı – annemin görüntüsü, ten rengimizin kötü alışkanlıklar demek olduğu yolundaki Afrikaaner korkusunu ve kendilerinden başka kimsenin gürültüsüne hoşgörüyü bakmayan önyargıları silip götürüyordu. Herkes çok içti –babam fazla içmedi, annemse hiç içmez–, Bebek aşırı makyaj yapmıştı ve çılgın danslarıyla herkesi şaşırttı. İyiydi, ama erkeklerle gösteriş yapıyordu. Bir bira içtikten sonra ben de birkaç kez dans ettim, ama ikide bir konuklardan biri benim de büyüünce babam gibi yakışıklı olacağımı söyledikçe tepem atıyordu. Babamı, konukseverlik çabasının akıttığı terler içinde, gururla parlayan yüzü ile görüyordum. O kadınla dans edip etmediğini anımsamıyorum. Kadının o geceki halini hiç gözümün önüne getiremiyorum. O geldiğinde, ben elimde şarap şişesi içki dağıtıyordum; onu sinemadan beri ilk görüşümdü ve o yüzü öyle çok düşünmüştüm ki neredeyse tanıyamayacaktım – bu pembe, temiz surat, ıslak bir köpeğin tüyleri gibi sarkan sarı saçlar, herhalde partiye gelmeden hemen önce yıkamıştı saçları-

nı. Başkaları selam verdikçe dostça gülümsüyordu, bana gülümsemedi. Birden inanamadım: Kadın elle tutulur bir somutluktaaydı, buna karşılık hiç aklımdan çıkaramadığım –babam da öyleydi, biliyorum– babamın kadını yok olmuştuy. Annem karşıdan bana işaret ediyor, şarap bekleyen grubu gösteriyordu. Annemin sımsıkı taranmış parlak saçlarında güzel bir tarak vardı, parti onuruna giyimine gösterdiği özen içinde şık ve güzeldi. Konuklarını beslemekte de aynı özen ve coşkuyu gösteriyordu.

Bebek bir arkadaşında kaldığı cumartesi gecesi bileklerini kesti. Bunu evde, kendi özel odasının olduğu yerde yapmadı. Olanları açıklayamadığımız zaman, bu tür ayrıntılara dikkat edersiniz – ne delilik. Bebek ölmedi. Bir başkasının banyosunu kirletmekten ve derinin altından damarlarının görüldüğü bileğin iç tarafındaki birkaç dikişten başka bir şey olmadı. Bebek, babamla benim gibi değil, annem gibi açık tenlidir. Annemin yanında çalıştığı Dr. Jasood, Bebek'i onardıktan ve yatıştırıcı ilaç verip yatırdıktan sonra, annem, ne yapacağımı bilmediğim için gazete okumaya çalıştığım mutfığa geldi. Babam, o sabah çantasını almış, hafta sonunda evde olmayacağını söyleyerek gitmişti. Sanki ayakları geri geri gidiyormuş gibi bir görüntüsü vardı. Annem, onun ciddi bir siyasal bunalım yüzünden gitmek zorunda olduğuna inanmıştı herhalde. Annem sandalyenin ucuna ilişti ve, sanki onun içinde başlayan benim yaşamım süresince değil de, kendi ömrü boyunca tanıdığı biri gibi baktı bana. Sanki hem onun oğluyum hem de değilmişim gibi. Dr. Jasood'un, Bebek'in hapçı olduğundan, görünürdeki coşkusunun aslında derin bir mutsuzluk olduğundan söz ettiğini anlattı. Doktor da, verdiğimiz partiye gelmişti. Annem "Biz onun için ne yapabiliriz?" dedi. "Biz" sözcüğündeki belli belirsiz vurgulama, annemin babam konusunda her şeyi bildiğini bir anda ortaya koydu. Nasıl olduğunu bilmeden, benim de olayı bildiğimden haberi olduğunu da açığa vurdu. Babamı hesaba katmıyordu – şu anda ona güvenemez, hemen köşe başında bile olsa Sonny'yi çağıramazdı, çünkü ona

erişemeyecek kadar uzaktı artık. Bunu anladım. Ablam için ne yapabilirdik: Ailemizin içine düştüğü durumda ne yapabilirdik? Ve o anda ikimiz de durumu kavradık: Doktorun teşhis koyduğu, Bebek'teki o "derin mutsuzluğun" nereden kaynaklandığını anladık.

Demek Bebek de biliyordu. Ancak o, bildiğini bizden daha farklı biçimde taşımıştı. Sokak köşelerindeki (annemin göremeyeceği, ama benim gördüğüm yerlerdeki) herkesin dikkatini çeken hoppa tavırları; annemin yumuşak sesi ve babamın Shakespeare şiirleri arasında yetişmesine karşılık arsız ve bayağı konuşma tarzı; önemsiz bir şey için kıyamet koparması –annem bunu, Bebek yeni âdet görmeye başladığı dönemde babamın tutuklanıp yargılanmasından kaynaklanan bunalıma bağlıyordu; paylaştığımız çocukluk çağından kendini koparması – bütün bunlar onun bildiğini taşıma çabalarıydı.

Bebek bana, "Onun da senin gibi bir karış suratla mı dolaşmasını istiyorsun?" diye sorarken, babamı savunmaya mı çalışıyordu? Acaba o zaman benim olayı bilmediğimi ve belki de öğrenebileceğimi mi düşünüyordu? Aman Tanrım! Yoksa Bebek bunca zaman, anneme karşı babamın tarafını mı tutmuştu? Ben babama karşı annemi korumaya çalışırken hem de. Dişi dişinin karşısında, erkek erkeğin karşısında. Bebek için ne yapabilirdik? Artık taşıyamaz duruma gelince bileklerini kesmesini önlemek için ne yapabilirdik?

Annem onun için ne yapabilirdi?

Ben, öz kardeşi, onun için ne yapabilirdim?

Babam, ailemizi ne hale getirdi?

Tom, soğuk soytarı.

Sevinç sık sık geliyordu artık. Duyguları hoşnut edecek hiçbir şeyin bulunmadığı, okumak ve çalışmak için bile yeterli ışığın olmadığı hapishaneden sonra, bu büyük ikramiyeydi. Ufacık bir uyarı, sevincin gürül gürül boşanmasına yetiyordu. İlk kez bir ev toplantısında yeniden karşılaştılar. Bu toplantıya “dönerlerin brifingi” deniyordu: İçeri düşmüş olanlar, günün birinde içeri düşebilecek olanlara, yargılanmakta olan çok sayıda kişiye en iyi ne şekilde destek vereceklerini araştıran bireylere ve örgütlere yararlı olabilmek için sorgulamaya, yıldırmaya, tecride karşı direnme deneyimlerini anlatıyorlardı. Hannah, uzun eteklerinden birinin altındaki dizlerini iki yana açmış, masa gibi kullandığı el çantasını kucağına oturtmuştu. Sürekli yazıyordu. Ötekiler konuşurken, Sonny konuşurken. Sonny sustuğu anda, Hannah’ın kısık mavi gözleri parlayarak ona çevrildi. Gözkapakları yürekendirici bir gülümsemeyle kırpışırken, sarı kirpikleri göz uçlarında birleşti.

Sevinç.

Hannah ve Sonny, biraz daha uzun konuşmak için kahve içmeye gittiler. İnsanın kara suratını bir bara sokması olabiliyordu. Ve yanında bir beyaz kadınla gitmek; onun sandalyesini çekmek, sonra karşısına oturmak. Bir süredir olabiliyordu bunlar; ama bu tür engellemelerin, kalksa bile çok uzun sürede kaldırılabilirdiği ufak bir kasabadan gelen, üstelik iki yılını hapiste geçirmiş olan Sonny yine de bir garip oldu: Sanki gerçekten orada değilmiş, herkesin içinde Hannah’la oturan o değilmiş gibiydi. Kahve içtiler, Hannah sigara içti ve aralarında dalga dalga kakan bir düşler dünyasının ötesinden konuşur gibi.

Sonny'nin değişmemiş olduğunu söyledi. İki yılda: "Çok iyi görünüyorsun. Çok iyi. Toplantıda seni görünce düşündüm bunu."

Hannah'ın kendisini iyi görmesi Sonny'nin yüzünde güneşler açtırdı. Bir an gözlerini kapatarak gülümsedi. "Aila çıkınca beni beslemeye hazırlanıyordu. Oysa gördüğün gibi... İçeride kilo aldım. Ama şişman sayılmam, değil mi? Ömrümde hiç öyle düzenli jimnastik yapmadım. Eskiden zamanım yoktu."

"Seni hapishanede gördüğümünden çok daha iyi görünüyorsun."

"Evet... Gözaltında olmak felaket. Hükümlü olmaktan bile beter. Hüküm giydiğin zaman, yıllar sonra bile olsa bugün cezanın biteceğini biliyorsun. Bunları sen de benim kadar bilirsin."

"Senin kadar bilemem. Ya da içeri girmiş herhangi biri kadar. Onları görebilirim, ancak sonuçlardan bir şeyler çıkarabilirim."

"O günleri bir daha yaşamak istemem." Bir itiraftı bu; çünkü Sonny'nin bir daha tutuklanabileceğini ikisi de biliyordu.

"Hükümlü olarak da olsa, içeride iki yıl geçirdikten sonra seni bu kadar iyi görmek çok güzel. O süre içinde seni görmüş olsaydım, şimdiki halin belki bu kadar şaşırtıcı olmazdı."

Hannah'ın sıcacık beraberliğinde, aklından geçeni söylemek Sonny'ye birden kolay geldi: "Mektuplar benim için birer görüş gibiydi. Bazı bakımlardan daha bile iyiydi... Çünkü mektupları tekrar tekrar okuyabiliyorsun. Görüş ise hemen bitiverir. Ne sen ne de karşıdaki kişi söylemek istediklerinizi söyleyebilirsiniz. Söyle bana, sana yazdığım zaman hiç sormadığım bir şey var, böyleyken sormak istemiştin... Yani böyle beraberken... Bana ilk yazdığın mektupta, bir şey demiştin... Savaşa coşkulu çıkacağımı bildiğini yazmıştın."

"Öyle de oldu, değil mi?" Bu sözler çok yalın söylendi. Gönül almak için değil, hayranlıkla.

Bir an sessizlik oldu.

Bu sessizlikte, Sonny, hiç çekinmeden baktı kadına, daha önce hep kendini tutmuştu. Sıkı etli, sedef tenli. Tırnağının veya kaba kumaşın değdiği yerlerde hafif kızaran teni. Eski Mısır sanatı kitabının renkli resimlerindeki bej taşlara can katan mineli gözler örneği, varlıklarını sürekli duyuran gözlerinin rengi. Sonny, o ağzın içindeki ıslaklığı ve o sarı saçların kendine özgü kokusu olduğunu hissetti.

“Savaş coşkulu.” Sonny bir kez daha yineledi. “Bu cümlelerin nereden olduğunu sormak istedim. Kimin söylediğini öğrenmek istedim.” Düşüncesinin coşkusuyla güldü: “Bu sözlerin gerisini de okumak istedim.” Hannah, onun coşkusunu seyrediyordu. Çenesini içeri çekmiş, گردanına dayamıştı.

“Rosa Luxemburg. Karl Kautsky’ye yazmış. Kitabı getiririm sana. Luxemburg’un mektuplarında öyle çok şey var ki! Senin ne diyeneğini merak ediyorum.”

Sevinç. Buna sevinç yakışırdı. Fikirler üzerinde yapılan uzun konuşmaları aydınlatan sevinç ışığı, aile sorunları üzerindeki 60 watt’lık cılız ışık değil.

Çok uzun bir süredir Sonny’nin siyasal çalışmaları –yasanın belirlediği siyah alt küme olan– kendi soydaşları ve onların yerlerinden edilmesi sorunuyla sınırlıydı. Hapishanede, Aila’nın ayarladığı mektupla öğrenim kurslarında öğrendiğinden çok daha fazlasını öğrendi. Kendisi gibi siyasi tutuklulardan, özgürlük ilkelerine bağlı taktikleri, bu ilkelerin ne zaman ve nasıl olursa olsun her fırsatta yaygınlaştırılma, uyarlanma ve uygulanma yöntemlerini öğrendi. İnsanlar, gettoda çok kötü koşullarda yaşıyorlarsa, bir örgüt kurmaya Sonny gönderiliyor; protesto için kira boykotuna karar verildiği zaman, bu kampanyayı örgütleyenler arasında Sonny bulunuyordu. Madenciler veya belediye işçileri, yahut şekerleme fabrikasındaki işçiler ya da tuğla fabrikasının işçileri greve gittiğinde, bir yasaklama getirilinceye kadar her yerde tişörtlerin ve stikerlerin göze çarpması, hatta yasaklama kararından son-

ra bile en azından boyunlarına veya göğüslerine pankart asarak karşı koymaya hazır olanların bu eylemleri sürdürmesi gerekiyordu. Ayaklanmalarda, grevlerde, okul ve kira boykotlarında, polis ve askerle yapılan çatışmalarda ölenlerin onuruna anma günleri düzenleniyordu. Ve bütün bunların, polisin gözüne çarpmadan gizlice yapılması gerekiyordu, bu yüzden de aileden birinin birkaç gün ve gece ortalıktan kaybolduğu zaman, nerede olduğunu kimse bilmemesi gerekiyordu.

Sonny bir lider değildi, ama bir kilise ya da üniversitede, yarı yasal bir toplantı düzenlendiğinde baş konuşmacılardan biri genellikle Sonny oluyordu. Hannah bu toplantıların hepsine gidiyordu. Buz gibi soğuk bir nisan günü (daha şimdiden Drakensberg'e kar düşmüştü), Sonny kilise kürsüsünden öteki konuşmacılarla beraber inip yan kapıda dinleyicilerle birlikte dışarı çıkmaya hazırlanırken Hannah ile yan yana düştüler. Bu beklenmedik bir karşılaşma değildi, iyi bir şans eseri yan yana gelmişlerdi; Sonny, Hannah'ın beşinci sırada oturduğunu daha önce görmüştü. Kilisenin kapısından sokağın ayazına, başka ülkelerde sinema yıldızlarını görüntülemek için gala kapısında bekleyen TV ekipleri gibi bu toplantılara katılanları görüntülemeye gelen polis kameralarının karşısına çıktılar.

Sonny ve Hannah, kalabalığın gittiği yönün tersine yollandılar. Yüzünü rüzgâra veren Sonny, Hannah'a gülümsedi. "Birlikte resim çektiymiş olduk."

"Bize de bir tane satarlar mı dersin?"

Sonny göğsünü rüzgâra vermiş gülüyordu. Bir an durdular, nereye gittiklerini bilmiyorlardı. Sonny'nin sırtında bir gömlek ve incecik bir ceket vardı; ama Hannah her zaman yedekliydi. El örgüsü, çizgili atkısını çıkardı. "N'olur bunu sar boynuna, zatürree olacaksın. Hadi."

Sıradan, olağan, dostça bir tavırdı. "Sağ ol."

Sonny atkıyı boynuna doladı, püsküllü uçlarını cekecinin içine soktu. Kaşkol, Hannah'ın sıcaklığını taşıyordu. Sokağın ayazında, bu sıcaklık Sonny'nin boynuna sarıldı.

Sevinç. Bu kadarcık bir şeyden.

Sevgili olmadan önce dosttular. Ancak kendisi de aynı savaşın içinde olan, o kavgadaki insanları kendi ailesi, yaşamı ve mutluluğu olarak algılayan –tıpkı Sonny için olduğu gibi– bir kadın sevillebilirdi ve bu kadınla sevişme sevincine erişmeden önce dost oldular. Hannah sonradan anlattı: Sonny’nin onun sevgilisi olmayı göze almakta zorlanacağını biliyordu ve dost kalmak Sonny’ye yeterli geldiği sürece, Hannah onun dostluğuyla yetinmeye hazırdı. Ama ilk kez çıplak yatarlarken, Hannah ciddi bir koşul getirdi: “Bunu istiyordum. Ama eğer bu, dostluğumuzun yerine bir başka şey getirecekse, istemem.”

Sonny, Hannah’ın yatağında doğruldu, başını dirseğine dayadı ve kadına, yatağa yaraşmayan bir dürüstlikle baktı. Hannah, onun bu fırsattan yararlanarak karısını, yani kendisinin de gördüğü, ziyaret ettiği, Sonny için kaygılarını paylaştığı güzel karısını sevdiğinden, ilişkilerinin çok sınırlı olması gerektiğinden söz edeceğini sandı. Sonny yeniden yatağa uzandı. “Ömrümdeki tek dostum sensin. Böyle düşünüyorum. Hem de şu anda. Bunu seninle sevişince anladım.”

Bu büyük güvence, Hannah’ın yakınlığını daha da derinleştirdi. Parmağındaki örgü yüzüğün arasına girmiş sabun kırıntılarını tırnağıyla temizlerken sordu: “Ya Aila’yı ilk tanıdığında...”

Hannah, Aila’yı dışlamıyordu; birlikte oldukları Aila’yı –Sonny’nin kafasından– dışlamaya çalışmaması, Sonny’nin onda bulduğu en önemli, en gönül çelici özelliklerinden biriydi. Hannah, Aila’yı alt ettiği bir hasım olarak değil, kendisine eşit görüyor, ondan “karın” diye söz etmiyordu. Sonny de şükran duyuyordu... Evet öyle. Aralarında hiçbir suçluluk duygusu, hiçbir gizlilik yoktu; yarım kalmış, doymamış, kösteklenmiş ne varsa, ardına kadar açık kapılardan Hannah’a doğru akıyordu.

“Öyle basit, öyle yalındık ki, aklın almaz. Benoni’nin renkliler mahallesinde iki basit insan. Çok da gençtik. Anlaşmamız fazlasıyla kolay oldu, anlıyorsun ya. Yüzeydeki

tabaka... İnan hepsi buydu. Kendi adıma, neye ihtiyaç duyduğumu bilmiyordum diyebilirim.”

Hannah'a ihtiyaç duymak. İşte oradaydı artık Hannah ve Sonny'ye kendi kendini keşfettirmişti. Sonny nereye giderse gitsin, Hannah bir nabız vuruşu gibi ondan hiç kopmayan bir coşkuydu. Hannah'ın yanından ayrılıp eve geldiğinde, oğlanın (sinemadaki karşılaşmadan sonra ortaya çıkan) ters tavırlarına aldırmamasını, evde babalık ve kocalık görevini yerine getirmesini kolaylaştıran hep bu coşkuydu. Kocalık görevi! Aila, duygusal olarak çok fazlasını isteyen bir kadın değildi. Aila'yı bir düşünün hele! Ama, alışık olduğu, coşkusuz sevişmeler de çocuklar büyüdükçe seyrekleşti, giderek sevgiden koptu. Kızın memeleri tomurcuklanmaya, oğlanın sesi telefonda babasınınkiyle karıştırılmaya başlayınca, gençlik yıllarında flörtler nasıl ana babalardan gizlenirse, bu kez de çocuklara çaktırmamaya çalışılır. Uzun yıllar evli olan çiftler, artık kendileri de aynı cinsel dürtüleri duyacak çağa gelmiş çocuklarının yanında –incecik bir duvarla ayrılan yatak odalarında– uluorta sevişmekten kaçınırlar. Hiç kuşkusuz, Aila ile Sonny bunu hiç dile getirmediler: Ama bu çekimserlik yine de vardı ve Aila, daha sık sevişmeyi beklemiyor – Sonny'nin de bunu bekleyeceğini hiç sanmıyordu. Sevişmelerindeki seyreklik, iki yıllık hapis dönemi sonunda daha da enderleşmişti. Bu, aralarında fiziksel bir ilişki kalmadı demek değildi. Tam tersine, odanın karanlığında, Aila sessizce kocasına sokulur, göğsüne ya da sırtına yaslanırdı. Ama Sonny'nin aleti Aila'ya değdiği veya Aila'nın göğüsleri Sonny'nin avucunu doldurduğu zaman, bu sıcak temas ikisini de uyarmaz olmuştu artık. Böylece uyurlar, uyuduktan sonra birbirlerinden ayrılırlardı. Yıllardır yaptıkları gibi, yatmadan önce dişlerini fırçaladıkları, Aila'nın eline krem sürdüğü gibi.

Sonny, Hannah ile sevişmeye başladıktan sonra ilk kez karısıyla sevişmek zorunda kaldığında –arası çok uzamamıştı, karısını aldatmaya yeni başladığı halde, kendini ele vermemek için en iyi yolun arayı fazla açmamak oldu-

ğunu çabuk öğrendi- Aila'nın gövdesinden geri çekilirken kendinden iğrendi ve acıyla sarsıldı. Okşamalar, evlilik alışkanlığı içinde çok prova edilmiş, duygusuz, yalnızca Aila'yı hoşnut etmek için görev gibi yapılan hareketlerdi, ama orgazmın kontrol edilemeyen o hayvansı coşkusu korkunç bir şeydi. Sonny o yataktan, o evden fırlayıp çıkmayı, Hannah'a gitmeyi istedi. Hannah'ın varlığına sığınınıp her şeyi, kendini unutmak istedi. Ve sürdürmeye başladığı ölçülü ve tedbirli yaşantıda, ne zaman Aila'ya yaklaşmak gerektiğine karar verse -zavalı Aila'yı istiyormuş gibi yapmanın zamanı geldiğine her karar verişinde- bu olay onu utançtan yerin dibine geçiriyordu. Kimi zaman Aila'ya karşı bir öfke patlamasına giriyor ve sperm ağuya dönüşüyordu.

Aylarca, Hannah ile sürdüğü yeni yaşamının en değerli yanı, gizliliği oldu. Yeraltı siyasal çalışmaları gibi, bunun da gündelik yaşamla ilgisi yoktu. Yalnızca birbirlerine aittiler, çünkü birlikte oldukları zamanı kimseyle paylaşmıyorlardı. Birlikte oldukları zamanlar nerede olduklarını kimse bilmediği için, kimsenin aklından da onlarla ilgili ve onları yıpratacak bir düşünce geçmiyordu. Sonny'nin katılması gereken toplantılar, Hannah'ın görev nedeniyle yapması gereken Pretoria gezisi gibi gerekçeler, sıradan yalanlara hiç başvurmamış olan Sonny'ye kendilerini günlük dünya içinde görünmez kılan bir sihir gibi geliyordu. Böyle bir şeyin olabileceğini hiç aklından geçirmemişti. Sonny ve Hannah kendilerini aynı anda, aynı toplulukta buldukları zaman, kendilerinden başka hiç kimsenin bilemeyeceği o güzelim beraberliğin bir parçası oluyordu bu karşılaşma. Çevreye belli etmemekte öylesine başarılıydılar ki, zaman zaman birileri çıkıp onları tanıstırıyordu: Galiba tanışmıyorsunuz, bu...

Sonny ve Hannah: Üçüncü bir kişi tarafından iki yabancı gibi birbirleriyle tanıştırılıyorlardı. Bu olayın yarattığı ortak isteği gizlemek, nasıl güzel bir sırda! Sonny, kendi yaşamındaki bir eksikliğin, erotik neşe duygusu olduğunu kavradı. Ciddi kararlara bütün dikkatlerini verdikle-

ri (çünkü siyasal bir ideal ve mücadelede ortak yer alan kadın ve erkeklerin aşk coşkusu, siyasal etkinliklerde daha çok yoğunlaşmalarını ve daha iyi performans göstermelerini sağlar) bir toplantıdan ayrı ayrı çıkıp on beş dakika sonra birbirlerini soymaları: Böyle bir gün nasıl değişken bir tepkiler yelpazesine açıktı! Sonny'nin, başından geçeceğini, üstesinden gelebileceğini hiç mi hiç düşünmediği kadar zengin deneyimler. Bunların yaşanabilmesi, olurluk kazanması için, bu kadının, bu koca kızın -göründüğünden daha gençti çünkü- gizli (her yerde gizli) varlığı gerekliydi. Aylarca, her sevişmeden sonra birlikte gitmeyi düşledikleri uzak yerlerden konuştular. Bu ya da şu kıtanın açığındaki adalar. Dağlardaki ormanlar. Martılardan veya baykuşlardan başka hiçbir şeyin olmadığı yerler. Bütün sevgililer gibi, onlar da, uyuşmuş ve doymuş duyular yeniden canlanırken kaybolan kişisel özgürlük aldatmacasını sözcüklere, gelecek zamana dökerek uzatmaya çalıştıklarının farkında değildiler. Oysa duyular canlanınca, zamanın geçtiğini hissettirir kişiye: İş, kayıplar, açlık ve acı, sokakta yürüyen öteki insanlar, bunları algıladıkça, o özgürlük yanılsaması kaybolur gider. Ama adalar ve ormanlar, sevişme sonrası düşleri olsa bile, Hannah'ın kulübesi, Hannah'ın yatağı onlara aitti. Hannah'ın yatağı, Sonny'nin o güne kadar hiç görmediği bir yataktı. Bunun nedeni, o yatakta ikisi arasında geçenler değil, yatağın yatak olmayışydı - yere serilmiş koca bir şilteydi yalnızca. Sonny yatağı ilk gördüğünde, Hannah'ın eve henüz iyice yerleşmediğini veya bunun bir Japon fikri olduğunu düşündü. Kendisinin, yetiştiği ortam nedeniyle bilmediği pek çok stil, pek çok zevk vardı. Hannah bunu duyunca güldü. Hayır, sadece döşeme tahtalarına, tahtaların altındaki toprağa yakın olmayı seviyordu, hepsi buydu. Ne kadar da haklıydı. Uykunda devirmemek için özen göstermen gereken el örgüsü abajurlu komodinler ne kadar gereksizdi. Şiltenin yumuşaklığı altında, yalnızca yerçekimi vardı.

Sonny'nin Hannah'a duyduğu ihtiyaç -harika bir biçimde- müthiş idiyse, o zaman başka bir şeye veya başka

bir kişiye ihtiyaç kalmıyordu. Hannah çok şiir biliyordu – onun bildiklerinin yanında Sonny’nin Shakespeare bilgisi solda sıfır kalırdı. Hannah ona hiç duymadığı, üniversitede İngiliz edebiyatı okuyanların daha birinci sınıfta sökmek zorunda olduklarını hiç bilmediği bir aşk şiiri öğretti. Şiir, Hannah’ın tek göz evinin, onlar için “her yer” olduğu ayları çok iyi anlatıyordu.

Bu mutlak yalnızlık, Sonny ve Hannah, olmaz’ın üstesinden geliyor duygusunu yaşadıkları sürece vardı. Bu yalnızlığın, çevreden kopukluğun yoğunluğu, böyle sürüp gidemeyeceği gerçeğinden kaynaklanıyordu. Dışarıdaki her şey, bu yoğunluğu yok etmeye hazırды. Çevre, vicdan, her an Sonny’yi Hannah’dan, Hannah’ı Sonny’den koparıp alabilirdi – bunun korkusunu duyuyorlardı. Ama aylar geçti. Birbirlerini dünyadan gizlemeleri başarıyla sürdürdü. Ve sonra, Sonny’nin daha önce deneyimi olmadığından farkına varmadığı ikinci aşamaya sıra geldi. Başka insanların arasında sıradan güzellikleri paylaşmak gibi sosyal boyutu olan evcil aşktan çok farklı bir şeyi yaşamanın olağanüstülüğü kayboldu, onun yerine bu sıradan şeylerle birlikte yapamamanın doyumsuzluğu ve hoşnutsuzluğu geldi. Çünkü bu tür şeyler Aila’ya ve çocuklara aitti. Sonny arkadaşlarına Aila ile gidebilir, Aila bir köşede kadınlarla oturup havadan sudan konuşurken, kendisi odanın öteki ucunda tartışmalara girebilirdi. Oysa bu tartışmalar, Hannah’ın katılabileceği türden konuşmalar olurdu. Aila’yı, kızını, oğlunu alıp tiyatroya gidebilirdi (kente taşındıklarından beri siyahlar tiyatrosuna gidiyorlardı); ama Hannah ile birlikte gidebilse onun yapacağı yorumları, kendi fikirlerini köşeye kısıtıran görüşleri ailesinde bulamayacaktı. Ve giderek Sonny’de de, Hannah’da da – anlamsız ve mantıksız olmasına karşın– *birbirlerine ait olduklarını herkesin görmesi* isteği geliştirdi. Birbirlerini başkalarına göstermek isteği. Gerçi bunu açığa vurmadılar ama, seçilmiş yalnızlıklarında birbirlerinin hakkında her şeyi bildikleri gibi bunu da biliyorlardı.

Bir keresinde birlikte sinemaya gitmek için karşı

konulmaz bir istek duydular. Herhangi bir çiftin yapabileceği bu kadar sıradan bir şey. Öğleden sonrayı sevişerek geçirmek yerine, kimseyi tanımadıkları, protesto gösterilerine katılmayan veya ömürlerinde siyasi bir mahkûmu hiç görmemiş olan zengin beyazların oturduğu mahalledeki bir sinemaya gittiler. Ve orada – bilmeleri gerekirdi kuşkusuz. Akıllarının köşesinden geçirmedikleri, bütün olasılıklara aykırı bir karşılaşma oldu. Karanlık sinemadan çıktıklarında karşılarında güneşin parıltısını ve Sonny'nin oğlunu buldular. Böylece kendilerini göstermiş oldular: Sonny'nin oğluna.

İçgüdüsel bir hareketle Hannah'ın kulübesine gidip gizlendiler. Sonny susuyor, kalın kaşlarını gözlerinin derin karamaları üzerine indirerek bakışlarını Hannah'dan kaçırıyordu. Hannah korktu. Ama Sonny onu bırakıp gitmedi, yuvamı yıktın demedi. Hannah onun nasıl değiştiğini, bilmeden kendisinin onu nasıl değiştirmiş olduğunu görüyordu. Oğlandan değil, İtalyan filminden söz ettiler. Sonny karanlık çökerken evine gitmek üzere kalktığında ona sıkı sıkı sarıldı; sorunu oğluyla nasıl çözümleyeceğini karar vermiş olmalıydı. Yalnızca, “Üzülme. Will için de meraklanma,” dedi.

Ve Sonny her ne yaptıysa, çocuğun hiçbir şey söylemediği – ne annesine ne de başka kimseye bir şey söylemediği sonradan anlaşıldı. “Sana da mı söz etmedi?”

“Hayır. Sanki böyle bir şey hiç olmamış gibi.”

Hannah “Olamaz,” diyebilirdi ancak.

Hannah'ın odası, birlikte olunabilecek sıradan yerleri, can sıkıcı eğlentileri, ilişkilerinin kaçtığı ve –evlilik konumuna mı?– üstün olduğu cansız, gündelik yaşam konumunu içermediği için “her yer” değildi.

Her şeye sahip olmanın kesinliğinde, her şeyi ister olmuşlardı. Her şeyi. Hannah'ın yatağının ve kulübesinin dışında minik geziler yapmaya başladılar. Hannah'ın bir arkadaşının boş duran çiftliği vardı. Çiftlikte piknik

yapmaya gittiler. Yolları, Sonny'nin yetiştiği, öğretmenlik yaptığı, cumartesi sabahları çocuklarıyla birlikte alış-verişe çıktığı Reef Kasabası'ndan geçiyordu... Sonny başını çevirip madenlerden pompalanan suyla dolu göle, terk edilmiş ocakların sarı tümseklerine bakarken yabancı ülkelerde duyulan o nedeni belirsiz aşinalık duygusuna kapıldı. Sonny, Hannah'ın minik mutfağında, siyah çocukların yaptığı resimlerin arasında asılı olan Van Gogh röpro-düksiyonunu çok sevdiği için, Hannah ona ayçiçeği tarlalarını göstermeye söz vermişti. Ama mevsimde yanılmış-tı. Ayçiçeği tarlaları, boynu bükük, kara suratlı, ölü çiçek-lerle kaplıydı. Kırdan yürürlerken Hannah, sözünü yerine getirememenin pişmanlığı içinde ona sarıldı, gülüştüler, öpüştüler, Sonny, Hannah'a armağan etmek için kurumuş bir ayçiçeğini kopartırken ellerine dikenler battı.

Sonny'nin çok geçerli mazeretleri vardı. Bütün sevgi-liler gibi onlar da, bütün bir gece, geceler boyu koyun ko-yuna yatmak istiyorlardı. Sonny herhangi bir açıklama yapmak zorunda kalmadan evden çıkabilirdi. Otellerin ve tatil yerlerinin çoğunda siyahları sokmama uygulaması da kalkmıştı. Böylelikle özgür olabiliyorlardı; bu tür bir öz-gürlüğü bir keresinde Doğu Transvaal'de geçirdikleri iki gün boyunca yaşadılar, hatta büyükanneler ve bebeleriyle birlikte pazar gezmesine çıkmış beyaz aileler arasında, bir timsah çiftliğindeki yavruları bile seyrettiler. Sonny'nin siyasal görevleri nedeniyle -ikisi de görevlerini kesinlikle ihmal etmezlerdi- buluşmaları engellenmediği ve Sonny bu görevleri bahane ederek evden uzaklaşabileceği her sefer birlikte oluyorlar, bir geceliğine bile olsa bir yerle-re gidiyorlardı. Sonny, Hannah'a bütün bir hafta sonunu yine birlikte geçirmeye söz vermişti ve arkadaşlarına, açıklayamayacağı bir buluşmaya gitme yalanını söylemek pahasına da olsa bunu ayarladı. O cumartesi sabahı evden çıkarken, her zamanki coşkunun yerine içinde bir tedir-ginlik vardı. Oğlu koridorda yana çekilip ona yol verdiği anda, neredeyse elindeki evrak çantasını (evet, evrak çan-tası!) bırakıp gitmekten vazgeçecekti. Ama evden çıkar

çıkılmaz o an duyduğu duyguyu unuttu, Rustenburg yakınlarında, portakal çiçekleri arasındaki gözden uzak bir tatil köyünde, Sonny ve Hannah anlatılamayacak kadar mutlu oldular. İnsanlar böyle mutlu olabilmek uğruna canlarını vermeye hazır olduklarını söylerler; ama aynı zamanda o uğurda can da alabilir, bu mutluluğu kendilerine vermeyen kişilerin kendileri üzerinde hak iddia etmelerine hayat hakkı tanımazlar. Portakal çiçeklerinin kokusu, gece ve gündüz havanın ta kendisi oluyor, mahrem bir mutluluk gibi içlerine çektikleri her soluk, sevişirken bütünleşen gövdelerinin salgısı hep portakal çiçeği kokuyordu.

Sonny pazar gecesi eve döndüğünde, kızının bileklerini kestğini öğrendi.

Bebek'in yaptığı şey, onların ilişkisine son vermedi.

Babamın eve geldiğini duyduğumuzda annemle ben -Benoni'deki eski evimizdeymiş gibi- mutfakta oturuyorduk. Babamın evrak çantasını yere koyduğunu duyduk, ardından ayak sesi geldi. Bizim çıtımız çıkmıyordu, çünkü Bebek koridorun ucundaki odada, bilekleri sargılar içinde uyuyordu. Annem kalktı, babamın, benim bulunduğum mutfığa gelmesini önlemek için dışarı çıktı. Onun alçak sesle durumu babama anlattığını, ardından babamın "Deme!" dediğini duydum ve hızlı adımlarla koridordan yürüdü geçti.

Sonra ağır ağır mutfığa geldi. Ablamı görmüş, ama uyandırmamıştı. Annem yerinde oturuyordu. Ben de yanındaydım. Olay olduğundan beri annemin yanından ayrılmamıştım ve babam benimle yüz yüze gelmek zorundaydı. Ben de onunla. Buzdolabına gitti, her zamanki gibi bir bardak su aldı. İçimden kahkahalar atmak ve elindeki bardağa vurup düşürmek geldi. Ayakta durmuş suyunu içiyordu. Baş sallanıyordu. Tam anlamıyla sallanmak değil de, yaşlılarınkı gibi belli belirsiz bir titremeydi bu. Bana böyle numara yapmasına hiç gerek yoktu; yaşlı, çaresiz bir baba değil, tam tersine fazlasıyla güçlü ve sağlıklı, şeyinin keyfinde biriydi. Babamın söyleyebileceği ne vardı? Bebek cumartesi günü ölmüş olsa, babam yetiştiremeyecekti. Ona haber ulaştıramayacaktık. Bu konuda müthiş titizdi. Nerede olduğunu kimse bilmiyordu. Kanı gören annemdi. Bir de ben.

"İz kalacak mı?"

Babam ancak bunu sormayı göze alabildi.

Ve bu olay onu, onları durdurmadı. Ama beni gad-

darlaştırdı. O pazar gecesi. Odama çıkıp –ocukların o bir türlü atmaya kıyamadıkları– eski futbol ayakkabılarımı, patenlerimi ve kurumuş bir ayçiçeğini alıp babamın kafasına atmak geldi içimden.

Babam hiçbir şey açıklamaya çalışmadı. Başına geleni bize anlatmak, açıklama getirmek gereğini duyacak kadar umursamıyordu artık bizi. O gece yıkılmıştı ve onu avutacak kimse yoktu. Mutfakta mz bir aradaydık, ama babam yalnızdı. Sandım ki –gerçekten böyle mi düşündüm acaba?– babam çözülecek, her şeyi itiraf edecek, ağılaşacağız ve bu iş hepten bitecek, babam anneme, annem babama sarılacak. “İz kalacak mı?” Bundan başka bir şey söylemedi babam. Bizim, annemle benim varlığımız, babamı tek başına oturma odasına gitmeye yöneltti; onun da annemin de pek övündüğü, sonunda anneme yaraşır bir oturma odası diye sevindikleri odaya. Orada, karanlıkta oturdu. Annem ocağı süt koydu, kakao pişirdi, babama götürdü. Babam anneme bir şey söyledi mi bilmiyorum. Annem, babamın yemek istemeyeceğini sezmiş gibiydi. Yine de onu düşünüyor, ırkımızın geleceğı adına hapse girmiş kocasına ve çocuklarının babasına saygı duyuyordu.

Bebek, babamın gözdesiydi –teden beri bilirdim bunu–, bana Shakespeare okumasına, salt *onu* hoşnut etmek için yazar olmamı istemesine karşın, kızı sevgilisi, güzeli, her şeydi. Ama öylesine sevdiğı çocuğı, bir çılgınlık anında bile olsa ölmeyi istediğı halde, babasının artık neden kendisine yakınlışamadığını kimse onun ağızından söküp alamıyordu. Babam, evde bizimle oturamazdı. “İyi-leşince” –yaptığı hareket bir hastalık ya da kaza gibi konuşuluyordu, çünkü olaydan ancak öyle söz etmeyi göze alabiliyorduk– ablam, annem ve babam, ablamın ne *yapmak* istediğini konuştular. Olay, uygun bir iş seçme bii-minde ortaya kondu. Ve bir zamanlar ğretmen olduğı için, bu konuda yol gösterecek olan, meslek seçiminde yardım edecek olan babamdı. Ablamın geleceğı, sanki annemle babam eskisi gibiymişler de, bütün anne babaların çocuklarının geleceğıyle ilgili olarak yaptıkları tartışmayı

yapıyorlarmış gibi konuşuldu. Ablam da bu havaya kendini kaptırdı. Artık okumaktan bıktım, dediğini duydum, çalışmak istiyordu. Bir süre çalışacak, sonra yeniden okuyacaktı. (Biliyorum, bunu sevgili babasının ve onun çocuklarını yararlı, dolayısıyla kültürlü vatandaşlar olarak yetiştirme özleminin hatırı için söylemişti.) Ablam, annemin bu söze inanmayacağını, onun için hiç düşünülmemiş, planlanmamış bir yaşam biçimi bulacağından emin olduğunu biliyordu. Babam da, ablamı bu duruma sürükleyen bir neden olduğunu biliyordu, ama bu nedeni araştırmak için beklemedi. Evrak çantasını kaptığı gibi evden fırladı – acaba o çantada diş fırçası mı vardı, yoksa kadının fırçasını kullanacak kadar içli dışlı mıydı onunla?

En çok kanıma dokunan da, ablamın durumu babam için böylesine kolaylaştırması oldu. Bunu belki annemin de hatırı için yaptı, ama sonuçta, babamın ilk birkaç gün duyduğu eziklikten kurtulmasına, bu yıkıntının kendi bileğindeki sargı bezleriyle birlikte çözülüp gitmesine yol açtı. İki bileğine de Afrika işi, canlı renklere boyanmış tahta bilezikler takıp çıktı ortaya. Ablamın da anneminki gibi parlak, düz saçları vardı, ama perma yaptırmıştı. “Nekahet” süresinde, benim eski gömleklerimden birini sırtına geçirip çıplak göğüslerinin altından düğümleyerek, geniş kemerine takılmış walkman’ın kulaklıklarını kulağına takıp kendisinden başka kimsenin duymadığı bir tempoya uyarak kalçalarını sallaya sallaya evde dolanıyordu. Bütün bunlar, bir genç kız için doğal sayılabilecek bağımsızlık özlemi olarak değerlendiriliyordu; ekmeğini kazanmak istiyordu, bunu kendisi önermişti.

O cumartesi gecesini, sanki böbürlenilecek bir eğlenceymiş gibi *bana* anlattı. Benimle neden konuşmak istediğini anlayamadım, konuşması gereken biri varsa babamdı. Çünkü tıpkı öteki olay gibi, bu da babamı doğrudan ilgilendiren bir olaydı. Ama ablam konuyu bana açmaya kararlıydı. “Hiç ağzını açmıyorsun, ama herhalde insanın neden böylesine aptalca bir şey yapacağını merak ediyorsundur.”

“Nasıl bir şey?” Benim anlamazlıktan geldiğimi fark etti, ama kendisi de doğrudan konuya girmek istemiyordu. “Kendimi öldürmeye kalkışmak” demedi.

“Marcia ile kavgaya ettim. Gürültücü patırtıcı her şeye burnunu sokar, o yapış yapış parmaklarını saçlarıma sürer. Zaten o gece orada kalmaya neden razı oldum bilmem. Annesi babası evde yok diye bir yığın insan üşüştü, Jimmy, Alvin, aklına kim gelirse. Onlara dayanamıyorum artık. Marcie, Jackie ve Dawn da gelecek demişti, ama yalancının teki, orada kalayım diye öyle söyledi, çünkü gelmediler. Esrar içmekten başka yapacak bir şey yoktu. İyice kafayı buldum, üstüne üstlük onların gürültüsünden patırtısından, tepinmelerinden kaçıp kafamı dinlemek isteyince, bir de baktım ki, iki kişi de yatakta. Kapıyı kapatmak zahmetine bile katlanmamışlar.”

Başımı salladım, onun yüzüne bakmıyordum. Bu olayın, bizim evimizde ağza alınmasını istemediğimi anladı.

“Sığınılabilir tek yer banyoydu.”

Banyoda Gillette paketini görmüş, o anda kendine acıma duygusu ile onları birleştirmişti. Keşke düş gücüm bu kadar büyük olmasaydı; keşke başkalarının yaşamı benden gizli kalsaydı.

“Onlar midemi bulandırıyor. Onlardan tiksiniyorum.”

Bebek’in gerçekte neyi anlattığını kavradım. “Onlar”ın kim olduğunu biliyordum: Bir cumartesi gecesi Marcia’nın evine doluşan kalabalıktan söz etmediğini ikimiz de biliyorduk.

Beni –saf, bön kardeşini– istediği tavra yöneltmesine yardımcı olacak bir tepki bekliyordu benden. Arkadaşça konuşmak, dertleşmek istiyordu.

Ben yalnızca dinledim, sonunda benim söylememi beklediği sözü kendisi söylemek zorunda kaldı. “Tabii eve dönebilirdim. Uzak değildi. Ama en yakın arkadaşımın gevezelik etmek için onlarda kaldığını sanan annemin, beni gecenin ikisinde görüverince nasıl başımın etini yiyeceğini düşünebiliyor musun. İnsanın kendi evi olma-

ması böyle sorunlar yaratıyor işte. Ailenle bir arada oturmak. Ana baba iyi olabilir. Ama dünyanın en iyi ana babası bile bizlerden farklıdır, biz onlar gibi değiliz. Büyüyünce onların yaşamım unutmam gerek. Yaşamları kendilerinin olsun, kendi dertleriyle kendileri uğraşsınlar, sen kendi yaşamına bakmalısın. Başını sokacak bir yerin olmalı.” Ablam, anlatmak istediklerini aktarıp aktaramadığını yoklarcasına bana baktı. “Başımız her darda kaldığında boyuna onlara sığınamayız, onların da kendi yaşamları var.”

Bebek böylece içini döktükten sonra konuyu değiştirdi, bir başka gri bölgede, Jackie, Dawn ve iki Hintli çocukla birlikte tutacakları evden söz etmeye koyuldu. Bebek iş bulur bulmaz onlarla oturacaktı. Bir cumartesi gecesi elâlemin içinde ölmeye neden kalkıştığını anlatmasını beklerken, bunları anlattı. Bebek yine babamı koruyordu. Beni uyarıyordu: babamın kendi yaşamı diye. Zavallı Bebek. Daha hâlâ babamın bebeğiydi.

Babam kolayca unutabilirdi.

Bebek de onun unutmamasına yardımcı oluyordu – Bebek görünüş olarak anneme benzese de, tıpkı babam gibidir, onun gibi şeytani ve yalancı. Bebek bir sigorta acentesinde iş buldu (sanıyorum aynı evde kaldığı ve belki yattığı adamın yanında). Aklına estiği zaman elinde çiçeklerle ya da anneme diktireceği sökükle eteğiyle eve geliyor, babam oradaysa boynuna sarılıp kulağından öpüyor; babam yoksa – annemin yaptığı kurabiyeleri yiyerek evden çıkarırken “Babama sevgilerimi iletin!” diyordu.

Bebek şirindi, gevezeydi, aileyle ve artık görmediği arkadaşlarıyla ilgili dedikoduları merak ediyor, mimikle-ri, kahkahalarıyla çevreye neşe saçıyordu.

Bebek’in canlılığı konusunda Dr. Jasood’un teşhisini, annem babama söyledi mi bilmiyorum. Bebek’teki haya-ğı tavırlar, annemi çok tedirgin ediyordu. Ama, “Bebek oyalandığı ve mutlu olduğu sürece varsın böyle olsun,” demekten de geri durmuyordu. Annemin dilinden düşmeyen bir söz daha vardı: Dr. Jasood’un teşhis ettiği du-

rum değiştirilemeyeceğine göre, ablamın bu durumu kendince bir amaca yöneltmeye istekli oluşuna şükrediyordu annem.

Hiçbir şey olmamış sanırdınız. Tuhaf bir normal düzene girdik; yaşamlarımızın *babamın* işini kolaylaştıracak biçimde düzenlenişini kabullendik. Hatta babam kimi zaman, beyazların evinde yapılan ve o kadının da katıldığı bazı toplantılara annemi de götürüyordu. Annem o kadınla birlikte oturmak, yemek yemek durumunda kalıyordu.

Ben de kadının evine gittim. Babamın onunla buluştuğu yere. Babam gönderdi beni. Hiç inanabilir misiniz?

Sonny'nin nerede olduğunu her zaman bilen birileri vardı.

Siyasi polis. Babam biliyordu bunu, Hannah da biliyordu. Bu bir tanıklık, bir müdahale sayılmazdı. Siyasi polis de işini aşıklar gibi gizli yürütür.

Devlete karşı suç işlemekten hüküm giyen biri, kendisinin veya kendisini mahkm eden devletin ömrü boyunca –artık hangisi daha ömürlü olursa– izlenir. Böyle biriyle ilişkiye giren kadın da izlenir. İki aşığın mahrem yaşamındaki üçüncü varlık, bilinmeyen, görülmeyen siyasi polistir. Bu, siyasal eylemcilerin mahremiyetindeki kaçınılmaz koşuldur. Sonny'yi tutuklayıp nezarete atanlar biliyordu. Bu ilişkiden haberleri vardı. Onlar da bu işin içindeydiler. Bunu açığa çıkartmak onların işine gelmiyordu. Eğer Sonny önemli bir devrimci lider olsaydı, o zaman kıyı kēe otellerden biriyle (kolayca) anlaşır, gizli buluşmayı banda aldırır ve onu lekelemek için sansasyon gazetelerine haberi uururlardı.

Bakanın, Sonny'nin yaşamına yasaklar koymasını sağlayabilirlerdi. Ama bunları yapmadılar, çünkü Sonny herhangi bir kısıtlama içinde olmazsa, sevgilisine koşarken, polise de henüz bilmedikleri bazı yeraltı eylemcilerinin yolunu gösterebilirdi.

O cumartesi gecesi neredeyse gerçekleşecek olan olaydan sonra (Sonny ablamın yaptığını böyle formüle etmeyi yeğliyordu), Sonny, kendisinin bulunabileceği yeri bir başkasının daha bilmesi gerektiğini fark etti. Gerçekten bir şey oluverirse diye. Evde bir şey olursa diye. Ama kime başvurabilirdi? Kime gidip de, kızım intihara kalkışıp da banyoda kan kaybından ölecek hale gelirse beni şuradan arayın diyebilirdi? Aila mutfakta bayıverirse, Willi prizi onarırken cereyana kapılırsa, beni toprağa yakın olsun diye yere serili Hannah'ın yatağında arayın diyebilir miydi? Sonny, toplantılara yalnız giderdi – bir gün de kira boykotunun giderek büyüdüğü Vaal Üçgeni gettolarına gidiyor ve yol boyu düşünerek, getto halkının yolsuzluklarıyla nam salmış belediye meclisi üyelerine karşı şiddet eylemine girmelerini nasıl önleyeceğini düşünüyordu – birden ellerini direksiyondan çekivermek geldi içinden. Bırak direksiyonu. Araba kontrolden çıksın, dönsün, takla atsın, bitirsin senin işini. Sonny soğuk terler içinde kendini toplayabildi. Direksiyonu bırakmadı, aklını o cumartesi gecesi olabilecek şeylere takmadı.

Hannah, Sonny'nin yaşadığı buna benzer anları bilmiyordu –belki de Sonny'nin ondan gizlediği ilk şeydi bu– ama yine de Hannah içgüdüleriyle, kızın güvencesi açısından Sonny'nin kızından – Bebek'ten söz etmesi gerektiğini kavıyordu, Sonny kızının adını beklenmedik bir anda söyledi: Hannah, Sonny'nin bu adı söylerken, belki ilk kez kulağa nasıl geldiğini de fark ettiğini gördü – kitaplıktan bile yararlanamadığın bir ufak kasabanın gettosundaki cahil yoksulların o saçma sapan, ucuz, aşağı tabaka duygusallığı. Koskoca kıza adı yerine Bebek diye hitap etmenin gerçekten ne kadar saçma ve yakışıksız olduğunu fark etmek Sonny'yi utandırdı. Kızı artık koca kadın olmuştu, tıpkı Aila gibi, tıpkı Hannah gibi bir kadın. –Bizim evdeki partiye geldiğin gece onun nasıl dans ettiğini anımsıyor musun?–

“Tabii.” Sonny'nin ait olduğu aileyi kendi evlerinde ikinci kez gördüğü ve hapisten yeni çıkmış Sonny'den

gözlerini ayıramadığı o partinin bütün ayrıntılarını Hannah nasıl unutabilirdi.

“Kadınların düzenlediği parti, hani müzikli falan.”

“Evet, beni davet etmiştin...”

“Delikanlıların ona baktığını gördüm, yani... erkeklerin kadınlara baktığı tarzda baktıklarını, ben de baktım ve elbisesinin veya eteğinin içinde bir yukarı bir aşağı oynayan ufak kalçalarını, giysinin ince kumaşından belli olan meme uçlarını gördüm. Her hareket edişinde...”

“Ne kadar da güzel dans ediyordu.” Hannah, Sonny’yi güldürmek, safça itiraf ettiği şeyi, yani kızının görüntüsünden tahrik oluşunu hafife alıp geçiştirmesini istiyordu.

“Hiç sigara içmediğim halde bahçenin çamurundan bana kül tablaları yapan o minicik kız. Artık güzel bir genç kadındı. Babasıym diye söylemiyorum, gerçekten güzeldi, hem de sevimli. Hayat doluydu.”

“Sanki ölmüş gibi söz ediyorsun.” Hannah gerginleşti, bir tuhaf güldü, “Sonny, o yaşıyor. ‘İdi’ değil. Hâlâ öyle, hâlâ.”

Sonny kendini o havadan kurtardığı, seviştikten sonra henüz Hannah’ın içinde olduğu sırada –Hannah onun öyle kalmasını, odada çıplak dolaşırken sallanan geniş kalçaları arasında yatmasını seviyordu–, evet tam o sırada Sonny, sen olmasaydın ne yapardım, dedi. Bunu çok sakın söyledi. Çünkü onlar için her şey birdi; birbirlerini okşarken, kira boykotundaki kilise grupları arasına karışan kışkırtıcı ajanların eylemlerini tartışmaya kolaylıkla geçebiliyorlardı.

Will vardı. Will olmasaydı Sonny ne yapardı. Bir şey olacak olursa nerede bulunabileceğini ancak Will’e çitlatmanın bir yolunu bulabilirdi. Siyasi polis gibi, Will de bu işin içinde olacaktı; Will, Sonny’nin ortadan kayboluş nedenini zaten biliyordu. İşin içine biraz daha karıştırılması kaçınılmazdı.

Sonny’nin seçeneği yoktu.. *Hannah’a ihtiyaç duy-mak.*

Motosikletle gittim. Motosikletim vardı artık. Doğum günümde verdiler. Babam, bir sürprizi gizleyen sevecen baba gülüşüyle, “On altı yaşında olduğuna göre artık ehliyet alabilirsin değil mi?” dedi. O zaman bana motosiklet alacağını anladım. Ben istemedim, onlar aldılar. Bir de can güvenliğim için en son model en pahalı kask. Herhalde babam, annemin yüreğim rahat ettirmek için almıştı onu.

Kask, çene bandı ve yüzümü kapatan kocaman gözlüğü takıp gittim. Orası, babamın gittiği yer, sokaktan görünmüyor. Kapıda köpekler var; siyah bir bahçıvan kapıyı açıp beni içeri aldı. Herhalde köpekler sık sık gelen, kokusunu tanıdıkları birine havlamak yerine, kuyruklarını sallıyorlardır. Bahçede büyük bir ev vardı, ama babamın gittiği yer orası değildi. Kadın, bahçenin dibinde, ağaçların arkasında bir kulübede oturuyor. Belki bahçenin arkasında benim bilmediğim, babamın da söylemek istemediği özel bir kapı da vardır. Ön kapıdan girince gizli saklı kalmaz.

Babam haber vermiş olmalı, kadın beni bekliyordu. Sanki başımdaki kask ve gözlük beni tanımasını engellemiş, sanki sinema olayını anımsamış gibi, “Sen Will’sin değil mi?” dedi. Bu söz bir yandan da, kaskı çıkarmamakla kabalık ettiğimi dostça, şaka yollu ima etmek demekti. Ben de kaskı çıkardım. Ben olduğumu, Will olduğumu gördü. Babamın yolladığı şeyi ona verdim. Kitap ya da ona benzer bir paketti, bunların “Miss Plowman” a acele ulaştırılması gerektiğini söyledi. “O harika motorla ailenin Merkür’ü sensin artık, hadi, atla git oğlum, ama çok hızlı sürme.” Annemin önünde bundan iyi gösteri olamazdı.

Babamın geldiği yer burasıydı. Babam, burayı da evimizi tanıdığı kadar iyi tanıyor olmalı; şimdi oturduğumuz ve Benoni’de yaşadığımız sırada oturduğumuz evimiz, çünkü biz neredeyse evimiz orasıdır, mobilyalarımız, eşyalarımız, babamın Shakespeareleri, annemin yaptığı yemeklerin ve masaya koyduğu çiçekleri kokusu. Ama bu-

rası eve benzemiyor; bir kulübe, ama bir beyazın oturabileceğini hiç düşünemeyeceğiniz bir yer. Telli kapı delik deşik. Yerde hiçbir şey serili değil. Gözünüzü kamaştıran alacalı renkli kocaman bir resim, bir bilgisayar, org müziği çalan hi-fi, tablalarda sigara izmaritleri, meyveler, kepekli ve mayalı ekmek paketleri, radyatörün üzerinde kuruyan buruşuk kadın çamaşırları – ve bir yatak, yer yatağı. El işlemesi filler, çiçekler ve ufak ayna parçalarıyla süslü bir örtünün serili olduğu yatak, kocaman bir şilte – herhangi birinin girebileceği, elimde kaskımla benim dikilmekte olduğum odanın ortasında öylece duran yatak.

Böylece, biliyorum artık.

Hannah Plowman kimdir?

Yalnızca babasının sarışını değil. Yeniyetme oğulun, asık suratlılığına, terslenmesine - kıskançlığına bahane ettiği kadın da değil. Siyasi polisin yakından tanıdığı, fişlenmiş bir renkli eylemcinin yoldaşı olan hoş kadın da değil. Bireysel bilincin dosyası, ancak kesin olan şeyleri içerir ve bireyin kendi yaşam anıları kadar bir geçmiş kapsar. Hannah'ın anıları dedesiyle başlıyordu ve dedesi Anglikan olduğu -İngiliz egemenliğindeki sınır bölgelelerinden birinde misyonerdi- halde Quaker olan annesinin adını taşıdığını biliyordu. İngiliz kraliyet ailesinin ikinci derece önemli kişileri gelip İngiliz bayrağının indirilmesi, yerine bağımsızlık bayrağının çekilmesi törenine katılmalarından sonra, misyoner, ruhlarını kurtardığına inandığı ve yıllardır dillerini konuştuğu yerli din adamlarının yanında kalmayı yeğledi. Yerel pazar okulları için birtakım din kitaplarının çevirisini yaptı, eski kabile reisleriyle eski günleri yâd ederek yaşamını sürdürdü. Kardeşi Güney Afrika'ya gitmiş, madencilik, mısır ürünleri ve ambalaj endüstrisinde yatırımları olan bir finans şirketinin başkanı olmuştu. Hannah, yerli zenci çocuklarla birlikte gittiği misyon okulunu bitirince, İngiltere'ye gidip öğrenimini tamamlaması için gerekli parayı, dedesinin kardeşi verdi. Hannah'ın annesi, o zamanlar Rodezya adını taşıyan ülkede hemşire okuluna gitmiş ve misyona karını dolu gelmiş, bir kız çocuk doğurmuştu. Hannah'a babasının asker olduğunu söylediler ve Hannah askerlerin savaşta öldüğünü bildiği için, babasının ölmüş olduğunu sandı. Sonradan babasının, Bulawayo'da polislik yaptığını

ve evli olduğunu öğrendi. Hannah'ın annesi, bağımsız hükümetin yönetimine geçen misyon hastanesinde hemşirelik yaparken tanıştığı bir Yahudi doktorla evlenip Cape Town'a gitti. Annesi, yeni kocasıyla birlikte Avustralya'ya göç edinceye kadar, Hannah okul tatillerinin bir bölümünü dedesinin misyondaki kerpiç evinde, bir bölümünü de Cape Town'da, üvey babasının modern resim koleksiyonu arasında geçirirdi.

Hannah'ın yaşamı bireysel bir yaşamdı, ama içinde doğduğu topluluklardaki yönetim değişikliklerini izleyen bir yaşam. Bu yüzden onun gerçek kimliği, "o sırada", "o zaman" ve "ondan sonra"larla bağlı tanımlar ve belirsizliklerden oluşuyordu. Üvey babasının resimlerine bakarken çok zeki bir cehalet gösterdiği için, adam onu Michaelis Sanat Okulu'na göndermeye hazırdı, ama Hannah artık bir kentin dış mahallesi durumuna gelmiş olan eski misyon köyündeki akşam gezintilerini, çocukluğundan beri tanıdığı ve şimdilerde bira fabrikasının dağıttığı tişörtleri giyen oğlanlarla, birlikte oynadığı ve şimdilerde Holiday Inn'de temizlik işçiliği yapan kızlarla gevezelik etmeyi özlüyordu. Ancak, dedesinin yanına döndüğünde – dedesi kendisinin kurduğu, Hannah'ın da okuduğu okulda öğretmenlik yapmasını önerince, bu fikir hiç hoşuna gitmedi. Cape Town'da gençler tanımıştı; üvey babasının ki gibi varlıklı, kültürlü, beyaz ailelerin kızları ve oğulları, üniversite öğrencileri. Bunlar sendikalarda, hukuk bürolarında, sanat programlarında, gecekondu bölgelerindeki insan hakları projelerinde çalışıyorlardı – oysa kendisi çocuklara ancak bira şişelemeye ve turistlerin banyo küvetlerindeki kiri temizlemeye yetecek kadarını öğretmekle zamanını tüketecekti. Hannah havai değildi, ama sosyal konulara da yönelmemişti. Bütün Güney Afrika'nın kendi yuvası olduğunu düşündüğü çocuksu kavramlardan sıyrılıp kendini daha gerçekçi bir konuma oturtmalıydı: Sınırlar, anlaşmalar, dikenli teller, silah donanımlı sınır kulübeleri vardı.

Güney Afrika, bölgedeki insanları, yalnızca ekonomik

zorunluluklarla değil, aynı zamanda siyasal mücadelenin büyüyle kendine çeken merkezci bir güçtür. Bu büyü, Hannah'a misyonun kerpiçleri ve Nordik saçlarıyla kulaklarına kızılılık katan tozlar arasında, dedesinin insanlar-daki kötülüğe karşı Tanrı adına verdiği mücadeleden aşılandı. Ama o insanlar adına bu mücadeleyi vermek istiyordu. (Hannah feministti, cinsiyeti özenle gözetirdi. Ama -dedesinin tavrı öyle olmasa bile- "kötülük" kavramını özentisi ve gösterişçi buluyordu.) Hannah, bu mücadeleyi yürütmek amacıyla Güney Afrika'daki bazı örgütlerde çalıştı. Bu örgütler yasaklanınca, Hannah bir başka yerdeki benzer bir görevi üstleniyordu. Bir ara genç bir avukatla evlendi. Avukat, hükümetin hukuk kurallarını çiğnemesi yüzünden hastanelik olacak ölçüde depresyona girdi ve Hannah'ı oradan göç etmeye razı etti. Avukat Hannah'tan önce Londra'ya gitti, ama orada iyileşti ve birine âşık oldu. Hannah da bir daha onun yanına gitmedi. Hi-fi'yi, plakları ve kitapları kocasına yolladı. Kendisi yalnızca büyük kar-yoladaki şilteyi (çünkü insan bununla nerede olsa yaşayabilirdi) ve Avustralya'ya giderken üvey babasının verdiği Jackson Pollock ekolünden bir ressamın yaptığı tabloyu aldı. Çalıştığı vakıflar ve örgütler, yabancı ülkelerden toplanan yardım paralarına bel bağladıkları için, ona çok az para veriyorlardı. Ama yoksulluğu bilerek seçmiş birine yoksul denemez - Hannah isteseydi, dedesinin öğrettiği iyilikle ilgisi olmayan iyi durumdaki akrabaları, ona bir butik açarlar veya halkla ilişkiler işi kurarlardı.

Hannah'ın yaptığı işin özü, aşırı duygular geliştirir. Bu görev bunalımlarından doğar. Bu görev yalnızca engellerle, ayrılıklarla, yani insan yaşamındaki süreklilik gösteren olaylara verilecek tepkilerle karşılanamayan durumlarla ilgilidir. Duruşmaları gözlemlemek demek kadınları ve erkekleri, kendilerini tehlikeye atarak hareket yöneltme duygularının iniş çıkışlarını; yığıtlığın, sinir çöküntüsünün, ihanetin grafiklerini; cesareten öğrenilen kurnazlığı, disiplinden öğrenilen cesareti gözlemlemek demektir. Ve hiçbir grafik ibaresinin kaydedemeyeceği,

ısılarıyla ibreyi eritecek yoğunluktaki duyguları; yıllara hüküm giyenlerin yargıçlar kuruluna hiç pişmanlık duymadıklarını söylemelerini; uğrunda hapse girecekleri özgürlük kavramı yerine mevcut düzeni “özgürlük” olarak kabullenmeleri koşuluyla affedilme önerisini reddedip ömür boyu hapsi seçmelerini gözlemlemek demektir. Böylece akıl almaz kararları, böyle bir karar vermemiş olanlar kavrayamaz. Atlas’ın kasları nasıl dünyanın fiziksel ağırlığını omuzlamamışsa, ruhun dünyayı omuzlaması demektir bu. Böyle insanlar gözlemlenemez. Ama bu anormal –Hannah bir keresinde Sonny ile konuşurken kendi sözünü düzeltmişti–, hayır anormal değil, bu ilahî güce sahip olanları ve ailelerini tanımak, böyle bir gücün *varlığını* kavramak bile (Hannah gibi) sıradan bir bireyin duygusal kaynaklarını zenginleştiriyordu.

Düşünce suçundan mahkûm olanlarla ilişki kurmak, bu yücelmenin daha da arttığı özel bir ortamdır. İnsanlar, insan uğruna kötülükle mücadelede kendi bireysel yaşamlarını feda ederken, bunun tutanağa geçirilen ifadeler, polis videoları, iddia makamının tanıkları tarafından çarpıtılarak suça dönüştürüldüğü duruşmaları izlemek; parmaklıkların üzerinden elini uzatıp kendilerini hapsedenlerle alay eden sanıkların elini tutmak; onların karılarını, kocalarını, ana babalarını, çocuklarını, mahkûmiyetin kopardığı beraberliklerdeki yoldaşlarını ziyaret etmek – bütün bunlar, Hannah’ın duygularını, hiç düşünemediği bir biçimde zenginleştirdi. Âşık olmak. Hannah âşık oldu. Yirmi üçüneyken avukata duyduğu, sonra da biten aşk gibi bir aşk değildi bu. Paylaşılan gerilimin, tepkilerin, okşama yerine bakışlarla aktarılan karşılıklı güvenin, kişisel tutkularla verilmiş sözler yerine, çok basit bile olsa, istenilen her görevi üstlenmekten gelen o önemli ve onurlu sorumluluğun yarattığı havaya ve ortama âşık olmaktı bu. Varlığın aşk konumu.

Hannah, tutuklularla görüş izni almak için hapisane yetkililerine gösterdiği direnci, söylediği yalanları, uluslararası örgütleri harekete geçirme tehditlerini hep bu aşk

konumu içinde gerçekleştirdi. Ve yine bu konum içinde, tutukluların ailelerini ziyaret etmeyi kendine ödev bildi.

Hannah bir Volkswagen Beetle ile Soweto'nun savaş alanına dönmüş sokaklarından geçti, kendisine güvenip güvenemeyeceklerini kestiremeyen yaşlılarla, Bosmont ve Lenasia mahallelerinde parlak cilalı mobilyaların tak-sitlerini nasıl ödeyeceklerini bilemeyen karılarla karşı-laştı; adres diye bir şeyi olmadığı ve ana caddedeki içki dükkânından yedekledikleri birayı taşıyanların el arabası izinden başka yolun bulunmadığı gecekondu mahallele-rinde yolunu kaybetti. Aşağı tabaka beyazların mahalle-sinde, tutuklulardan birinin yasalara aykırı olarak ailesini taşıdığı evin örgülü bir parmaklığı ve evin eski sahibi be-yazlar tarafından bırakıldığı anlaşılan alçıdan bir pelikan heykeli vardı. Tutuklanan karısı, güzel ve ince çorapları, topuklu pabuçlarıyla bakımlı bir kadındı – onun bu hali, Hannah'da yalnızca başkalarının işine burnunu sokuyor-muş duygusunu değil, orada gereksiz olduğı duygusunu da uyandırdı ve bunu örtmek için işi gevezeliğe vurdu. Tutuklunun karısı onu nezaketle dinliyor ve Hannah'ın kafasını daha da çok karıştırıyordu. Bu sessiz sakin kadı-nın kendisine itaat edilmesine alışık olduğı belliydi. An-nedeki güzelliğın taze sevimlilik biçiminde yansıdığı evin kızına çay yapması söylendi. Kız hem okuyor hem hafta sonları çalışıyordu, kadının da iyi bir işi vardı. Kadın, evin erkeğı olmadan kendilerini idare etmek için yaptıkları dü-zenlemeye kimsenin karışmasını istemediklerini açıkça belli etti. Güzel ve belli belirsiz gülümseyişiyle (orta yaş-lı bir kadın için kusursuz dişleri vardı, oysa Hannah daha otuzundayken dişlerinin çoğunu tedavi ettirmek zorunda kalmıştı) elini erken gelişmiş oğlunun (Hannah'ı içeri bu-yur etmeden önce bir an kuşkuyla süzen oğlunun) omzu-na koyan anne, "Artık oğlum evin erkeğı oldu," dedi.

Baharatlı yemek kokan bir ev. Duvardaki rafta gez-gin bir satıcıdan alınmış Halil Cibran kitapları. Ama cam kapaklı raflarda şaşırtıcı, gerçek bir kitaplık. Hem yalnız-ca bilgi açlığının bir göstergesi olan, ödemeli getirtilmiş

deri kaplı klasikler değil, yalnızca siyasal açıdan kendi kendini yetiştirmenin göstergesi olan Marx, Lenin, Fannon, Gandhi ve Nkrumah, Mandela ve Biko'nun kitapları değil, Kafka ve D.H. Lawrence'ın kitapları vardı. Hannah aklına estiği gibi konuşup dururken bir yandan da göz ucuyla bunları gördü.

Oraya bir kez daha gitmişti. Ama bu daha sonraydı. Evin müzik ve kahkahayla dolu olduğu, tıpkı dans için yer açmak amacıyla mobilyaların bir yana çekilmesi gibi, ilk gidişinde gördüğü her şeyin bir yana atıldığı bir akşamdı bu. Hannah'ın tutuklunun güzel karısı, kızı ve oğluyla birlikte oturduğu sevecen hava da bir yana itilmiş, yerini ürkütücü bir şey almıştı: eski mahkûm olan ev sahibine duyulan tutku. İlk kez seviştiklerinde, Hannah o coşkunun içinde tuhaf bir kaybolmuşluk duygusuna kapılmış ve bunu Sonny'ye bir başka anlatırken, aslında kendi kendine açıklamaya çalışmıştı. Sonny onun ne demek istediğini anlayamadı; ama cinsel sevginin, o an için her şeyin yerini tutacak tensel bir güvencesi vardır her zaman. Yalnızca beden konuşur ve geri kalan her şey susar.

Hannah'ın o ilk günden anımsadığı evdeki her şey, Sonny'nin bir parçası olduğu için azizdi. Sonny'nin Hannah'a ait olan parçaları ise, Hannah'ın gerçekten tanımadığı, bir sevgiliye dönüştürdüğü yanıydı. Bu, Hannah'ın odasında, ikisinin de göz ardı ettikleri bir şeydi.

Hannah (bir dosta ihtiyacı varmış gibi görünen) kızın ve baba -olmayan- yetişkin rolündeki oğlanın dostu, onların yaşça büyük sırdaşı olmak isterdi. Ucuz ciltli kitapların yapay felsefesi bile, güçsüzlere ve yoksullara avuntu getiren adamın nitelikleri konusunda sevgi yüklü birer kanıttı. Hannah, Sonny'nin evini ilk gördüğü günün izlenimlerini koca erkek olmuş bir çocuğun saç buklesini saklar gibi yüreğine sakladı.

Zevcenin ve metresin katıldığı topluluklarda boy göstermek, ihanetin en sıradan stratejisidir. Saklanacak

bir şey yokmuş gibi yaparak saklamanın bir yoludur bu. Ama Sonny öylesine toydu ki, bu tür karşılaşmaların altında yatan gerçek dürtüyü, kendi içinde nasıl bastıracağını bilemiyordu. Bu karşılaşmaların, katılmaması kuşku uyandıracak zorunlu toplantılar yüzünden olmadığını, Aila'yı korumak veya ona güvence vermek ya da Hannah ile birlikte görüldükleri takdirde, bu beraberliğin ortak siyasal ortamdaki masum bir karşılaşma olduğu izlenimini uyandırmak için düzenlenmediğini Sonny içten içe biliyordu. Boykot yapan gençleri, siyasal ilkelere ödün vermeksizin okula nasıl döndürebilecekleri konusundaki görüşlerini belirtirken Ulusal Eğitim Krizi Komitesi'nden iki eğitmen ile bir avukat onunla konuşmaya başladılar. Tam o sırada, Sonny arkasındaki gruplardan birinde, dünyada en yakından tanıdığı iki sesin konuştuğunu duydu, kendi duygularında şakıyan iki kuş: Öteki kadınların gevezeliklerini duymuyor, yalnızca serçelerin sesini algılıyordu. Konuşması daha bir akıcılık kazandı, burun delikleri hoşnutlukla açıldı; iki kadını yüreğinde birbirlerinden ayrı tutmak yerine, ilk kez aynı anda ikisine birden sahip olduğu sırada en etkileyici konuşmasını yaptı. Bu coşku, Aila'nın durumu anlamasından duyduğu korkunun tam karşıtıydı.

Daha sonra yalnız kalınca, utanç içinde kavradı duygularını. Ondan sonra da hep öteki kadının konuk olacağı evlere karısıyla birlikte gitmenin yollarını aradı, hatta yarattı.

İki kadını bir araya getirmenin verdiği cinsel heyecan, su bardağını bulandıran bir duman kıvrımı gibi sızdı içine.

Kadın bana domuzu anımsatıyor. Atalarımız domuz yemezdi.

Ağzının çevresindeki pembe etin içinden çıkan birkaç açık renk tüy, cam elyafı gibi görünüyor.

Aklımdan korkunç şeyler geçiyor. Kadınla ilgili. Ba-

bam ve onunla ilgili. Onları gözümün önüne getiriyorum... Annem için hiç böyle bir şeyi aklıma getirmemişim. Kendimden öğreniyorum. Babam beni ne hallere düşürdü, aklıma neler getirir oldu.

Beni oraya niçin yolladı? Kafamda oraya boyuna gidip duruyorum. Gördüklerim, babamın beni görmek zorunda bıraktıkları. Kapıdan girdiğin yerdeki o yatak. Bunların mahremiyet diye bir şeyden haberleri yok mu? Kendilerini bizim özgürlüğümüze adayan, tutkularımızı görmenin yolunu bulan, evlerimizin kapısına dikilen bu kadın gibileri. Onu hiç içeri sokmamalıydım. Ne aptallık ettim. Evin erkeği. Seni yetiştirirken nazik olmayı öğretiyorlar, sonra olabileceğinden hiç söz etmedikleri durumlara düşürüyorlar insanı.

Babam beni oraya niçin gönderdi? Boyuna bunu düşünüyorum ve ben değiştikçe, büyüdükçe -gençken ve kendini yeni yeni tanımaya başlıyorken her ay önemli fark yapar- yanıtlarım da değişiyor. Yasaklanmış domuz. Pembe domuz. Babamın beni bu işe bulaştırmak istediğini düşündüm. Erkeklerin neler hissettiğini. Beni de kendisi gibi bir erkek olarak görmek, babamın işine geliyordu şimdi. Kendisi gibi bir erkek. Düzmek isteyen bir erkek. Bundan suçluluk duyan bir erkek; babam, benim gibi bir çocuğun böyle çılgın duygular besleyip sonra da bundan suçluluk duymasına bel bağlıyordu. Oysa gerçekten çocukken, tam tersini söylerdi bana: Donumdaki mastürbasyon lekelerini gizlemeye çalışmıştım, babam da bundan suçluluk duymam gerekmediğini, bunun çok doğal olduğunu anlatmıştı. Oysa şimdi o kadını görmemi, kendisinin haz aldığı şeyi görmemi, ve aynı duyguyu kendimde duyduğum için onun suçluluğunu paylaşmamı istiyor. Gizli bir bağ. Babayla oğul gibi değil de, iki arkadaş gibi.

İşte bunları düşündüm.

Ve sonra - bir başka şeyi daha anladım. Anladığımı sanıyorum. Bunu kendi bedenimden öğrendim. (Eğer babam kendi bedenimden öğreneceğime inanıyorsa, orada

haklı çıktı.) Erkekliğini göstermeye çalışıyor sanıyorum. Bana gösteriş yapmaya çalışıyor. Erkekliğinin kanıtı da, o hantal sarışın. O işi yaptığı yatak, o işi yaparken dinlediği snop işi müzik, o işi yaparken gözüne ilişen alacalı tablo, ellerini sürdüğü yerlere giyilen çamaşırlar – babamın, ben değil, ben değil. (Babam olsa hemen benim değil diye düzeltirdi.) Babam beni oraya, sıranın henüz bana gelmediğini göstermek için gönderdi. Bana yer açmak için kenara çekilmeyecek, kadınların vücudundan uzak durmayacak. Boyum onun boyuna geldi diye, benim de bacaklarımın arasında aynı şeyler var diye, (konuk teyzelerin ikide bir yinelediği gibi) onun kadar yakışıklı oluyorum diye, onun yaptıklarına niyetlenmemeliydim. Babamın bakışlarına seksi bir hava katan o kalın kaşlarını bile almıştım – ama bütün bunlar var diye, yerini bana bırakması gerektiğini aklıma getirmemeliydim. Koca boğa, hâlâ ineklerinin tek sahibi, hâlâ haremine, anneme ve sarışına güç yetiriyor.

Babam kendisiyle ilgili bu şeylerin hiçbirini bilmiyor olmalı. Yalnız ben biliyorum, yalnız ben.

Öğretmen, öğrencilerin önüne geçip bozkırda yürüyüş yaptığı zaman, bunu kendi dürtüsü ve sorumluluğuyla yapmıştı. Oysa bu naifliğe artık yer yoktu. –Özgürlük adına yürütülen çalışmada özgürlük yoktur.– Sonny bunu Hannah’a söyleyince ikisi birden kahkahayı patlattılar. Bu kahkahalarda, hem gurur hem kuşku vardı. Aila’ya böyle bir şey söylenemezdi; Aila ile Sonny, yararlı bir yaşam sürme ilkesinden söz etme alışkanlığını yürütüyorlardı. Sonny, başka şeyleri olduğu gibi, bu konuyu da, Aila’nın önünde eskisi gibi yorumlamak zorundaydı. Neden, çünkü Sonny hapisteyken, Aila alışkanlıklarını bozmamış, sanki hiçbir şey olmamışçasına yaşantısını sürdürmüştü; şimdi de Sonny’nin –çatısı belirsiz, etkinlikleri komiteler ve bürolar tarafından belirlenen, tehlikeli– yeni yaşam biçimini, sanki Sonny hâlâ öğretmenmiş de yeni bir okula atanmış gibi yorumluyorlardı. Devlet düşmanı: Sonny çalışmalarından anlatabileceği kadarını ona anlattığı zaman (Aila ile arasındaki suskunluğu yok etmek için bir şeyler anlatmak, bir şeyler bulmak zorundaydı), Aila yeni evlendikleri sırada Benoni’deki gettoda otururlarken Sonny’nin öğretmenlik yaşamında karşılaştığı sorunları dinlediği gibi dinliyordu bunları.

Sonny, en üst düzeyin bir alt kademesinde, izlenecek politika ile ilgili karar mekanizmasında yer alıyor, sonra başkalarının etkinlikleriyle bağlantılı grup çalışmasında da kendisi emir alıyordu. Birinin ne ölçüde göz önünde dolacağı, tutuklu ya da hükümlü yoldaşların sayısına ve dışarıdakilerden kaçını kurtarabilecekleri hesabına bağlıydı. Hareketin kitleler üzerindeki gücünü sürdürmek açı-

sından katılmak gereken birtakım olaylara kimin gönderileceğine, uzun uzadıya düşünülüp taşınıldıktan sonra karar veriliyordu. Gerçi Sonny bir Tutu, bir Boesak veya Chikane değildi, teni de onlardan daha karaydı, ama hapiste pişmiş en iyi konuşmacılardan biri olduğu için, en az riskle en etkili olacağı yerlerde kullanılması gerekiyordu. Ama riski kim hesaplayabilir? Hannah’la birlikte gülünecek bir soru daha. Siyahların yaşadığı gettolar ordugâha dönmüştü ve eli silahlıların dolaştırdığı polis köpekleri, alışveriş arabalarında süs köpeği gezdiren beyaz hanımların yerini almıştı. Sendika merkezleri, militan kilise örgütleri, düzenli olarak polis baskınına uğruyordu. Kimi, bilinmeyen bir nedenle havaya uçuyor ya da yanıyordu. Köşe başlarını zırhlı arabalar tutmuştu ve direksiyon başındaki her siyah durdurulup aranılıyordu. Kira boykotuyla birleşen okul boykotu, beklenmedik ölçüde etkili olup kitleleri hükümet kontrolünden koparmaya başlayınca, Ulusal Eğitim Krizi Komitesi’nden birinin devletin eğitim sistemine çatması gereken toplantılarda en çok Sonny’den yararlanılıyordu. Üniversite kampüslerinde ve getto toplantılarında, “Oğulcuk” lakabı artık kullanılmıyor, posterlerde “seçkin bir eğitimci” olarak tanıtılıyordu. Böylelikle hiç değilse, polis onun gelişinden önceden haberdar olmuyor, eğer onu tutuklamaya niyetleri varsa, bu engelleniyordu.

Ama kimi zaman, toplantının yasaklanmasını önlemek amacıyla, toplantıya alelacele karar veriliyordu. O zaman da konuşmacı olarak hemen gönderilebilecek kim varsa, o gönderiliyordu.

Sonny ikisine de haber verdi. Aila’ya ve Hannah’a.

Siyahların mezarlığında yapılacak törenden evde karısına söz ederken kızı da oradaydı – kız haftalarca görünmüyor, sonra olmadık bir saatte mutfak kapısından geliyordu. Oturmuş uslu bir çocuk gibi mısır gevreği yiyordu. Oğlan ise babasıyla aynı sofraya oturmamaya özen gösteriyordu. Pazar kahvaltıları da Will’in kaçındığı olaylardan biriydi.

Sonny, Bebek’ini her zamanki yerinde görünce sar-

sıldı. Sanki her şey bir anda eskisi gibi yerli yerine oturmuştu. Ama kızının sırtında koltukaltları buruşuk, siyah saten bir bluz, gözlerinin kıyısındaki uykusuzluk kırışıklıklarını koyultan (gözleri zaten kapkaraydı) göz boyası vardı – baba evindeki kahvaltıya yetişmek için erken kalkmış olmaktan çok, bütün gece gezip dolaşmış ve hiç yatmamış gibiydi. Sonny’nin içinde bir huzursuzluk kıpırdadı, ama yutkundu: Şimdi bununla uğraşmanın sırası değildi, hiç değildi.

“Mezarlık nerede baba?”

Sonny’nin cevap vermesine fırsat kalmadan, Aila bakışlarını çaydanlığa dolan sudan ayırıp kızına çevirdi. “Pretoria’nın öteki tarafında. Kuzeyde.”

“Ha, orası demek. Ama oraya giremezsin. Asker çevirmiş her yanı.”

Sonny, Aila’nın taze çay demlediğini gördü. Çay yaparken çaydanlığa hep soğuk su koyar, çaydanlıktaki sıcak suyu yeniden kaynatmazdı hiç. “Ben çaydanlıktakini içeyim. Zamanım yok.”

“Sevgili babacığım, ne zamandan beri papaz oldun?” Bebek babasına hitap ederken bile, hem de gerçekten bebekliğinden beri – koket tavrını hep sürdürürdü. “Ama sen öylesine benzersizsin ki, papaz cüppesi de giysen hemen tanırırlar. Hele kaşlarını! Kaşlarını cımbızla inceltiyim mi babacığım? Evet, inceltelim!” Bebek yerinden fırladı, parmaklarını cımbız gibi tutarak babasına koştu.

“Saçmalama. Kılık değiştirecek değilim.”

Kızın cımbız cilvesi kucaklamaya dönüştü, kolunu babasının boynuna doladı. Gülüşüyorlar, birbirlerine takılıyorlardı, sonra birden durdular: Bebek babasını yanğından öptü. Sonny onun çenesini yanak kemiğinde hissetti.

“Geçen hafta polisin vurduğu dokuz gencin ‘mezarlarını aklama’ töreni bu. Çocuklar dün gömüldüler. Sokak komiteleri, bir tören yapılmasını, söylev verilmesini istediler. Ölen çocuklar bizdendi.”

Sonny tam “söylev” derken, oğlu içeri girdi. Sonny başıyla oğlunu selamlarken, ona hiç değilse yüce sanatı

tanıma özgürlüğünü vermek için Shakespeare'den dizeler okurken yakalanmış gibi bir mahcubiyet duydu.

Kahvaltı sofrasına oturdular. Bu masayı Sonny, Will' in yardımıyla yapmıştı, tıpkı Benoni'de birtakım şeyleri birlikte yaptıkları gibi: Cumartesi alışverişleri, bir öğretmen el değmemiş bir kıza âşık oluşu, ilk Bebek'in getirdiği mutluluk ve sonra bir dâhinin adı verilen oğul – masada bacakları birbirine değdikçe, bütün bu anıların başkısını duyuyorlardı. Aila yoğurt ve yağ getirmek için her zamanki zarif hareketleriyle yerinden kalktı ve tekrar geldi. Bebek, yeni girdiği ehliyet sınavını ballandıra ballandıra anlatıyor, bir yandan da kardeşine sataşıp çocukluklarındaki gibi ağız dalaşına çekmeye çalışıyordu. “Çok rahat araba kullanıyorum. Daha direksiyon kursuna giderken, koca kamyon kullandım. Biliyor muydun bunu? Sinirime dokunan tek şey, önüne arkasına bakmayan senin gibi barbar motosikletlilerin davranışı. Farlarınızı insanların gözüne gözüne tutarsanız, herkes itfaiyeye yol verir gibi önünüzden kaçılacak sanıyorsunuz. Babam senin bu karpisine nasıl kapıldı, bilmiyorum Will.”

Will bir an duraksadı, bir elma aldı. “Ben kimseden bir şey istemedim.”

Will gözlerini ablasına dikince, kızın iri, rimel bulaşmış gözlerinde bir an ürküntü sezildi, sonra hemen kendini toplayıp güldü: “Hiç ister misin zaten! Aklından bile geçmemiştir! O kıvrıcık kafanın içine hiç böyle şeyler girer mi, benim sevgili kardeşim!”

Kavanozlar, sıcak fincanlar elden ele geçti, biri gazetenin manşetini okudu, anne oğlundan bir iş istedi, fincanların şıkırtısı, kızarmış ekmeği kesen bıçağın boğuk sesi, fincanlara konulan çayın sesi, kahvaltı sohbetinin boşluklarını doldurdu. Bütün bunlar sayısız kez prova edilmiş hareketlerdi. Olanlar gerçekten olmuyordu: Bir yankı, yinelenen bir formüldü. Havadan sudan konuşmalar, orada bulunanların hepsinin duyduğu o suskunluk içinde kayboluyordu.

Sonny oğlu gelmeden gitmek için acelesi olduğunu

söylemişti. Bu yalanı sürdürmesi gerekliydi. Sofradan kalktı, o kalkınca Aila da kalktı ve ondan önce mutfaktan çıktı.

“Ciao Will.”

Will güle güle dedi. Sonny’ye oğlunun kendisini yeniden hapiste görmek istediğini hissettirmek için elinden geleni yapıyordu: onu durduracak bir şey. Elveda. Bir daha hiç gelme.

Sevimli kız, gözündeki boyaları annesinin bulaşık beziyle silmiş ve geçirdiği gecenin lekelerinden arınmıştı. “Dikkatli ol baba. Al, bunu benim için mezarlara koy.” Sofradaki vazodan, Aila’nın bahçede yetiştirdiği güllerden birini alıp babasına uzattı.

Aila elinde fermuarlı bir çantayla onu koridorda karşıladığı zaman, Sonny Bebek’in çiçeğini tutuyordu. Sonny çantada ne olduğunu biliyordu. Diş fırçası, macun, havlu, sabun, pijama, temiz çorap ve çamaşır, süveter. Mezarlıkta konuşurken değil de, evinizde tutuklanacak kadar şanslı olduğunuz zaman yanınıza almanıza izin verilen şeyler. Aila mutfaktan çıkalı daha bir dakika bile olmamıştı. “Bu kadar çabuk nasıl hazırladın bunları!”

“Hep hazır tutuyorum.” Aila gülümsüyordu. Sanki üstüne vazife olmaya bir şeye karıştığı için özür dilercesine omuz silkti.

“Bunlar gerekli değil. Bir şey olmaz.”

Aila öylece duruyordu. Dudaklarını ısırırdı. Durdu.

Sonny, çiçeği tuttuğu eliyle çantayı aldı. “Bebek mezarlara koyayım diye verdi.” Alışkanlıkla, el çantasına bakındı, onu da öteki eline aldı. Aila kapıyı açtı.

Ne ciao, ne güle güle. “Merak etme Aila.”

“Ben de orada olacağım. Seni dinleyeceğim. Zaten TADK¹ ve Kara Kuşakçılarla² beraber gidecektim.”

Sonny’nin, Hannah’la kahvaltı edecek kadar zamanı

¹ Tutuklu Aileleri Dayanışma Komitesi. (Ç.N.)

² Irk ayrımına karşı bir kadın örgütü. (Ç.N.)

vardı. Bir fincan kahve ve anuez ezmesi sürölmüş bir dilim kızarmış ekmek. “Ben yedim de sana kokmaya-
yım.” Hannah, gecelik niyetine giydiğı büyük beden ti-
şörtleydi. Koltuk altından dirseğine uzanan gevşek etli
kolunun titreyişı Sonny’nin bakışını çeldi, Sonny uzandı,
Hannah’ın ağızındaki kokuyu ve tadı kendisi tattı. İnce
pamuklunun altında memeleri ve karnı öylesine yakındı
ki, sönmeye yüz tutmuş bir ateşe uzatmışçasına eli ısındı
Sonny’nin.

“Benimle gelemes misin?”

Hannah kendini toparlamak için derin soluk aldı.

“Gelmesen daha iyi olur, öyle değil mi?”

“Tabii. Belki dönüşte benimle gelirsin. Bir bahane
bulursun.”

O kısa yolculuğu birlikte yapma önerisi, ayartıcı bir
öneriydi: Hannah gülümsedi, birkaç gün önce suluboyaya
batırıp kâğıda bastırarak izini çıkarttığı elini tuttu Sonny’
nin. O kâğıdı duvara asmıştı. “Olmaz. Ancak onları beni
Pretoria dışında bırakmaya razı edersem, ki ederim sanı-
yorum.”

“O zaman başka bir yerde buluşuruz ha?”

“Adalet Sarayı’nın önünde?” Sonny’nin yargılandığı
yer, Sonny’nin hapiste edindiğı alaycı gülümseyişı, sava-
şa coşkulu hali Hannah’ın hoşuna gidiyordu. “Ne yazık ki
fazla kalamayacağım. Beşte bir toplantı var. Mezarlıktaki
tören herhalde dört buçukta biter... Tabii eğer polis daha
önce bitirmezse. Artık giyinsen iyi olmaz mı? Otobüsün
ne zaman kalkıyor?”

“On dakikada hazır olurum... Bu bana mı?”

Sonny elindeki çantayı bırakmış, ama el çantası ve
gülle girmişti içeri.

“Mezarlar için.”

“Ne hoş bir hareket.”

Sonny ona yalan söyleyemedi. “Kızım verdi. Bu sa-
bah eve geldi.”

“Aferin ona. Giderken ben de çiçek alayım.”

Makyaj yapmayan bir kadının yüzü ile gövdesi ara-

sında bir bütünlük vardır. Sonny, Hannah'ın sabah güneşinde parlayan sarı kirpiklerini, ağzının iki yanında göze çarpan birkaç tüyü görünce, onun her yanını görmüş gibi oldu; kendi kendini yetiştirmeye çalıştığı yıllarda üzerinde uzun uzadıya düşündüğü röprodüksiyonlarda Picasso'nun bir kadının tüm hatlarını -baş, memeler, gözler, vajina, burun, kalçalar, ağız- neden öyle hep göz önündeymiş gibi cepheden çizdiğini kavradı. Hannah olmasaydı, ne bilebilirdi!

Hannah onun elini almış, yumuşak suratını eline gömmüş, avucunu öpüyordu. Başını kaldırdığında, yanakları gururla al al olmuştu.

“Konuşmacı olarak senin seçildiğine öyle sevindim ki.”

Pazar dinginliği.

Kent trafiğine teyplerden reggae ve *maganga* nağmeleri estirerek siyahları kendi mahalleleriyle kent arasında getirip götüren katar, bu kez alışılmadık bir beyaz yolcu kitlesini taşıyor. Mahalledeki sokak komiteleri, beyazları getirmenin en iyi yöntemi olarak bunu önermişlerdi. Taşıtların niteliği, kuşatmanın dışından gelen bu grupların benimsendiğini halka kanıtlayacak başlı başına bir simgeydi.

Beyazların oturduğu dış mahalleler. şeritli kepleriyle yaşı geğmiş öğrencilere benzeyen kişilerin topların üzerine kapandığı yeşil bowling alanları; bir okçuluk kulübünün Robin Hood fantezisine uygun görünüümü, özel kortlarında raket sallayan pazar tenisçileri, bir Nederduitse Gereformeerde Kilisesi'nden çıkan cemaatin siyah giysileri ve naylon dantelleri ve dolaplar dolusu elbiseleri olup da paçaları kesilmiş blucinlerle yalınayak dolaşmayı yeğleyen genç kızlar. Üzerine alçıdan kartallardan oturtulmuş, elektrikle açılıp kapanan bahçe kapıları, üzeri telli ve sivri demirli bahçe duvarlarının arkasında fıskıyeli bahçe hortumlarının suladığı çiçekler ve ötüşen kuşlar. Pazar dinginliği. Otobüs şirketlerinin siyahlar mahallesindeki adresleri ve adları arabaların üzerine yazılmamış olsa, bu konvoy pikniğe giden bir hayır kurumu üyelerini taşıyor sanılabilirdi. Arada bir otobüslerin ne olduğuna dikkat bile etmeyen sağlıklı yaşam koşucularının yanından geçip gidiyorlardı.

Mekanik şövalyeler -çelik tabaka siperlikli, üzerleri ağırlarla ve zincirlerle kaplı zırhlı araçlar- mahallenin girişini kesmişlerdi. Onların önünde atlı polisler ve ellerinde otomatik tüfeklerle, R4 tüfekleriyle, bacaklarını iki yana açmış duran askerler vardı.

Sarı panzerler, siyahların "hipopotam"dan galat "Hippo" adını taktığı kahverengi, hantal, zırhlı arabalar, ellerinde ölüm gücünü taşıyan insanlar, otobüslerdeki beyazların çoğu için savaş oyunu oynayan çocukların kurşun askerlerinden ve oyuncak tanklarından farksızdı. Ya da sanki birisi televizyon kanalını değiştirivermiş de, bir mini diziden sahneler ekrana gelmiş gibiydi. Şiddetin görüntüsü oturma odalarında öyle cılız kalıyordu ki, televizyonun önünden geçen birinin başının gölgesi bile şiddeti örtmeye yeterliydi. Oysa şimdi, bir polisin kolundaki kolları bile görülebiliyordu. Yanınızdaki koltukta oturan kişi ayağa kalksa bile, oturduğu zaman zırhlı arabalar ve polis tüfekleri yerli yerindeydi yine. Antenlerin çelik kamçılarını güneşte parlayarak sallanıyordu. Bir zamanlar aranan, güzel ve evcil hayvanlar olan, ama şimdi saldırı hazırlığında kuyruklarını kırmış duran Alsas köpekleri, polislerin elinde taşınan birer silahtılar.

Herkese nasıl davranmaları gerektiği anlatılmıştı. Her otobüste bir görevli vardı. Polisin provokasyonu karşısında sakin olun, konuşmaları o işle görevli olanlara bırakın. Kimileri, korkmadıklarını kanıtlamak için otobüslerden inip gerinerek bacaklarının uyuşukluğunu atmaya çalıştılar, bunlara yerlerine dönmeleri söylendi. Gruplardaki avukatlar ve medeni haklar hareketinin liderleri, eski, basık bir Amerikan arabasıyla siyahların mahallesinden kendilerini karşılamaya gelen yoldaşlarla görüşüyorlardı. Kimileri de polislerle konuşuyordu. Grup dağıldı, yeniden toplandı. Elini kolunu sallayarak koşanlar, grubun içine girebilmek için kalabalığı omuzlayıp kendilerine yer açtılar, başkalarına katılmak için öne fırlamış olanlar geri koştular. Polisle konuşanlar tartışadursun, grup bir o yana bir bu yana kımıldıyor, kuşatıldığı alanda

dalgalanıyordu; bu sessiz gösteri sürerken, otobüslerde bekleyenler kafalarını uzatıp olanları yorumlamaya çalışıyorlardı. Şuraya bak! Oradaki polis yumruğunu sallıyor! Görmüyor musun? Hipo'nun yanındaki. Vurdu adama! Vurdu! Aman Tanrım... Yok, hayır, yaralanan yok! Şu yumurcakilara bak hele. O herif bir yandan kaşınırken bir yandan da rahatça tetiğe basabilir... Merak etmeyin, bize ateş açmadan önce iyice düşünüp taşınırlar – biz beyazız... Binbaşı mı, –her neyse– döndü gidiyor. Neler oluyor? Hayır, gitmiyor, sadece emir veriyor. Birini tutukluyorlar! Kimi? Göremiyorum – aman Tanrım, Dave bu! Dave Seaton. Yok, hayır, Dave değilmiş...

Korku ve heyecan yerini sabırsızlık ve yeni bir tür iç sıkıntısına bıraktı: Olağanüstü bir durum yaşanırken, can sıkıntısı duyulabilir miydi? Otobüslerden birindeki kısa çoraplı bir rahibe, plastik su şişesini elden ele dolaştırdı. Nane şekeri paketlerinin hışırtısı yayıldı. Fark şu, siyah olsaydık hiç değilse şarkı söyledik. Hadi öyleyse! Bize karışmamamız söylendi... Şarkı! Şarkı söylemeyin dediler! Özgürlük şarkıları provokasyon olabilirmiş... Şarkıların sözlerini kim biliyor... Öğrencilerden bir kısmı biliyordu, onlar siyahlardan bir şeyler kapalı yeni kuşağın temsilcileriydi; ama özgürlük şarkılarının çok gür sesle söylenmesi gerekir ve medeni haklar hareketinden ve kilitliden gelen yaşlılar ancak dayanışma gösteren gülümsemeleriyle katılabilirlerdi bu şarkılara.

Elinde walkie-talkie'siyle genç bir grup görevlisi kız ortaya çıktı. Tüfekli polislerle taban tabana zıt bir görünümde, uzun saçları, dik göğüsleri, lastik sandaletleriyle kıpır kıpırdı. Her otobüsün penceresine uzanıyor, gülümseyerek, "Giremeyeceğimizi söylüyorlar. Ama Allan ile Dave yasayı gösterdiler, yaptığımız yasaya aykırı değil. Bizi durduramazlar!" diyordu. Bunu söyledikten sonra, kimsenin soru sormasına fırsat bırakmadan otobüsün yanından uzaklaşıyordu. Herkes kendince bir tahmin yürütüyordu: Ötekilerin suskunluğunda düş kırıklığı gizliydi –ya da rahatlatma–. İnsanın yüzüne bakıp ne düşündüğü-

nü kim bilebilir? Kız birkaç dakika sonra yeniden geldi. Alnına düşen saçları eliyle arkaya atarak, “Öldürüleceğimizi söylüyorlar. Bu riski kabul edip gideceğiz.” Kız sevincini göstermemeye çalışıyordu. Sonra kahkahalarla gülmeye başladı. Otobüstekiler yerlerinden doğruldular. Ama kız gözden kaybolmuştu bile. Kimileri otobüslerden indiler, kümeleşerek söylentileri, görüşlerini birbirlerini aktardılar, ihtiyatlı olmak gereğinden söz ettiler. Görevliler, çoban köpekleri gibi aralarında koşturuyor, herkesi otobüslere sokmaya çalışıyordu. Hiç kimse eski yerine oturmadı, herkes öne çıkmaya çalışıyordu, ben şöyle düşünüyorum, ben dedim ki, ben öyle söyledim... Sonra avukatlar otobüsleri dolaşmaya başladı. Herkes sustu. “Girmeye karar verdik. Sokak komitelerinden gelen yoldaşlar bizimle birlikte girecekler, içeride de komitelerden pek çok kişi var, onlar da bizi yalnız bırakmayacak. Ama ailevi nedenlerle veya başka bir nedenle, polisin uyarısına karşı çıkmak istemeyen varsa, şimdi gitsin. Kente dönmek isteyenleri taşıyacak araç var. Lütfen. Geri dönenlere kırgınlık duymayacağız... Sizi temin ederim. Hiçbirimiz olumsuz bir kanıya varmayacağız. O yüzden...”

Ama kimse kalkıp gitmeyi göze alamazdı, hiçbir korku bunu yaptıramazdı. Bir an herkes soluğunu tutmuş gibi durdu. Sonra bütün yüzler avukata çevrildi: “Siz geliyor musunuz?” Ve bir alkış koptu, herkes kendini ve birbirini alkışlıyordu. Birbirleriyle bir daha hiç karşılaşmalar bile, kendilerine saygı duydukları bu anı paylaşıyorlardı. Hipolar, polis, askerler, atlar ve köpekler, tüfekler iki yana çekilip yol açtılar. Her gün polisle cebelleşmeye alışık parayla tutulmuş birer gözlemci olmanın getirdiği aldırmazlıkla sigara içip gevezelik eden siyah şoförler, otobüslerine atladılar ve yolcularını, çoğunun daha önce hiç ayak basmadığı yerlere doğru götürdüler. Bozkırın öte ucuna.

Hannah otobüslerden birindeydi. Kuşkusuz, bozkır daha önce pek çok kentten, kasabadan gelirken geçmişti, insana bir tür gizlenmişlik duygusu veren güneş gözlüğünün ardında, çevresindekilerin gizli düşüncelerin-

den daha da gizli bir şeyi –Sonny’nin mahalleye bir başka yoldan girerek polisi atlatıp atlatamadığını– düşünüyor ve omuz omuza oturduğu şu insanların akıllarının köşesinden bile geçmeyecek bir şeyi – yani mezarlıkta onlara konuşma yapacak kişinin kendisi için ne demek olduğunu düşünüyordu. Bu yüzden, şu anda Hannah’ın yaşadıkları, kimsenin deneyimine benzemiyordu. Daha önce polis müdahalesiyle sık sık karşılaşmıştı, Hannah polisler için bir film yıldızı gibiydi... Polisin biri konvoyun içindeki beyazların arasında kendisini tanıyacak olursa (Hannah güneş gözlüğünü çıkardı), mezarlıkta konuşma yapacak olan eski siyasi mahkûmun onun sevgilisi olduğunu şıp diye bilecekti. Hannah kimi zaman sivil polislerle göz göze geldiğinde, bu bildik bakışı yakalıyordu.

Otobüsler, mahalleye daldı – mahalle halkının üç kuşak boyu yerleşip geliştiği, hafta içinde herkesin bozkırdaki endüstri bölgelerine ve kente dağılıp hafta sonunda toplandığı pazar kalabalığını sarmalayan vadiye girdiler. Herkes evdeydi: “ev”, yani sokaklar, bariyersiz bir yaşam alanı, içerdekileri dışarı saçan evlerin beyaz sıvalı duvarları, toteme benzer çöp yığınlarından derlenmiş –teneke parçaları, konserve kutuları, jant kapakları, kof tahtalardan– bahçe çitleri. Göğüslerinde veya sırtlarında inşaat şirketlerinin, meşrubat firmalarının adları işlenmiş işçi tulumları, yıkanıp birer bayrak gibi asılmıştı. Kilise toplantısı için bahçede çalınan davulun gümbürtüsü, radyo reklamlarıyla birayla kafayı bulanların peltek şarkıları arasında duyuluyordu. Konvoy, hem sokak hem de çocuklara kum havuzu, domuzlara, tavuklara ve köpeklerle yemlik, dışkıları lağım kanalı görevi yapan çukurlu, tümsekli aralıklara saptı. Yolu, ya beyazların alışıktığı olduğu yan kanallar sınırlıyordu ya da kanal yoksa otobüslere doğru koşup iki yana dizilen kalabalıklar belirliyordu. Kara suratlardan oluşmuş bir perde pencerelere yapışarak içeri bakıyor ve otobüsler, kimseyi ezmek için onların yürüyüş hızına ayak uydurmak zorunda kalıyordu. Piknik değildi bu: Beyazlar bir anda kendilerini siyahlarla yüz yüze, göz göze

buldular, anayolda beyaz şoförleri taşıyan, bu mahalle-yi beyaz yetkililerin elinden zorla alan, varlıklarını tehdit eden sürtüşmelerin çürüyen harabeleri arasında yaşama hakkı elde edebilmek için kira ödemeyi reddeden, polisin çocuklarını öldürmesini engelleyemedikleri için hırslarını polisle işbirliği yapanları öldürerek alan siyahlar onları bakıyordu, onlar da siyalara. Bu insanlarla ilgili olayları gazetelerde okumak, bozkırın ötesindeki bu kişilere uzak-tan uzağa acıyıp yakınlık duymak başka bir şeydi, onlarla böyle yüz yüze gelmek çok daha başkaydı. Hannah, bir-likte geldiği kişilerin korkusunu otobüsün içindeki ha-vanın birden ısınması gibi algıladı. Yanındaki pencereyi açtı. Pencereden içeri taş yağmuru yerine kara eller uzan-dı, önce Hannah'ın eline, sonra ellerini uzatan öteki yol-cuların eline sarıldılar. Pencereleler açıldı. Yolcular birbirle-rini ite kaka, sihirli bir güçten şifa umanlar gibi bu ellere değmeye çalışıyorlardı. Kimileri, otobüs hareket edinceye kadar geçen kısacık süre içinde parmaklarını tuttukları insanların yüzlerini görmediler bile. Dışarıdaki itiş kakış arasında, hoş geldiniz demeye gelenlerin yüzleri ışıltı ışıltı. “Amanda! Viva!” diye haykırıyorlar ve beyazlar da aynı sözleri yineleyince büsbütün coşuyorlardı. Eski zamanlar-dan kalma özlem dolu selam sesleri de yükseliyordu, an-cak bunları söyleyenler, beyazlara verilen “nkos” selamı-nın artık utanç veren bir kölelik anlamına geldiğini kesti-remeyecek kadar yaşlı ve eski kafalı olanlardı. Hafta sonu-nun güleç çakırkeyifliğinde, beyazların geçişi haftanın çi-leli gerçeğini yumuşatan, olmazı olur gösteren yanılsama-nın bir parçasıydı. Kalabalık bir yandan şarkı söylemeye, bir yandan yarı dans yarı yürüyüş niteliğindeki *toyi - toyi*' yi oynamaya başladı ve otobüslerin içinde yükselen sıkıl-mış yumruklar papanın ya da kraliyet ailelerinden birinin selamı gibi havanın ağırlığını tartarak sallandı.

Hannah mezarlıkta onu gördü. Sonny, hücresinde-ki tutuklu, siyasal bir kişilik, sevecen âşık – Hannah onu gördüğü anda bu niteliklerin tümünü birden algılıyordu. Sonny, yakın dostu Peder Mayekiso ve Zorunlu Askerli-

ge Son kampanyasını yürüten birkaç beyazla birlikteydi. Hannah otobüs yolcularıyla beraber unutulmuş mezarların üzerinden yürürken Sonny'nin tozlu rüzgârda havalandıran kıvrıkcık, siyah saçlarına gözü takılınca, ayağı da kâğıt çiçeklerden oluşmuş bir tümseğe takılıp tökezledi. Üstü başı yırtık bir zenci kollarından tutup kaldırdı onu: *Kusura bakmayın, kusura bakmayın*. Konvoyu izleyenlerin hepsi çevrelerini sarmıştı. Mahallenin dört yanından akın akın insan mezarlığa geliyordu, Akşam yemeğini pişiren ateşlerden yükselen duman, keskin kokusuyla kalabalığın üzerine yayılıyordu. Eski mezarlar ve bir yana yatmış haçlar, yaşayanların ayakları altında eziliyordu. Kalabalık, dokuz taze mezarın önünde durdu. Hannah, bunlar mezar değil, bu kadar çabuk mezara girilmez, bunlar birer yatak, üstlerine kırmızı, kabarık toprağı bir örtü gibi çekip uyuyanların gövdeleri bunlar demek istedi - ama yalnızca Sonny'ye, Peder Mayekiso'nun yanında duran Sonny'ye söylemek istedi bunları. Orada yatan delikanlıların on beşle yirmi altı arasında olduklarını biliyordu ve içinden yükselen duygu fırtınasıyla nasıl baş edeceğini bilemiyordu. Elindeki demetten birkaç süsen çekip çevresindekilere dağıttı.

Siyahlar, ıkiş tikiş yaşamaya alıştılar. Otobüs kuyruklarında, çalışma izni kuyruklarında, konut kuyruklarında, yaşamlarını yöneten her türlü mühürlü belge kuyruklarında, işe gidip gelirken bindikleri tıklım tıklım tren ve otobüslerde, ailelerini sıkıştırdıkları tek göz odalarda hep omuz omuza yaşamaya alıştılar. Beyazları, cinsellik ve çocuklarına gösterdikleri sevecenlik dışında her alanda birbirlerinden uzak tutan -ikinci bir ten gibi çevrelerini saran- boşluğu siyahlar hiçbir zaman gerçekleştiremezdi. Oysa şimdi, o mezarlıkta, beyazlar birbirlerinden ve içgüdüleriyle kolladıkları çevre boşluğundan kopmuşlar, mahalle halkıyla bütünleşen tek ve kocaman bir kütle içine sıkışmışlardı. Rahibe, bir erkeğin göğsüne yaslanmıştı. Çıplak pipisi gömleğinin altından sallanan siyah bir çocuk, profesörün bacağına sarılmış duruyordu. Bir kadının

Fransız parfümüyle bir sarhoşun teri, tek kişinin soluğu gibi birleşmişti. Ama beyazlar bu durumdan ürkmüş görünmüyorlardı; daha doğrusu, başkalarına çok yakın olmanın, başka tenlerin kokusu ve sıcaklığının yarattığı o eski korku bir anda kayboluvermişti. Yüzlerce gövdeden oluşmuş bir koca gövde aynı nabız vuruşlarıyla soluk alıp veriyordu ve üstlerinde öğle sonu gökyüzünün özgürlüğü uzanıp gidiyordu.

Birinin işareti üzerine beyazlar başlarını çevirdiler; mezarlığın yanındaki yamaçta bütün asker ve polis kuvveti yeniden toplanmıştı. Sarı zırhlılar ve kahverengi Hipolar ufuk çizgisini oluşturuyor, onların önünde atlılar, en önde de piyadeler saf tutuyordu.

Ama artık yoldaki gibi dimdik dikilmiyorlardı. Çömelmişler, tüfeklerini, makinelilerini kalabalığın oluşturduğu kütle gövdeye doğrultmuşlardı. Siyahlar başlarını çevirip bakmak zahmetine bile girmediler. Aynı kamuflaj üniformalarını giydikleri için birbirinden ayırt edilemeyen askerlerle polisler, haftalardır mahallenin futbol sahasında kamp kurmuşlardı. Onlardan kurtuluş yoktu. Onlar yaşamın bir parçası haline gelmişlerdi, yaşam ve ölüm. Daha üzerlerindeki toprağın basılmadığı mezarlarda yatan dokuz delikanlıyı öldüren onlardı.

Papaz, Twasana ve Pedi dillerinde dualar okudu ve ilahiler sestem bayraklar gibi gökyüzüne, yamaçtaki savaş saflarının üzerine yükseldi. O saflardakilere katılmamak için askere gitmeyi reddeden ve bu kararı uğruna hapse girmeyi göze alan genç bir beyaz, orada toplananlara beyazların mahalleye neden geldiklerini anlattı. Beyazların ille de öldürmek için gelmediğini göstermek için buradayız. Kardeşlerimizin öldürülmesinden duyduğunuz acıyı ve öfkeyi sizlerle paylaşmaya geldik. Sizlere bunları yapan polisin veya askerin safında yer almayacağımızı söylemeye geldik. Çevirmenin yerli dillerinden birine çevirdiği bu sözler, kalabalıktan özgürlük şarkıları yükselmesine yol açtı, ama sokak komitelerindeki yoldaşlar bu şarkıları yeniden ilahiye dönüştürmeyi ustalıkla becerdiler.

Yamaçtaki silahlılara, bunun bir başkaldırı toplantısı olduğu bahanesi yaratılmamalıydı.

Hannah, Sonny'nin konuşmasında ne söyleyeceğini biliyordu. Yani onun düşüncelerini, siyasal bir görüşü daha iyi aktarabilmek için kendi anlatım biçimiyle sunuşunu biliyordu. Bu anlatım biçiminin bir bölümü, Hannah'la süren uzun diyaloglarda gelişmişti; bir bölümü ise Sonny'nin bir başka yapıda olduğu zamanlardan kalma bir kaynaktan geliyordu – tıpkı insanın kanında, bir başka tür canlı olduğu zamanlardan kalma bir deniz taşıması gibi. Hannah, Sonny'nin eski yapısını bilmiyordu. Sonny de bunu ona aktarmıyordu. Belki de, bu altyapının çok basit ve bilgisiz olmasından utanıyor, bu yalınlığının Hannah'ı çeken en büyük özellik olduğunu bilmiyordu. Hannah, kimseye, hele hele Sonny'ye hiç söylemeyeceği bir şeyi kendine saklıyordu – bu, Sonny'nin gizemiydi: Sonny iyi bir insandır.

Sonny'nin sırtında, Hannah'ın verdiği, elle boyanmış patlıcan rengi gömlek vardı ve bu yoğun renk onun teninin karalığını daha da belirginleştiriyordu – ne teninin rengi ne de eylemleri açısından Sonny'nin siyahların sözcüsü olamayacak kadar siyah sayılmayacağını kimse söyleyemezdi. Tutuklamalardan ve hapishaneden söz ederken, kendisi o deneyimden geliyordu; polis zulmüyle öldürülen dokuz delikanlıdan söz ederken, kendisi de aynı ölüm tehlikesini yaşamış olmaktan geliyordu. Sonny'nin varlığı Hannah'a güven veriyordu, otorite işte buydu. Bu, yamaçtaki siyahların otoritesi değildi. Belirli sözcükler ve terimler herkesin anladığı –çevirmene gereksinim duyurmayan, İngilizce söylendiği zaman bile herkes kendi umutsuzluklarını, isteklerini ve özlemlerini algıladığı için ortak bir dil olan– politik terimleri kullanırken bile, Sonny bu terimlerin yarattığı alışılmış hareketleri yapmıyordu. Kalabalığın gözleri üzerine dikildiği zaman, duruşunu, kollarını oynatışını hesaplayarak hareket etmiyordu. Konuşması sırasında bir soru cümlecğine geldiği zaman, sanki sıradan bir sohbeteymişçesine kendi dü-

şüncelerini etkileyecek bir tepki almak için iri, kapkara gözbebeklerini oradakilerden birine çeviriyordu. Bir şeyi açıklamadan önce duraksadığında, bunun kabul göreceğinden emin olarak duraksayışından utanç duymuyor, rahat düşünebilmek için karşılıklı konuşmada yapılabilecek bir harekette bulunuyordu – örneğin avucunu açıp bakıyor, öteki elinin başparmağıyla avucunda daireler çiziyordu. Doğaçlama yeteneği de vardı ve kendisinden önceki konuşmacıların sözlerine göndermeler yaparak, onların görüşlerine yanıt vererek konuşuyor, böylelikle önceden hazırlanmış bir konuşma yaptığı izlenimini yaratmadan, arkadaşlarından ve karşısındaki kalabalıktan aldığı coşkuyla konuşuyormuş gibi görünüyordu. Hannah, Sonny'yi seyrederken, Sonny'yi dinlerken, içtenliğin ne demek olduğunu tanımlayabileceğini düşünüyordu, dahası – Sonny hiç kendi fikrinden söz edermiş, kendi görüşünü kabul ettirmeye çalışmış gibi değildi. Bir de açık sözlülük ve dürüstlük: Tehlikeli ve güzel bir şey. Yasak aşkın kaçamakları onun duygularındaki dürüstlüğü ortaya koyuyor; direnmenin kaçamakları yalanlarla dolu bir toplumda dürüstlüğe olanak veriyordu. Sonny bir gün şöyle demişti: Ezenlerin, yıkıcılık dedikleri şey devletin çürümüşlüğü'nün ortaya çıkışıdır.

Bugün saygıyla andığımız dokuz yoldaşımızın ölümü ne anlam taşıyor? Henüz erkek sayılabilecek kadar büyümemiş, ama evlerinizi kuşatıp sizlere terör salanlara karşı direnişleriyle gerçek birer erkek olan dokuz genç insan. Bu genç yoldaşlar ve apartheid ajanları, polis, asker tarafından öldürülmüş daha binlerce kişi, mücadelenin bizlere kazandıracağı gelecekte kendilerine düşecek payı bu mücadele uğruna verdiler. Çoğunluk çocuklarının karnını doyuramazken, nüfusun yalnızca yüzde on üçüne dünyanın en yüksek yaşam standardını vermek yerine ülkemizin zenginliğini herkesin paylaştığı günleri, o insanlar bizimle paylaşamayacaklar. Onlar, buna benzer gettolarından çıkıp elektriği, akarsuyu olan insana yaraşır evlerde

yaşamının ne olduğunu hiçbir zaman bilemeyecekler. Beyazların hastanelerinde yığınla boş yatak varken, bizim hastalarımızın siyahlara ayrılan hastane döşemelerinde ölmekten kurtuldukları günleri, yaşlı babalarımızın analarımızın beyazların aldığı emekli ücretinin binde biriyle yetinmek zorunda kalmayacakları günleri onlar hiç görmeyecekler. Demokratik eğitim sistemimizin yerleştireceği, renk ve ırk ayrımı gütmeyen, herkese eşit eğitim düzenini onlar hiç bilemeyecekler. Bugün karı kocaları, ana babalarla çocukları birbirinden koparan, fahişeleri, sokak çocuklarını yaratan ve AIDS denilen korkunç hastalığın yayılmasına yol açan göçmen işçilik sisteminin, geçmişte kalan bir dehşet dönemi olduğunu onlar hiç bilemeyecekler. Çalışma saati bitince buna benzer kent çöplüklerine veya aşiret adlarıyla anılan ve “yabancı eyaletler” denilen kırsal yerleşim alanlarına defedilmek yerine yeniden halka mal edilecek toprakların üzerinde onlar hiç yürüyemeyecekler. Mücadelemizin yaratacağı ırkçı olmayan, birlik ve bütünlük içindeki demokratik ülkede onlar hiç yaşayamayacaklar. Onlar özgürlükten yoksun öldüler, ama özgürlük adına öldüler. Bizim özgürlüğümüz adına. Beyaz olmasına karşın, o yamaçtan bize silah doğrultmayan genç bir yoldaşımızı dinledik. Şehirden gelen beyaz yoldaşlarımızın bugün burada bulunması, dokuz arkadaşımızın aynı zamanda onların özgürlüğü adına da öldüklerini kanıtlıyor. Bu insanlar, baskının ortadan kalkmasını isteyen ve bunu başarmak için halkın mücadelesine katılmaya hazır olan herkesin özgürlüğü adına öldüler. Dokuz kişinin ölümünün anlamı işte budur: Onlar bizim için öldüler.

Bu kadar genç insanlar ölünce, anlamsız ve yersiz ölümden söz etmek âdettir. Yaşamın böylesine kısa olmasına ve böylesine gaddarca sona erdirilmesine öfke duyulur. Bu dokuz genç yoldaşımızı geçen hafta vurup öldürenler için, bu ölümler gerçekten anlamsızdır; çünkü ne bu cinayetler ne de gettolarda ve hapishanelerde insanlarımızın öldürülmesi, bizleri özgürlüğümüzü elde etmekten alıkoyamayacaktır. Bu yönetim için, burada gönüllü dokuz genç

yoldaşın ölümü, işte bu anlamı taşıyor. Bu bir mesajdır. Bunlar anlamsız ölümlerdir, çünkü kaç kişi öldürülürse öldürülsün, insanlarımızın ezilmesi sonsuza kadar sürüp gitmeyecektir. Bize karşı girişilecek hiçbir şiddet hareketi, barış ve adalet mücadelesini vurup öldüremeyecektir.

Rüzgâr bu sözlerin ne kadarını yamaçtaki saflara taşıdı, orası bilinmiyor; ama beklenen noktalarda Sonny'nin konuşmasını kesen (Sonny konuşmasına hangi noktalarda es vereceğini çok iyi bilirdi) özgürlük çığlıklarının yamaca ulaştığı kesindi. Peder Mayekiso'nun son duası, şuradan buradan yükselmeye devam eden sesleri birkaç dakika bastıramadı. Sonra "Amin" kalabalığın yüreklerini dolandı ve onları mezarlara doğru dalgalandırdı. Yoldaşlar kalabalığın ilerlemesini engellediler; bir suskunluk çöktü. Rüzgâr, yumuşak toprak kabartılarını yalıyordu. Sessizlik oradan, ta diplerden, zamanın dışından geliyordu; bu yüzden Hannah sessizliğin saniyeler mi yoksa dakikalar boyu mu sürdüğünü kestiremedi, ama sessizlik sürdüğü sürece Sonny'nin varlığını duymadı. Sonny, bu sessizliğin içinde yoktu. Sonra rahibe ilerledi, toprağa diz çöktü ve bir çiçek bıraktı. Üzerinde numara yazılı parlak teneke tabelaların dikili olduğu dokuz mezarın önünde sıkışık bir kuyruk oluştu. Siyahlar mahallesinin halkı, çiçek alabilmek için her yere uzanıyordu. Minik çocuklar, çiçekleri kendilerine alıyorlardı. Hannah'ın süsenleri çoğu kişinin eliyle toprağa kondu. Çok geçmeden toprak tümsekler birer çiçek kümbetine dönüştü; ömürsüz renkler, kokular ve çiçek yaprakları örttü toprağı. Hannah, yeniden Sonny'yi gördü. Sonny kızının gülünü ölümlere sunuyordu. Birkaç metre aralıkla dururlarken, yan gözle ve birbirlerini tanıyıp da kim olduğunu çıkaramayan kişilerin bakışıyla bakıştılar.

Kalabalık kenarlardan seyrelmeye, yavaş yavaş mezarlardan uzaklaşmaya başladı. Ufak çocuklar, tek çiçekten oluşan hazineleriyle koşuyorlardı. Gençler şarkı söylüyordu. Selam sana Mandela... Seslen bize Mandela... Bu

kışkırtıcı olmaktan çok uyum sağlayan, ölülerin yanından saygıyla ayrılmaya yol açan usuldan bir marş ritminde söyleniyordu. Hannah ve öteki beyazlar, kalabalıkla birlikte akarak, yanlarından akıp gidenlerle birlikte yürüyerek, mezarlıktan taştan bir yaşam gibi ilerlediler. Arkalarda bir yerlerde, sokak komiteleri ve çakırkeyif olanlar, önemli kişilerden yayıldığına inandıkları rahmet ve coşkuya değebilmek için Sonny'nin, Peder Mayekiso'nun -resmî görevli grubun- yolunu kesip ellerine uzandılar. Sonra yürüyen kalabalık bir deprem dalgasıyla sarsılır gibi oldu. Kimse bağırmadı, ama herkes herkese çarpmaya başladı; birileri birden duruvermişti. Yamaçtan aşağı, eli silahlı insanlar onlara doğru koşuyordu. Geniş bir alana yayılmış olan kalabalık parçalandı, koşmaya başladılar, gençler önden fırladı, insanlar bir yandan koşuyor, bir yandan da ceplerinden paçavralar çıkararak, başlarındaki örtüleri çözerek burunlarına ve ağızlarına bağlıyorlardı. Beyazlar, utana sıkıla koşuyorlardı, onlar hiçbir şeyden ve hiç kimseden kaçmaya alışık değildi. Saçma bir gurur, saçma bir yüreklilik kaçmalarını engelliyordu. Beyazların kredi kartı taşıdıkları gibi, siyahların da göz yaşartıcı bombalardan korunmak için üzerlerinden ayırmadıkları paçavralarla her gün nelere hazırlıklı yaşadıklarını, Hannah bile o güne kadar hiç görmemişti. Kalabalığın arkasında göz yaşartıcı bombalar patlıyordu. Bombanın yapay bulutu peşlerindeydi ve -çalıların arasına sıkışmış polis veya askerlerden birinin kazara sıktığı- bir kurşun sesi, kalabalığın üzerinde kamçı gibi şakladı.

Hannah gençti, güçlü, çilli bacakları onu hızla oradan uzaklaştırabilirdi, ama kaçma içgüdüsünü frenleyen tuhaf bir direnç vardı. Bacaklarını durdurmak istiyordu. Bir duruyor bir koşuyor, bir duruyor bir koşuyor, başkalarının yolunu tıkıyor, arkasına, çevresine, dört yana bakınıyordu. Bir çığlık duyuldu; polis kalabalığın içine dalmıştı. Dehşet çığlıkları, kurşunların kuru sesiyle, ete ve kemiğe saplanan, kaçma çabasıyla gümbürdeyen yüreklerle ve çığlıkların yükseldiği gırtlaklara saplanan çeliğin kendisi

kadar katı bir sesle bölünüyordu. Hannah arkaya doğru, yana doğru koşuyor, kimi zaman kendine yol açmak isteyen biri tarafından itiliyor veya çekiliyordu. Rüzgâr göz yaşartıcı gazı yamaca sürmüştü; Hannah gazı yuttu, gözlerinden yaş boşanmaya başladı ve işte oradaydı, Sonny oradaydı, parlak siyah bukleleri, kafasında iki kara delik gibi duran umutsuz gözlerinin üzerindeki kara kaşları. Sonny, Hannah'ı kolundan öylesine sıkı kavradı ki, neredeyse kolu çıkacaktı. Hannah, Sonny'yi gördüğü için ağladığını sandı, göz yaşartıcı bombanın gözyaşları başkaydı sanki. "Otobüse git! Otobüse git! Koş!" Hannah onu bırakıp gitmek istemedi, Sonny gitsin diye itti onu; sonra kurşun ve çığlık sesleri arasında Hannah'la birlikte koşmaya başladı, ona zincirlenmiş gibi koşuyordu. İnsanlar koşuyor, mahallenin sokak kuytularına kaçıyorlardı. Mahallede duvarların, çatıların üzerine sıralanmış yüzlerce kişi onlara uzaktan bakıyor, mırıltıları bir ilenç gibi yankılanıyordu. Mayekiso, Sonny ile Hannah'ın yanına geldi. Kollarını kaldırmış, kendi dilinde bir şeyler haykırıyordu; ama insanlar, çarpmıha gerilenin temsilcisine hiç aldırmadan kopmayı sürdürdüler, hiçbir şey korkularından baskın değildi. Öteki kurşun seslerine benzer bir ses daha duyuldu, bu kez genç bir adam yüzükoyun Sonny'nin, Hannah'ın ve Peder Mayekiso'nun önlerine yığıldı. Çevredekiler çığlık atarak gerilediler, hedef haline gelen gövdeden uzaklaşmaya çalıştılar. Sadece bir kadın adamın yanına diz çöktü, onu sırtüstü çevirmeye çalıştı. Adamın sık, siyah saçlarının arasından kan fışkırıyordu ve kadın gövdeyi çevirince, kan tişörtün göğsündeki "Birimizin Ölümü Hepimizin Ölümüdür" sloganının üzerine aktı.

Dört yanları kuşatılmış olan Sonny ile Hannah, kalabalığa kapılıp sürüklenmemek için direndiler, geri dönüp delikanlının yanına gitmeye çalıştılar. Mayekiso, oradaydı. Kadın çılğıncasına toprağı yumrukluyordu. Sonny ile Hannah bu manzarayı bir an gördüler, sonra kalabalık önlerini kapattı, yeniden gördüler, yeniden kaybettiler, insanların omuzlarını, kollarını, sırtlarını iterek yol açmaya

alışıyorlardı, başlarının yanından kurşunlar vızıldıyordu. Birden Sonny, korkunç bir keşifte bulunurcasına Hannah'a bakmaya başladı. Yüzünde acı ve şaşkınlık vardı. Elini uzattı, Hannah'ın başını öne doğru bastırdı ve koştular, kalabalıkla birlikte koştular.

Sonny'nin arabasına girdiklerinde, Hannah soluk soluğaydı, ağzının iki yanında tükürük vardı. "Ötekiler beni ararlar... otobüs ben olmadan kalkmaz."

"şoförler bizi gördü. Senin bir başkasıyla gittiğini onlara söylerler."

"Başıma bir şey geldi sanırlar."

Sonny bir an cevap vermedi. Başını direksiyona dayalı ellerinin üzerine koydu. Sonra kendini topladı. "Başına bir şey gelmedi Hannah."

Hannah'ın eli, Sonny'nin sımsıkı kavraması yüzünden bembeyaz olmuş, kanı çekilmışti. Böyle anlarda bütün sevgililerin yaşadığı duyguyu yaşayarak, elinin o sımsıkı kavranılışını ömür boyu unutmayacağından emindi.

Ona nasıl bir hizmette bulunmak için mutfaktan çıkıyordu şimdi? Koridorda neler konuşuyorlardı? Artık benden saklıları gizlileri olamazdı. Annem, onunla benden gizli konuşamazdı.

Mutfak penceresine gittim ve gördüm - annem ona çantayı vermiş, demek hepsi buymuş. Babamın arabaya binmeden önce çantayı bagajı koyduğunu gördüm.

Sofraya döndüğümde, ablam tabağımı önümden çekip aldı. “Ne diye gözetliyorsun babamı? Ne yapmaya çalıştığını sanıyorsun, ne demek istiyorsun sen?.. ‘Ben motosiklet istemedim’ derken maksadın neydi?”

“Sana rüşvet verilmesinden hoşlandığını biliyorum, keyfin yerinde. Evden gidip ayrı yaşamana izin verdi. Annemi bırakıp gitmene. Beni onlarla bırakıp gitmene.”

“Madem sen o kadar dürüstün, ne diye aldın o zaman motosikleti?”

Yine motosiklet konusuna geldik.

“Rahat bırak beni. Sen burada oturmuyorsun, babamı öpüp annemi de hizmetçi gibi kullanarak o lanet olası elbiselerini diktirmeye geliyorsun.”

“Bana bak ahabap. Senin derdin ne biliyor musun, bir türlü büyümüyorsun. Çenesinde sakal bitmiş koca bir herifsin, ama engellenmiş, isteye isteye engellenmiş bir gelişme vakasısın.”

Artık kendimi tutamadım, gülüp dalga geçtim. Onu ciddiye alıp bundan böbürlenmesine göz yumacak değildim ya. “Aman aman, bu lafı da nereden öğrendin? Yoksa psikoloji okuyan yeni bir sevgilin mi var? Belki de tıp okuyordur? Diskolarda bunları mı konuşuyorsunuz? Vay vay vay.”

alışıyorlardı, başlarının yanından kurşunlar vızıldıyordu. Birden Sonny, korkunç bir keşifte bulunurcasına Hannah'a bakmaya başladı. Yüzünde acı ve şaşkınlık vardı. Elini uzattı, Hannah'ın başını öne doğru bastırdı ve koştular, kalabalıkla birlikte koştular.

Sonny'nin arabasına girdiklerinde, Hannah soluk soluğaydı, ağzının iki yanında tükürük vardı. "Ötekiler beni ararlar... otobüs ben olmadan kalkmaz."

"şoförler bizi gördü. Senin bir başkasıyla gittiğini onlara söylerler."

"Başıma bir şey geldi sanırlar."

Sonny bir an cevap vermedi. Başını direksiyona dayalı ellerinin üzerine koydu. Sonra kendini topladı. "Başına bir şey gelmedi Hannah."

Hannah'ın eli, Sonny'nin sımsıkı kavraması yüzünden bembeyaz olmuş, kanı çekilmişti. Böyle anlarda bütün sevgililerin yaşadığı duyguyu yaşayarak, elinin o sımsıkı kavranılışını ömür boyu unutmayacağından emindi.

Ona nasıl bir hizmette bulunmak için mutfaktan çıkıyordu şimdi? Koridorda neler konuşuyorlardı? Artık benden saklıları gizlileri olamazdı. Annem, onunla benden gizli konuşamazdı.

Mutfak penceresine gittim ve gördüm – annem ona çantayı vermiş, demek hepsi buymuş. Babamın arabaya binmeden önce çantayı bagajı koyduğunu gördüm.

Sofraya döndüğümde, ablam tabağımı önümden çekip aldı. “Ne diye gözetliyorsun babamı? Ne yapmaya çalıştığını sanıyorsun, ne demek istiyorsun sen?.. ‘Ben motosiklet istemedim’ derken maksadın neydi?”

“Sana rüşvet verilmesinden hoşlandığını biliyorum, keyfin yerinde. Evden gidip ayrı yaşamana izin verdi. Annemi bırakıp gitmene. Beni onlarla bırakıp gitmene.”

“Madem sen o kadar dürüsttün, ne diye aldın o zaman motosikleti?”

Yine motosiklet konusuna geldik.

“Rahat bırak beni. Sen burada oturmuyorsun, babamı öpüp annemi de hizmetçi gibi kullanarak o lanet olası elbiselerini diktirmeye geliyorsun.”

“Bana bak ahabap. Senin derdin ne biliyor musun, bir türlü büyümüyorsun. Çenesinde sakal bitmiş koca bir herifsin, ama engellenmiş, isteye isteye engellenmiş bir gelişme vakasısın.”

Artık kendimi tutamadım, gülüp dalga geçtim. Onu ciddiye alıp bundan böbürlenmesine göz yumacak değildim ya. “Aman aman, bu lafı da nereden öğrendin? Yoksa psikoloji okuyan yeni bir sevgilin mi var? Belki de tıp okuyordur? Diskolarda bunları mı konuşuyorsunuz? Vay vay vay.”

“Senin bütün derdin bir arkadaşının olmayışı. Evde pinekleyip duruyorsun. Kafanı bir şeye takıp kalıyorsun.” Ablam durdu, gözlerim tehdit edercesine açarak, “Aileden daha önemli şeyler de vardır,” dedi.

“Evet, esrar çekmek, önüne gelenle düşüp kalkmak gibi. Yarım gün çalıştığına bile inanmıyorum. Neler yaptığından hiç haberimiz yok.”

Ablamın saldırgan tavrı, yere bırakılmış bir silah gibi yatıştı.

“Evet öyle.”

Ne derdi olduğunu merak ettim. Önündeki ekmek kırıntılarıyla oynuyordu, annem o kırıntıları hep yedirirdi ablama. Birden çok akla yakın görünen bir şey geldi aklıma: “Gebe falan değilsin, değil mi Bebek?”

Ablam, on dördünden beri edindiği ve ben dahil bütün erkeklere karşı kullandığı yapmacık tavrıyla başını ve saçlarını arkaya atarak güldü. “Başıma başka ne gelebileceğini tahmin edebilirdin ki zaten! Ah minik Will!” Ben de güldüm, annem adına rahat soluk almıştım.

Ama annem, babam önemli görevine (öyle çok cenade töreni, öyle çok mezar aklama töreni oluyordu ki, babam bu bahanelerle kolayca evden gidebiliyordu) gitmeden önce onunla konuştuklarından hoşnut bir yüzle içeri girdiğinde, duyduğum tiksintiyi fark etmesin diye ona bakmadım. Ben de kendimi çekersem annemin hiç deseksiz kalacağını kendisi de biliyor – ikimiz de biliyoruz. Anneme yol gösterecek değilim kuşkusuz – bunu yapamayacak kadar genç ve toyum, ama benim gösterdiğim ilgi eski bir cep fenerine benziyor. Ben onun önü sıra arka arka yürüyerek feneri tutuyorum, annem de onun ışığında yolunu buluyor sanki. Ama o pazar sabahı bunu yapmadım. Çantada neler olduğunu biliyorum. Annem evde yokken –babam zaten hemen hiç olmuyor– onların eşyalarını karıştırıyorum. Bu önüne geçilmez bir dürtü, önüne geçilmez nitelikte, çünkü annemin Bebek ile bana ilk öğrettiği şeylerden birisi, başkalarının çekmecelerini ve mektuplarını karıştırmamak kuralıydı. (Bunun sonucun-

da da, birbirimizin oyuncaklarını veya kitaplarını karıştır-
dığımız zaman birbirimizi gammazlardık; bu da çelişkili
bir ahlak dersine yol açardı – insan kardeşini ele vermez.
Babamın keşfetmeme izin verdiği tek şey, kendi çelişki-
leri oldu.)

Annem, o çantayı kendi tarafındaki komodinde sak-
lar – zavalcılık, babamı gecenin bir yarısında götürecek
olurlarsa hemen elinin altında olsun istiyor. Komodinin
üst rafında, kendini babama beğendirmek için sürdüğü
kremler duruyor. Benoni'deki evdeyken karabasan gör-
düğümüz geceler, annem Bebek'le benim odama gelirdi
ve ellerinde o kremin kokusunu duyardım. Çantada diş
macunu, plastik kabından çıkarılmamış yeni bir diş fır-
çası, tıraş bıçağı ve sabun, temiz don, çorap, pijama ve bir
kazak durur. Çantanın içindekiler, babam geçen seferki
gibi götürülürse, yani –kendisi için çok önemli olan
özsaygısını sağlayacak– temizlik araçlarından ve ısınma
olanağından yoksun kalırsa korkusunun göstergeleridir.
Kazak babam için önemli olmayabilir, ama o da annemin
sevgisinin belirtisidir. Ve annem tutup o çantayı, evrak
çantasıyla birlikte götürsün diye babamın eline tutuştur-
uyor! Onun yüzüne nasıl bakabilirim ki!

Yüzüne bakmayışımın onda uyandırdığı düş kırıklı-
ğını algılıyor, kızı ve oğluyla hoş bir pazar kahvaltısı yap-
ma çabasını ısrarla sürdürmek için yaptıklarını duyuyor-
dum. Kendisine bir fincan daha çay koydu, yeniden ek-
mek kızartmasını isteyip istemediğini sordu. Bebek göz-
lerini dikmiş ona bakıyordu, tam iki kez ağzını açacağı
sırada konuşmaktan vazgeçtiğini gördüm. Kirpiklerini
kırıştırarak konuştu sonunda. O konuşmaya başlayınca,
hemen anneme baktım, hiç değilse Bebek konuşurken
ben annemin yanındaydım. “Anne, sana bir şey söylemek
istiyorum. Seni bir kez daha korkutmak istemem...”

Aila, aldığı bir çuval patatesi koymak için bagajı
açınca el çantasını buldu. Yeni diş fırçasını, diş macu-

nunu, havluyu, sabunu ve çamaşırları çıkartıp gündelik kullanılacak yerlere yerleştirdi: Tuvalet malzemelerini banyodaki dolaba, kocasının giysilerini de Benoni'de tak-sitle aldıkları gardıroba – her ayın ilk cumartesi günü, öğretmen maaşından taksidi ödemek için ailecek çarşı-ya gidilirdi.

Sonny, Aila'nın çantayı boşaltmasını, gidip gelerek içindekileri yerleştirmesini seyrediyordu.

“Ben yokken sana söylemesi tuhaf.”

Aila, tepesine kadar dolu olan çekmeceye kazağı sığ-dıramadı. Yeniden, özenle katlamaya koyuldu.

“Yani ben çıktıktan sonra demek istiyorum.”

Aila kazağı çekmeceye koydu, bastırdı ve kapadı.

“Sen bilmiyor muydun.” Bu bir soru değil, bir belirle-meydi.

Aila hesap sormaksızın bakıyordu kocasına.

“Bilseydim, sana söylerdim!”

Bu sözü nasıl da kaçırmıştı ağzından – sanki Aila'ya her şeyi söylüyormuş gibi. “Nasıl bilebilirdim? Sen ne de-mek istiyorsun? Yoksa benimle bir ilgisi olduğunu mu sanıyorsun, öyle mi?”

Aila yatak odasının ortasında duruyordu. Gerçi saç-maydı –Aila öylesine dingin ve onurlu ve zararsız duru-yordu– ama yine de Sonny onu çiğneyip geçemeyeceğini hissetti. Gitmeye kalkacak olsa, Aila önüne dikiliverecek-ti. “Bu, senin bileceğin bir şey diye düşündüm.”

“Hayır, bilemezdim. Her grup ötekilerin eylemlerin-den ne kadar az haberdar olursa, o kadar iyidir. Ama bu çalışmalardan haberin olur, kesinlikle olur. Hele yaygın-laşma amacıyla yeni insanları harekete katmak söz konu-su olunca. Ama benim çalıştığım kişiler bu işle uğraşmı-yor. Başkaları var. Bebek onlarla olmalı – belki bunca ay-dır hep onlarlaydı da, haberimiz yoktu. İyi eğitilmiş, o an-laşılıyor. Seni, bizi işin içine karıştırmak istememiş.” Sonny durdu, bir özlem kabardı içinden, ama orada öyle dikilen Aila ile paylaşılabilecek hiçbir şey yoktu artık. “Ne de olsa akıllı kızdır.”

“Belki sen onu görebilirsin. Ne zaman gideceğini bilmiyoruz.”

“Onu vazgeçirmemi mi istiyorsun...”

Aila başını bir yana eğmiş ağır ağır sallıyordu. Bu, vazgeçirmeyi istememekten çok, vazgeçirebileceğinden duyduğu kuşkuyu anlatıyordu.

Sonny, Aila ile konuşmak, gerçek anlamıyla konuşmak riskini göze almak istedi, göğsü sıkışıyor, diyaframı zorlanıyordu: konuşmak, konuşmak. “Ne düşüneceğimi bilemiyorum. Bütün bunlara nasıl bakmam gerektiğini bilemiyorum.”

“Önemli olan nasıl bakman gerektiği değil, nasıl baktığın.”

“Galiba pek inanamıyorum. Bebek ha! O yüzden de bir şey hissetmiyorum. Evden çıktı, onu özlüyorum, hep özledim, ama bu aynı şey değil... onsuz yaşamak... Şimdiyse bir başka nedenle burada olmayacak.” Sonny’nin söylediği her söz, bir başka anlam taşıyor gibiydi, soluğu tükenerek sustu. Kendini tehlikede hissediyordu; Aila’dan bir hareket gelseydi, Aila.

Aila boş çantayı aldı, sağ kolunun altına bastırdı. Bekledi, ama bu, birbirlerine en yakın oldukları günlerde bile ihmal etmediği nezaketinden mi kaynaklanıyordu? Aila, Aila. Sonny, onun üzerindeki yarıp atmak, hıçkırığa hıçkırığa ağlamak, onun içine girmek, Bebek bileklerini kestiğinde nasıl kendini yok etmek istemişse öylesine kendini yok etmek için korkunç bir istek duydu. “Çok üzülmedin değil mi Aila? Benim yapabileceğim... Onun fazla tehlikeli bir işe girmek zorunda kalmaması için belki bir şeyler yapabilirim... Ama bakıyorum da, iyi dayanıyorsun, ha!”

Aila yüzünde büyük bir acıyla baktı kocasına. Sonny, bu bakışı çoktan hak ettiğini bildiği halde, Aila’yı o ana kadar hiç öyle görmemişti. Ve şimdi Aila’nın yüzündeki acının kendisinden kaynaklanıp kaynaklanmadığından emin değil.

“Bu kez geçen seferki kadar kötü değil.”

Aila, Aila, neler söylüyordu. Geçen sefer, Sonny me-

zar başında konuşma yapmıyordu, sevgilisiyle yataktaydı. Aila'ya söyleyebildiği tek cümleyi anımsadı: İz kalacak mı? Aila kızını Sonny'nin devrimci yaptığına, onu evden uzaklaştırdığına, sürgüne gönderdiğine, bir daha eve dönmemek, hatta belki de ölmek üzere bir kampa gönderdiğine inanıyordu. Kızının, hareketin militan kanadına girdiğinden hiç haberli olmamasına karşın, yine de bunlara neden olan Sonny idi. Olayı bilmediği gerçektir, ama bu gerçek gerçeğin ta kendisi değildi.

Tehlike, Sonny'nin kanını donduruyordu. Yüreği atmakla atmamak arasında gidip geliyordu. Aila, koltuğunun altında çantayla odadan çıktı, Sonny de arkasından gitti. Aila, çantayı, eski gazetelerin, temizlik gereçlerinin, kente taşınırken eşyalarını koydukları ucuz bavulların durduğu, antredeki dolaba koydu. Sonny evrak çantasını aldı ve Hannah'a gitti. Hannah'a ihtiyacı vardı.

Fırtına patladı. Kararmış öğle sonunda şimşeklerini onların üzerinde ışıldattı ve gümbürtülerle uzaklaşıp gitti.

Demek uyuyup kalmışlardı: Sonny'nin gözleri zambaklara takıldı. Mezarların aklanması töreninden bir gün önce bir sokak satıcısından Hannah'a aldığı çiçekler. Bir önceki hafta gül almıştı. Kapanmış şemsiye gibi burma burma kırmızı güller; Hannah, güllerin kokusunda, zambakların biçiminde cinsellik var, dedi, Sonny bütün bu coşkuları onunla birlikteyken tadıyordu. Coşkular, sevinçler, güzellikler, duyguların büyütecisi altında iyice yakınlaşıyordu.

Sonny artık uykulu değildi, ama konuşabilecek kadar da atamamıştı mahmurluğunu. Hannah'ın kulübesine geldiğinde duyguları, düşünceleri, havası değişiverdi: Kızının yitip gidişi -hiç beklenmedik biçimde devrimci oluvermesi- bir övünç, hatta coşku nedeni oldu. "Kendi başına! Bu büyük karara kendi başına varmış! Benim minik kızım!" Bu algılama, Aila yüzünden, Aila'nın varlığı yüzünden saklı kaldığı yerden birden gün ışığına çıkıverdi.

Hannah da çok duygulandı – ve Sonny’nin adına övünç duydu. Hannah’ın duyguları, Sonny ile paylaştıkları bir inanç ve kararlılık dünyasının duygularıydı. Bunlar, aile sorunlarında hesaba katılmayan bir sorunlar silsilesinin üstesinden gelmeyi sağlayan ve katı koşullarda biçim değiştirmiş duygulardı. Hannah, şimdi Özgürlük Savaşçıları kampına gitmeye hazırlanan kızı, babasının yargılanması sırasında gözü yaşlı bir çocukken avutmuştu; hem de “bir anne gibi” değil, bir başkasının (Sonny’nin) sıkıntılarına, acılarına hiç yabancı olmayan bir yoldaş gibi avutmuştu. O günden bugüne uzayan bir süreklilik bağı vardı. Sonny, Hannah’ın yanındayken duyması gereken duyguları yaşıyordu. Bebek’i bir öğretmenin narin kızı değildi artık. Aila da, eskisi gibi Benoni dışında kendilerine ayrılan bölgede kendi hallerinde bir yaşam sürmediklerini kavramalıydı...

Sonny’nin Bebek’ten ötürü hissettiği duygular, büyük bir doğallıkla Hannah’a karşı duyulan isteğe dönüştü, çünkü Hannah’da –ona duyduğu ihtiyaçta– cinsel mutluluk ile siyasal bağlılık bütünleşiyordu. Yarı giyinik seviştiler ve uykuya daldılar.

Sonny uyanıp zambaklara bakarken, birbirinden kopuk izlenimler ve anılar bir araya geldi. Bebek’in yüzü. Mezarların üzerindeki yaprakların ve çiçeklerin parlaklığı. Hannah... hareket içinde görev yapan birini eleştirdikleri günkü sesi... “Belki de eylem, kişinin kendini koruma içgüdüsünden kaynaklanıyor” paradoks gibi görünse de böyle olabilir. Boğulan birini kurtarmak için suya atsam, bu hareketimin nedeni ne olabilir (korktuğum için mi cesaretleniyorum)? Sanki boğulan benmişim de, beni görenlerin aldırmadan geçip gitmesinden duyduğum korku mu bu? Sonny’nin yüreği birden sıkıştı ve (hapishane- de kendisine bakan çıplak ampulün parıltısı gibi) Bebek’i düşünmekten unuttuğu bir şey aklına geliverdi. Sevişmeden ve uyumadan önce, konuşmalarında ya da suskunluklarında da anımsamamıştı bunu. Vurulan adam yenden önlerine yuvarlandı ve Sonny’nin getto alışkanlıkla-

rına, köklü ilkelere uyumlu gövdesi, yere yıkılan adamı kaldırmak için onu yeniden geriye, kalabalığın içine döndürdü; ama tam o sırada bir kurşun Hannah'ın sarı saçlarını sıyrıp geçti ve Sonny'nin gövdesi alışkanlıklarını bir yana iterek Hannah'la birlikte koşmaya başladı. Mayekiso yerdeki adamın yanındaydı, Mayekiso'nun kemikli alnı terden parlıyordu, onun bu görüntüsü, olanların gerçekliğine bir tanıklık gibiydi. Adam ölmüş olmalıydı. Ve Mayekiso da ölü gibi donup kalmıştı, ölünün yanına çömelindiğinde pekâlâ kendisi de vurulup öldürülebilirdi. Şans eseri (Mayekiso bunun Tanrı'nın isteği olduğuna inanırdı) kurşunlar Mayekiso'ya isabet etmedi.

Benoni'deki eski alışkanlıklar, ilkeler. Kişinin kendini düşünerek yaşamaması vb. vb. Kişinin yalnızca kendini düşünerek yaşamaması, olması gereken buydu. Hannah, Sonny'nin kendisi değildi; Hannah da, vurulup düşen adam da. Başka -bir başkasının yaşamı, kendisinin dışında bir yaşam- ikisinden biri olabilirdi. Koşmak ya da durmak: ikisi arasında bir seçim. Hangisinin daha değerli olduğunu kim kestirebilirdi? Ama eli şu anda ensesine dolanmış yatan bu kadın, Sonny'nin kendisi değil miydi, en büyük ihtiyacı değil miydi?

Kurtardığı, kendisiydi demek.

Artık kimseye, hele hele Hannah'a hiç söylemeyeceği bir gizi vardı.

Hannah bunu aşkının bir kanıtı olarak alırsa ne yapardı? Kadının zaferi. Bu, Sonny'yi nasıl etkilerdi? Kendi kişiliğiyle ilgili görüşünü nasıl etkilerdi? Sonny'ye göre, Hannah'ın başka kadınlara benzemeyişi ve aralarındaki ilişkinin niteliği, çok özel ve farklı bir ahlak çerçevesinde oluşmuştu: Bu, kendi çocuğundan ayrılmayı bile coşkuyula yaşatan, sevgiye, mücadele içinde bambaşka bir biçim veren ahlak yapısıydı.

Sonny bunları düşünürken, yanında yatan erkeğin aklından neler geçtiğini fark etmeyen ama belki de bedenlerinin birbirine temasıyla bu düşüncelerdeki tehlikeyi içgüdüleriyle algılayan Hannah konuşmaya başladı.

“İnsanlar, kimin haklı kimin haksız olduğunu belirlerken şiddeti ölçüt aldıklarında –neden söz ettiğimi biliyorsunuz– hani ‘özgürlük mücadelesi baskı rejiminden daha matah değil, çünkü ezilenlerin de şiddete başvurması haklı görülemez’, bu onları da baskı yapanların düzeyine indirir görüşü... böyle düşünenler öylesine naif ki... neredeyse düpedüz saf diyeceğim. Saf olmaları, onlara hoşgörü gösterilmesini gerektirmez kuşkusuz. Ama sözcüklerle hareketlerin gerçeğini birbirine bağlayabilecek kadar büyümedikleri için ne söylediğini bilmeyen bebeklere benziyorlar. Buradaki beyazların çoğu yaşamamışlar – buradaki gerçek yaşamı yaşamamışlar... yani bir ülkeyi çoğunluga yaşam biçimiyle tanımlayacak olursak, onların yaşadıklarını yaşamamışlar. O gün bizimle beraber olsalardı, bir tek gün gelmiş olsalar, polisin hiç nedensiz, çünkü nasıl olsa gidiyorduk, üzerimize ateş açtığını... üç kişinin öldüğünü görselerdi... O adamın öldüğünü görselerdi. Böyle bir şey olduğunda bir kez bile olsa, orada bulunabilseler, ve buna benzer şeyler her gün oluyor. O zaman insanların ellerine geçen ilk silahla muhbirleri neden öldürdüklerini anlayabilirlerdi.”

Hannah, bu sözleriyle Sonny’yi özel sorunlarından uzaklaştırıp genel sorunların, genellemelerin güvenli sularına taşıdı.

“Ama iş o kadarla bitmiyor. Şiddetin ne zaman gerekli olduğunu belirlemeye kalkıştığında, bu dünyada şiddete başvurmadan hiçbir şey yapılamayacağını kabullenmiş oluyorsun. Oysa burada bile, şu anda bile, bu koşullarda bile bunu kabullenmek zor.”

“Sonny, kabullenmek zorunda kaldığımız zaman bile hiç değilse bir şeyi biliyoruz. Ordulardaki parıltı ve cıltın, savaşın kan, umutsuzluk, çürümüşlük ve rezillik gerçeğini gizlemeye yaradığını biliyoruz. Bu hep böyle oldu. Magnus Malan’ın pek övündüğü ARMSCOR’un üstün teknolojisi. En gelişmiş ölüm aracının, neydi adı, hah Roikat, hani Rusların ve Amerikalıların görkemi. Donmuş ayaklarıyla Moskova’dan ters yüzü dönen Napoléon’un

büyük ordusu. Hiroşima'ya atılan şeyle canlı canlı derileri yüzülen Japonlar. Anlı şanlı askerlik geleneği budur işte. Bizim savaşılarımız olanca hırpaniliğiyle yürütülen gerilla savaşlarımız, bu yalana son verdi. Artık kimse sırmalı bando mızıkayla uğurlanmıyor savaşa. Elindeki bombayla kendini havaya uçurursun, parçalarını toplamak için polisten başka kimse bulunmaz. Uçak kaçırانları, rehine alanları düşün: Ya kurbanlarını vuruyorlar ya da yakalacaklarını anlayınca kendilerini. Kimi zaman da hem kurbanlarını hem kendilerini öldürüyorlar. Bütün bunlar, acıdan başka bir şey değil. Savaşın hangi türüsü olursa olsun, bu böyle. O yüzden, eğer şiddeti kabullenmek zorunda kalacaksak, hiç değilse ne yaptığımızı biliyoruz, bunu allayıp pullamaya kalkışmıyoruz. Bu bile bir şey.”

“Benim için değil. Kendim uygulamak zorunda olmasam bile, şiddeti kabullenebileceğimi hiç düşünmedim... Benim adıma başkaları şiddet uygulasa bile. Karşı şiddetin... bizim şiddetimizin... kaçınılmaz bir gereklilik gibi görüldüğü toplantılara gidiyorum, oralarda alınan kararlara katılıyorum. Şiddetin gerekli bir rolü var deniyor. Evet, rol, ben böyle diyorum. Tıpkı bir oyundaki roller gibi, o rolü ben oynamıyorum, ama ben de oyuncularından biriyim.”

“Sen şiddet uygulayabilir miydin?”

Oysa bu hiç kestirilemeyecek bir gizemdi, Sonny bu konuda fikri olmadığını bile söyleyemedi. Eski öğretmenin hiç hesaba katmadığı, hiç aklından geçirmedığı, gücün – yaşamak ve ölmek gücünün din ötesi gizemi üzerinde felsefe yaptığı günlerde hiç düşünmediği bir gizemdi bu. Sonny ancak bir tek şey söyleyebilirdi: Bugüne kadar yalnızca kurban olmaya yüreğim yetti.

Fırtına sonrasının nemli aydınlığı, her zambak yaprağının kıvrık ucuna bir parıltı düşürüyordu. Çiçekler ıslak mermerden yapılmış, tohumları gölgelerden oyulmuş gibiydi.

“Kokusuz bunlar.” Hannah, zambakların kokusuzluğuna karşılık Sonny'nin kızının gülünü anımsıyordu.

Sonny onu okşadı. “Kokusu olup olmadığını nasıl anlayabilirsin, o kadar çok sigara içiyorsun ki!”

Uzun bir an sustular.

“Bana sigarayı bıraktırabilir misin?”

“Nasıl? Nasıl yapacağımı söylersen yaparım.”

Hannah her zamanki gibi dirseğinin üzerinde doğruldu, esmer gülümseyişi, siyah buklelerle çevrili belirgin hatları, ilk kez hapishanede karşılaştıkları zaman Hannah’ın imgelemine düşen bir ormandan dışarı bakan gözleri yeniden görmeye çalıştı.

Sonny, Hannah’ın tenini yanaklarını ahlaklaştıran bir sarkmışlık içinde buluyordu. Bütün ömrü kara gözlerin arasında geçmiş biri olarak, kendini algılamaya çalışan gözlerin mavisindeki tuhaflığa bir türlü alışamıyordu. “Söyle bana.”

“Bilmiyorum. Ne yapman gerektiğini ancak sen bulabilirsin.”

Nereden bulacaktı? Kendi göğsüne değen sarkık memelerinde mi, şişmiş, soluk dudaklarında mı, koltukaltındaki deniz yosunu renkli tüylerde mi, yoksa onun içine girdiği yerdeki kabartılmış bebek saçına benzeyen kıvrıcıklarda mı? Oralarda bulamazdı. Başka bir yerde, kendi içinde bulabilirdi bunun ne olduğunu.

Sonny’nin ailesinden sıkça söz etmelerine karşın, Hannah eski kocasının adını pek nadir anardı. Sonny de bunu, adamın Hannah’ın aklına gelmemesi olarak yorumluyordu. Oysa bu kez. Hannah’ın aklına geldi. “Derek... çok içerdi. Bir şeyler yazmak isterdi, hep istemişti, sonra avukatlıktan bıkınca yazmayı denedi. Onu seyretmek ilginçti. Kararında içtiği zaman, mantığının sınırları gevşerdi – ya da gevşemiş görünürdü, orasını bilemiyorum. Harika şeyler anlatırdı. Ne yazacağından söz ederdi. Ama ertesi gün hepsi geçip giderdi. Anladığım kadarıyla, eğer içiyorsan, aklına geleni hemen kâğıda geçirmen gerek. Beyinde kısacık bir parıltı olup geçiveriyor. Alkol yanınca, o kıvılcım da sönüyor. Ertesi gün hiçbir şey anımsamazdı. Hiçbir zaman da yazamadı, içkinin belleği nasıl silip sü-

pürdüğünü gözlerimle gördüm: Sanki bir kapıyı aralıyor, sonra da kapatıyordu. Ürkütücü bir şeydi.”

“Ona içkiyi bıraktıramadın.”

Hannah el alışkanlığıyla yanında duran sigara pake-tine uzandı, bir sigara çekip dudaklarına iliştiirdi, sonra bir an duraksayıp sigarayı ağzından çekti, yastığın üze-rine koydu. “Hayır, ilişkimiz bitmişti. Nasıl bıraktırmam gerektiğini kavrayamadım. Onun için hiçbir şey yapama-dım.”

Sonny’yi bir korku kapladı. O soğuk, sömürücü kor-kudan tek kaçış yolu öfke oldu – kadınlar, incitebilecek, ürkütebilecek yetenekteki bu iki kadın. Ve bu kadının ih-tiyaç haline gelme yeteneği, acıları dindiren ağzını o anda kendi ağzının üzerine kapatışı; ve Sonny çarşaf yığınının arasından Hannah’ın üzerine doğru abandı.

Annem babam, ablamla daha çok övünürlerdi. Annem bile. Lusaka'dan bir mesaj geldiği ve böylelikle Bebek'in gittiğini, orada olduğunu öğrendiğimiz zaman annem ağladı; ben de televizyonda görmeye alışık olduğumuz avutma hareketinden başka bir şey yapamadım: Kolumu boyuna dolayıp omzunu okşadım. Mesaj babam aracılığıyla, onun ilişki kurduğu bir eylemciden geldi. Ama annem, ancak babam evden çıktıktan sonra ağladı. Bir daha da ağladığını görmedim.

Üç sınavda başarılı oldum, üniversiteye girme hakkı kazandım, babam da beyaz yoldaşlarından birisi aracılığıyla bana burs alacak. Ne okuyacağım (okulu bitirince büyükler insana bu soruya sorarlar, ama artık eskisi gibi akıl vermek için sormuyorlar); babam hiçbir şey söylemiyor, kendisinin eskiden okuduğu toplu yapıtlarla ilgilenmemi beklediğini biliyorum, oysa ben ticaret fakültesine başvurdum. Ticaret okulu mezunu bir dükkân sahibi olacağım, nasıl buldunuz, annemin meyve ve sebze satan, çürük çarıkları da siyahlara bedava veren akrabalarının geleneğini sürdüren bir dükkân sahibi. Bunun ne farkı var? Bir zamanlar babama acıdığından iş vermiş olan toptancının gibi bir ticaret bu da. Ara ara evimize de gelen o adam davamızın büyük destekçilerinden biri, -adam servetini, kendisinin ve babamın kurtaracağı sömürülen kitlelere işçi tulumu satarak yapmış-, siyah hastabakıcıların dik göğüslerini geren kahverengi jarseler de onun imalatı.

Ailem başarıyı kutlamak için bir parti vermek istedi. Acaba babamın sarışınını da çağırmayı düşündüler mi?

Annem, teyzelere, kuzenlere ve Benoni'deki iki büyükannemize -büyükbabalarımızın ikisi de öldü- zaman zaman büyük çay partileri vermeyi sürdürüyor. Annemle babam arasında başka hiçbir şey kalmamışsa bile, anlayamadığım bir nedenden ötürü görünüşü kurtarmak için elbirliği yapıyorlar. Babam, öyle günlerde evde olmaya büyük özen gösteriyor. Kendisine görev vermek isteyen yoldaşlarına ne bahane bulduğunu bilmiyorum, hırpani pantolonlarıyla sutyenlerinin ortalık yerde durduğu odasında babamı bekleyen sarışına da ne söylediğini bilmiyorum. (Annem babamla benim gömleklerimi öyle güzel ütüleyip katlar ki, gören daha yeni alınmış sanır.)

O tür cumartesi günleri ben de ortalıkta olmak zorundayım. Sırf annemin o sevimli yüzü bana çevrilsin ve ben olmazsam kendini terk edilmiş gibi hissedeceğini bakışlarıyla bana anlatsın diye o gün evde olmayacağımı söylüyorum - ama tabii bir yere gitmiyorum. Kızının yaptığını yapmam anneme, onu ağlatmam.

Kekler ve hindistancevizine batırılmış kurabiyeleri yerken, akrabaların bütün sohbeti soru-cevap üzerine kurulur -*bu şimdi kaç yaşında oldu, şu evlendi mi, bilmemkimin çocuğu oldu mu, bilmemkim nerede oturuyor*- ve bu soru-cevaplardan klişeleşmiş sonuçlar çıkartılır: *Aman ne iyi, sahi mi, pek iyi olmuş, hadi hayırlısı, ne ayıp. Ve sonra: Bebek nerede Aıla? Bebek'i göremeyecek miyiz? Geçen gün gördüğümüzde pek serpilmiş, pek güzelleşmişti, bak ne diyeceğim, geçenlerde anneme de söyledim, film seyre-di-yorduk, şu artist Aıla'nın Bebek'inin kopyası dedim...*

Annemin yanıtı hazır: Bebek uzaklarda, dış ülkelerde.

Dış ülkelerde! Aman ne güzel. Ve yaşlılar, bir yandan ailemizin okumuş koluyla övünürken, öte yandan da (dinsel inançlarına göre) vaaz yerinin Zeytindağı, Haceri Esved'in yerinin Mekke olması gibi, öğrenim için de şaşmaz yerler olduğuna inandıkları için, Bebek'in Londra, hatta belki de Amerika'da olduğunu sanıyorlar - çünkü bu yanıtın ardından *orada ne yapıyor* gibi bir soru gelecek olursa,

babam hemen cevabı yapıyor: Öğrenimini sürdürüyor.

Böylelikle yalamı söyleyen babam değil, annem oluyordu. Babam doğruyu söylüyordu. Bebek, günümüzde ve bizim konumumuzda ne öğrenilmesi gerekiyorsa onu öğreniyordu. Babam öğretmen ya -siyasal çalışmalarından dolayı onun hapse girdiğini bilmelerine karşın, entelektüel başarının uç noktası olarak saygı duydukları bu mesleği hâlâ sürdürdüğüne inanıyorlardı- onun sözleri akrabaların gözünde yeni bir ufuk açıyor: Büyük kapıların önünde dolaşan turistleri, kendilerinin hiçbir zaman giremeyecekleri dünyanın geniş bulvarlarını düşünüyorlar. Onların giremeyecekleri, oysa Sonny ve çocuklarının kollarını sallaya sallaya girip gözden kaybolacakları bir dünya.

Onlar bizim gibi konuşmazlar (nasıl konuşsunlar ki, evlerinde gramer yanlışlarını düzelten bir öğretmen yok) ve baba tarafından akrabalar alabildiğine bira içmek isterler - eğlenceden tek anladıkları bu. Tuvalete gidip gelmeler, kendi halinde kahkahalar, çocukların şen çığlıkları ve mızıkçı haykırışları, el ele tutuşan sevgililerin kıkırdamaları, gürültülü futbol tartışmaları ve yemek tarifi alıp vermeler, evimizi bir öğleden sonralığına canlandırır. Bunlar bizim insanlarımız; biz de onlar gibi olabilirdik, yani kendi kendilerini yetiştiren annem babam, Bebek ve ben. Evin içinde bile şal örneği şeritli hasır şapkasını başından çıkarmayan, Swaziland'a kaçak araba gönderip kendine nakliye işi kuracak kadar para yapan ve bu kaçakçılık yüzünden içeri giren, dişsiz ağzını aça aça gülen, kurnaz bakışlı, velfecri okuyan bal rengi gözlü Gavin Amca'yla babamı nasıl kıyaslayabilirsiniz? Onların dilinde "içeri girmek", yalnızca babamınki gibi "hapse mahkûm olmak" anlamına gelmez; bu, çok farklı bir yaşam anlayışının bir parçasıdır. Akrabalar aramızdayken, daha doğrusu biz onların arasındayken iyice anlıyorum bu farkı. Babam onlar için hapse girdi - bizim geldiğimiz gettoda yaşayan bu teyzeler, halalar, amcalar, dayılar, kuzenler ve çocuklar için. Ve babamın onları gerçekten sevdiğini - dahası saygı duyduğunu, kendi özlem ve hırsı adına onları terk edip

unutmadığını görüyorum. Babamın, hapis yattığı günlerle karşılık gösterebileceği bir GAVIN KAMYON VE OTO KİRALAMA ŞİRKETİ yok. Ben ne yapmalıyım? Babamın konuşma yaptığı bir salonun en arkasında ondan habersiz oturup onu dinlerken – yeniden seviyorum babamı; her şeyi unutuyorum. Annemi, kendimi, o kadını.

Akrabalar, beyazların yaşadığı sokakta yasalara rağmen oturduğumuz bu evden müthiş etkileniyorlar. Babamla aynı evde büyüyen kuzen Vyvian (beyazların arasında hiçe sayılanların adlarıyla olsun öne çıkmasını isteyen bizimkiler böyle tantanalı ad koymaya bayılırlar), bir süpermarkette tezgâhtar olmasına karşın filmlerdeki gangsterleri taklit ederek, bira sarhoşluğuyla coşarak söylev çeker... Esaslı bir şey. Oturma odamızın koloniyel sütlünlü, kemerli kapısına dikilip gözlerini devire devire çevresine bakınır. Ama mahalle bizim taşınmayı göze alabileceğimiz kadar düşkünleşmeden çok önce bu evde yaşamış bir beyazın şatafatlı özentileri, kuzen Vyvian'ın umutsuzluklardan kurtulmak için benimsediği amaçları hiç mi hiç dile getirmiyor – öyle bok yemek yok artık yavrum. Ömür boyu çekecek değilim ya. Hiç değilim. Sen bunu yap, sen şunu yap. Artık işler değişecek. Ben haftada yüz elli papel için kendimi helak ederken, onlar kıçlarını yayıp oturamayacaklar. Aynen böyle! Bu böyle gitmez yavrum, bakın size söylüyorum... esaslı bir şey. Nereye isterlerse çekip gitsinler, biz gelip onları süreceğiz yerlerinden. Ha Sonny, bu boktan iş böyle gitmeyecek ha? Bizim için esaslı bir şey yapacaksın.

Unut bunları Vyv – Amma gevezelik ettin ha – ilişmeyin koca Vyv'e, bir şey yaptığı yok adamcağızın.

Oysa babam çocukluğunda koyun koyuna yattığı (bize kaç kez anlattı bunu) cahil ve şaşkın adamın koluna giriyor ve ona teşekkür ediyor; bu hareketi ayık birinin sarhoşu koltuklaması değil, karşılıklı bir destek verme hareketi. Benim aklım almıyor.

Ben bu toplantı için alınmış bira tenekelerini açıyorum, çay ve kekleri ikram ediyorum. Bana ne yaptığımı

sorduklarında, üniversiteye gideceğimi söylüyorum. Tabii beyazlarla birlikte. Akrabalar, Sonny'nin oğlundan bunu bekliyorlar. Sonny ailenin akıllı çocuğuydu, ilerleyecek, yükselecek kişi bir tek oydu. Annem kadınlara mutfakçı gösteriyor; hepsi hayranlıkla gıpta ediyorlar anneme, onun ne kadar şanslı olduğunu görüyorlar, her zaman öyle olduğunu, zarif, gerçek bir hanımefendi, her şeye layık biri olduğu için Sonny tarafından seçildiğini ve onunla birlikte yükseleceğini düşünüyorlar.

Herkes gitti, gösteri sona erdi. Babam sinemadan gün ışığına çıktı; ve benimle yüz yüze geldi.

Kızı, Özgürlük Savaşçıları'na katılmak için ülkeden kaçmış - bir düşünün, bunun yoldaşları arasında babama sağladığı itibarı. Babasının davasına kendisini adanmış bir kız, mezarların aklanma toplantısını polis bastığı zaman gazetelerin "ölümden kıl payı kurtuldu" diye yazdıkları adam. Yeraltı çalışması yaptığı için kimi zaman nerede olduğu bilinmeyen, direniş politikasının popüler kişisi "Sonny - Oğulcuk." Belediye meclisi üyelikleri için kendi rengimizden olanlara oy verebileceğimiz, ama onların verdikleri kararların beyazlar tarafından tersyüz edileceğini bildiğimiz için boykot edilen bir seçim kampanyası sırasında babam geceleri evde kalmadı, çünkü polis onu tutuklayacaksa gece eve baskın yapardı; pek doğru, pek haklı bir neden gibi görünüyor - oysa odaya girer girmez karşınıza çıkan o koskoca yatağı nerede bulacağını polis de benim kadar iyi biliyordu. Bu durumda, babam bu haklı gerekçeden yararlanarak gecelerini sevgilisinin yanında geçiremezdi. Zaten kadın da buna izin vermezdi sanıyorum. Çünkü yoldaşların deyimiyle "sağlam kız" o. Bunu söylerken, erkeklerle ilişki kurmaz anlamına söylemiyorlar. Hangi konuya öncelik verileceğini bilir, bu bağlamda güvenilir demek istiyorlar. Annem mücadelenin içinde olmadığı için bir öncelik değil. Babam kimi zaman, bunu anımsatmak istercesine bakıyor bana.

Babamın kadını "sağlam kız" olmasaydı, ona lanet okumakta haklı olurdum.

Sınavlardaki başarımın ödülü olarak bir hafta tatil yapmak üzere annemle babamdan para aldım. Motosikletle Durban'a indim ve daha ilk gün plajda bir kız arakladım. Kolay oldu. Plajların bir kısmı artık hepimize açık. Böylece, altı gün bir kadınla yaşadım, onu düzdüm, aynı yatakta yattım ve artık onu bir daha görmek istemiyorum.

Sonny kendi durumunun avantajını çok iyi biliyordu. Aila'dan kızının kurban gidişini (çünkü o böyle bakıyordu olaya) Sonny'nin karşıladığı gibi karşılaması beklenemezdi. Bebek'in yaşam seçimini, Aila, Sonny gibi kabullenemezdi, çünkü siyasal davaya adanmışlığın verdiği davranış dürtüsünden yoksundu. Sonny bunu kavıyordu. Aila için, her şeyi kayıptı. Hiç kazanç yoktu. Gözleri değiştiği halde -Sonny onun koyu gölgeli gözkapaklarını pek kaldırmadığını, genç Aila'nın dik bakışlarını yitirdiğini fark ediyordu- "salt kendi adına yaşamamaya" bir öğretmenin bozkırın ucundaki toplumsal hareketteki iş dışı faaliyeti olarak bakıyordu hâlâ. Aila orada kalmıştı.

Zavallı Aila.

Oysa Bebek'i kimse babası kadar sevmeyizdi, kimse. Oğlan "anasının" oğluydu, Bebek ise "onun"; bu tür şeyler gettoda yaşayan kendi halinde bir öğretmen ailesinin erdem anlayışı içinde hiç dile getirilemezdi. Ama bu hep böyle olmuştu; Sonny, dışlanmış halkına aile adını taşıyacak bir erkek evlat vermenin ötesinde katkıda bulunamayacak durumda önemsiz biriyken bile gerçek buydu. Bebek'in daha doğru dürüst başlamamış yaşamına son verme girişiminde, Sonny'nin duyduğu acıyı hafifletmek için Aila ne yapmıştı ki? Hiçbir şey. Susmuştu. Öteki suskunluğun üzerine bir suskunluk daha. Sonny huzuru ve anlayışı bir başka yerde bulmak zorundaydı. "Onun için hiçbir şey yapamadım. İlişkimiz bitmişti." Hannah'ın bu sözündeki anlam, Sonny'nin kafasında söylendiği andaki belirsizliği birden kaybetti ve Aila'yı ortaya çıkarıverdi. Aila. Hannah'ın sözü bir ışık gibi Aila'yı aydınlattı Sonny'

nin kafasının karanlığında. Aila onun için hiçbir şey yapamazdı. O da Aila için hiçbir şey yapamazdı. İyi ki, onun avunabileceği bir oğlu vardı. Başka yönlerden babası için bir düş kırıklığı olsa da, hiç değilse bu yanı iyiydi oğlanın.

Sonny, önce çocukların protesto yürüyüşüne önderlik etme konusundaki bireysel kararın yalnızca bir amatör başlangıç olduğunu, bunun disiplinli siyasal eylemi öğrenmeye hazır oluşun yarı-bilinçli bir göstergesi olduğunu fark etti. Sonra, öğrenme süreci içinde (Sonny bir pedagog olarak öğrenmenin sonu gelmeyen bir süreç olduğuna inanıyordu), kendisi gibi düşünenlerin kararlarından doğan eylemin coşkulu doyumunu yaşadı. Daha sonra hapishane arkadaşlığını tattı; bu, dışarıda güven içinde yaşayanların dürüstlük yeminleri ederek veya kusacak kadar sarhoş olarak kutladıkları, ama gerçekte acemice taklitten öteye gidemedikleri bir bağlılık, bir kardeşlikti, insan tek başına hücredeyken, dürüst ve kollayıcı olmaktan başka seçeneği yoktur. Ne özveri aranır ne de kutlama. İçerdekiler arasındaki gizli dostluk işaretleri, duvarın bir yanına vurulan parmaklardan öteki yanına dayalı kullaklara aktarılan mesajlardır, idama götürülen tanınmadık birine güç vermek için hücreden hücreye taşınan ilahi mırıltılarıyla bir kan kardeşliği doğar. Sonny, bu ürkütücü koroyu dinlemişti. Hannah ile birlikte kuş seslerine uyandıkları sırada, hapisteki o sabah karanlığı seslerini Hannah'a anlatmıştı. O konuda bütün bildiklerini anlatmıştı. Bu ilahilerin artık hiçbir anlamı kalmadığı anda, o kişi neler hisseder? Ben de öyle duşsuz ve tanrıssız ölecek olsam, neler hissederdim... Hava ışıyana,kadar bunları düşünerek yatardım.

“Bana özgürlük şarkıları söylenir demişlerdi.”

“O zaman gardiyanlar gelip hücre kapılarını tekmeleler, sövüp sayarlar. Sözünü ettiğim korku değil... Normal olarak bizim gibi insanlar, idama giderken neler hissedeceğini düşünmezler, çünkü bizce yalnız caniler, katiller asılır. Biz asılmayız. Ama siyasilerin de asıldığı bu ülkede,

hapisteyken ve bu ilahileri duyuyorsan, o güne kadar hiç aklına gelmeyen şeyleri düşünmeye başlarsın.”

Öğrenme süreci devam ediyor.

Bir özgürlük hareketi, her ne kadar reaksiyondan çok aksiyona yönelmeye çalışırsa da, hareketin varlığı iktidara karşı bir olgu olduğu için sürekli olarak iktidardakilerin yaptıklarına reaksiyon vermek, iktidar planlarını önceden sezip karşısına geçmek ve bu tür ön aksiyonla neye sürüklenip sürüklenmeyeceğini kestirmek zorunluluğu vardır. “Değişen koşulları hesaba katmak”, bir çiftçinin hava koşullarını hesaba katması gibi bir ilkedir ve gökyüzünde ne kadar belirti, dört rüzgârda ne kadar değişken olasılık varsa, değişen koşulların hesaplanmasında da o kadar değişken öge vardır. Sonny’nin kabullenme ve boyun eğme psikolojisinden yavaş yavaş sıyrılıp geç gelişen siyasal bilinci, yargılarının ilkelere kopmamasını sağlıyor; gözaltı ve hapisane döneminden sonra hiç duraksamadan mücadeleye geri dönüşü, pragmatist olabileceğini kanıtlıyordu. Zekâsına ve konuşma yeteneğine bu özellikler de eklenince, Sonny ötekilerin arasından sıyrılıp karar verme konumundakilerin düzeyine yükseldi. Kişiliğindeki birleşim, konumuna da yansıyor. Radikallerden biri olduğu halde, ılımlı ve çekimserlere de güven veriyordu; bu nedenle, kararları onlara kabul edebilecekleri biçimde aktarmakta ve uygulatmakta yararlı olabilirdi. Ülkede olduğu kadar dünyanın her yerinde de, yönetime ve yönetimin gerek askerî gerek ekonomik destekçilerine hücum stratejisi ve taktikleri konusundaki birlik, bir savaş dönemi iradesiyle gerçekleştiriliyordu. Tutuklanan yoldaşların yerine, hemen onların işini üstlenmeye hazır olanlar geçiyor; liderliğin birinden birine aktarılması yasaklamaları ve hapisleri alt edip engel olmaktan çıkartıyordu. Kışkırtıcı devletin yarattığı karışıklık içinde –belgelere el konuyor, bürolar yakılıyor, yoldaşlar ancak zaman ve yer bulduklarında uyuyabilen birer siyasal göçebe durumuna geliyordu– kitlesel örgütlenmenin büyük sorunları sürekli tartışılıyor ve bastırılıyordu. Yönetimin istenilen hakları ver-

mek yerine, orta sınıfa özgü ucuz yemlerle avladığı kişileri harekete katma şansını yitirmeksizin, çapalar ile fabrika tulumları arasında bir bütünleşme nasıl sağlanırdı? Halkın, karar yetkisini kendi öfkesinin güdümüne alıp linç hareketine girişmesine fırsat vermeden, yönetimin koruduğu, yoz meclis üyeleri nasıl saf dışı edilirdi? Özgürlük mücadelesinin tişörtlerini giyen, bayrağını taşıyan, ama onaylanmış mücadele yöntemlerini aşarak, devlete hareket liderliğini cinayete azmettirmekle suçlama fırsatını veren gençlerle ve sokak komiteleriyle ilişki nasıl sürdürülmeliydi? Hangi eylemler -halkın yurdundan sürülmesi, grevler, evde oturma eylemleri, boykotlar- ne zaman, nerede yapılırsa en çok etkili olabilirdi? Bunlardan başka bir de iç sorunlar vardı. Sonny bütün bu sorunları eve taşıyordu - yani Hannah'a. Çeşitli kişilerin aldığı tavrın nedenlerini ve getireceği sonuçları Hannah kavıyor, ikisi birlikte bunları uzun uzun tartışarak çözüyorlardı. Düşünce çizgisinde birleşen yoldaşlar, kimi zaman hiç beklenmedik biçimde sapma gösteriyorlardı. Sonny'nin o güne kadar kesin güven duyduğu biri örneğin: - O gerilemedi, yalnızca kenara çekildi. - Önemli olan ittifaklar sorunuydu. Sonny ve Hannah, büyük evin sahipleri yurtdışında olduğu için kendilerine kalan bahçede oturuyorlardı. Bir grubun kabul edilmesinden önce politika uyumu arayacağımız asgari alanların hangileri olduğunu belirlemedikçe, "her olayı kendi içinde değerlendirme" görüşünü benimsemiyorlar. - Sonny'nin gerilen burun delikleri, nasıl bir gerginlik içinde olduğunu gösteriyordu.

Ancak bu alanları belirledikten sonra bu insanların karşısına çıkarsak, bize içtenlikle mi kapıldıklarını yoksa amaçlarımızı saptırmak niyetiyle mi geldiklerini anlayabiliriz. Herkese gülücük dağıtırsan, sonunda bir saray entrikasına düşersin. Geniş kapsamlı bir ittifakın en büyük sorunu budur - biz böyle kapsamlı bir ittifak istiyoruz, onu gerçekleştirmeye çalışıyoruz, bunu sağlamak zorundayız - her örgüt kendi yöntemiyle çalışır, ama bu, ittifaka sızıp onu saptırma hakkını vermez. Bu taktiği eskiden denedi-

ler, yine deneyeceklerdir. Buna göz yumamayız. Bu tehlikeyi göze alamayız.

Hannah'ın göğüsleri, güneşin keyfini çıkarmak için giydiği elbisenin açık yakası altında kabarıp kabarıp iniyor, sarışın teni güneş ışığında suluboya pastelliğinde bir renk alıyordu. Ama Sonny yalnızca onun vereceği yanıtı bekliyor ve kadını gözü görmüyordu. "Bence bu bir abartma olabilir. Bu grubun fazla etkili olduğunu sanmıyorum. Herhangi bir atakta bulunabilmeleri için yönetici üzerinde baskı kurabilmeleri, aranızda nüfuzlu kişileri sokmaları gerek."

"Beni kaygılandıran da bu işte. Bütün bunlar yalnızca bir olasılık olduğu zaman defalarca tartıştığım ve benimle aynı görüşte olan bir yönetici, neden bugün susuyor?"

"Fikrini değiştirmiştir. Ama ille de bir başkasının etkisiyle değiştirdi demek değil bu."

"Bence öyle demek. Çünkü şimdiye kadar -sen de biliyorsun- birbirimize hep açık olduk. Fikrini değiştirseydi bunu bana söylerdi. Neden değiştirdiğini anlatırdı, konuşurduk."

Hannah doğruldu, Sonny'nin kolunda gezinen karın-caları topladı. "Kiminle beraberdi?"

"Daha önceleri pek ilgilenmediği, pek hoşlanmadığı birkaç kişiyle. Onlarla 'beraberdi' diyorsak, konuşmaya-rak kendini ele verdi. Konuşmaması onlarla beraber oldu-ğu anlamına gelir."

"Gömleğini çıkarsan iyi olacak. Her tarafını karınca-lar sarmış, bak." Sonny kollarını kaldırdı, Hannah onun gömleği çıkarmasına yardım etti. Hannah gömleği silke-lerken, Sonny elini göğsünün kolları üzerinde dolaştırarak düşünüyordu.

"Al sevgilim." Ama Sonny gömleği almadı, Hannah da gömleği kucağına koyup oturdu. "Ne düşündüğünü söylemek istemiyorsun."

"Hayır, istemiyorum. Ama adam hırslı... bunu sana daha önce de söyledim. Olumsuz anlamda demek istemi-

yorum; kendisinden daha etkin olarak yararlanılabileceğine inanıyor, karşımızdaki birtakım güçlerle daha iyi baş edebileceğini düşünüyor. Büyük çaplı işi ancak kendisinin kavrayabileceğini sanıyor. Ve Afrikaanerlerin düşünce tarzını biliyor...

“Ama sık sık gazete sayfalarında boy göstermekten hoşlanıyor... Bunu biliyor musun?” Sonny’nin bunu bir türlü kabullenmek istemeyişine güldü.

“Kendisine destekçi bulabilirse, çevresine bir hizip toplayabilirse, en tepedekilerden birini devirip yerine geçme hakkını görebilir kendinde.”

Hannah onun sözünü tamamladı: “Belki bunu yapmanın bir yolu vardır.”

“Ama nasıl bir yol! Bölge encümen seçimlerine aday göstermek isteyenler, işte bu gruptu. Bundan vazgeçirmek için ne kadar çaba gösterdik.”

“Onunla konuşacak mısın?”

“Ötekilerle konuşmadan önce onunla konuşmak istemiyorum... tabii eğer başkaları varsa... onları temizlemek gerek.”

“Dikkatli ol. Saray entrikası yok, ama cadı avı da yok. Hele senin başı çekmen hiç olmaz.”

Hak sahibi olarak değil, bir başkasının yokluğundan yararlanarak o bahçede oturup konuştukları günlerde, sanki bir örgüt toplantısında rastlantıyla karşılaşmışlar gibi davranır, sevişmezlerdi. O gün de Hannah onun düşüncelerini kendi düşünceleri kadar iyi algılayarak dile getirirken, Sonny birden nerede bulunduğunu çok yoğun biçimde duydu. Bu somut, fiziksel bir duyguydu. “Bahçe” denilen bu şeyin görünümüyle ve kokularıyla teninin üzerine, çıplak göğsüne ve kollarına abandığını, kendisini ezdiğini fark etti. Yüzünü bir dış plazma gibi çevreleyen çiçeklerin lekesiz moru, üzerinde nilüferler yüzen havuza uzanmış kuzgunotu kolları, yeni biçilmiş çimenlerden yükselen sıcak buğu. İncir ağacına tünemiş gri kuyruklu kuşların cıvıltısı, Sonny’nin sinir uçlarında kulaklarında huzurlu bir cınlama yapıyordu. Hannah ile otururken ya-

şam kronolojisinin karmaşık hızı bir süre için duruyordu. Var olmanın mutlaklığı: kara toprak üzerinden giderek solan ışığa uzanan bir çam ağacı, gökyüzünün puslu aydınlığını ateşböcekleri gibi birer-ikişer yırtan ilk yıldızların ışıltısı. Gölgeleyen bulutlar: gündüzden kalma sıcak dalgaları yükseldikçe dallarının ucuyla titreyen Kuzey'e özgü ağaç. Kırmızı boyalı veranda, çerçeveleri çürümüş pencereler, içindeki yatakla orada duran oda, tablonun birbirinden kopuk formları – bunların hepsi, biri elini kaldırıp yollarını kesmiş gibi öylece duruyorlardı. Sonny o anda, buraya kendisi kadar aykırı olan yabancı ağacın, şu anda bahçedeki kadınla erkeğin üzerine düşen dev gölgesinin ardından yere yıkıldığını görür gibi oldu. Talaş tozlarının arasından, testerenin kestiği yerde ağacın yaşını belirleyen halkalar görünüyordu.

Duyumsal olarak Sonny'yi kuşatan ne varsa, bir anda uzaklaştı; Sonny bu kuşatmadan sıyrıldı ve kendi varlığının çevreden kopukluğunu, yalnızlığını bütün anlamıyla kavradı. Korkulu çılgınlardan ve öfkeli haykırıslardan, süprüntülüğe benzeyen yerleşim alanlarının pisliğinden ve vurulmuş gövdelerin yassı simetrisinden yeşilliklerden oluşan bir perdeyle ayrılan, zengin bir beyazın huzurlu ve güzel evi: Sonny buranın bir parçası değildi. Orada ne işi olduğunu bilmiyordu.

Koltuktan kalktı, kulübeye, o tek göz odaya girdi.

Artık *babamın* bilmediği şeyler var. Bu kez üstüme vazife olmayan işe burnumu sokup da öğrenmiş değilim üstelik. Evde yalnızdım. Çiftliklerden gelip sokakta mısır satan kadınlardan birinin sesini duydum. Kadının sesi, karnımda zil çaldırdı; çocukluğumuzda mısır yemeye bayılırdık, ablam da ben de bir yandan oyun oynarken bir yandan elimize alıp atıştıracağımız yiyecekleri severdik. Teybimde çalan UB-40'ın hızlı temposu arasından o tanıdık SÜÜÜT-LÜ MI-SIIIR sesini duydum ve kadını kaçırmamak için sokağa fırladım. Kadın başının üzerinde taşıdığı torbayı indirdi, her yanı ağırlık taşımak üzere özellikle bodurlaştırılmış yayvanlaştırılmış gibiydi – çıplak, etli ayaklar, kütük gibi bir gövde, kısacık boyun, yayvan surat ve yassı kafa. Bu kadınlar nasıl da kapkara oluyorlardı; güneş altında çalışmaktan kararmış kara tenler. Sanki, atalarımıza bu kıtada yaşayabilmelerini sağlayacak ölçüde renk vermiş olan doğa, köleliğe boyun eğmelerini sağlayacak kamuflajı da vermiş gibiydi. Eğer melezsen, bu korumadan yoksunsun demektir. Kadın mısırın yeşil yapraklarını soyuyor, püsküllerini sıyrıyor ve sütlü istedim diye içlerine toprak dolmuş tırnaklarını mısır tanelerine batırarak sütlü olup olmadığına bakıyor. Kara suratında bana, benim yarı-siyahlığıma ve babamın siyasal eylemlerinden biri olarak oturduğumuz bu yarı-beyaz sokağa en ufak aşinalığı yok. Kendisiyle herhangi bir ilintim olduğunu bilmiyor. Babamın, onlarla dayanışmasından da haberi yok.

Baktım, cebimde yeterli para yok. Kadının kokusu aynı, o bildiğimiz kara-kırmızı yanaklarına sinmiş yağ

kokusu ile giysilerine sinmiş odun kömürü kokusu, ama mısırın fiyatı aynı değil; Benoni'deki günlerden bu yana epey yükselmiş. Afrikaaner komşularımızdan birisi de mısır almaya çıkmıştı, benim paramı vermek istedi. "Dert etme, ben vereyim, sen sonra bana verirsin." Bu insanlara bir kez kendinizi kabul ettirdiniz mi komşuluklarının üstüne yok. Annemin vakarı ve güzelliği, bizim aileye böyle bir ayrıcalık kazandırmıştı. Gerçi babam, ayrıcalıkların hiçbir şeyi değiştirmediyini, olsa olsa kitlesel ırkçılığı kanıtladığını söylüyordu, ama annemin tavrı bizi komşulara benimsetmişti. Babam ise, genel tutuma karşı çıkmak adına bu sokakta oturduğumuzu vurguluyordu.

Ablamla hep yaptığımız gibi annemin bozuk paraları biriktirdiği kavanozdan para almak için içeri koştum. Ama mutfak rafında reçel kavanozu yoktu. Annem işte olduğu için çantası yanındaydı. Komodinin çekmecelerinde para olabileceğini düşündüm. Annemi bilirim, saflığına yaraşır, kolayca bulunuveren "güvenli yerleri" vardır. Makyaj malzemelerinin durduğu plastik tepsinin altında beş papel, bir de pasaport fotoğrafları çeken otomatik makinenin logosu basılı bir zarf vardı.

Aba eteğinin altında sabır ve kayıtsızlıkla bekleyen siyah kadına ve ipi göğüslemeye koşan bir atfetmişim gibi beni gülümseyerek seyreden, yüksek topuklu ayakkabılar üzerinde bacaklarını iki yana açmış, kollarını göğsünün altında kavuşturmuş Afrikaaner kadının yanına döndüm. Bu kadın da sarı saçlı, pembe tenliydi. Ama öteki gibi özgürlüğünü elde etmiş, hapishane ziyaretçisi ya da sevgili olmuş biri değildi. Kadın bana gülümserken dudaklarını büzerek satıcı kadını işaret etti. "Tutturabileceklerini sandıkları bir para istiyorlar. Tanesine elli sent değil, kırk sent veririm dedim, onun için bu para fazla, yüz yirmi sent versen yetiyor." Babamın pasaportuna (tutuklanmadan önce bir kongre için Almanya'ya gitmişti) el konmuştu, Bebek kaçak olarak yurtdışına çıkmıştı, benim de hiç pasaportum olmadı. Annemin de olmadı. Makyaj malzemelerinin durduğu tepsinin altına annemin ne koydu-

ğunu görmek için yeniden yatak odalarına gittim. Fotoğraf, mektup gibi değildir, herkes bakabilir. Altı fotoğraf vardı. Flaş patlarken oturduğunuz yerde dikleşip boynunuzu nasıl uzatırsanız, annemin oturuşu da öyleydi. Görünümünün kimin için ne anlam taşıyacağını bilmemekten gelen çekingen bir gülümseme vardı yüzünde. Saçları flaş patlamadan bir an önce düzeltilmiş, boynunda yapay incileri.

Annem nereye gidiyor? Babamı bırakıyor mu? Olmayacak bir iş... annem! Nereye gidebilir ki! Birkaç yıl önce Toronto'ya göçen muhasebeci bir kuzen var, cumartesi çay partilerinde durumunun iyi olduğu konuşuluyor.

Demek annemle ilgili hiçbir şey bilmiyorum. Annemin yüreğindeki mutsuzluğu, kocasının ve kızının verdiği acıyı, babam gibi ben de bilmiyorum.

Bende annemin fotoğrafı yok. Bunlardan birini alacak olsam, anlar mı acaba?

Aila pasaportunu aldı. Ancak izin çıkıp pasaport eline verildikten sonra kocasına bunu söyledi.

Sonny'nin suratında, Aila'nın bu niyetinden daha önce söz ettiğini, kendisinin konuyu bildiğini gösteren bir anlatım vardı. Beyninde arşivlenmiş sorunlar kümesi içinde yırtık bir kâğıt parçası gibiydi bu anımsama: Yoldaşlara getirilen yeni yasaklar büyük bir bunalım yaratmış ve sorumlulukların el değiştirmesi gerekmişti.

Bir an sessizlik oldu. Karısı ona haber vermemenin içtenlikli bir davranış olduğunu kabul etmeye kararlıydı - daha doğrusu hiç bakışmadan: ikisi de bu karara varmışlardı, Aila'nın, Sonny'den olabildiğince söz etmeden pasaport başvurusu yapması en doğrusuydu, Sonny de ona bu aklı verirdi. Alla suçsuzdu, şüphe altında değildi. Karısı olarak Sonny'yi hapis hanede ziyaret etmekten ve bir daha göz altına alınırsa diye çantasını hazır tutmaktan başka bir şey yapmamıştı. Ama hiç kuşkusuz, onunla evli olmasından, ona bağlı kalmasından dolayı suçlu sayılabil-

lirdi. Aila, bu işlere hiç karışmadığını, evinde oturan bir ev kadını olduğunu göstermek zorundaydı. Aila'nın gözünde genç kızlık sevgilisini, yığınların gözünde de güvenilir dostu canlandıran lakap –polis kayıtlarına göre “takma adıyla Oğulcuk”– pasaport formunda “kocanın adı” hanesinde ad ile soyadı arasına hiç yazılmayabilirdi. Aila'nın pasaport alabilme şansı, Sonny'den, onun polis sicilinden, eylemlerinden, yaşamından olabildiğince uzak durmasına bağlıydı.

Evinde oturan bir ev kadını – ve ana. Bir de Bebek sorunu vardı. Siyasi polis, hiç kuşkusuz Bebek'in durumunu biliyordu; ama belki de haberleri yoktu, gençlerin yasadışı hareketlerine, biri yakalanıp da sorgulamada başkalarının adını vermedikçe gençlik hevesi veya serüven özlemi diye bakılır, pek üzerinde durulmazdı.

Sonny Aila'nın nereye gideceğini biliyordu. Son derece aşağıdan alarak “Peki ya vize?” diye sordu.

Aila vize almıştı, ikisinin de yakından tanıdığı bir avukat her şeyi halletmişti, Avukatlar, kimi zaman saçmalığa veya önemsememeye varan bir ağız sıklığı içinde olduklarından, bu avukat da Sonny'ye hiçbir şey söylememişti; oysa sendikalara danışmanlık yaptığı için sık sık görüşüyorlardı. Kuşkusuz avukatın da kafasında binbir sorun vardı, o yüzden unutmuş olabilirdi. Hiç değilse Aila'nın güvenilir ellerde olduğunu bilmek Sonny'nin içini rahatlatıyordu.

Bebek'in anası ve babası olarak para sorunundan söz ettiler. “Birkaç parça giyecek götüreyim dedim. Sıcak tutacak bir şeyler dikiyorum, kışın orası epey soğuk olur diyorlar.” Evet, Sonny, Aila'nın neyle uğraştığına pek dikkat etmese de, son zamanlarda dikiş makinesinin ancak sofraya kurulacağı anda mutfak masasından kaldırıldığını fark etmişti. “Her zaman paraya gereksinimi olacak. Nerede olursan ol. (Sonny, Aila'yi ürkütmemek için hapisshane deneyiminden söz etmedi.) Belirli durumlarla karşılaşmadıkça insan paranın değerini anlayamaz.” Sonny sözüne bir açıklama getirmek istercesine güldü, bir tür itiraftı bu;

Kızları doğduğunda Sonny ve Aila, paranın nefretle anıldığı bir konumdaydılar.

Sonny, siyasal mücadelede paranın önemini kavramıştı; bankada biraz paraları vardı, Aila onu çekip yanına alacaktı.

“Bankada tam ne kadar var?”

Aila banka cüzdanını çıkardı, başlarını yaklaştırmak için cüzdandaki rakamları incelediler. “Sandığımdan fazlamış, ben faizi hesaba katmamışım.” Aila’nın gülümsemesi neredeyse eski günlerdekine benziyordu.

“Hepsini götüremezsin. Yasal döviz limitini aşar bu. Üstelik komşu ülkeler için, uzak ülkelere olduğundan daha az limit tanıyorlar.”

“Nereden bilecekler? Nakit olarak götüreceğim.”

“Aila...” Sonny, yeniden gazeteyi aldı, makaleleri kesmeye devam etti.

“Bir yolunu bulurum.”

Sabırsızlık, Sonny’de yeni yeni başlayan bir özellikte; artık başka biri olduğunu göstermek için bıraktığı bıyık gibi yeni bir şey. Yine de, bu kişinin Aila’ya karşı sorumlulukları vardı. “Tanrı aşkına Aila, böyle şeyler yapamazsın. Bir yakalanırsan neler olur biliyor musun? Hapse girdiğini düşünebiliyor musun? Git, Bebek’i gör, keyfine bak. Para için söylediklerimi unut. Elbiseleri götür, başka ne istersen götür. Ama bu tür oyunlar sana göre değil.”

Sonny, gazeteye göz gezdiriyor, ama hiçbir şey görmeden sayfaları çeviriyordu. Sonra kendini zorlayarak okumaya başladı ve bıçağı sütunlar boyunca düz bir çizgide yürüterek yazı kesme işini sürdürdü. Yazıya tarih atmak için kalem arandı, Aila hâlâ odadaydı, konuşmasa da Sonny onun orada olduğunu biliyordu. “Aila” diye seslenerek eve geldiği zamanlar karısının varlığını nasıl algıladığını ve bu varlığın nasıl özel bir niteliği olduğunu anımsadı. “Ne mutlu sana ki, Bebek’i göreceksin.”

Aila ne yapıyordu? Sonny’ye mi bakıyordu acaba? Yoksa arkası mı dönüktü? Sonny başını kaldırıp bakmadı ve kâğıt bıçağı, kâğıdın yapıldığı çam ağacını kesen elekt-

rikli testerenin yankısını belli belirsiz taşıyan kuru bir hışırtıyla kâğıdın liflerini ayırmaya devam etti... Sonny'nin sözleri de içini dolduran gıpta duygusunun bir yankısıydı - Aila'nın kendini mücadelenin dışında tutmasına, pasaport alabilmesine, kızı bileklerini kestiği zaman başucunda duran kişi olarak kazandığı hakla onu görmeye gitmesine duyduğu gıpta.

“Biliyorum.”

Hepsi bu kadar mıydı? İlk çocuklarından söz ederken karısının bütün diyeceği bu kadar mı olmalıydı? Aila'nın bu sakın saflığına kim dayanabilirdi!

Sonny Aila'nın ayak sesini duydu, öncü yüksek topuklar, ardından ayakkabının burnu döşemeye değerken çıkan çifte sesi. Onun odadan çıktığını sandı. Oysa Aila durmuştu: “Keşke sen gidebilseydin.”

Onunla mı? Aila ile birlikte mi? Yoksa tek başına mı? Aila'nın yerine mi? Aila yolculuktan pek hoşlanmazdı. Resmî işlemler onu bocalatırdı. Gardiyanın yanında kendini toplayıp doğru dürüst konuşamazdı bile.

Yoksa Aila, kocasının yaptıklarını hiç yapmamış olmasını, oğlana, Bebek'e, kendine yaptıklarından ötürü ona hiç kırılmamış olmayı kastediyordu - o zaman kendisinin yerine Sonny'nin gitme hakkını ortadan kaldıran neden, yani siyasal eylemleri yüzünden pasaport alamayışının ötesindeki neden de ortaya çıkmayacaktı.

Benim hatırım için mi?

Annem gittiğinden beri babam hep evde. Satranç takımını bile ortaya çıkardı yeniden. Birkaç akşam satranç oynadık. Ama hep tetikteyim. Beni bu kez neye bulaştırmak isteyeceğini bilmiyorum. Yemekleri ben pişiriyorum. Bir seferinde konuşma cesaretini buldum: “Toplantın yok mu?”

Babam bir an durdu, tamamen ikimizin arasında kalan gerçek sorumu anladığını belirten bir tavırla sustu ve o soruya yanıt verdi: “Hayır, toplantı yok. Evde olacağım.”

Hemen kaskımı, motosikletin anahtarlarını aldım, kapıdan başımı uzattım. “Ben çıkıyorum.”

Çok sevdiği için bir Mozart uvertürünü çalıyordu. Plağı pikaba koyup ortamı hazırlayınca, birlikte oturup okuyacağımızı veya televizyonda maç seyredeceğimizi sanıyordu herhalde, baba-oğul. Ama benim epeydir dışarı çıkmadığımı da biliyordu.

Geç vakit eve döndüğümde ışıklar hâlâ yanıyordu. Beni beklediğini sandım ve koridordan doğru odama yol-landım. Ama evde birtakım sesler, erkek sesleri olduğunu fark ettim. İçerideki her kimse, odadan çıktığı ve antrede durduğu için olsa gerek, sesler, karşılıklı konuşmalar daha iyi duyulur oldu. Sonra sokak kapısının kapandığını, babamın kapıyı sürgülediğini, ortalığı toplarken, lambaları söndürürken çıkardığı sesleri duydum. Kapımı vurdu. Yine peşimdeydi. Buyur demedim. “Evet?” diye seslendim o kadar.

Ağır ağır çevresine bakındı, odama girmeyeli bir yıldan çok olmuştu. Odamı tanımaktan çok anımsamaktan kaynaklanan bir kırışma belirdi gözlerinin çevresinde. Oğlunun odasında değilmiş de bir sanat galerisindeymiş-çesine gitti, duvara astığım bir çöl posterinin karşısına dikildi. Bu yeni. Müthiş bir boşluk. Hangi çöl olduğunu, nerede olduğunu bilmiyorum – neresi olduğunu sormasa diye dua ettim içimden.

Yatağımın ayakucuna oturdu, ağırlığı ayağımın üzerindeki örtüyü gerdi. “Yine de toplantı oldu. Burada.”

Babamın gülümseyişi harikadır, yüzünün bütün çizgileri öylesine belirgin, öylesine yüreklendirici, duyguları öylesine ortada olur ki – kalabalıklara ve kadınlara çekici gelmesine hiç şaşmamak gerekirdi. Anneme ve öteki kadına. Ben de ona benzerim, ama benim yüzüm onun suratından alınmış bir masktır. Ben yalnızca o maskın içinden bakıyorum, o maskın içinde yaşamıyorum. Birden ondan, kadından, sinemadan söz edecek, sonunda konuyu açacak, oda- ma da bu yüzden geldi diye korktum. Bebek haklıydı, onlarla birlikte yaşanılmazdı, onlardan uzaklaşmak gerekiyordu.

Hemen atıldım. “Birinin gittiğim duydum.”

“Biliyorum. Bir terslik oldu. Sen gittikten az sonra bir sorun çıktı. Tam şöyle rahat rahat oturup okuyayım diyordum. Kaç zamandır bir kitaba başlayıp bitirebildiğim olmuyordu. Ancak yarısına geliyorum, sonra yeniden vakit bulunca, birinci bölümü unutmuş oluyorum, sen okuyor musun Will?”

Birbirimize söylediğimiz her söz, ağızımızdan çıkanın ötesinde bir anlam taşıyor. Evde onunla yalnız kalmayı zorlaştıran da işte bu. Babam bu soruyu sorarken, kadını, kim olduğunu, nerede oturduğunu bildiğimden başka benim hakkımda hiçbir şeyden haberi olmadığını itiraf ediyordu. Artık (kendi deyimiyle) yaşamımı zenginleştirme konusunda hiçbir katkısı yok. Bozkırın öte yanında oturduğumuz sıralarda kitaplığa üye olamazdık, ama babam bize çocuk kitapları alır, okurdu.

Son bir yıl içinde kitaplığındaki kitapların hemen hepsini okuduğumu söylemedim ona. Benimle yeterince ilgilenseydi, kendi sorunları dışında bir nedenle odama girmiş olsaydı (nitekim bu kez de öyle olmuştu, gerçi itiraf ta bulunmayacağı anlaşılmıştı, ama yine de başka bir şey olmalıydı) masamın üzerinde Gramsci’yi veya Kafka’yı bulurdu. Elimi uzatıp ikinci sınıf okuma listesinde yer alan Dornbush ve Fisher’in *Makroekonomi* kitabını gösterdim.

“Tabii, bu temel bilgi. Ben tam tersini yapmıştım. Önce öteki tür kitapları okudum. Şiir filan. Neyin gerekli, neyin temel olduğu konusunda farklı düşünüyordum. Senin yaşındayken yani. Yanlış yerden başladım.” Elleri ni kaldırdı, bir elini örtünün altındaki ayağımın üzerine koyacak, bana dokunacakmış gibi oldu, sonra vazgeçti. “Cehalet işte.”

Ona kabalık etmek istemiyordum, ama esnememi tutamıyordum. Onun bir an önce gitmesini mi, kalmasını mı istediğimi kestiremiyordum.

“Will, bu gece burada kimsenin sesini duymadın. Kimsenin konuştuğunu ve kapıdan çıkıp gittiğini duymadın.”

Söyleyeceğini söyledikten sonra da yanımda oturmaya devam etti, -ne kadar oturdu bilmiyorum- belki birkaç dakika, ama bana çok uzun geldi. Sonra kalktı, sanki uyuyormuşum gibi usulca çıktı odadan.

Demek sorun buydu. Ya bir kaçak ya da dışarıdan gizlice ülkeye girmiş biri ya da arkadaşlarıyla, bizim bilmemizi istemediği bir toplantı mı vardı; evde daha uzun zaman kalmaya başladığından bu yana, arkadaşlarıyla bir takım sorunları olduğunu fark ediyordum; bu tür duygular, aşk macerası kadar kolay gizlenemiyor. Şununla bununla oturup uzun uzun tartışıyor, bunlar gizlenmeden geliyorlar eve, ama ne yalan söyleyeyim, hem benim hem onun güvenliği için, hiçbirini görmüyorum. Örgütlerdeki kadro değişikliklerinden söz eden haberler görüyorum gazetelerde. Bunlar, babamın örgütü de içinde olmak üzere, hareketi oluşturan gruplar. Bu onun işi, benimle suç ortaklığı yapmasına neden yok, yalnızca gözlerimi ve ağzımı açmamamı söylüyor, o kadar. Babamın eğitimime şimdiki katkısı bununla sınırlanıyor.

Belki de annem, kendisi yokken bana göz kulak olmasını söyledi, babam da anneme hiç değilse, bu kadarcık bir yakınlık göstermek zorunluluğunu duydu. Bu yüzden o büyük yer yatağında geçirebileceği geceleri benim yanımda geçirerek özveride bulunuyor. Sanki gidecek olsa, gece yarısı mı, sabaha karşı mı geldiğini anlayacakmışım gibi, gencim, uyudum mu, kütük gibi uyuyorum. Ancak yaşlılar oturup bekler.

Her gece evde. Benimle beraber olmak istediği için olabilir mi bu? Benim hatırım için mi?

Her üç günde bir, kararlaştırılan saatte, Sonny odada tek başına oturuyor, dedesi öldüğü için Lesotho'ya giden kadından telefon bekliyordu. Kulübe kapalıydı. Kadının anahtarı ona bırakmıştı. Kuşkusuz, kadın o odada sık sık yalnız kalıyordu, ama Sonny daha önce hiç yalnız gitmemişti oraya. Okumaya çalıştı, olmadı, odadaki her şey anıları çağrıştırıyor, aklını dağıtıyordu. Sonny, orada kendi yaşamını seyrediyordu; sevişme sonrası uykunun mahmurluğunda mutfığa veya banyoya giderken boyuna çarptığı masanın köşesi; belirli bir düzeyden bakıldığında bilgisayarın görünümü ve şimdiki farklı perspektifi, yatakta kolunu başının arkasına dayadığı zaman tenine değen ve kadının spatül boya kalınlığı diye açıkladığı kabarıklığı görmekten çok hissederek tanıdığı o koca tablounun akar gibi görünen renkleri. Sonny'ye göre çirkin, anlamsız bir resim; insanın sevdiği kişide hoşuna gitmeyen, ama ya sözünü etmediği ya da yalan söyleyerek geçiştirdiği bir huy veya beğeni özelliği vardır hep. Üstelik, hoşlanmadığını söyleyecek olsa, kadın bunu belki de onun geçmişine yoracak, böyle bir yapıtı anlayabilecek kültürden yoksun olduğunu düşünecekti, bu yüzden (birbirlerini kırmamak, birbirleri hakkındaki fikirlerini korumak adına) resmi çok beğenmiş gibi yapmak zorundaydı. Yaktayken hiç değilse, gözüne batmayan o tutarsız lekelerle dolu resim tam karşısındaydı şimdi. Hiç kuşkusuz, bu tablo ona birilerinden kalmıştı; tıpkı kitaplığın rafındaki çerçevede duran kısa beyaz saçlı, gözlüklü yaşlı kadının –herhalde büyükannesinin– fotoğrafı gibi. Bu tür şeyler, izlenmeyen bir yaşama, bir kenara itilen sürekliliğe aitti; Sonny, Hannah'ı hiçbir zaman ailesi bağlamında düşün-

memişti. Hannah, Sonny'nin ne yaparsa yapsın veya düşünürse düşünsün, yine de cumartesi çay partilerinde kârısıyla, oğluyla, kızıyla beraber oluşu gibi yerleşik düzende yaşamıyordu.

Bazı günler telefon gecikiyordu. Hannah, yerini belli etmemek için telefon kulübesinden arıyordu. Sonny'nin onu dedesinin evinden aramamasına karar vermişlerdi, çünkü evde birileri olabilirdi. Boř yatağın üstüne vuran ve seviştikleri akşam üstlerinde saat yelkovanı gibi gövdelerinin üzerinde yay çizerek gezen güneş ışıgını seyrediyordu. Sonny bir seferinde ayakkabılarını çıkardı, yatak örtüsünün minik aynalarının ve işlemeli çiçeklerinin üzerine uzandı. Burada geçirdiğı süreden, yoldaşlarıyla ilişkilerindeki sorunları düşünerek yararlanmalıydı, burası böyle sorunların açık sečík irdelenebileceğı odaydı, daha doğrusu tek odaydı; buradayken açık sözlülüğünden veya içten itiraflarından kimsenin yararlanmaya kalkışacağı korkusu yoktu. Ama Hannah yokken, oda yabancılaşıyor, bir tanık durumuna geliyordu; oysa Aila yokken ev hiç değışmiyordu, Aila sanki evin bir başka bölümündeymiş gibi oluyordu – belki oğlan evde olduğı için, belki kendisi de oğlan da Aila'nın aile çerçevesi içinde yaşadıkları için böyleydi bu.

Sonny, eve gizlice girmiş bir serseri gibi uzandı yatağı. Ayağı kalktı, odada dolaşmaya başladı, Hannah'ın el yazısıyla aldığı notlara baktı, ama ona gelmiş mektupları, açık olsalar bile okumadı. Sonra telefon çaldı: Ve telefonun zırrrr-zırrrr'ıyla birlikte oda yeniden onların odası oluverdi. Sonny çoraplı ayaklarıyla, Hannah'ın sesini duymak için telefona seğırtti. Ne olur ne olmaz diye, birbirlerine adlarıyla hitap etmiyorlardı, her telefon konuşmasında gülümsemeler ve kâhkahalar sıralanıyor ve hiç kuşkusuz Hannah, kendi sesini duyunca Sonny'nin cinsel bir dürtüye girdiğini algılıyordu. Ama o gün, ilk sözcüklerdeki coşkudan sonra bir sessizlik oldu ve Hannah, "Meraklanma... Ama haberler iyi değıl," dedi. "Galiba, beni istenmeyen mülteci ilan etmişler."

“Aman Tanrım! Nereden biliyorsun?”

“Dün mektup geldi. Vize almam gerektiğini resmen tebliğ ediyorlar. Ama hallolacağına eminim.”

“Londra’ya haber verdin mi?”

“Hemen müdürümü aradım. Halletmeye çalışıyorlar. Burada da birkaç kişi uğraşüyor... Ben işlerimi yoluna koyana kadar, bu sorun da çözülür sanıyorum. Nasıl olsa daha birkaç hafta gelemem. Evi, kitapları ne yapacağıma karar vermem gerek... Eşyaları olduğu gibi veriyorum, ama kitapları ne yapacağımı bilmiyorum. Onları saklamak gerek. Buradaki arşiv için istediler benden... Ama benim saklamam daha doğru olur gibi geliyor. Ne dersin?”

Sonny’nin gövdesi öfkeyle titriyordu. “Bak, dinle beni. Buradan da bir şeyler yapmalı...” Aralarında dile getirilmeyen bir çekişme gitti geldi. Sonny, ikisi adına yaşadı bunu. “Ama buraya dönmelisin. Mutlaka dönmelisin.”

Telefonu kapattığı anda aklına bir tek şey geldi: benim yüzümden. Bu odanın yüzünden oldu bunlar. Ama Hannah gitmişti. Telefonu açıp da burasını herkes bildiğinden ve senin baştan çıkarıldığını –adamın koynuna girmek için değil, bu hapishane kuşunun ve inandığı davanın kuryeliğini yapmak için baştan çıkarıldığını– sandıklarından böyle oldu diyememek, Sonny’yi büsbütün yıktı.

Oysa, üç gün sonra yeniden konuştuklarında da bunları söyleyemedi. Telefonda bir şey söyleyemezdi. Sinirlerini yatıştırmak ve makul düşünebilmek için nasıl oğluyla satranç oynadığını (iyi ki Aila yoktu ve iyi ki evde yalnız değildi), onun ülkeye giriş yasağını kaldırmak için neler yapılabileceğini düşünmekte olduğunu Hannah’a anlatamazdı. Yoldaşlarından birine açılmayı düşündü. Liberal din anlayışıyla, bir erkeğin geleneksel ahlak yapısına sığan ya da sığmayan sevgisine karşı sorumluluğu kavrayabilecek militan bir papazdı bu kişi. Peder, akıl danışmak istiyorum. Ama olmadı. Sen siyasi bir suçlusun, bütün halkının özgürlüğü için tutuklandın, yargılandın, mahkûm oldun. Halkına olan vicdani borcun, kendi başlarının çaresine bakmak zorunda kalan zevcene ve ailene ve

ihtiyaç duyduğun bir kadına olan vicdan borcunun önünde gelir. Yoldaşlar Hannah'ı bilebilirler, belki biliyorlar da, ama ikinci planda biri olarak biliyorlar. Önemli olan, birinci planda olan mücadele, Sonny ve arkadaşları kendilerini mücadeleye adanmışlar. Kızını bile özgürlük adına feda etmiş olan Sonny'de, kendini mücadeleden uzaklaştırabilecek hiçbir zaaf görülmemeli. Hele şimdiki gibi, hi-zipçiliğin başını alıp gittiği bir sırada, Sonny'nin aklına tüccar geldi. Kendi renklerinden olan –belki gelecek için yatırım olsun diye, belki de gerçekten inandığı için, bir tür Bakunin olarak– harekete para veren, ama aynı zamanda ayrıcalıklı orta sınıf yaratma politikasına destek bulmak için hükümettekilerin de yakınlık göstereceği o tüccar; belki en doğrusu ona başvurmaktı. Sonra, birinci sayfa haberleriyle ve köşe yazılarıyla muhalefet yapan, basın özgürlüğünün kısıtlanmasına karşı çıkan ve bakanların görüşme isteğini reddedemeyecekleri kadar nüfuzlu birinden bir iyilik istenebilirdi... Ama gazeteciler – birtakım yaratıkların toprağın altındaki yer mantarının kokusunu almaları gibi (öğretmen çok okuduğu günlerde böyle ansiklopedik bilgiler edinmişti) gazeteciler de kadın kokusunu hemen alırlardı. Eski siyasi mahkûm, gözde konuşmacı Sonny ve uluslararası bir insan hakları örgütünün temsilcisi Hannah Plowman. Bu koku bir kez alındı mı, hemen kapıda gazeteciler bitiverirdi ve eğer kendisi evde yoksa, hiç değilse oğluyla konuşurlardı. Will'e, siyasi davaları izleyen aile dostlarına vize verilmemesi konusunda görüşlerini sormaya kalkarlardı.

Sonny, her kişisel sorununu bir hastalık belirtisine yorup doktora koşan hastalık hastaları gibi, tutuklanması ve yargılanması sırasında kendisine vekâlet eden avukata gitti. Metkin bir papaz gibi görünüyor ve müşterisini bir psikiyatr gibi dinliyordu. Bu çağdaş ve geleneksel aklın, masadaki telefonla diyafon arasında varlığını sürdüren bu bilgeliğin karşısında, fiziksel bir sıkışma hissediyormuş gibi oldu. Konuyu avukata havale etmek istediğini, yetkili makamlarla başı derde girmiş birine kendisinin yardımı

olamayacağını anlatmaya çalışıyordu. Zor durumdaki bu kişinin ülkede konuşabileceği, akıl danışabileceği kimse yoktu, akrabalarıyla ilişkisi kopmuştu, üstelik akrabaları böyle bir işe karışmayı istemeyecek tipte insanlardı. Onlar, hükümetin her yaptığını haklı görürdü.

Sonny, bütün bunları anlattı, ama avukatın yüzüne baktığında, gerçekte hiçbir şey anlatmamış olduğunu sezdi ve bir kez daha anlattı. Sandalyesine dayandı, karşısında oturan adamın kendisinininkiler kadar kara gözlerine, eski rıklara özü gözlerine baktı. “Çok değerli bir insandır.”

Hiç istemediği halde avukatın durumu sezmesi, yine de rahatlattı Sonny’yi. Siyasi bir nedenle yargılandığınız zaman, kendi yüce ilkeleriniz doğrultusunda savunulabilmeniz için her gizli neden, her çelişki, amaçla ilgili her tereddüt avukata açıkça anlatılır ve bu güven ilişkisi bir daha koparılmaz. Avukatın sözleri yatıştırıcıydı. Konuyla ilgilenecekti. Sonuç almaya gelince; sabırlı olmak gerekliydi, kadın, kendisinin de dediği gibi, nasıl olsa daha birkaç hafta dönemeyecekti...

Hannah daha ilk günden beri Sonny kadar kendini koyvermemişti; Sonny, onun aynı zamanda hem anası hem babası sayılan dedesinin kaybından duyduğu acının ağırlığını hiç hesaba katmadığını fark etti. Hannah orada eski misyonerin kâğıtlarını ve eşyalarını elden geçiriyor, kendi çocukluğunu irdeliyordu ve bir gün arabayla geçerken Sonny’nin kendisine Benoni’yi gösterdiği gibi, kendi çocukluğunu ona gösterme olanağından da yoksundu.

Hannah için kendi ülkesinde ve Londra’da uğraşanlar vardı. Sonny de atölyeleri “direniş eğitimi”ni (bu adı kendisi bulmuş, örgüt onaylamıştı) planlıyor, Ulusal Eğitim Krizi Komitesi yasakladığı için kulüp toplantısı kisvesi altında kerpiç kiliselerde yürütüyordu. Ve Hannah ile birlikte geçirebileceği boş zamanları kendi sessiz evinde geçiriyordu. Neyse ki evde oğlandan başka kimse yoktu. Will de eskisi kadar düşmanca bir tavır içinde değildi, zaman zaman ona dokunabilmek bile mümkündü. Erkekler arasında gizliden gizliye bir gerginlik yaratan kadınlar

olmayınca ne rahattı. Oğlan koca adam olmuştu, koca bir erkek. Ona güvenilebilirdi; güvenilebilir olduğunu kanıtlamamış mıydı, o olayı anımsadığını belli etmemek için babasının gözlerine bile bakmıyordu. Eve birinin geldiğini unutmamasını söyleyince de, söyleneni yapıyordu.

O gece gelenler, bazı liderleri devirmek için bir komplo (siyasal söz dağarı ne kadar kısır ve dramatikti) hazırlamaya çalışıyorlardı. Başka örgütlerdeki birtakım kişilerin “aynı kafada” olup olmadığını anlamak için “antenlerini uzatıyorlardı”. Örgüte kimseyi katmayı başaramadılar; ama Sonny’de, onların geldiklerini unutmaya ve kimseye haber vermemeye hazır bir dalgınlık sezdiler.

Verandada bir şey vardı. Koca bir çıkın.

Sonny, bahçeye açılan yan kapıyı gözlerken gizleyen çiçeklerin arasından geçerken bir şey görüp durdu; kuşkuyla baktı – siyasal mahkûmların dostlarının evine yalnızca insan pisliği değil, bubi tuzakları da bırakılabildi. Biraz daha yaklaşıncı, verandadaki kabarıklığın bir uyku tulumu olduğunu anladı –ayyaşın biri, boş kulübenin önünde kendine kamp kurmuş olmalıydı–, sonra uyku tulumunun yeni olduğunu ve bir erkek elinin (genç, beyaz, bileğinde askerlere verilen otomatik saat bulunan bir elin) görüldüğünü fark edince durdu.

Sonny kim oluyordu da, oraya gizlice girmiş birine hesap soracaktı? Cebinde anahtarla bu kulübeye gelişinin hesabını nasıl verecekti? Buradan gitse daha iyi olurdu. Sonra gelirdi. Telefon çalar ve açılmazdı. Sonny, sanki oranın sahibiymişçesine seslendi: “Burada ne yaptığını sanıyorsun sen? Hey!”

Kafanın üzerinde duran el hareket etti. Uyku tulumunun içinden genç bir adam belirdi. Çekinmeksizin, tanıdık, bildik, ama uykulu gözlerle baktı.

Sonny, onu hiç görmemişti.

Genç adam uyuşukluğunu atmak için omuzlarını oynattı, derin derin soluk aldı. Uykuda bozulmayacak kadar

kısa kesilmiş, çiçek tohumu sarısı saçları, bir kadına yaraşır güzellikte burnu ve uzun kirpikli gri gözleri ve çok erkeksi görünen birkaç günlük sakalı vardı. Adam hafifçe gülümseyerek selam verdi. Sanki, aradığı adam tam zamanında gelmiş gibi bir sevinç içindeydi.

“Burası özel bir mülk. Burada ne işin var?” Bu adam Sonny’yi tanıyordu; gazetelerde fotoğrafını görmüş olmalıydı.

Ya da siyasi polisin yıldızlarından biri olarak video-da görmüş olabilirdi. Sonny kendini paranoyaya kaptırmada ihtiyatlı olmayı öğrendiğine inanıyordu, ama bu yabancıнын beklediği yer –besbelli kendisini beklediği yer– Sonny’nin kendini uzak tutamayacağı, sürekli gelip gideceği bir yerdi, Hannah’ın odası, kendi odalarıydı ve yapılan hareket –Hannah’ı tutuklamak veya sınırışı etmek zorunda kalmadan ondan kurtulmak için ülkeye girişini yasaklama hareketi– deneyimleri, Sonny’yi bu olanları, kendisiyle ilgili her şeyi bilenlerin planladığı inancına yöneltiyordu: Gözaltındayken kendisini sorguya çeken polisler, hapishane hücresinin kapısındaki Kiklop gözüne benzer delikten kendisini gözetleyenler ve görmeseler de, kulübede Hannah’ın onu ne zaman kendi içine aldığını bilenler, siyasal mücadelede eğitilmiş bütün benzerleri gibi Sonny de onları tanıyordu: polis memurlarını ve müdürlerini. Son zamanlardaki durumları neyin izleyeceğini de biliyordu: Yeniden gözaltına alınma, şantaj – parayla değil, polis ile devrimciler arasında daha yüce bir alışveriş vardır, güvenin satılması. Evi bu işe karıştırmazlar, sorulara doyurucu cevap vermezsen (polisin deyimiyle) düşüp kalktığını karına haber veririz demezler. Sonny’nin bundan ürküp yoldaşlarına ihanet etmeyeceğini bilirler. Üstelik karısının sarışından haberi var ve sonunda kocasını bağışlayacak boynu bükük kadınlardan biri zaten. Öyleyse, ne yapmalı? Ne? Sonny’nin Lesotho’daki kadını; ama eğer Sonny’nin gözünü bu yolla korkutacaklarsa (sen bize itirafta bulunmazsan, ona anlattığın siyasi sırları öğrenmek için onu tutuklayacağız) – eğer bunu yap-

mak istiyorlarsa, Hannah'ı ülkede tutarlar, girişini yasaklamazlardı.

Genç adam blucini, lastik pabuçları, kısa saçlarıyla sıradan bir otostopçu gibi duruyordu, ama Hannah'ın kapisının önünde duruyordu. "İçeri girsek daha iyi olacak."

Sonny otoriter bir tavırla güldü: "Bana bak, uyku tulumunu al ve çık git buradan. Hemen git."

"Sana söyleyeceklerim var. Ama içeride. Bir arkadaşından haber getirdim, önceki gün beraberdim kızla."

"Kimseden haber beklediğim yok, senin de bir an önce buradan gitmeni istiyorum. Kim olduğunu, nereden geldiğini bilmek istemiyorum."

Genç adam anlayışla dinledi. "Pekâlâ. Geçer akçe bir sözüm var: Taşlarda vaazlar ve her şeyde iyilik."

Sonny evde oğluyla birlikteyken, genç adam da kulübede kalıyordu. Hannah Sonny'den bunu rica etmişti: Bu adam kulübede kalsın, anahtarı ona ver. Anahtarı mı? Sonny anahtarın eşini yaptırırken, başkalarının yaşamını dolduran araç gereçlere baktı, hırdavatçı dükkânında – bir anlamda kendi yaşamını da dolduran şeylerdi bunlar, cumartesi alışverişlerinin bir parçası, gettodaki evde övünerek yaptığı onarımların araç gereçleri.

Adama hitap edecek bir ad olması gerektiğinden, Nick diye tanıttı kendini. Hannah, evin gözden uzak olusunun bir başkasının, ülkeye gizlice giren birinin de işine yarayacağını düşünmüş olmalıydı. Hannah'ın yurtdışında olduğu bilindiği için, oraya kimse gitmezdi nasıl olsa. Ya büyük evdekiler? Onlar ne olacaktı? Sonny telefon konuşmaları sırasında aklına gelen bu sorulardan boğulacak gibi oluyordu, Hannah'a hiçbir şey sormuyor, hatta beklenen konuğun geldiğini ve o anda da yanında olduğunu –çünkü Nick yalnızca geceleri dışarı çıkıyordu– bile söyleyemiyordu. Acaba Hannah, bir telefon konuşması süresinde de olsa, sevgilisinin kulübede bu konukla birlikte oluşunun ne kadar tehlikeli olduğunu biliyor muydu? Eğer adamın

ülkede olduğu anlaşılır, takip edilip yakalanırsa, Sonny de onunla birlikte yakalanır, gözaltına alınır ve adamla olan bağlantısını ortaya çıkarmak için sorguya çekilir, ona yataklık ve yaptıklarına –yaptıklarının ne olduğunu da soramıyordu– yardım etmekle suçlanırdı. Mücadelenin katı disiplini ikisinin arasında da sürüyordu: Herkes kendi göreviyle ilgilenecekti. Ama genç adam uyurken (gündüzleri uyuyordu), Sonny silah ya da patlayıcı saklanabilecek bütün dolapları, her yeri araştırıyordu; Hannah'ı, kulübesini bir silah deposu haline getirmekle suçlayabilecekleri bir duruma göz yumamazdı. Hannah'ı uyaramıyor, geldiğinde bir siyasi polis arabasıyla burun buruna gelebileceğini bildiremiyordu. Yalnızca bir tek şey söyleyebiliyordu: Gelmek için acele etme, rahatına bak...

Genç adam toprağa yakın olsun diye yere serilmiş olan büyük şilteye yatıyordu. Biri kendisini seyrederken uyanmıyordu. Bir zamanlar Hannah'ın iç çamaşırlarının durduğu radyatörün üzerinde adamın çorapları asılıydı. Sonny her gelişinde, mutfığa yiyecek bırakıyor ve iki gün sonra dönmek üzere gidiyordu. Eve gelince Will diye sesleniyordu. Ama her seferinde de oğlanın evde olup olmadığını, o daha yanıt vermeden biliyordu; annesi gibi oğlanın varlığı da kolayca sezilebiliyordu.

Sonny, bahçeye bir yabancı girip çıkarken köpekler havlamaya başlarsa ne olur dediğinde, genç adam, bütün köpekler sever beni, bu sorun değil, demişti. Ancak, kulübeye birinin gelip gittiğini büyük evdekiler de fark edecekti, Sonny'den, Hannah'ın erkeği sandıkları adamdan başka birinin de gelip gittiğini anlayacaklardı. Belki de, Hannah gibi yalnız ve özgür yaşayan, birtakım solcu işlere bulaşmış, hizmetçi müştemilatını kiralamaya razı, evine erkeklerin girip çıktığı bir kadın geldi sanmışlardı. Belki Sonny'den önce de bu eve gelen bir erkek görmüşlerdi.

Bir öğleden sonra Sonny geldiğinde, genç adamın gitmiş olduğunu gördü. Hannah tam saatinde telefon ettiğinde, adamın gittiğini de söyleyemedi, ama sesinin tonu ve sevecen konuşması, durumu Hannah'a aktarmış olmalıy-

di. Sonny, Hannah'ın yakında döneceğine kesin gözüyle bakıyordu. O güne kadar hiç temizlik yapmamıştı –onun ailesi tipindeki ailelerde yemeği ve temizliği kadınlar yapardı, yalnızca herkesten farklı olmak isteyen oğlu mutfak işlerine yardım ederdi– ama Sonny yatağı değiştirdi, odayı süpürdü, banyoyu temizlemek için gerekli malzemeyi buldu. Adam, otostopçu giysilerini orada bırakmıştı, herhaide bundan sonraki görevi için kılık değiştirmiş olmalıydı. Banyoda, üzerinde savrulan saçlarını taraan güleç bir sarışının resmi olan saç boyası duruyordu. Oysa Sonny'nin Hannah'ı ne saçlarını ne yüzünü boyardı. Sonny adamın giysileriyle birlikte boya şişesini de attı, o gün çöpçülerin beyazların mahallesinden çöp toplamaya geldiklerini gördü. Sonny gizli yan kapıdan çıkarken, siyah çöpçülerden birinin gazete ve mutfak çöplerinin arasından giysileri çıkardığını ve bunların kılık değiştirmekten öte neye yarayacağına alıcı gözle baktığını gördü. Sonny adamın haklı olduğunu düşünerek gülümsedi. Bu, kendisinin tatsız ve gereksiz bulduğu bir şeyi dengeleyen, kendi amaçları için gereksiz gördüğü bir araçtı. Taşlarda vaazlar ve her şeyde iyilik; bu üçüncü bir kişinin ağzında parola olarak dolaşmayacak bir sözdü.

Saçlarını kesmiş.

Kurstan boş eve döndüm ve işi sağlama almak için motosikletleri her zaman yaptığım gibi verandaya park ettim. Kapıyı açtığımda orada biri duruyordu. Motosikleti merdivenlerden çıkardığımı duymuş, beni bekliyordu, dönüş sürprizi yapmak için. Onu, henüz onları tanımadığınız ya da onları tanıdıktan çok sonra bir zamanda ve yerde çekilmiş bir fotoğraftaki birini tanır gibi tanıdım. Yüzünün biçimi, yüzünü çevreleyen kısacık buklelerle değişmiş, ucunda her zaman küpe sallanan minik, yassı kulakları ortadan kaybolmuş, alnın parlak yükseltisi kıvrıkcık saçlar altında gizlenmişti. Kollarını boynuma dolayıp sımsıkı sarıldı bana. Bana bakarken, doya doya bakarken, duyduğu sevinç, güzel gözlerinin arasında bir çizgi çiziyordu. Annem hiçbir zaman sevgisini öylesine coşkuyula dışa vurmazdı. Ama bu gözler, onun gözleriydi.

“Neler oldu?”

Annem neşeyle gülüyordu: “Her şey yolunda. Bebek’ in yüzünde güller açıyor. Görsen tanımazsın, öyle olgunlaşmış, kendini öyle iyi idare ediyor ki...”

“Ne yaptın? Bunu neden yaptın?”

Annem parmaklarını saç buklelerine daldırdı: “Bundan mı söz ediyorsun? Bu ha. Onca yıl. Yetti artık. Beğenmedin mi? Güzel olmamış mı Will?”

Ancak gülümseyebildim ve omuzlarımı silktim. Ben onun kocası değilim, kendini bana beğendirmek zorunda değil.

Mutfağa, her zamanki konuşma yerimize gittik. Annem masadaki yerine oturdu, çay yaptı. Bebek’ten söz edi-

yor, nerede oturduğunu, kimlerle arkadaşlık ettiğini, burada tanıştığı kişilerle kıyaslanınca Bebek'in arkadaşlarının hiç de sanıldığı gibi olmayıp çok sorumlu kişiler olduğunu anlatıyordu. "Beni öyle iyi karşıladılar ki. Bebek bir arkadaşıyla oturuyor, ama düşünabiliyor musun, bahçeye çiçek ekmiş. Bebek yapmış bunu!"

"Ama oraya bahçeyle uğraşmaya gitmedi. Ne yapıyor, yoksa ne yaptığını söylemedi mi?"

"Tabii, bu durumda soru sorulmaz, ama Bebek oldukça açık konuştu. Anlaşılan mültecilerin -daha doğrusu kendisi gibi kaçak gidenlerin- yerleştirilmesiyle uğraşıyor. Biliyorsun, gelenlerin bir soruşturmadan geçirilmesi gerekiyor." Annemin iri gözleri yüzümde dolaşıyordu.

Demek annem özgürlük mücadelesinin karmaşasını anladı artık, soruşturmanın siyasi polis tarafından değil, kendi kızı tarafından da yürütüldüğünü öğrendi. Bebek onu epey eğitmiş.

"Bu Bebek'in fikri miydi?" Annem saçından söz ettiğimi anladı.

"Will! Bebek'in durumunu görsen çok sevinirdin... Bir gün saçımı fırçalıyordum, o da beni seyrediyordu, ane, kaç yaşındasın, diye sordu. Biliyorsun, yaşımı hiç aklında tutamaz. Beni hep olduğumdan genç sanır. Ben de yaşımı söyledim. Bebek, ömrünün kaçta kaçını saç fırçalamakla geçirdin, dedi. Böylece ertesi gün berbere gittik, saçımı kestirdim."

Annem, saçının tam nasıl durduğunu göstermek için bana profilini çevirdi.

Hiçbir şey söylemedim.

"Kendimi, çok hafiflemiş hissediyorum." Bu sözüne sevinip sevinmediğimi anlamak için bana bakıyordu. "Burada her şey yolunda gitti mi?"

Babamın adını ağzımıza almıyoruz, en azından şimdilik. Hiç kuşkusuz annem polis baskınlarını, babamın güvenliğini düşünüyor olmalı. Acaba ona başka bir şey daha anlatabilir miyim, babamın hemen hemen hep evde kaldığını, benimle satranç bile oynadığını söyleyebilir miyim?

Ama bunu yapamam, çünkü bunları anlatacak olsam, annemin de benim de bilmememiz gereken gerçekte, annemi korumaya çalıştığım gerçekte ilgili bir yorum getirmiş olurum. “Her şey yolunda. Yalnız bahçe biraz bakımsız kaldı. Bir kez çimleri biçtim, ama derslerim epey yüklü, sürekli okumam gerekti.”

“Karnınızı doyurdunuz mu?”

İkimiz de gülümsüyoruz. “Yemekleri ben pişirdim. Fena da olmadı.”

Annem, babamın karnını doyuracağımı, bu konuda bana güvenebileceğini biliyor; o da şimdi Bebek’in ona yaptığını, yani saçını beğenmemi istiyor.

“Daha anlatacak çok şey var, ama babanın gelmesini bekleyelim.”

Sonunda babamın adı geçti: “Neler oldu? Neden şimdi anlatmıyorsun?”

Bukle bukle saçlı bu kadın. Artık bizi, babamla beni eskisi gibi aynı kategoriye sokmuyor: Onların arasındaki suskunluklar ile ikimizin arasındaki dile getirilmeyen güven ve dayanışma ne zamandan beri eşdeğerde acaba?

Bir daha geri gelmedi. Bağlarını koparıp gitti. Hep-ten gitti: annem.

Annem tam kendine yakışır bir iş yaptı; kadınlara özgü, annelere özgü haberlerle geldi. Bebek evlenmiş. Ama güvenlik gerekçesiyle, böylesine aile içi bir haber bile telefonda ya da mektupla verilememiş; yani bizim eve. Bebek babasına söylememiş. Söyleyememiş. Sonny de durumu oğlu gibi, oğluyla aynı anda karısının ağzından öğrendi. Ailevi bir olay. Öpüşmeler, el çırpmalar olmalı, amcalara dayıları bira ikram edecek bir cumartesi partisi düzenlenmeli, Aila bu olayın şerefine diktiği yepyeni bir giysi içinde ve parlak saçlarını topuz yaparak ortalarda salınmalıydı.

Oğlan her zamanki gibi hiç sesini çıkarmadı. Ablasına karşı hiçbir duygu beslemediği belliydi. Aila adamları

tanışmış, beğenmişti; onun kızları -Sonny'nin kızı- için, Sonny'nin Bebek'i için uygun olduğunu düşünüyordu, Sonny'nin fikri alınmamıştı. Tam tersine, her şey ondan habersiz olup bitmişti ve şimdi Sonny durumu öğrenmek için soru soruyordu. Aila, Bebek'in daha buradayken adamlarla tanıştığını, birlikte gittiklerini anlattı. Adamlarla beraber gideceğini de babasına açmamıştı. Bebek bir adamla beraber çekip gitmiş, Sonny kadınıyla kulübedeyken, kızı da bir başkasıyla yaşamıştı. Yalnızca siyasal konularda değil, her konuda kızının da babası gibi gizlisi kapaklısı vardı.

Genç adam "Koca" Bebek'ten pekâlâ beklenebileceği gibi (Aila da bundan korkmuştu herhalde) beyaz bir yabancı değil, kendi ırklarından biriydi. "Durmuş oturmuş" biriymiş, sanki Benoni standartları Özgürlük Savaşçıları için geçerli olabilirmiş gibi... Zavallı Aila! Oğlan kod adıyla tanınıyormuş, hareketteki gençler arasında önemli biriymiş ama tabii ne yaptığı sorulamıyormuş, Bebek'le aralarında da bunu konuşmuyorlarmış, kim bilir, belki Bebek bile bilmiyormuş onun konumunu. Afrika'nın başka yerlerinde ve dış ülkelerde eğitim görmüş. Ailesi buradaymış, ama oğlan evliliği kutlamak için onlarla ilişki kurulmasını uygun görmemiş - güvenlik gerekçesiyle

"Onun ailesi bu işe hiç karıştırılmayacak." Aila kendine güvenli görünüyor, ömründe bir kez tüm sorumluluğu kendi üstüne aldığı için, kızının geleceğiyle ilgili bir olayı onayladığı için kendine güvenli.

Sonny bütün kırgınlığı içinde, üçünde de, kendinde, Aila'da, Will'de bir boşluk, bir tepkisizlik olduğunu fark etti. Hepsini adına bir şeyler söylemek istedi. "Güzel bir haber bu, dileyelim ki mutlu olsunlar... ve de çalışmalarında güçlü olsunlar."

Oğlanın orada oluşu, Sonny'nin her söylediğini saçmalık haline getiriyor; anası gelir gelmez erkek erkeğe yakınlıktan, anlayıştan kendini çekip kopartıyor bu oğlan Aila ikisini de uyarıyor: "Bu evlilikten kimseye söz etmeyeceğiz."

Bu ne demek oluyor şimdi? Siyasal açıdan neyin doğru olduğuna ne zamandan beri Aila karar veriyor? Ne zamandan beri böyle şeylere aklının erdiğini sanıyor? Siyasi polisin Bebek'in nerede olduğunu ve ne yaptığını bilmediğini mi sanıyor? "Neden olmasın?"

Aila, kocasının sözlerindeki alayı sezdi ve bakışlarını iki erkekten uzaklaştırdı. "Oraya yeniden gidebilecek durumda olmalıyım."

Aila'nın döndüğü gün, evliliklerdeki bütün öteki günler gibi sona erdi, ikisi yatak odalarına çekildiler. Sonny ve Aila. Gün boyu neler olursa olsun, bu ürkütücü sonuçtan kaçış yoktu. Daha önce gecelerce, yıllarca yapmış oldukları yatma hazırlıklarını yaptılar; perdelerin kapatılması, yıkanp temizlenmek, öpüşürken solukları taze olsun diye dişlerin fırçalanması, birbirlerinin önünde soyunmak, eskiden böyle soyunurlarken istekli bakışlarla seyrederlerdi birbirlerini. Oysa şimdi Sonny'nin erkeklik organları, gövdesinden kopuk bir parça gibi sallanıyordu önünde. Aila giysilerini tek tek katlayıp sandalyenin üzerine koydu, çoraplarını bacaklarının ve ayaklarının biçimini koruyarak katladı. Çiçekli makyaj çantasından boyaları çıkarmaya başladı. "Will'in yanında söylemek istemedim." Aila sırtında geceliğiyle odanın ortasında duruyordu. Sanki kapısını vurmadan girdiği bir yerdeymiş gibiydi. Sonny, komodinin üstündeki saatli radyonun zilini kuruyordu. Sonunda başını kaldırıp Aila'ya baktı. "Oğlan artık çocuk değil ki. Ne var? Ne oluyor?" Bebek için duyduğu korku ürperti içini.

"Bebek bekliyor."

Eski yaşantılarından kalma, arka avlu dedikodularındaki gibi üstü kapalı konuşuyordu.

Sonny güldü, sözü düzelterek açık seçik söyledi: "Bebek gebe. Will'in böyle bir olasılıktan habersiz olduğunu sanmıyorsun herhalde... Demek böyle. Demek evliliğin nedeni buymuş."

"Yo, hayır." Sonny bir başka olasılığı daha kavrayıp içine sindirebilsin diye Aila bir an durdu. "Zaten evlene-

ceklermiş. Birbirlerini seviyorlar.”

Sonny, yorganı kendi tarafındaki ucundan açtı, yatağa oturdu. “Aile yaşantısı, çoluk-çocuk onlarınki gibi eylemcilikle bir arada kolay yürümez. Aslında hiçbir yerde yürümez, ama sürgündeyken hiç yürümez.”

“Kamp dışında oturmalarına izin vermişler.”

“Evet, bunu söyledin. Bebek’in sebze bahçesinden söz ettin.”

“Bebek çocuğu olacak diye çok mutlu. Ondan böyle analık duyguları beklemezdin, öyle değil mi?”

“Çocuklar büyüdükları zaman... onlarla ilgili ne bilebiliriz ki?”

“Üstelik çocuğun ne olacağını da biliyorlar. Oğlanmış. Artık bir testle anlaşılıyormuş bu, düşün bir!”

Evet, doğum fikri Aila’yı yeniden yaşama geçirmişti, –Sonny durumu böyle görüyordu– Aila’nın gömülü olduğu eski yaşamdan bir yenisi doğuyordu. Aila, şimdi öteki kadına benziyordu, saçları aynı biçimdi – acaba daha genç görünmek için mi böyle kestiriyorlardı? Artık bir daha aynanın karşısına oturup o uzun, parlak, güzelim saçlarını fırçalamayacaktı. Sonny, Aila’dan kurtulmuştu. Özgürdü.

Sonny ayaklarını yatağa çekti, yorganı göğsüne kadar örttü. Gözleri kapalı yatarken Aila’nın odada gezindiğini duyuyor, Bebek’in dans ettiğini, yanına gelip kulağından öptüğünü, parlak gözlerine rimel bulaşmış olduğunu görüyordu. Evlenmiş. Bebek. Evden böylesine uzak, yâd ellerde nasıl akli başında karar verebilir? Ama mücadelede kimse çocuk sayılmaz, herkes her şeye hazırlıktır, çocuklar taş atar ve vurulup ölürler –daha o kadar genç ki–. Sonny yüksek sesle konuştuğunun farkında olmadan söyledi bunu. Aila bunu bir an için olsun eski yakınlıklarına bir dönüş saydı. “Ben de çok gençtim,” dedi.

Sonny gözlerini açtı. Çok daha gençti üstelik. On sekindeydi. Aila, makyaj çantasından uzun, parlak, sivah bir saç örgüsü çıkarmıştı. Saç, kesildiği yerden kurdeleye boğulmuştu. Aila bir kâğıdı hışırdataarak düzeltti, saç örgüsünü kâğıda sarıp çekmeceye kaldırdı.

Öteki kadın da aynı hafta içinde geldi. Sonny onu öylesine özlemişti ki, kimi zaman ciğerlerine oksijen gitmiyormuş gibi içi daralıyor, Hannah'ı sınırdan sokmazlarsa, kendisi de ona gitmek için pasaport alamazsa diye korkudan soluğu sıkışıyordu. Yine de, hareket içindeki entrikaların ve çözümsüzlüklerin gerginliği içinde sığınabildiği tek şey öteki çözümsüzlüğü, yani Hannah'a duyduğu ihtiyacı. O çözümsüzlükten, birtakım yoldaşların kendisini sürükledikleri noktanın acısına dönüyordu yeniden.

Hannah telefonda durumun düzeldiğini, vize aldığını ve hafta sonunda geleceğini söylediğinde, Sonny onu havaalanında karşılamak için yalvardı. Bu güvenlik açısından olduğu kadar, özenle uyguladıkları ahlak kuralına, herkesin içinde bir arada görünmeme ilkesi açısından da aykırı bir davranış olurdu.

Sonny terminale girmeyecek, yeraltındaki araba parkında bekleyecekti ve Hannah, egzoz dumanı kokan çimento mağaranın loşluğunda, elinde bavuluyla ona gelecekti... Sonny'nin telefon ahizesini tutmakta olduğu boş kulübe, bu haberle canlanmış, Hannah sanki şimdiden gelivermişti. Sonny, beklentileriyle coşuyordu: Hannah'ın kendisine yaşatacağı duyguları düşünüyordu! Ömrü boyunca -hem de tam elli yıl- hiç böyle duyguları tatmamıştı. Gençliğinde yaşlıydı, evet, tam tersine bir durumdu bu: Genç olmanın ne demek olduğunu ancak şimdi anlıyordu. Hannah'ın gelmesinden bir gece önce, heyecanını yatıştırmak, Aila'nın yataktaki varlığını hissetmemek için uyku ilacı aldı.

Sonny yeraltının yarı karanlığında, çevresi durdukları zaman birer durağan yığın gibi görünen arabalarla, zor algıladığı yaklaşan, uzaklaşan, yürüyüp geçen ayak sesleriyle kuşatılmış olarak beklerken, iradesinin ve canının çekilip gittiğini hissetti. Vaal Üçgeni'nde konuşma yapacağı toplantıya giderken nasıl direksiyonu bırakmak için güçlü bir dürtü duymuş ve kendini kontrolden çıkan

arabada bir terk edilmişliğe, bir sona doğru gider görmüşse, o anda da aynı duyguyu bir kez daha yaşadı. Kendini toplamak için arabadan indi; Hannah geldiğinde onu ayakta karşılamak istiyordu. Boyuna yutkunuyor, elleri uyuşuyordu. Otopark soğuk, kocaman bir mezar gibiydi. Elindeki bezi kovadaki suya batırıp lüks bir arabayı silen yaşlı zenci, bir Firavun'la birlikte gömülmüş kölesiydi. Hannah elinde bavuluyla görünüverecekti; hiçbir şey buna engel olamazdı. İşte göründü, tam Sonny'nin düşündüğü gibi: Hannah da Sonny'yi görmüş, o uzun ve acılı ayrılıktan sonra ağır ağır, özenle, dikkatle ona doğru yürüyor; çilli bacaklarının üzerinde, bavulun ağırlığından gövdesi bir yana eğilmiş olarak ilerliyordu. Merdivenlerden gelen ışık sarı saçlarını aydınlatıyordu. Sonny hiçbir şey hissetmedi. Gülümseyerek durdu ve Hannah'a göğsünde yer açmak için kollarını gövdesinden uzaklaştırdı; bu hareketin arkasında hiçbir hesap, başka hiçbir anlam yoktu. Hannah, onun sessizliğini ve tutuk sarılışını, yaşlı bir temizleyiciden başka tanık olmasa bile umuma açık bir yerde karşılaşmanın yarattığı çekingenliğe yordu; hoş bu ülkede insan gözetlenip gözetlenmediğini de hiç bilemezdi. Hannah bir yandan gülüyor, bir yandan ağlıyordu. Kulübeye giderlerken, telefonda anlatamadığı vize olayını bütün ayrıntılarıyla anlattı. Elini, Sonny'yi sahiplenen bir tavırla onun bacağının üzerine koydu, sıkıca bastırdı.

Yatağa girdikleri anda, o yeraltı mağarasında olanlar hiç olmamış gibi geldi. Toprağa yakın şiltenin üzerinde Sonny'nin ayakları yeniden yere basmış, yaşamın olağanüstü coşkusuna dokunabilen, onu duyabilen, koklayabilen bir insan oluvermişti.

"...Oğlan burada yattı. Geldiğim zaman onu senin yatağında horlar buluyordum..." Sonny başını salladı, Hannah gülümsedi, Sonny'yi boynundan öptü. "Ama ona neden o parolayı söyledin Hannah? Başka bir şey gelmedi mi aklına?"

"Senin kesinlikle emin olabilmen için başka ne söyleyebilirdim? Yalnızca ikimize ait olan başka ne var?"

“Ama şimdi üçüncü bir kişi daha biliyor bu sözü.”

“Hiç de değil. Bu söz, onun için kullandığı öteki parolalardan başka anlam taşımaz. Amaca ulaşıldığı an, unutulur gider. Şimdiden unutmıştır bile. O söz yalnızca bizimizin... onun kafasında başka şeyler var. Müthiş biri... birkaç kez sınırdan girip çıkarak... neler getirdiğini bilsen.”

“Söyleme sakın. Sen de unut ne olduğunu. Oğlanın ne ölçüde başarılı olduğunu bilmiyorum. İzlenip izlenmediğini, her zamanki oyunu ona da oynayıp bu kulübe dahil nerelere gittiğini, kimlerle buluştuğunu saptamak için kasten mi ilişmediklerini bilmiyorum. Nereden bilebilirim? Burasını her an gözetleyemezdim... oğlan da öylesine umursamaz ve rahat bir havadaydı ki, hiçbir şey söylemedi. Telefon ayrı bir dertti. Adamla ilgili bir şey söyleyemiyor, soramıyordum. Tutuklanabilirdi, beni de onunla birlikte götürülebilirlerdi ve senin hiçbir şeyden haberin olmazdı.”

Hannah, bir an duraksadı, bunun bir sitem olup olmadığını kafasında tarttı. Ama ikisinin arasında böyle bir şey olamazdı; yalnızca birbirleri için yaşamazlardı, sevgi davanın içindeydi ve kişisel tehlikeden ötürü mücadelenin sizden beklediğini yapmayacak olursanız, aşk da olamazdı. Hannah bu düşüncesini nasıl söze dökeceğini kestiremedi; zaten Sonny yeniden konuşmaya başladığı için onun bir şey söylemesine de gerek kalmadı. “Umarım bizden yararlanmasını sağlamadan önce onun hakkında gerekli soruşturmayı yapmışsındır. Biliyorsun söz konusu olan yalnızca ben değilim, benim kanalımla, herhangi birimiz kanalıyla harekete sızma tehlikesi var.”

“Sevgilim, bana güvenmiyor musun?”

“Benim için ne anlam taşıdığını sana daha önce de söyledim.”

Hannah yüzünü Sonny’nin göğsüne gömdü, sesi kısık kısık duyuluyordu. “Sen, hayattaki tek dostumsun.”

Sonny, Hannah’ın başını geriye çekti, ince uzun elleleriyle kadının pastel renkli yumuşak yanaklarını iki yandan gözlerine doğru bastırdı, parlak mavi gözlerini, bur-

nunu, dudaklarını ezerek öptü. Tekrar seviştiler, insana bir daha onsuz yaşayamayacağı korkusunu duyuran bir coşkuyla seviştiler.

Uzanıp yattıkları zaman, Hannah, her zamanki gibi ona sahip olmanın ilkeli sınırını vurguladı yine: “Ev nasıl gidiyor? Aila daha dönmedi mi?”

“Birkaç gün önce geldi. Will benimle çok iyi geçindi... bana yemek bile yaptı...”

Hannah onun elini sıktı. “Tabii, Will iyi bir çocuk, içten içe sana benziyor. Bak büyüyünce nasıl olacak.”

Hannah, Sonny’ye çocukları konusunda yüreğini ferah tutmasını söyleyen bir zevceye benziyordu. Sevgililer arasında ne oyunlar oynanıyor! “Belki şaşıracaksın, kızım evlenmiş. Ben şaşırdım.”

Hannah güldü. “Yo, hiç şaşırmadım. Çok çekici bir kız. Annesi kadar güzel değil, ama çok sevimli. Kiminle evlenmiş? Herhalde Lusaka’dan biriyle.”

“Ama hepimiz gibi gettoda gelen biri. Ben tanışmadım. Aila beğenmiş. Umarım çok büyük bir yanlış yapmamıştır.”

“Neden yanlış olsun?”

“Şimdiki zamanda evlenmek. Onların koşullarını düşün, belirsizlikler, yarının güvensizliği, sürgün, doğru dürüst bir yurtları, yuvaları olmaması - ne diye evlenirler ki? Evlilik, belirli sosyal yapıları gerektirir, oysa biz mevcut sosyal yapıları yıkmaya çalışıyoruz, bunu yapmak zorundayız, bugün bizim, yarın çocuklarımızın ödevi bu. Evlenmeyi neden istediğini bilmiyorum, kafasını kullanmalıydı, bu kadar genç yaşta neden evlendi? Ben kafasını kullanır sanıyordum.”

“Evlenmeden mi otursalardı?”

Birbirlerine bakıyorlar: Bebek’in babası ve onun sevgilisi olarak.

“Evet, oturabildikleri kadar oturabilirlerdi. Uzun ayrılıklar yaşayacaklar, ikisi de gönderildikleri yerlere gitmek zorunda. Oysa evlilik aynı yerde, aynı yaşam biçimi için uygun bir düzendir. İkisi için de yanlış. Birlikte yaşa-

yabiliyorsan, olabildiğince uzun yaşasınlar, sonra da, bilmem.”

“Aila bunu istemezdi. O memnun değil mi?”

Sonny ellerini yüzüne kapadı, parmaklarının arasından soludu. “O memnun.”

Sonny, dilinin ucuna kadar gelen şeyi söylemedi; kızının doğuracağından Hannah’a söz etmedi.

Acaba bir dede ile sevişmek kadında nasıl bir duygu uyandırıyor? Dede olmak da babamı durdurmadı. Bu kadar yaşlı olduğunu bile bile bunu hâlâ nasıl yapabiliyor –kaç yaşında? Ellisini geçti- ve bir başka adam da aynı şeyi onun sevgili kızına yapıyor.

Torununu dizine oturtup zıplatacağına, muhallebi suratlı sarışınını (biz küçükken annem pembe renkli paket muhallebilerden yapardı) düzüyor. Babam hakkında böyle düşünmek iğrenç, ama kendisi çanak tutuyor, ilerici öğretmenin bana sağladığı eğitim fırsatı bu.

Annem ablamın bebek beklediğini söylediği zaman, babamın o işi artık bitireceğini sandım. Ablam onun yüzünden kendini öldürmeye kalkıştığı zaman babam öteki işi bitirmediyse de, kendine olan saygısı nedeniyle bu sefer bitirmesi gerekirdi. Bir dede, büyük aşık! Ömür boyu hiç gülünç duruma düşmemiş olan babam! O ünlü özsaygısı olmasa da, kendine hayranlığı, kibirliliği ona engel olmalıydı – öyle ya da sabahları banyoda kendine baktığı zaman pek hoşuna giden şeyler görmüyor olsa gerek, göğsündeki kıllara ak düşmüş. Esnediği zaman soluğu tıkanıyor. Biraz olsun onuru kalmıştır herhalde.

Ama nerede. Her şey eskisi gibi sürüyor –başlayalı ne kadar zaman oldu acaba? Bunu hep gelip geçici bir olay olarak düşünüyorum, bir gün bitecek diye bakıyorum; oysa yaşamımızın gerçeği haline geldi. Ben onun yaşına gelip de gençliğimi düşündüğüm zaman, yaşamımızın bu olduğunu göreceğim.

Tabii babam minik oğlanı hiç görmedi. Yalnızca an-

nemin gidip geldikçe getirdiği fotoğraflardan tanıyor. Annem, bebeğin tıpkı babama benzediğini, doğduğumda ben nasıl babama benziyorsam onun da öyle olduğunu söylüyor. Daha şimdiden kalın, gür kaşları varmış. Ama babam, bütün bebeklerin birbirine benzediğini söylüyor. Koca âşık ne babalığı ne dedeliği kabullenmek istiyor; kaşlarının kendi kaşlarına benzemesinden de hiç hoşnut değil... Oysa annem bu soyaçekim kanıtıyla pek övünüyor; bu övünç başka hiçbir kadının annemden koparıp alamayacağı bir şey. Belki annemin övünmesi de pek safça değil; belki kadınların erkeklerden tek beklediği, kendilerine çocuk vermeleri; bu biyolojik işlev ikinci kuşağı da ortaya çıkarma noktasına ulaşınca ve artık kendileri doğuramaz konuma gelince (annem o çağa yaklaştırmış olmalı. Ama Bebek gibi ben de onu hep genç görürüm) kadınların bize gereksinimi kalmıyor. Kadınlar hakkında yeterince bilgim olmadığını fark ediyorum. Babam da bu konuda bilgi vermeye hevesli görünmüyor.

Annem Bebek'le minik oğlanı görmek için sık sık Lusaka'ya gidiyor. Öyle ya, "Oraya yeniden gidebilecek durumda olmalıyım," demişti. Doğumdan önce, babam toplantılara ve gece "toplantılarına" gittiği zaman annem boyuna örgü örüyor, dikiş dikiyordu. Minik giysileri iğneyle ütü tahtasına tutturuyor, ıslak bezle ütülüyordu; sıcak yün kokusu buram buram yükseliyordu. Kimi zaman anneme arkadaşlık etmek için, mutfakta ders çalışıyordum. Artık topluiğneleri nal biçimindeki mıknaatısla toplayacak kimse yoktu.

Annem çocuk doğmadan önce bir kez daha Lusaka'ya gitti, sonra doğuma da gitti. Yetkili makamlarla bir sorunu yok, zaten zavallı kadıncağızla ne diye uğraşınsınlar ki; üçüncü çıkışında Jan Smuts Havaalanı'nda bagajını iyice aramışlar -ne de olsa Sonny'nin karısı-, yasak yayınlar yerine göğüslerine tavsan işlenmiş bebek giysileriyle, kapatılan siyasal örgütün bayrağı yerine de beyaz-mavi kurdelelerle karşılaşınca kim bilir ne kadar afallamışlardır. Annem görevlilerin kendisine çok iyi davrandıkları-

mı, büyükanne olacağı için kutladıklarını söyledi. Babam, duygusallık, eşkıyalık madalyonunun öteki yüzüdür, dedi. Hapishane günlerinden biliyordu bunu. Annemin yanında çalıştığı doktor çok anlayışlı davranıyor ve çok yardımcı oluyor; annemin sık sık izin almasına hiç ses çıkarmıyor. Herhalde ücretsiz izindir bunlar, ama annem az parayla idare etmesini bilir. Bizden, yiyecek içecekten bir şey esirgediği yok, yine de uçak parasını biriktirebiliyor. Belki de bu yüzden, eski görünüşünü yitirdi -değişen yalnızca saçları değil-, eskisi gibi özenli giyinmiyor, ablama giderken yolculuğa düz pabuçlar ve pantolonla çıkıyor, oğlana götürdüğü giysileri ve oyuncakları da benim bez çantama dolduruyor. Geri geldiğinde de, o yokken bizim nasıl idare ettiğimizi sormuyor artık. Burada da kendine arkadaşlar edindi; bunlar hiçbir zaman fazla yakınlık kurmadığı babamın dostları değil, kendi bulduğu arkadaşlar. Klinikteki işi bittikten sonra çoğu zaman ben eve geldiğim saatte dışarıda oluyor. Geçen akşam babam geldi, uzun zamandır yapmadığı bir şey yaparak, eski günlerdeki gibi Aila, Aila diye seslendi. Ama yanılmıştı; babam, bir başka odada bile olsa annemin varlığını sezme yeteneğini yitirmiş artık. Odalar boştu. Annem yoktu. Onun için de yoktu, benim için de.

Sonny, nasıl Hannah'ın hayattaki tek dostu olduğuna inanıyorsa, özgürlük mücadelesinin tehlikelerinde, mitinglerde, gizli toplantılarda ve hapishanede de hayatta bulabileceği en güvenilir yoldaşları bulduğuna inanıyordu. Hannah'ın dostluğu, beyin alışverişinin yanında nasıl güzelim bir cinselliği de taşıyorsa, ötekilerin yoldaşlığı da Sonny ve arkadaşlarının ortak inançları adına birlikte yaşamaları ya da ölmeleri anlamını içeriyordu. Sorguya çekilirken birbirlerinin adını vermediler. Hepsi aynı şekilde davrandığı için, herhangi bir ihanet tohumu, aralarını sıkabileceği bir çatlak bulamazdı.

Bir zamanlar gece gündüz Shakespeare okuyan, sözcüklerin gücüne tutkun Sonny, yerleşmiş bir terimin kendi kendini anlatmaya yettiğini ve aynı zamanda o terime değgin konulardaki davranış biçimini de belirlediğini bildirdi. Politik jargonda “soğukluk” terimi, bir gece evde yalnızken kendisiyle görüşmeye gelen adamlar türünden olanlara hiç bulaşmamak gerektiğini gösterirdi. Sonny o adamları geri çevirdi, öteki arkadaşlarının da aynı şeyi yapacağına inanıyordu. Bu tip adamları hiç adam yerine koymayarak eritmek en iyi yoldu; harekette herhangi bir “soğukluk” olduğunu kabullenmek demek, hükümetin kan kokusu almasına yol açmak demektir. Bu tip ziyaretler ancak iki kişi arasında konuşulur, böylece duyurulurdu, ama konu liderin gündeminde hiç yer almıyordu. Oysa o gece ziyaretçilerinden birkaçı, o liderin üzerine oynamaya kararlıydılar. Belki de, liderliğin –bir kereye özgü olmak üzere– yanlışlığı diye göstereceği hoşgörüyü sığınıp teslim olmak yerine, yeniden harekete geçmek için

daha uygun bir fırsat kolluyorlardı. Bu olasılıklar çelişkiler doğuruyordu. Kimileri, nüfuzlu kişilerin bu adamları çekip konuşmasını; direniş hareketinin sürebilmesi için tek koşulun birlik ve beraberlik olduğunu onlara bir kez daha anlatmalarını - alttan alta da akıllarından geçirdikleri başka planlara uygulama şansının tanınmayacağı mesajını vermelerini uygun görüyorlardı. Kimileri ise bu konunun çok dikkatle çözümlenmesi görüşünü savunuyor, adamların örgütten uzaklaştırılma tehlikesini sezmeleri gerektiğini, aksi halde önceden harekete geçip kendilerini aklamak için örgütte görüş ayrılıkları olduğunu açıklayacaklarını söylüyorlardı. Ve pek tabii ki, “soğukluk” duyulan entrikacı grup, ötekilerin bu kararsızlığını seziyor ve bundan yararlanmaya bakıyordu. Bu adamlar, yönetim kadrosunun öteki üyeleri arasında (bütün varlığı parlamentodan dışlandığı için ortaya çıkmış bir hareket için en uygunsuz deyişle) lobicilik yaparak, onların desteğini kazanmaya çalışıyorlardı. Basına sızan birtakım haberler şu başlıklarla yorumlanıyordu: LİDERLİĞİN KIRILAN DALI - ESKİ TÜFEKLER KOPUŞU ÖNLEMEEYE ÇALIŞIYOR.

Sonny uzun süredir uyarıcı işaretler seziyor, ama bunların hepsini gerektiği gibi yorumlayamıyordu. Lesotho’ dan önce, toprağa yakın yatakta uyuyan o adam gelmeden önce, Hannah’ın Lusaka’dan haberlerle dönmesinden önce; aylar önce Sonny her zaman çok yakın olduğu bir yoldaşın tuhaf davranışlarından Hannah’a söz etmişti. -“Herkes gülücük dağıtılsa, bir anda kendini saray entrikası içinde buluverirsin.”- Sonny bu sözü, gerçekleri tam anlamıyla bilmeden söyledi. Hannah da, sorun çıkarabilecek kişilerin, herhangi bir girişimde bulunmadan önce yönetim kadrosunu ele geçirebileceklerine inanmaları gerektiğini söyledi. O anda Sonny de, Hannah da, adamların başarıyı elde bir gördüklerini akıllarına getirmediler. Bir insanı ne kadar iyi tanırsanız tanıyın, onun içinde kesin bir davranışa, “ondan beklenmeyen” bir şeye doğru eğilim olup olmadığını bilemezsiniz; bu eğilimin

yavaş yavaş oluşmasını göremez, dönecliğe, ihanete bir hazırlık olduğunu sezemezsiniz. Kaçar ve can çekişen adamı bırakıp gidersiniz. Yalnızca bir tek kez.

Sonny, soğukluğun kendi kendine eriyip yok olmayacağına kabullenmek zorundaydı. Öğrenmenin sonu yoktur. Birlikte hapis yattıkları çocuklardan biri (Sonny, eski öğretmen sevecenliği içinde, yoldaşlarını hâlâ böyle görüyordu), şimdi saray entrikasının içinde yer alıyordu. İnandırıcı gibi değildi; bu, Sonny'yi yürekten yaraladı. Adam, Hannah'ın hapiste ziyaret ettiği yoldaşlardan biriydi.

“Öyle güzel, öyle coşkulu mektuplar yazardı ki.”

“Onunla da mı mektuplaştın?”

“Tabii, herkese yazdım, olabildiğince çok kişiyle ilişki kurmak bizim politikamız gereği idi. Bunu biliyorsun.”

Taşlarda vaazlar ve her şeyde iyilik.

Saygınlığı ve inandırıcı konuşma yeteneği nedeniyle, soğukluk duyulan kişileri “yola getirmek” için en tutarlı aday Sonny olduğu halde, bu kişilerin yavaşmaya kalkıştığı insanlara bu görevin verilmemesi kararlaştırıldı. Adaylar, bu adamları önceden kapı dışarı etmemiş olanlar arasından seçilmeliydi. Buluşma zemini, bilinen bir karşıtlık üzerine oturtulmamalıydı. Ama Sonny, bu konuda destek sağlamak için sendika liderleriyle ön görüşmeler yapıyor, öteki radikal grupların gizli toplantılarına delegeler olarak katılıyordu. Toplantılar ve fikir alışverişinde bulunmak için o merkez senin, bu merkez benim olmak üzere ülke çapında yapılan geziler arasında, Sonny ile yalnız konuşmak isteyen bazı kişilere karşı özeli özeli bir takım zorunlulukların yerine getirilmesi de gerekiyordu. Söylentilerin irdelenmesi, ötekilerin yanında olup da gerçekte hareket adına muhbirlik yapanların raporlarının incelenmesi, ötekiler konusunda örgütün niyetlerini onlara ihbar edecek kuşkulu kişilerin izlenmesi de gerekliydi. Sonny, bütün bu sorumluluklar arasında, öteki sorumluluklarına - kendi üstlendiği ödevlerin yerine getirilmesi, sürdürdüğü iki düzen, yani ev ve kulübe gibi sorumluluklarına düşünce ve zaman ayırabilecek durumda değildi.

Neyse ki, Aila ya torununu ziyaret hazırlığında oluyor ya da çoktan oraya gitmiş bulunuyordu; Hannah da öncelik verilmesi gereken konulara anlayışlı ve saygılıydı. Bu nedenle, Sonny, Aila'nın yeniden yola çıkacağı günü unutup karısı arkasında bavulu taşıyan oğlanla mutfığa girdiği ve vedalaşmak istediği zaman afallayınca, Aila buna hiç alınmadı.

“Uçağın kaçta? Seni havaalanına götüreyim.”

Hayır, gerek yoktu, Will vardı. Will onu götürecekti, sonra da arabayı geri getirecekti. “Şu anda arabaya ihtiyacın olmadığından emin misin?” Aila'nın her zamanki düşünceli davranışı, bir gece önce arabayı istemiş olduğunu anımsattı Sonny'ye. Sonny her ne kadar karısına fazla bir şey anlatmıyor ise de, Aila onun büyük gerilim ve baskı altında olduğunu biliyordu.

Sonny birkaç günlük bir yolculuktan sonra, bir saatliğine kulübeye uğradı. Hannah sabahın birinde arabanın sesini duyar duymaz uyandı ve deli gibi kapıya koştu. Sonny, konuşmaktan ve yorgunluktan yay gibi gerilmişti; Hannah'ın uyku sıcaklığını taşıyan tenine değdiği anda ürperdi. Gözaltıları, yumruk yemişçesine morarmıştı. Sonny'nin konuştuğu, derdini anlattığı tek kişi olmasına, yaşanması gereken ne varsa paylaştığı tek kişi olmasına, Sonny'nin hayattaki tek dostu olmasına rağmen, Hannah “Konuşma, artık konuşma,” dedi. Alelacele seviştiler – hayır, daha doğrusu Sonny onu düzdü, harcayabilecek gücü ancak o kadarına yetti. Ve hemen sonra, kahvaltıda oğluna görünmek, yeni bir günün kararlarına hazırlanacak kadar dinlenmek için giyinip gitmek zorundaydı. Tabii eğer gözüne uyku girerse: *Yattığım zaman beynimin içinde kafamı çalışmaya zorlayan bir yolculuk başlıyor.* Eskiden avutucu olan güzel sözler şimdi uykularını kaçırmıyordu.

O akşam ziyaret etmek için neden kendisini seçmişlerdi?

Bu beklenmedik ve incitici ziyaretten birilerinin anlam çıkarabileceği Sonny'nin nereden aklına gelirdi?

Oysa bunu açık seçik dile getirmişlerdi: Neden sen?

Bu, rasgele gibi söylenmiş bir sözdü. Öyle ki, Sonny, sözlerle dökülmeyen ama çok belirgin olan imaya inana-madı: *Sende ne var ki, bir olurluluk gördüler?* Mutlak bir şeyler olmalı, yoksa neden gelsinler?.. Kimselerin toz konduramadığı yoldaş, herkesin sevgilisi Sonny... yok-sa sanıldığı kadar ak pak değil mi? Kimse -hatta bu söz-leri kulaktan kulağa aktaranlar bile- bunların nereden kaynaklandığını bilmiyordu; kendi içlerinde gömülü kal-mış, belirsizlik ve soğukluk korkusunun yarattığı kuşku çamuruna bulanmış kötülük tohumlarından mı kaynak-lanıyordu; yoksa artık sadece hükümet, polis ve askerle sınırlı kalmayıp soğuklaşmışları da kapsayan -hatta belki hepsi ittifak halindeydi- düşman tarafından mı uydurul-muş sözlerdi bunlar?

Neden o?

Bu adamlar ona gelmeyi nasıl göze alabilmişlerdi? Onlara bu cesareti veren neydi? Artık sorun, onlara kapıyı göstermekle bitecek kadar basit değildi. Kapıyı açmış ol-ması, Sonny'yi karamsar bir öfkeye sürüklüyordu. Hapis-te beraber yattığı yoldaşlarının, onu kendi kendine bu so-ruyu sormaya yöneltmesi, yüreğindeki yarayı büsbütün deşiyordu.

"Canımı emanet edecek kadar güvendiğim kişiler var, ama onlar bu tür olayları dışlamıyorlar, herhangi bir itirazda bulunmuyorlar... bunu bekler miydin?" Sonny Hannah'la konuşacak zamanı yaratmak zorundaydı, Han-nah ile konuşmaya ihtiyacı vardı.

"Aşağılık herifler." Hannah'ın yanaklarını al al kan bastı, gözleri parlak mavi yaşlarla doldu, öfkeden çıldırı-yordu.

Sonny, öfkelenmenin bir şeye yaramayacağını belirt-mek istercesine kafasını salladı. "Onlar için başımı verir-dim, onlar hiç... onlar en iyilerimizdi..."

"Hayır, ben ötekilerden söz ediyordum -anlamıyor musun-, sizi birbirinize düşürmeye çalışan *onlar*. Birbiri-nizi kötülemenizi istiyorlar, aranızda fit sokmaya çalışıyor-lar. Buna engel olmalısın."

“Pek de ak pak sayılmaz.”

“Bu sözün üzerine gitmelisin Sonny!”

“Haklısın galiba. Ama . . . aramızda böyle şeylerin olabileceğini kabullenmek ağırıma gidiyor.”

Hannah, Sonny’ye dokunursa, bunun da ağırına gidip gitmeyeceğini, hakaret kadar sevecenlikten de uzakta olmayı, her şeye karşı kapanmayı isteyip istemediğini düşündü. Yine de onun elini tuttu, tek tek bütün kemiklerine dokundu. “Gerçekten anlamı ve önemi olan kimse, bir an için bile senin bağlılığından kuşku duymaz. Bunu sen de biliyorsun.”

Sonny, bu konuyu liderlikle açık seçik konuşmuştu; neler yapılması gerektiğini tartışmışlar ve Sonny’ye olan su götürmez güvenlerini ve ona verdikleri değeri gösteren bir yöntemde karar kılmışlardı. Onu bir süre yanlarından hiç ayırmamışlar, onun yokluğunda alınmış kritik kararları ona açmışlar ve en önemli görüşmelerine katmışlardı. Sonny, birlik ve beraberliğin yeniden güçlendiğini, amacın yeniden bütünleştiğini görmek adına yüreğindeki yarayı unutmıştu.

Benim de bir küçük kızım var. Fizik olarak ufak tefek olduğu için –gerçi annemin yapısında, yani ufak tefek- “küçük” değil, bu sıfatın genellikle kullanıldığı anlamda “küçük”. Önemsemiyorum – büyük aşklar peşinde koşmuyorum. Şirin, sevimli, minik bir şey, benden çok hoşlanıyor, ben de ondan hoşlanıyorum. Annesi babası evde yokken, onun evinde, oturma odasındaki kanepede yatıyorum onunla ya da bir arkadaşının anahtarını verdiği odada.

Tıpkı babam gibi. Benim cinsel yaşamımın da evi barkı yok.

Kızın pek ciddiye aldığı, tatlı ve kolay bir deneyim bu. Zeki bir kız (merak etmeyin, kültürsüz biriyle dolaşacak değilim...), sinemalara gidiyoruz, paramız çıkıştığı zaman da, beni yetiştirirken zevk almayı öğrettikleri ile ricî tiyatroları izliyoruz. Henüz öğrenci olmama ve ancak

yarım gün çalışabilmeme karşılık, onun bilgisayar operatörlüğünden aldığı para, ufak bir daire tutup birlikte yaşamamıza yeter, kız da bunu isteyip duruyor. Saf bir ürkeklikle, o zaman bütün gece koyun koyuna yatabiliriz, diyor. Ama annemi yalnız bırakamam ve annem kendisi yokken babamı bana emanet ettiği, bu konuda bana güvendiği için, babamı da bırakamam.

Küçük kız, bizim aileden birinin sevgilisi olmaktan onur duyuyor. Benim o ünlü Sonny'nin oğlu olduğumu herkese anlattığını biliyorum; ailesi de, kendilerinden çok başkalarını düşünerek yaşayan bir ailenin ahlak ölçütlerinden etkilendikleri için bana güveniyor. Kendileri özgürlük politikasına katılmaktan ölesiye korkan, ama öte yandan da, son zamanlarda babam her ne kadar arkadaşları arasında eskisi kadar sayılmıyorsa da, Sonny'yi bir kahraman olarak görenlerin ve görececek olanların arasında yer alan bir aile. Hareketin ileri gelenleri, eskisi gibi sık sık babamla görüşmeye gelmiyorlar. Nedendir bilmiyorum, ama babamın biraz kenara itildiği izlenimini alıyorum, kendisi bu konuları benimle hiç konuşmuyor. Kiminle ne konuşacağını özenle seçer; bu, benimle paylaşması uygun düşmeyen bir sır. Başka her alanda olduğu gibi politikada da insanın yıldızı bir süre parlıyor, sonra bir başkasına sıra geliyor galiba. Babam da bunu pek kolay kabullenemiyor anlaşılan.

Annemin küçük kızıdan hoşlandığını görüyorum. Fırsat çıksa bile, yani annem Lusaka'dayken, babam da aşk yuvasındaki yer yatağındayken bile, kızımın bizim evde yatmıyorum; ama onu eve, çaya getirdim. Annemin bundan hoşlanacağını biliyordum; ona göre bu işler böyle yürürdü, böyle yürümeliydi. Annem de o gün eski günlerdeki gibiydi; çorap ve yüksek topuklu ayakkabı giymişti. -Annen ne kadar güzel!- Benim kız anneme bayıldı.

"Güzeldi. Saçları uzunken."

İki kadın birbirlerini görür görmez, dile getirilmeyen bir anlaşma yaptılar. Küçük kız, annemin beni -hiç değilse çocuklarından birini- kendine yakın bir yerde, gele-

neksel ev düzeni içinde durmuş oturmuş görmek istediğini içgüdüleriyle sezdi. Özgürlüğün canı cehenneme. Bir zamanlar, gençken kendisi ve kocası için yeterli olan düzende yaşamak; üstelik buraları artık daha geniş, daha rahat, acının-oğlu Benoni gibi getto değil, beyazların bölgesinde yasadışı bir işgal sayılsa da, sinemalara herkesin rahatça gidebildiği bir yer. Durulup oturmak benim için (babama göre) düş kırıklığı, (anneme göre) anasının oğlu olan benim için uygun bir konum. Annemin bana yakıştırdığı bir rol de var: Soylu Sonny ve Bebek, halkın özgürlüğünü savunurken, evcimen Will yuvayı ayakta tutuyor.

Üniversite birinci sınıf sonuçlarını –bütün notlarım harikaydı– haber verdiğim zaman anneme, “Bunu niçin yapıyorum?” dedim. “Ticaret okulu mezunu birine devrimde kim görev verir?” Bunu söyledikten sonra güldüm, annem de şaka yapıyorum sandı. “Derslerinin bu kadar iyi olması harika bir şey Will.”

“Evet, babam benimle gurur duyacak.”

Annem bana bakıyordu, bir an boş bulundu, sonra hemen gözlerini yere indirdi, sol gözkapağı hafiften titredi. Bunu söylememeliydim; en çok yaklaştığımız nokta o oldu – neye yaklaştığımız? Babamı ele vermeye mi? Bu beraberliğin ne anlamı olduğunu anlayamıyorum; yine de torunun avuntusu, Bebek’e yapılan geziler –bir tür kendine özgü yaşam– kocasına karşı beslemesi gereken duyguları ona kabullendirmişse de, beraberliklerine saygı duyulmasını hâlâ istediğini görüyorum.

Ama ben ciddiye dim, artık burama gelmişti. “Kendime (“sevimli bir küçük kızla birlikte” demedim) minik bir köşe edinmem yeterliyse, neden burada oturmaya devam edeyim?”

Annem, ağızından çıkanlara inanamıyormuş gibi dudaklarımdan ayırmıyordu gözlerini. Çay davetinde gelin adayı onu nasıl birden gençleştirdiyse, bu kez de duyduğu dehşet annemi çokertip yaşlandırdı. “Kaliteli, iyi yetişmiş insanlara gereksinim var. Ekonomik savaşı, gerilla savaşçıları kazanmayacak.”

Annem bu lafları nereden öğreniyor? Hiç kuşkusuz, babamdan olsa gerek; ya da Lusaka'ya gittiği zaman evdeki konuşmalardan öğreniyordur. Bu, onun konuşma tarzı değil. Annemle ben böyle konuşmayız.

“Sen çok değerlisin Will.”

Ne demek istediğini anlıyorum: Gitme. Beni bırakma. Bizi bırakma. Annem mücadele etmeme izin vermeyecek. Halkım için, kendi özgürlüğüm için mücadele etmeme izin vermeyecek.

Annemin kurnaz oyunlar oynayabileceğini hiç sanmazdım, ama ne de olsa o da bir kadın, babam ikisinden de hoşlandığına göre, annem de sarışının bir çeşit kardeşi sayılır. Koşullar annemi başka yönlerden nasıl değiştirdiyse, kurnazca oyun oynama yeteneğini de ortaya çıkardı. Belki bana ne kadar bağımlı olduğunu, gereksinim duyduğunu göstermek için, son zamanlarda nereye gitse arabayı benim kullanmamı istiyor (sevgilimin ailesi, kızı arkama bindirip dolaştırmama izin vermediği için, motoru satın “minik” bir Japon arabası aldım). Annem ya bir arkadaşıyla buluşmaya gidiyor ya da doktorun hastalarından biri onu çaya çağırmış oluyor – dediğim gibi, kendi sessiz sakin tavrı içinde babamdan iyice bağımsız yaşamaya başladı. Annemi bir alışveriş merkezine veya kolayca dönebileceğim bir sokak köşesine bırakıyorum. Gideceği yerin iki adımlık yer olduğunu, ta kapıya kadar götürmeme gerek olmadığını söylüyor. Yani, bana bağımlılığını uç noktaya kadar götürmüyor, son derece hesaplı davranıyor. Sonra tekrar gelip onu eve götürmemi istemiyor – otobüs olduğunu veya bir arkadaşının kendisini getirebileceğini söylüyor. Zavallı kadıncağız, bana vermek istediği mesajı algılıyor. Bir keresinde tam köşeyi kıvrılacağım sırada bir kamyon önümü kesince, annemin bana söylediği yönde değil, tam ters yönde yürüdüğünü gördüm. Belki adresi şaşırmıştı; ama bütün anlattıklarının içler acısı bir yalan olabileceği olasılığı da geldi aklıma; annemin ne arkadaşı vardı ne tasarlanmış bir ziyareti, yalnızca ben olmadan babamla yaşayamayacağını göstermek istiyordu bana.

Bu lekeyi hiçbir şey temizleyemez.

Neden o?

Bu soru Sonny'nin aklına takılıp duruyor, içini kavuruyordu. Soru eskisi gibi değildi artık. Daha yeni, daha farklıydı. Yalnızca kendisinin seçilmiş olmasından doğan soru olmaktan çıkmıştı. Aynı gece veya bir başka gece, birkaç yoldaş daha ziyaret edilmişti. Sonny bunu öğrenmişti, çünkü konuyu yönetime açmadan önce birbirleriyle gizlice mektuplaşarak bilgi alışverişinde bulunmuşlardı. Ama, liderliğin abartılı bir gösterisiyle savuşturulması gereken kuşku, yalnızca Sonny'ye yöneltilmişti. Neden ona? Neden bu kuşku, yoldaşların kafasında bir olurluluk kazanmış, neden akıllarına yatmıştı? Soğuklaşmış kişilerin ziyaret ettiği öteki yoldaşlar için de benzer bir kuşku duyulduğunu gösteren belirti yoktu. *Güvenilmez*. Nereden, ne gibi bir leke sürülmüştü? Arkasından, çevresinden ne oyunlar çevrilmişti; bütün bu sorular Sonny'nin beynini kurcalıyor, göğsünün çatısı altındaki bir noktayı sızıyla yakıyordu. Hannah'ın yumuşak elinin okşayışı bile, bu sancıya kâr etmiyordu.

Hannah. Hannah'tan haberleri vardı. Hapishaneden sonra, uzun bir süredir devam eden ilişkiyi biliyorlardı, - onlar da erkekti, kimileri kadınlara düşküdü - yani fırsat buldukları zaman onlar da kaçamak yapıyorlardı. Oysa Sonny, onların anladığı anlamda kadın düşkünü değildi - bir başka şehirde size göz süzen bir kadınla hafta sonunu ya da bir geceyi geçirmek, sonra eve dönüp kadını unutmak ona göre bir şey değildi. Devrimciler, eylemciler, kadın ve erkek diye ayrılmaz, yalnızca insandırlar. O tür kaçamak maceralar, inanca adanmışlıkla, güvenilirlikle bağdaşmaz. Sonny hiçbir zaman o tip bir erkek olmadı. Geçmişinde, ne laf olsun diye her önüne gelenle flört ne de sonradan unutulacak bir gecelik erkeklik gösterileri vardı. Sürekliliği olan bir çifte yaşamı, bıçak sırtı dengede sürdürüyordu. Bunu başarıyordu ve vazgeçmeye de ni-

yeti yoktu. Yoldaşlar, Aila'nın bir devrimci için ne kadar uygun eş olduğunu bilirlerdi. Kadının kim olduğunu da hepsi biliyordu. Yararlı biriydi. Polisten, hapishaneden, birtakım ilişkileri yüzünden ortaya çıkabilecek tehlikelerden korkusu yoktu. Bir bakıma, kendilerinden biri sayılırdı. Ama yalnızca bir bakıma; hareketin içinde değildi, kararlar, taktik uygulamalara katılmasına izin verilmezdi ve bu nedenle de -en önemlisi- disipline uymak zorunda değildi. Sonny bunu biliyordu. Erkeklerin en disiplinlisi olan Sonny, Hannah'ın kendisine ne kadar yakınlaşmasına izin verirse versin, bu gerçeği biliyordu. Sonny'ye yaklaşmak demek, harekete yakın olmak demekti, Sonny, bundan kendisini sorumlu olduğunu biliyor ve yoldaşlarının da bunu bildiğini seziyordu.

Hannah yüzünden kendisinden kuşkulandığını düşünmeye başladı. Hannah'a duyduğu ihtiyaç yüzünden. Hannah'ın verandasında uyurken bulduğu adamdan, Hannah'ın reddedilemeyecek bir parolayla gönderdiği adamdan, kim olduğunu, ne yaptığını bilmediği, belki yalnızca serüven peşinde olan, ama kendisinin besleyip koruduğu -evet öyle!- adamdan, kendisine güvendiklerini gösteren arkadaşlarına hiç söz etmemişti. Belki o adam, Hannah'ı da kandırıp bir serüvene sürüklemiş olabilir.

Ve arkadaşları bu olaydan haberdardı; tavırları ancak böyle açıklanabilirdi. Sonny bir harekete -örgütün kendisini yetkili kılmadığı bir işe, örgütün haberi olmayan bir olaya bulaşmıştı. Kimileri -soğuklaşmış olanlar- durumu biliyorlardı ve o yüzden Sonny'ye yanaşabileceklerini düşünmüşlerdi. Ötekiler de hem bu olayı hem de soğuklaşmış olanların ona yanaşmak istemediklerini biliyorlardı.

Öyleyse neden üçlü bir yaşantısı olmasın? Onun gibi, harekete bağlılığı kanıtlanmış biri, mutlak bağlılığın, sadakatın ilk ve temel koşul olduğu örgütten bilgi saklayabiliyorsa, örgütten koparılmaya da -açık bir yara gibi- yatkın olabilirdi.

Öyle olmadığın halde öyleymiş gibi kınanıyorsan, alçak olmak alçak sanılmaktan iyidir.

Eski bilgiçlik alışkanlığından gelme bu beylik sözleri anımsamak Sonny'nin hoşuna gitmiyordu; bunların yararı yoktu, hiçbir yararı. Bir öğretmenin ufak dünyasında, aforizmalar, hiçbir zaman karşılaşılmayacak hoş tehlikeler oluştururdu, Oysa gerçek yaşamda bu incelik yoktur – iftira ve kişinin kendi kendine ihanetinden kaynaklanan, çözülmesi zor bir acı yumağıdır.

Sonny'ye iadei itibar edildi. Evet. Ama bu deyimın Sonny için kullanılabileceği hiç akıl alacak iş miydi! Sonny'nin aleyhine hiçbir kanıt gösterilemedi, herhangi bir suçlama yapılmadı, leke sürülmedi. Ama yine de, soğukluk duyulan gruptakiler gibi iadei itibar görmek, onlarla aynı kategoriye girmek gibiydi. Belki Sonny'den başka hiç kimse, durumu böyle görmüyordu. Liderlik ona kol kanat geriyordu, bu yeterliydi. Oysa soğuklaşmış gruplarla bir hesaplaşma vardı. Birliğin yeniden sağlanması adına yapılacakların tartışıldığı yönetim toplantılarına Sonny de katıldı, ama herhangi bir katkıda bulunmadı. Ellerine dayanıp öne uzanarak, kendisi konuşmaya başlamadan önce gürültü patırtı arasında kaybolan bir kararın unsurlarını bakışlarıyla bir araya getirip toparlayarak, her zaman en etkileyici ve en açık seçik görüşleri öne sürmüş olan Sonny, ötekiler hakkında verilecek kararın pazarlığında “taraf” olmadı. Toplantıya başkanlık eden yoldaşı, arada bir gözlüğünü çıkarma bahanesiyle susuyor, Sonny söze katılır mı diye bakışlarını ona çeviriyordu. Eski arkadaşları; birlikte hapis yatmışlardı. Sonny'nin içinden ne zaman görüşünü belirtme isteği gelse, bir öfke dalgası bu dürtüyü süpürüp götürüyordu. O olay artık bitmiş kapanmıştı, kimse suçlama dinlemek istemiyordu. Kendisi, hep kendisi, ne zamandan beri kendi derdine böylesine düşmüştü. Ama suç onlardaydı; amacı ne kadar farklı olursa olsun bütün toplantı salonlarının işadamlarının bürolarına veya toplantı salonlarına benzemesi gerektiğini sanan biri tarafından göz hizasına kadar tahta kaplanmış duvar-

larla çevrili bu metruk depoda toplanan ve kimi zaman birbirlerinin ölüm kalımını ellerinde tutan yoldaşlarının suçuydu bu. Toplantı salonundaki boş su soğutucusu, Bebek ile Will'in bakılları öldükten sonra Benoni'deki bahçede boş duran akvaryuma benziyordu... Sonny öfkesine hâkim oldu, dikkati dağıldı: Kendin, sadece kendinle ilgilisin. Biri, onları görevden uzaklaştırahım, diyordu; buraya gelip bizimle oturamazlar artık!

“Bundan sonra sıradan birer üye olsunlar... Ne sa-
nıyorlar yani.” Yüzü yoksulluğun çizgilerini ve gardiyan
yumruklarının izlerini taşıyan ufak tefek bir siyah adam,
ağzının kıyısındaki kibrit çöpünü tükürdü.

“Çoğu zaten sıradan üye, bundan bir şey çıkmaz.”

“Hayır, yalnızca üçü. Öteki ikisi yönetimde.”

“Başkan yoldaş... Başkan yoldaş... İzin verirsiniz...”

“Yalnız Caleb'i görüyoruz. Öteki – aydınlar toplantı-
lara katılmıyor.”

“Görevliydi!”

Gülüşmeler oldu, her kafadan bir ses çıktı. “Ne tür in-
sanları göreve gönderiyoruz? Duydunuz mu? Görevmiş...
İleri geri konuşup duruyor... Bakın söylüyorum. Güya bi-
zim ağzımızdan görüşler öne sürüyor.”

Herkes gevşedi, gerginlik bitti, sonra başkan duruma
el koydu. “Burası sirk değil yoldaşlar.”

Aynada tumbul, yakışıklı suratını seyreder gibi du-
rup konuşmaya meraklı, kendi sözlerine kendi hayran
biri, önceden hazırlanmış bir konuşma yapmaya başladı:
“Yoldaşlar... Getireceği sonuçları önceden kestiremeyece-
ğimiz vahim bir kriz yaşıyoruz... Demokratik eylem güçle-
ri kendi içlerinden vurulmaya çalışılıyor.. Bu Truva atını
ahıra sokabilir miyiz?.. Sizlere soruyorum... Meşrubat ta-
şıyormuş gibi yaparak çocuklarımızı sokağa çeken ve ka-
sasının arkasına gizlenmiş askerlere çocuklarımızı öldür-
me fırsatını veren kamyonlardan ne farkı var bu Truva atı-
nın... Beyinlerimizi ve yüreklerimizi mücadeleye adamak
üzere toplandığımız bu salonda, ağzımızdan çıkacak her
sözü kollamak zorunda mı kalacağız ve yarın ihanet ede-

bilecek insanların bıcağına boynumuzu uzatacağız... aramızda Yahudileri mi barındıracağız... Grevlerde ekmeklerini, kira boykotlarında başlarını soktukları evlerini tehlikeye atan kitlelerimiz adına, madenlerin karanlığında ter döken yoldaşlarımız adına konuşmaya cesaret ederek diyorum ki... Halkın güvenine, gücümüzün kaynağı olan birlik ve beraberliğe ihanet eden bu insanları dışlayalım, ne isterlerse yapsınlar, ama bizim için kutsal olan mücademizden ödün vermeyelim.”

Bayat laflar, bayat laflar. Sonny, kibirli olduğu kadar da yürekli olan bir insandan bu melodram havasındaki abartmalı konuşmasından sıkılarak farkında olmadan başını sallıyordu – on yedi ay aralıksız hücrede yatmış biri nasıl olur da böyle konuşabilir, inançlarını, görüşlerini nasıl olur da böyle basmakalıp söylevlerle dile getirirdi. Sonny, soğuklaşmış kişilerin hareketten atılması gerektiğine inanıyor, hareket içinde bir hizipleşme olacağına hareketten kopma olmasını yeğliyordu. Ama şu anda, bu kararın ağıdalı söylevlerle alınmasından yana değildi. Sonny, yalın konuşmadaki doğruların peşindeydi. Bu yüzden hiç konuşmadı.

Ama birinin konuşması gerekiyordu. Tutucu bir çekimserlikle hareket yönetilemez. Sonny’nin bunu bilmesi gerekirdi. Onu koruyan (neye karşı, üzerine düşürülmek istenen bir gölgeye karşı mı!) ve yanlarından ayırmayan lider kadrosu, kendi aralarında bir karara varmış, çoğunluğun onaylayacağı bir uzlaşma üzerinde anlaşmıştı. “Yoldaşlar,” konuşmacı olarak seçilmiş kişi herkese tek tek baktı ve parmağını çenesinde gezdirerek herkesin susup kendisini dinlemesini bekledi, “hareketin güvenliği ve bütünlüğü adına, bu insanları yönetimden alenen uzaklaştırmamayı öneriyorum. Yönetim kongrede kendiliğinden görevden ayrılıncaya kadar, bu kişileri, kendilerinin isteğiyle açığa alalım, mazeret izni tanıyalım. Bundan sonra toplantılara katılmayacaklar, bizim adımıza herhangi bir konuşma yapmayacaklar. Basına demeç vermeyecekler. Onların da bunu kabul edeceklerini biliyoruz...”

Böylece her şey kapanacak.”

Herkes, bir başkası söz alsın diye bekledi. “Üyelikleri sürecek mi? Sıradan üye olanlar da üye olarak kalacaklar mı?”

“Evet. Örgütten kopma olmayacak. Merak ediyorsanız söyleyeyim – bu kişiler yeniden eğitiliyorlar.”

Konuşmacı başını geriye atarak kahraman pozu aldı. “Yoldaşlar, çoğunluğun kararı önünde eğiliyorum.”

Sonny, yanında olması gereken kişilerle, yani liderlerle birlikte ayrıldı oradan. Biri dirseğinden tuttu. “Bu işin böyle halledilmesi gerekir Sonny.”

“Benim ne düşündüğümü biliyorsun.”

Hannah, Sonny’nin gelip toplantıda olanları anlatmasını bekliyordu. Sonny kulübeye geldi, arabayı park etti, ravent pamukçuklarının uçtuğu ağaçlar arasından yürüdü. Elleri farkında olmadan pamukçuklara uzandı. Hannah’ın yanında koca bir izmarit yığını duruyordu. Sonny, onun endişe içinde beklerken içtiği sigaraların kokusunu, kupkuru kesilmiş ağızda duydu. Sonny, toplantıda alınan kararı söyledikten sonra, Hannah’ı eğlendirmek için, toplantıda kendisine utanç veren o adamın konuşmasını daha da abartarak anlatmaya koyuldu. Hannah da Sonny kadar iyi tanıyordu adamı, gerçek yüzünü biliyordu –Sonny tam tersini istese de, azametten, gösterişten ne çıkardı–, çelişkilerin karakter tutarlılığını parçaladığı bir ülkede ve yaşantıda hiçbir şey basit ve kolay değildir. Hannah ile Sonny, bu konuyu sık sık tartışmışlardı. Özellikle de Bebek – Sonny’nin Bebek’i konusunda. Onun gösteriş merakı, çekiciliğinden yararlanmaya kalkması ve sonra amacın – insan toplumundaki en güçlü amaç olan dünyayı değiştirme isteğinin bir anda (acaba bir anda mı?) su yüzüne çıkivermesi.

Dünyayı değiştirmek. Yine tantanalı sözler.

Sonny uzandı, ağzına kadar dolu tablayı bahçeye döktü. “Bu kadar yeter. Artık içme.”

Hannah sigara paketini eliyle itti. “Söz veriyorum. Sen buradayken içmeyeceğim.” Bir an durdu: “...Demek her şey yolunda. Bir bakıma halloldu. Her şey yine eskisi gibi.”

“Eskisi gibi değil.” Sonny, Hannah’ın gülümseyişine karşılık vermek istedi, ama kapkara gözlerin üzerine yığılan kalın, kara kaslarıyla çelişik bir sırıtma asıldı kaldı suratında.

“Yemeği benimle yiyebilir misin?”

Yiyemezdi, o akşam arabayı Aila’ya vermeye söz vermişti – yazı yazması gerektiğini bahane ederek kendini sıyırdığı bir davet vardı o gece. Bu yüzden fazla oturmadan kalktı ve öteki eve gitti. Neyse ki, Aila toplantıyla ilgili bir şeyler anlatmasını beklemiyordu. Sonny geç kalmıştı – ama Aila buna alışmıştı artık. Hiç sitemde bulunmadan arabanın anahtarlarını aldı ve parfüm kokuları saçarak alelacele çıktı. Oğlan dışarıdaydı, sonunda bir kız bulmuştu. Sonny, huzur içinde olmasa bile, kafasını kurcalamadan girip yatabilirdi.

Hannah, sevgilisinin dede olduğunu bilmiyordu – bilse de hiçbir şeyin değişmeyeceğini Sonny bir kavrayabilseydi: Karısı, yetişkin bir oğlu ve kızı olan bir erkekle ilgili bu haber, Sonny’nin kişiliğindeki Hannah’ın yeri olmayan, ama ona düşen payı zenginleştiren bir başka boyuta aitti. Ta başından beri, Sonny’yi hapishanede ziyaret ettiği ve evine gittiği günden bu yana, Hannah, Sonny’ye ilişkilerinin bütünü içinde tutkundandı ve politikadaki arkadaşlarına olduğu kadar onun ailesine de âşık sayılırdı.

Hannah’ın da Sonny’ye söylemediği bir şey vardı. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu, ona daha üst düzeyde bir görev vermek istiyordu. Bu işi kendisi istememişti – burada kalmasını sağlayan bir işi varken, iş değiştirmeyi aklından bile geçirmezdi. Sonny’nin ve ötekilerin duruşmalarında Hannah’la tanışan Uluslararası Komisyon gözlemcilerinden birisi, onun bu göreve

getirilmesini önermişti. Hannah, bu beklenmedik yükseliş karşısında hem sevindi hem şaşırdı hem de ürktü biraz. Bu haber, yeni tadılan bir duygu gibi, sevgiliden başka bir şeyin tenine dokunuşu gibi ürpertti onu. Görev önerisini, sanki önerinin yapılmasıyla başlayıp biten bir olgu gibi sevinçle karşıladı; bu konuda karar vermesi gerektiğini düşünmedi - böyle bir kararı aklından geçiremezdi. Yine de, Sonny'ye bir şey söylemenin, yani beklenmedik bir şey söylemenin sırası olmadığını sezdi. Sonny, olabildiğine hiç ihtimal vermediği bir çelişkiden daha yeni sıyrılıyordu. İlk günkü hapishane ziyaretinden beri nasıl salt kendini vermişse Sonny'ye, şu anda da kendi dışında bir şey çıkarmamalıydı onun karşısına. Kendisiyle gururlanmasını sağlayacağına inandığı bir olayı, bu olayın getireceği sevinci bile aktarmamalıydı. Sonny, Hannah için varılabilecek en geniş ufuktu. O ufkun ötesine aşmanın, dünyanın kıyısından yuvarlanmak demek olmadığını görmek, Hannah'ın yüreğinin yetmeyeceği bir cesaret isterdi.

Son günlerde, evde yalnız olduğum sırada iki kez telefon çaldı, ben açınca kapattılar. Belki de babamı yeniden tutuklayacaklar: Siyasi polis onun evde olup olmadığını kontrol etmek için telefon ediyor. Babamı uyarmanın yerinde olacağını düşündüm; ama o – *Merak etme oğlum*, dercesine gülümsedi. Babam, az önce kalktığı yatakta karıştığı belli olmasın diye özenle geriye taranmış saçları, şişmiş dudaklarıyla o kadının yanından geldiği zamanlar bizden saklayamadığı pervasız, –nasıl desem– heyecanlı, coşkulu tavrını son günlerde yitirdi. Başka nedenlerle, örneğin ateşli bir konuşma yaptıktan ya da polisleri atlatıktan sonraki coşkusu da yok şimdilerde. Belki kadınla kavga ettiler. Belki telefon eden, o kadındır; babam evde yalnız olur da telefona kendisi çıkar diye umuyordur. Oysa genellikle evde olan erkek benim, çünkü yalnızken, dinç kafayla çalışmamı gerektiren bir projeye –evet böyle diyebiliriz– başladım. Babamın bir akşamüstü sarışınıyla sinemadan sakın sakın çıktığı anda beni içine düşürdüğü uzlaşma ve yalnızlık durumundan yararlanmanın yolunu buldum.

Geçen hafta iki kez daha telefon ettiler, bu kez (şehirlerarası telefon olduğu izlenimini veren) birtakım hışırtılar ve tıkırtılardan sonra, biri annemi istedi. Bir erkek. Adam annemin adını söylemedi, “evin hanımıyla” konuşmak istediğini söyledi. İkinci sefer aradığında –rahat düşünmemi engellediği için iyice sinirlenmişim– adama satıcı mısınız, direkt pazarlama mı yapıyorsunuz, diye sordum (ticaret okulumdaki derslerde bu tür pazarlama yöntemini okuyorduk). Ses, hayır diyerek nezaketle özür dile-

di; ben de nazik davranıp not bırakmak isteyip istemediğini tam soracakken adam telefonu kapadı. Olamaz! Şimdi de annemin bir yerlerde bir sevgilisi mi var – böyle bir şey olamaz. Önce utanarak, sonra da durum gerçekten gülünç olduğu için kıkırdamaya, sonra da kahkahayla gülmeye başladım. Tam bir soytarılik. Ailemiz bambaşka bir senaryoyu oynuyor: Devlet televizyonunun Amerika'dan aldığı, ailedeki, herkesin birbirini aldattığı o dizilere döndük. Bazen annem yemek yaparken, mutfakta seyrederek bu dizileri – bizim bu yoz şeyleri kıkırdatarak seyretmemiz, Shakespeare'i öğretmek için onca çaba harcamış olan babamın ağırına gider.

Kısacık kesilmiş çirkin saç modeliyle, kendine özgü bir yaşamı olduğunu kanıtlama yürekliliğiyle bebek hırkaları ören ve yanında çalıştığı doktorun hastaları arasında kendisine yeni dostlar edinmeye çabalayan zavallı annem. Neredeyse annemin gerçekten bir sevgilisi olsa diyecek kadar büyüdüm artık. Kendisi için bir anlam taşıdığım bir yabancidan, bu evin –baba, anne, oğul: Sonny, Aila, Will– üçgeninin dışında birinden güç almanın ne demek olduğunu kavrayabiliyorum.

Hükümetin getirdiği kısıtlama ve baskılar nedeniyle, hareket iki yıldır kongre yapmamıştı. Bu kez gizli olarak yapılan kongrede, yönetim kurulu, daha önceden kararlaştırıldığı gibi feshedildi.

Eski yönetim kurulu, blok listeyle, alkışlar arasında yeniden seçildi. Entrikaya karışan iki kişinin adı da listeden silinmemişti; böylece ikisi de yerleripi korurken, biri alkışları kendi dürüstlüğünün bir kanıtı olarak kabullendi, öteki ise dudaklarının iki kenarı aşağı sarkmış bir halde gözlerini yerden kaldırmadı. Bu sonuç, liderlik tarafından, Sonny'nin arkadaşları tarafından tezgâhlanmış olmalıydı, çünkü sıkı bir lobicilikle desteklenen öteki adayların önünü kesmenin çeşitli yolları vardı. Bu örgüt gibi demokratik hareketlerin bile, mücadelenin amaçları uğruna

bu yöntemleri uygulaması gerekiyordu. Sonny de kaç kez buna benzer tezgâhlarda yer almış, bu yolda deneyim kazanacak kadar uzun süre özgürlük politikasının uygulayıcılarından olmuştu.

Böylelikle o gece ziyaretçileri hizaya getirilmiş olduklar ve pazarlıktan paylarına düşeni elde ettiler. Sonny bu konuda başka bir şey duymadı. Onlar da öteki yoldaşlar gibi orada oturuyorlardı. Tıpkı eskisi gibi. Ama yönetim kurulu kendi arasında görev bölümü yaptığında, Sonny eski görevinde kalmadı. Bu da önceden tezgâhlanmıştı; Sonny bunu, dirseğinden tutup bu işler böyle hallolur diyen liderin bakışından anladı: Adam iyice göz göze gelmemek için başını hafifçe yana eğmişti, ama kısacık bakışmalarında Sonny'nin daha güçlü bir aday karşısında görevden çekilmesi gerektiğini belirten bir işaret vardı – mücadelenin gücü uğruna. Arkadaşlarının, yoldaşlarının mücadeleyi her şeyin üstünde tuttukları konusunda en ufak bir kuşku geçmezdi Sonny'nin aklından. Tıpkı kendisi gibi. Bütün olanlara karşın. Bu yüzden haklı bir neden olmalıydı mutlaka: Bugüne kadar cansiperane yaptığı işler yerine, yine onur verici ama daha önemsiz bir göreve getiriliyorsa, arkadaşlarının bir bildiği vardı herhalde. Yaşamı, bu mücadeleye, mücadele arkadaşlarına aitti. Neyi esirgemişti ki –sevdiği işini bırakmış, popüler bir kürsü hatibi olmanın (ezberci öğrenime lanet olsun) sabun köpüğü ünü uğruna gelecek kuşakları yetiştirmekten vazgeçmiş, gözetim altında, hapisane hücrelerinde geçecek bir yaşam adına sıcak aile çevresini bırakmıştı; duygusal yapısı parçalanmış, herkesin yüreğine girip sahipleneceği ölçüde savunmasız duruma gelmişti– ama mücadele uğruna bunları yine severek yapardı. Eğer o mücadeleye karşı sorumluydu, mücadele de ona karşı sorumluydu; Sonny o sayede Sonny olmuştu. Mücadele yoksa, Sonny de yok olurdu.

Ve bu hareket, bozkırdaki bir ilahiyat okulu binasının mora çalan tuğla duvarları arasında, kırmızı çimento döşemelerin üstünde, sıcakta tıkırtılarla genleşen sac

damın altında yapılıyordu kendisine. Eski öğretmenin müfettişlerden talimat aldığı, öğrencilerin CARPE DIEM tabelası altında kendilerine layık görülen mütevazı ve itaatkâr rolden çıkarıp önlerine düşerek yürüyüş yaptırdığı için işten atılma tebligatını aldığı eğitim müdürlüğündeki kokunun aynısı buraya da sinmişti.

Sonny yakınacak durumda değildi. Bu bir ilkeydi ve Sonny de, gerektiği zaman aynı ilkenin başka bir yoldaşa uygulanmasını, kişisel düşünce ve duygularını işin içine katmadan onaylamıştı kaç kez. Bir görev iyi elle-re teslim edilecekse, bu göreve kimin geldiği önemli değildi; değişiklik iyi olurdu, hareket daima gelişmeli, hiç kimse aynı görevde çok uzun süre kalmamalıydı. Genç kadrolardan taze kan sağlanmalıydı. Sonny, bu hazır klişeyi kendisi de kullanmıştı. Beyninin içindeki tek kişilik mahkemeyi kapatmasını sağlamasa da, siyasal alandaki yelkenlerini şişiren rüzgârın neden yön değiştirdiğini hiçbir zaman anlayamayacağını da biliyordu. Yapabildiği tek şey, bu sorulara gıyabında verilecek cevapları tahmin etmektir. Bu cevaplar da, kendisiyle ilgili olarak duyulabileceğine olasılık verdiği kuşkulardan kaynaklanırdı. Hareketin merkezinde olduğu ve çalışmaktan başka bir şey düşünmeye fırsat bulamadığı sıralarda üzerinde durmadığı, unutulmuş ya da bir yana itilmiş konular, kuşkulara yol açmış olabilirdi. Sonny, başkaları konusunda kendisinin yaptığı veya katıldığı eleştirileri düşündü. Sonny'nin fazla entel olduğu söylentisi dolaşıyor. Sonny yeterinden fazla düşünüyor, Sonny yeterinden fazla soru soruyor. Sonny'nin ne söyleyeceği önceden kestirilebilecek kadar klişeleşti... Modası geçti. Sonny korkak değildir, hayır, hiç kimse onun canını tehlikeye atmaktan kaçınacağını söyleyemez, ama... Sonny'nin devrimle bağdaşmayacak birtakım ilişkileri, bağlantıları var, kendisi söyledi. Sonny'nin şiddet konusundaki tavrı da örgüt politikasına pek uymuyor. Hatırlıyor musunuz, hani şu... entrikacılar grubu olayında... Sonra mezarların aklanması olayındaki... Tantanalı söylevini ve sonra da...

Sonny, yüz yüze gelebildiği kişilerle, yani en yakın yoldaşlarıyla karşılaştığı zaman, onlar bu soruların cevabını biliyorlarsa bile, kendisine bir şey söylemiyorlardı. Gerçeği söylemiyorlardı; demek ki o gerçek, aralarındaki yakınlığı bozacak, Sonny'nin onları hiç bağışlamamasına yol açacak nitelikteydi. -Bu işler böyledir Sonny... Kimileri (aldırma gibilerden bir kafa sallaması) öyle işte, onlara güvenemezsin, onlar aşırı hırslı, sen ise aşırı dürüst ve yalınsın... Ne demek istediğimi anlıyor musun? Sen manevra yapmasını bilmezsin, yapına aykırı bu. Bugün sana, yarın bana -neler olacağını kim bilebilir... Ne olursa olsun, mücadele hatırına bu işi sürdüreceğiz-.

Aralarındaki ilişkinin olurluğunu anladıkları andan başlayarak her türlü siyasal soruyu ve sorunu birlikte tartıştıkları, çözümledikleri Hannah'a bu konuyu açtığında, Hannah analiz yeteneğini kullanamadı - bu kez olmazdı, bu olayda olamazdı. Hannah'ın yapabildiği tek şey, ona dokunarak, sarılarak, yumuşak baldırlarını Sonny'nin gövdesine, kollarını boynuna dolayarak, parmaklarını saçlarına daldırarak, sanki onu toparlıyor, yeniden bir bütün haline getiriyor gibi yaparak rahatlatmaktı. Sonny, bu sevecenlikten utandı, avutulması gereken bir kurban değil, bu kadının sevgilisiydi. Bu tavrın, eylemci disipliniyle bağdaşmadığını açıkça belirtti; bunu da dile getirmeden, ama olanlar hakkında konuşmayı keserek, mücadele sürecinde atlattıkları herhangi bir şeymiş gibi geriye atarak yaptı ve kendisine verilen yeni görevini canla başla yürütmeye koyuldu. Avutulma gereksinimi duymaksızın, Hannah'ı onun erkeği olarak kollarının arasına aldı ve bunu yaparken, kendisi de farkında olmadan bir gerçeği yakaladı. Bu, Sonny'nin istemediği halde, karşı koyamadığı bir gerçektir. Hannah'tan istediği, artık hiç kimsenin kendisine veremeyeceği bir şeydi: kendine olan inancı ve güveni.

Hannah'ın gözü banyonun buğulanmış aynasında

kendine ilişince, o bildik ablak suratında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu Afrika Bölge Temsilcisi'yle karşı karşıya geldi. (Sonny'yi hoşnut etmek için bile sigarayı bırakamazdı, bırakırsa şişmanlardı.) Hannah kendi yüzünü hiç beğenmezdi. Kendini beğenmiş değildi; Sonny'nin onda beğendiğİ özelliklerden biri de buydu. Peşinde koşulmamış bir dl. Fazla pembe-beyaz olduğ konusunda, Hannah da Sonny'nin oğlu Will'in görüşüne katılırdı – ama hiç kuşkusuz, Will'in bu sıfatlara eklediğİ hayvan adını bilse, çok kırılırdı. Özelikle de bu yakıştırmanın Will'den gelmesi onu incitirdi.

Hannah, Mülteciler Bölge Temsilcisi'ni aynada öyle sık görüyordu ki, Sonny'ye söylemek zorunluluğunu duymaya başladı. Zaten söylemek zorundaydı. Yüksek Komisyon kendisinden bir cevap bekliyordu. Hannah, bunu Sonny'ye sevişmeden önce mi, sonra mı söyleyeceğİni bilemiyordu. Kulübeye gelen çatlak imento patikanın üzerinde ne zaman Sonny'nin ayak sesini duysa, Hannah kararsızlıkla bocalıyor, söylemek zorunluluğundan kaçmak için o tek göz odanın içinde oradan oraya seğirtiyordu. nce mi sonra mı konusu, Hannah için müthiş önemliydi. Aralarındaki çok değeri bir dürüstlük sorunuydu bu. şimdiye kadar birbirlerini hiç aldatmamışlardı. Kadın kurnazlığı veya erkek aldatmacası diye bilinen şeyler, eşitliğİn yadsınması demekti. Kendilerini adadıkları insan zgrlğ mücadelesinin ahlak görüşüne aykırıydı bunlar. Eğeri konuyu seviştikten sonra açacak olursa, bu tavrı, Sonny'yi sevecen bir havada, Samson gibi saçları kesilmiş, direncini yitirmiş bir anda gafil avlamak hesabı olarak görülebilirdi. Sevişmeden önce söyleyecek olursa, o zaman da, sevişmeleri (tensel bütünleşmeleri) Sonny'nin haklı olarak yoğnluk bekleyeceğİ bir alanda onun dikkatini bir başka yere yöneltmek olacaktı. Yine de, sonunda, aşkın korkuyu kovaladığİ, cinselliğİn mantığı buğlandırđığİ anda söyledi. Yerdeki sigara paketine uzanıyordu. Sonny de onu engellemek için, Hannah'ın başının altında duran kolunu çekip onun koluna yapıştı. Hannah gözleri-

ni açmadan gülümsedi ve elini Sonny'nin terli koltukaltındaki tüylere daldırdı. Sonny, onu bir çocuğu öper gibi sevecenlikle alnından öptü. Hannah onu öyle çok seviyordu ki, her şeyi söyleyebilirdi: Öleceğiz, sen günün birinde yeniden hapse gireceksin, ben buradan gidiyorum – söylenen sözlerin getireceği sonuç düşünülmezdi.

“Müthiş bir şey oldu... Bana bir iş önerdiler.”

Sonny mahmurluk içinde cevap verdi: “Şu Kiliseler Konseyi işi mi? Eğer istiyorsan o işi alman kesin.”

“Hayır. Bu, inanılmaz bir şey.”

Sonny kolunu gövdesine bastırarak koltuğunun altındaki Hannah'ın elini, ona konuşma cesareti vermek istercesine sıktı.

“Birleşmiş Milletler. Mülteciler Yüksek Komisyonu.” Hannah bu kadarını söyledikten sonra gerisi kendiliğinden döküldü. “Bana müdür düzeyinde bir görev önerdiler. Genel Sekreter Yardımcısı'mın bir altındaki kademede.”

Sonny kıpırdamak, mahmurluğunu iyice açmak istemiyor gibiydi.

Hannah bir an onun yeniden uykuya dalacağını ve söylediklerini anımsamayacağını sandı. Uyusun daha iyi, uyusun.

“Ne zaman öğrendin bunu?”

“Bir süre önce. Pek ciddiye almadım.”

“Ne gibi bir görev? Nerede?”

“Görevin tam adı Yüksek Komisyon Afrika Bölge Temsilcisi. Görev merkezi Addis Ababa. Ama tabii çalışmalar her yere yayılacak.”

“Evet, burası büyük bir kıtadır Hannah... Ve pek çok savaş var.”

Sonny usulca kendini çekti, doğrulup oturdu. “Nasıl oldu bu iş? Seni nereden biliyorlar?”

“Uluslararası Gözlemciler Grubu'ndan biri önermiş anlaşılan. Hiç haberim yoktu.”

Sonny ağır ağır başını salladı. Göğsünde kavuşturduğu çıplak kollarını ovuşturuyordu. “Addis... Eritrea. Sudan, Lübnan... Tanrı bilir daha başka nereler. Her gün

yeni kamplar kuruluyor, her gün evinden yurdundan olmuş insanlar yollara düşüyor.”

“Mozambik.” Hannah, Sonny’nin kolayca erişebileceği yakın bir yer adı eklemek gereğini duydu.

Sonny döndü, ona baktı. Hannah’ın sarı saçları yüzüne dağılmıştı, sevişirken alnında birikmiş ter yanağından aşağı süzülüyordu. Sonny gülümsedi, ama bu gülümseme kontrol edemediği bir sırıtma olarak yüzünü gerdi. “Harika bir olanak Hannah. Bu göreve seçilmiş olmak onurdur.”

“Seçilmiş değil, önerilmiş.”

“Hayır, seçilmiş.”

“Öneriyle hiç ilgilenmedim. Cevap bile vermedim... Yeniden yazdılar. Kurye ile gönderdiler.”

“Tabii. Seni istiyorlardır. Hakkındaki övgülerden sonra.”

“Lütfen yat. Sırtına bakarak konuşamıyorum. Hadi n’olur.”

Sonny Hannah’ın yanına uzandı. Birbirlerine bağlılık içinde geçen bir ömrü simgelemek için lahut üzerine oyulmuş iki yontu gibi yatıyorlardı. Hannah, Sonny’nin elini tuttu. “Onlara ne cevap vereceğimi bilmiyorum. Yani, ne yapabilirim... Ben... Buradaki işim var.”

“Bunu biliyorlar, değil mi. Senin bu tür işlerde ne kadar başarılı olduğunu biliyorlar, zaten onun için bu göreve gelmeni istiyorlardır. Senin... Daha büyük... Daha önemli işlerin üstesinden gelebileceğini biliyorlar.”

“Burada olanlardan daha önemli hiçbir şey yok. Benim için.”

“Onlara ne cevap vereceğini bilmiyorsun.”

“Hayır, bilmiyorum. Kesinlikle bilmiyorum.”

“Bu konuyu düşündün herhalde.”

“Evet, bir bakıma. Ama... Kabullenebileceğim bir şey gibi görünmüyor.”

“Ama üzerinde düşündün.”

“Düşünsem ne çıkar? Evet, düşündüm.” Sonny, sonunda bunu söyledi Hannah’a, böylece onu vermediği, vermek istemediği bir kararla yüz yüze bırakıyordu.

Hannah, sen ne dersin, diye aptalca bir soru sormaktan kaçındı.

Yataktan kalktı, kahve yapmak için yalınayak mutfaka, Van Gogh'un o bildik ayçiçeklerinin yanına gitti. Sonny'nin az sonra gitmek zorunda olduğunu düşünüyor-du; her zaman gitmek zorundaydı. Kahve suyu kaynarken Hannah odaya dönmedi, Sonny'yi yalnız bıraktı. Tanrı bilir Sonny neler düşünüyordu? Ama Hannah onun ne düşündüğünü biliyor ve bunları düşünürken Sonny'yi görmek istemiyordu. Pencerenin önündeki saksının solmuş yapraklarını kopardı. Banyodan rezervuarın sesi geldi; Sonny tuvalete gitmiş olmalıydı. Bu Hannah'ı rahatlatmış, güven verdi – yaşam bedeninin önemsiz istemleriyle kendi halinde sürüp gidiyordu.

Hannah elinde iki fincan kahveyle oraya geldi. Sonny yeniden yatağa girmişti.

“Keşke bana bu görevi hiç önermemiş olsalardı.”

Kapıyı açan yine ben oldum.

Daha kapıyı yumruklamaya başlamadan önce duydum onları. Uyandım ve bahçe kapısının gıcirtısından, ayaklarımız çamurlanmasın diye babamın döşediği beton patika üzerindeki ayak seslerinden, neyin yaklaşmakta olduğunu hemen anladım. Beynimde, çalar saatli bir radyoya programlanmış bir zil çalmış gibiydi.

Kalktım ve ışığı bile yakmadan koridoru geçip sokak kapısının kilidini açtım.

“Babam yok.”

Üç siluet arasında bulanık bir leke ile iki kara gölge seçtim – beyaz bir subay ve bizim soyumuzdan iki kişi. Biri elindeki feneri yüzüme tuttu: “*Dis net die seun, man.*”

“Girip arama yapmak ister misiniz? Babam burada yok. Nerede olduğunu bilmiyorum, onun için boşuna sormayın.”

Biri antrenin ışığını yaktı, gölgeler karanlıktan çıktı –

subay üniformalıydı, öteki ikisi polis oldukları belli olmasın diye, diskoya gidermiş gibi blucinler, lastik ayakkabılar giymişlerdi. Beyaz olanı gençti, ama dişleri takmaydı. Babam gibilerin ailelerinden, polise karşı duyulması gereken saygılı korkunun beklenmeyeceğini bildiğini göstermek için sırtıttığı zaman anladım dişlerinin takma olduğunu. Afrikaaner diliyle konuşuyordu. “Ama ananın nerede olduğunu biliyorsundur. Hadi git, ananı çağır.”

Ve annemin adını, kızlık ve evlilik soyadlarını bir tamamlam sıraladı.

Göğsümde bir yaban hayvanları sürüsü koşturuyormuş gibi çarpmaya başladı yüreğim. “Annem de bilmiyor.”

Beyaz, annemin künyesini yeni baştan okudu.

Bana inanmadıklarına, annemi yalnızca babam hakkında sorguya çekeceklerine inanmak istiyordum. Göğüs kafesimin altındaki dörtlü telaş, beni çocukça şeylere itiyordu anneme bağlamak, imdat, kurtar beni demek geliyordu içimden. Beni mi kurtaracaktı? Babam mı? Adamlar Sonny için değil, annem için gelmişlerdi. Arkamdan annemin yaklaştığını duydum ve daha kendisini görmeden sırtında çiçekliği sabahlığı, ensesinden aşağı uzanan parlak saç örgüsüyle gördüm onu.

Annem, gerçek görüntüsüyle beni hafifçe yana iterek geçti. Havlu kumaştan kısa bir sabahlık ve perma ilacıyla parlaklığını yitirmiş kısa saçları, bir de gülümseyişini değiştiren iki sert çizgi vardı burnuyla dudaklarının arasında. Babamla evlenmeden önceki aile soyadına ve babamla birlikte üstlendiği her şeyin yanı sıra almış olduğu ikinci soyadına cevap verdi. Ben haykırmaya başladım, annem sanki konuşmasını bilmeyen bir bebekmişim ve ancak hareketlerden anlarmışım gibi, omzuma bastırarak ve parmağını ağzına götürerek susturdu beni. Annemin peşinden antreye girdim – aman Tanrım, annem dolaptan, her zaman babam için hazır tuttuğu çantayı çıkardı, yatak odasına götürdü ve içine el kremi, saç fırçasını, Kleenex mendillerini yerleştirmeye başladı – sonunda kendimi daha fazla tutamadım, haykırmaya başladım: *Alçak! O*

alçak yine ne yaptı! Seni hapse attıracak ne yaptı! Öldüreceğim onu, mutfak kapısından içeri girdiği anda öldüreceğim onu!

Annem çantasını toplarken, beni yatıştırmak için başını sallıyordu, o halini gören, onu Bebek'i ve torununu görmek için geziye hazırlanıyor sanırdı. Annem bana döndü, alçakgönüllülükle "Will... Giyinmem gerek," diye rica etti.

Ona ne yapacaklarını Tanrı bilir, ama bir oğulun annesini çıplak görmesi yakışık almaz.

Polisler annemi götürdükten sonra, ayağıma bir pantolon geçirdim, bütün ışıkları açık duran evden fırladım ve elden düşme arabamın olanca hızıyla kulübeye gittim. Büyük evin köpekleri çimenlerin üzerinden bana doğru fırlayıp hırlamaya başladılar. Taflanları koparıp dallarını köpeklerle doğru savuruyordum. Yalınayaktım, merdivenlere koşarken köpekler baldırlarıma yapıştı. Kapıyı yumruklama sırası bendeydi şimdi. Kırık tel kapıyı açtım, tahta kapıyı yumruklarımla dövmeye başladım. Baba diye seslenmedim; Sonny diye haykırıyordum, Sonny. Sonny. Sonny. Sonny. Kimse yoktu. Kapıyı yumruklamaya devam ettim, yumruklarımın, suratımın ter içinde kalmasına sinirleniyordum. İkinci kez, birincisinde sesi yeni kalınlaşmaya başlamış bir çocuk, şimdi de bir erkek olarak ağladım.

Büyük evin ışıkları yandı, köpeklerin havlamasını susturmaya çalışan sesler yükseldi. Korkudan ödüm bokuma karışarak bahçenin en sık ağaçlıklı, en karanlık köşesine doğru koştum, balıklı havuzun pırıltısını gördüm, beyaz bir mal sahibinin hanesine tecavüze yeltenen bir siyah olarak bahçe duvarından atlamaya çalıştım, düştüm, yeniden sıçradım ve tam duvarı aşarken kafam görünmüş olmalı ki, kulağımın dibinden bir kurşun vınlayıp geçti.

O gece babamı öldürmeye gittim.

Annemi hapse atanlara kapıyı açan bendim. Atılan kurşunla ölebilecek olan da bendim.

Yaşamla barışık bir hafta sonuydu.

Sonny ile sarışın kadını, yine o portakal çiçekleri ortasındaki motele gittiler. Bir yerlere gitmek, bir tek daha geceleri sabaha kadar birlikte geçirebilmek; bu, kulübenin tek göz odasındaki sonsuzluğu zedeleyen ve sürekli baskısını duydukları gerilimden çalınmış bir soluk payıydı. Hannah'ın fikriydi – Hannah'ın planıydı bu; Hannah, kendisinin önünde sonunda koca Afrika kıtasında Birleşmiş Milletler Yüksek Komisyonu Bölge Temsilcisi olacağını Sonny'nin de bildiğini sezdi ve o andan itibaren aralarındaki her şey sinsi bir yapaylığa dönüştü. Suçluluk, korku ve pişmanlık duyguları, Hannah'ı, Sonny'nin çektiği acının ilişkilerini çürütmemesi için önlem almaya yöneltti. Hannah bir yandan gideceğini biliyor, öte yandan gidemeyeceğini, bu durumda gidemeyeceğini hissediyordu; Sonny'yi evden iki gün uzaklaşabilecek bir bahane bulmaya ikna etti. Ülkenin bir başka yerinde örgütün ulusal bir toplantısı olamaz mıydı? Sonny her zaman buna benzer bahaneler yaratmış, ailesi onun yoldaşlarıyla beraber olduğunu sanırken, yoldaşları da önemli bir aile sorunu yüzünden hafta sonunu evde geçirmek zorunda kaldığını sanmışlardı. Bu bahane her zaman inandırıcı olmuş, kaçamak yapabilmişlerdi, Hannah bu bayağı terimi kullanırken, kaçamak sözcüğü sıradan bir cinsel ilişkinin simgesi gibi geldi kulağına; onların ilişkisi bu tanıma girmezdi, onlara yakışmazdı. “Her zaman” sözcüğü ise, Sonny'nin ulusal düzeydeki önemli örgüt toplantılarına katılmasının artık eskisi gibi olağan sayılmayacağını çağrıştırıyordu sanki.

Nereye gideceklerdi?

“Rustenburg’a?”

Hannah bunu söyledi, ama söylediği anda da pişman oldu, Rustenburg, mutluluklarını en yoğun yaşadıkları yerd; ama aynı zamanda Sonny oradan dönüşünde kızının intihar girişimiyle karşılaşmıştı.

Kafalarındaki sorulara birbirlerinin gözünde yanıt arayarak bakiştılar. İkiisi de, kendilerine özgü nedenlerle, portakal çiçeği kokusunun çarpıcı bir soluk olduğu o yere gitmeyi istiyordu.

Hannah, oraya yeniden gitmenin Sonny’yi kaygıyla ürpertecek bir başka duygusal nedeni olduğu fark edilmesin diye çok akılcı bir gerekçe söyledi. –En yakın yer orası.– Sanki hiç uzun yolculuklara çıkmamışlar; sanki hiç bu yolculuklarda, aile ve görev bağlarından uzak, arabanın sınırlı dünyası içindeki beraberliği paylaşmamışlar, bu uzun yolculukları sırf o beraberliği yaşamak için yapmamışlar gibiydi Hannah’ın tavrı.

Böylece Sonny gerekli yalanları söyledi. Sonny’nin kendisine yalan söyleyeceğini aklına getirmeyen Aila’ya yalan söyledi. Artık beklenmedik anlarda kendisine gerek duymayan ve onu evden aramaları pek uzak bir olasılık sayılan yoldaşlarına da yalan söyledi. Aila, hafta sonundaki planları için Will’in arabasını alacağını, bu yüzden gözü arkada kalmadan gitmesini söyledi Sonny’ye. Sonny evrak çantasını alıp çıktı. Aila onu uğurlarken yanağından öptü; Sonny Hannah’ı almaya giderken, elini Aila’nın öptüğü yere götürüp tıraşta kanamış bir yeri silercesine ovaladı.

Yola çıkınca Sonny de Hannah da kendilerini bir neşe esintisine kaptırdılar. Yarı tropikal bölgeye doğru ilerlerken, çevrelerindeki otlar gece yağmış yağmurun ıslaklığıyla parlıyor, yabani maun ağaçları yolun üzerini bir kubbe gibi kaplıyordu. Hannah kendi eliyle Sonny’ye kayısı kurusu yediriyordu. Bir keresinde yine kayısıyı uzatdığı anda, Sonny onun parmaklarını ısıracakmış gibi şaka yaptı. Bir ara demiryolu boyunca giderlerken, Sonny öğ-

rencileriyle burada kamp kurduğunu anımsadı. “Hadi anlat bana.” Hannah, o dürüst, çalışkan öğretmeni tanımış olmak istediğini yeniden duyuyordu içinde. “Felaket bir gündü. Bir anda yağmur boşanıverdi. Çocukları trene bindirebilmek umuduyla buraya getirdim. Bardaktan boşanırcasına yağan yağmurun altında saatlerce bekledik. Sonunda tren geldi, ama yalnızca beyazların binebileceği bir tren olduğu için makinist bizi almadı.” Sonny bunları anlatırken, o günkü hali gözlerinin önüne geliyor ve gülüyordu. “Çocuklar suya düşmüş sıçan gibi olmuşlardı. Ama bu olay onlara büyük bir serüven gibi görünmüştü.”

“Neyse, artık hiç değilse böyle şeyler olmuyor.”

Evet, bu hatta çalışan trenlerde artık ırk ayırımı gözetilmiyordu ve Sonny’nin ırkından bir erkekle, Hannah’ın ırkından bir kadının aynı yatağı paylaşmasını yasaklayan bir yasa yoktu artık. Resepsiyon görevlisi kadın, konukları özel ilgi göstererek karşılamak ve ağırlamak üzere eğitilmişti. Sonny’yi de “Daha önce de burada kalmıştınız, değil mi efendim?” diye karşıladı.

Sonny, evli oldukları sanılsın diye takma bir soyadı kullanarak, otel defterini Hannah’ın dedesinin soyadıyla imzalıyordu. Kadının sorusunu “Hayır” diye geçiştirdi.

“Ne tuhaf, bana öyle gelmişti... Defalarca gelen o kadar çok müşterimiz var ki...”

Evet, böyle bir çifti kabul etmeyen yasa kalmamıştı artık; ama otel yönetimi, siyah erkekle beyaz kadının birlikteliğine müşteri kaçırmamak açısından ses çıkarmasa da, gelenekler bir şaşkınlık yaratıyordu yine de.

“Hayır.” Sonny deftere tarih atarken Hannah’ın bakışlarını sırtında hissediyor ve bu yalanı, söylediği için ikisi adına da utanç duyuyordu (aynı zamanda utanç duymanın yanlış olduğunu, bunun zenciliğinden ötürü özür dilemek anlamına gelebileceğini de düşünüyordu).

Hannah, Sonny’ye geçen sefer kaldıkları bungalovu istemesini söyleyecekti, ama oraya daha önce geldiklerini yadsıdıkları için bunu yapamadı. Ama bu seferki bungalov da hemen hemen ötekinin eşiydi; Hannah perdeleri

açtı, böcek ilacının kokusu çıksın diye pencereleri ardına kadar dayadı. “Geçen gelişimizde, bu meret seni gece yarısı hapsirtmişti.” Sonny, o geceyi anmak fırsatını kaçırmadı. “İyi de olmuştu. Yataktan kalkıp çırlıçıplak yürüyüşe çıkmıştık. Yıldızlar batmak üzereydi, ne güzel, serin bir hava vardı.” Sonny, Hannah’a ne söyletmeye çalışıyordu: “Seni seviyorum Sonny, çok çok seviyorum.” Ama şimdi Hannah da Aila gibi olmuştu, bu sözü söyleyemiyordu. Sonny yatağa uzandı, tek gözünü kapadı; bu, şekerleme yapacağının işaretiydi. “Hadi, tembellik etme. Gel, yüzelim.” Suda oynastılar, birbirleriyle yarıştılar, kahkahalarla güldüler. Sonra perdeleri örtüp öğle sıcağından kendilerini soyutlayarak yatağa uzandılar, Sonny okumaya başladı; Hannah da, dalgın dalgın başını okşayan Sonny’nin parmaklarına asma filizi gibi dolanıp kuruyan saçlarının üzerine mini teybinin kulaklığını taktı (Sonny bu kulaklığa “senin kraliçelik tacın” derdi). Arada bir kulaklıklarını çıkarıyor, dinlediği müziğin keyfiyle gözlerini kapatıp dudaklarını büzerek kulaklığın birini Sonny’nin kulağına uzatıyordu. “Nedir bu?” Mandolin konçertosu, Vivaldi. Ağır çalınan bölüm yağmur damlalarını anlatıyor. Hannah kulaklıkları yeniden taktı. Ama Sonny okuduğu notların, konuşmaların, belgelerin bulunduğu dosyayı elinden göğsünün üstüne bırakınca, Hannah onun konuşmak istediğini anladı ve kulaklıkları sıyrıp kolye gibi çenesinin altına indirdi.

“Gittikçe daha çok kaygılanıyorum.” Sonny elinin tersiyle dosyanın üstüne vurarak içindekileri işaret etti. “Bu gençler, eski tarz doktrinlere, eski klişelere saplanıp kaldılar gibi geliyor, oysa sosyalist dünya – örnek aldığımız gerçek sosyalist dünya öylesine değişti ki. Oradaki insanlar, bizim genç yoldaşların kurtuluştan sonra hâlâ uygulamaya özendikleri yöntemlerin çoğundan kurtulmak için *savaştılar ve öldüler*. Halkın önderimiz olması bir ilkedir... Buna bir diyeceğim yok, ama Doğu Avrupa’da sözümona önderi oldukları rejimleri yıkan da yine halk! Bu halkın seçimi ve halkın iradesi! Bunu nasıl kavrayamıyo-

ruz? Nasıl olur da onlara güvenmeyiz? Bu ayaklanmalar, yoksulluğun ve sefaletin sürdüğünü kanıtlarken, biz o yoksulluk ve sefaletin sürmesine yol açan politikaya ‘ulaşmayı’ gerçekten istiyor muyuz? O politikanın içinde yaşamış olanlar, o politikayı ortadan kaldırmaya çalışırken, biz hâlâ bunun peşinde miyiz?”

“Sen işsizlerden, aylaklardan – toplantılarda esip savuran okul boykotçuları kuşağından söz ediyorsun herhalde?.. Onlara o kadar çok şey borçlusunuz ki, söz hakkı tanımak zorunluluğunu duyuyorsunuz... Tabii bu arada birkaç beyaz da var, fosilleşmiş Stalinciler.”

“Hayır, hayır. Bizim aramızda bile... takılmış plak gibi hep aynı şeyleri yineleyenler var. Tabii, bu sözler yığınları, hâlâ etkiliyor. Ama bundan yararlanmakla suç ediyoruz, özellikle gençlere ve işçilere karşı. Onlar, bu klişelerin hâlâ kendileri için tek çıkış yolu olduğunu sanıyorlar. Vaat edilmiş toprak. Onların duymak istedikleri sözler. İşte böyle... Toprakları tekrar halka vermekten söz ederken, bir tür zorunlu kolektif çiftlikleri kastedenler var hâlâ. İnsanlar bu çerçevede verimli çalışmadıkları için hiçbir sonuç vermeyen, bu yöntemden, pek çok yerde vazgeçilmiş olmasını hiç umursamıyorlar. Bu yöntemin yanlışlığı, çok büyük çilelerle geçen yetmiş yılda kanıtlandı. Bu da mı hiçbir anlam taşıyor? Kimileri de, Anayasa önerisi Özgürlük Belgesi’ni günümüz koşullarına getiriyor diye hayıflanıyor –Özgürlük Meydanı olaylarından bu yana otuz beş yıl geçti, artık başka bir noktaya geldik–, bunlar, toprakların halka dağıtılmasının yanı sıra özel mülkiyete de hak tanınıyor diye, ulusallaştırma politikasıyla birlikte karma ekonomi de öngörülüyor diye, değişimden yana olanları çıkarıcılıkla suçluyorlar. İnsanın başını sokacak bir evi olmasına ateş püskürüyorlar. Halk demokrasimizin Tanrı bilir hangi mucizeyle ayakta kalacağına – başka hiçbir rejimin başaramadığını yapıp işçilere bahçeli evler verebileceklerine inanıyorlar. Kimse yapamadı bunu. Yirmi birinci yüzyılın sosyalistleri olarak yaşamak istiyorsak, bugün sosyalizmin yenilgiye uğradı-

ğı noktaları itiraf etme gücünü bulmamız gerekir. Çünkü daha *şimdiden* yirmi birinci yüzyıla hazırlıklı olmalıyız. Yirminci yüzyılın düşünce yapısı artık geçmişte kaldı. Bitti. *Viva, viva socialism*. Hangi sosyalizm? Hangisi için nefes tüketip bağırıyoruz? Ölmüş olan için mi? Ondan yararlanabildiğimiz kadar ders alıp daha ileri gitmeliyiz. Bu şart. Bunu görmüyorlar mı, görmeyecekler mi? Sovyetler, bütün Doğu Avrupa, hatta Çin –yeni değerlendirmeler var– evet, ayaklanmalardan çıkan sonuç bu Hannah, gerçek bu, üstelik somut kanıtların analiziyle yeterince bilimsel de oluyor! İnsan gereksinimlerine yepyeni bir yaklaşım ve bu gereksinimlerin nasıl karşılanacağı konusunda yepyeni görüşler bunlar. Bu, kapitalist dünyanın keyifle ellerini ovuşturduğu sonuç değil, onların sandıkları gibi değil; yenilmiyoruz. Bu revizyonizm değil – ama karşıma za papağan gibi hep o bildiğimiz klişeler çıkarılıyor.”

Hannah yatakta huzursuzlukla kıpırdandı. “Onların düşüncelerini... bir kez daha değiştir. Bilmiyorum... Eskiden kendinizi beyazların karşısında güçsüz sanıyordunuz, bu fikrinizi değiştirmeyi öğreneli çok olmadı. Bunu da eski solcular yaptı, haklarını yememek gerek! Yalnızca eski solcular. Şimdi yeni gerçekleri kabul etmek gerek... Bu noktadan bakıldığında, yeni gerçekleri kabullenmek çoğu için zor olacak. Mutlaka değerlerin yitirilmesi demek olacak – ne demek istediğimi anlıyor musun? Ben bir misyonerin torunuyum... Yeni gerçekler, insanları güvensizliğe iter. Ancak öteki tarafın cennet olduğuna inanabilirsen, seni engelleyen eski düzeni yıkacak gücü bulabilirsin. Ancak sonsuz yaşamın siyasal bir karşılığı olursa, özgürlük adına ölmeyi göze alabilirsin – eski sosyalist öğretiyeye göre bu ölümsüzlük kurtuluşun, özgürlüğün ta kendisidir, karma ekonomiye, beyazların fetihler yoluyla el koyduğu topraklarda hâlâ beyazların –ve siyah burjuvaların– özel mülkiyet hakkı olmasına ödün vermeyecek bir düzendir! Bunu başka türlü düşünemezler.”

“Ama sosyalist öğretiyeye *yeni baştan yazılıyor!* İşin can damarı burada. İnsanlar, eski öğretiyeye adına ölmeye hazır-

dılar. Artık uyanıp gerçekleri fark etmemiz gerek. Eğer insanlarımızı özgür bir ortamda beslemeyi, barındırmayı ve eğitmeyi istiyorsak, bunu kabul etmemiz gerek. Kökenlerinden koparılmış kuşaklara ve mültecilere, kaçacakları değil, koşacakları bir yer göstermeliyiz.”

Hah işte.

Kaçılacak yer sözü, yas tutan bir ailenin yanında yeni ölenin adını anmak gibi oldu birden. Hani bunu ağzından kaçırın kişi, keşke bu sözü edeceğime dilimi koparsaydım der, ama gerçekte bunu yapmayı düşünmez, çünkü ölenlerin sözünün geçmesi, kalanların önünde sonunda alışmak zorunda kalacakları bir gerçektir.

Hannah hemen atıldı: “Bu konu kadrolar arasında tartışılıyor mu?”

“Tartışılması gerektiği gibi değil. Hayır, dışarıda olup bitenlerle kimsenin ilgilendiği yok. Yalnızca en üstteki-ler – liderler kadrosu ilgileniyor. Burada da dışarıda da dünyanın değiştiği esasına dayanan görüşmeler yapılıyor. Başka ne yapılabilir ki. Ama bunu dışa vurmuyoruz. Müttefiklerimizin mücadelemize karşı tavırları üzerinde son gelişmelerin etkisini araştırmak dışında, kimse bu konuya değinmek istemiyor. Soğuk Savaş sona erince, müttefiklerimiz bizim düşmanlarımızı hâlâ kendi düşmanları saymaya devam edecekler mi? Dışarıdaki büyük değişimlerin ideolojimiz açısından ne anlam taşıdığı konusunda ise hiçbir tartışma yok. Hiçbir şey! Halk üzerindeki gücümüzü azaltır, onları kontrolümüzden çıkarırız korkusuyla konuşmaktan ürküyoruz. Buradaki kapitalist cehennem yerine o eski sosyalist cenneti sunamazsak, kardeşlerimize ihanet etmiş oluruz diye korkuyoruz.”

Hannah sağlam bir dost tavrıyla Sonny’nin elini tuttu: Başka tür beraberlikleri adına dostluklarından vazgeçmemeyi kendisi istemişti, Sonny de buna söz vermişti, öyle değil mi. *Hayatta tek dostum sensin*. Eğer bilinmeyen bir nedenle, Sonny’nin görüşlerine eskisi gibi itibar edilmiyorsa, önemsenmiyorsa, bu Sonny’nin değerini kavrayamamaktan gelen bir haksızlıktı. Sonny iyi bir insandı.

“Tarihini göz önünde tutarak değerlendirecek olursak, bu ülke endüstriyel ve teknolojik gelişmede hep ileride oldu, buna karşılık fikir yönünden, siyasal kültür yönünden geri kaldı. Kendine özgü bir ırkçılık güden Boer milliyetçiliği İngilizleri alt ettikten sonra da İngiliz liberalizmi kendi ırkçılığını uzun süre sürdürdü; dünyanın her yerinde yenilmesine rağmen beyazların iktidarı burada ayakta kaldı; şimdi de ömrünü doldurmuş bir başka şeye saplanıp kalmamızdan korkuyorum. Eski sosyalizm ölüyorsa bunu kabullenmemiz ve özgürlüğümüzü yeni Sol çerçevesinde güvence altına almaya çalışmamız gerek.”

“Bundan emin misin? Yeni gelen düzen de eski milliyetçiliğin dirilmesine benziyor.” Sonny iyi bir adamdı; Hannah’ın paradoksu, Sonny’de hayran olduğu idealizme – Sonny’den daha önemsiz biri olarak yorumladığı kendisinin kuşkuyla bakmasıydı.

Sonny, ondaki bu kuşkuyu sezdi. “Senin ve benim bu odada oluşumuzdan ne kadar eminsem, yeni Sol’dan da o kadar eminim. İnanmadığın bir şeyi gerçekleştiremezsin. Eğer buna da inanmıyorsak, o zaman geriye ne kalıyor...”

Değişimden söz etmek, portakal çiçekleri arasındaki hafta sonu beraberliği için ciddi bir tehlikeydi. Hannah ise bu kurala, değişimin zorunlu olduğu kuralına uyuyordu. Sonny’nin rahatça gelip gidebileceği kulübede yaşamaya devam ederse, değişim Hannah’ı nasıl etkileyecekti? Bir kadınla bir erkek arasındaki yaşam yasasının kaçınılmaz gelişimi olan bu aşk macerası, yaşamın öteki yasası olan sürekliliğe nasıl uyacaktı? Sonny, Aila’yı bırakmazdı; Hannah da onun Aila’yı, Will’i ve bir başka ülkede babası gibi eylemciliği sürdüren kızını bırakmasını isteyemezdi. Sonny onları terk edecek olursa, eski Sonny olmazdı. Her zaman böyle alelacele yataktan fırlayıp evine dönecek; yalanlarla yaratılmış bir hafta sonu beraberliğinde bile uzun konuşmaları kesmek için gözü hep saatinde olacaktı. Yalanlar giderek artmıştı. Hannah’ın koca Afrika kıtasında çalışmak fikrinin verdiği coşkuyu gizleyerek kendisine yalan söylediğini Sonny pekâlâ biliyordu. Hannah’ın üst-

leneceği önemli sorumluluklar, (yalnızca baş ve omuzlardan oluşmuş sarışın bir heykel gibi) parmaklıkların arkasında oturduğu hapishanenin ziyaretçi odasından, dünyanın durmaksızın ürettiği binlerce, binlerce mülteciye barınak ve yiyecek sağlayarak yaşamı düzenlemek, yaşama biçim vermek gücüne uzanan sorumluluklar. Tanışacağı önemli kişiler, içine gireceği uluslararası etkinlikteki çevreler, yaşamın bütün öteki konumlarında olduğu gibi aşk konumundaki boşluğu dolduracak erkekler – bu, Sonny'nin Hannah'dan öğrendiği bir yaşam yasasıydı.

Mutluluğu paylaştıkları yerleri bir kez daha dolaşırken, portakalların turuncusu, limonların açık sarısı altında el ele gezindiler. Orada yetiştirilen narenciye türleri aynı anda çiçek açıyorlar, aynı anda meyve veriyorlardı ve bir tek dal üzerinde bile hem çiçek hem meyve bulunabiliyordu; bu yüzden çiçeklerin kokusu ile olgunlaşıp düşen ve sinekler yüzünden çürümesi hızlanan çürük meyvelerin kokusu birbirine karışıyordu. Çürük meyveler ayaklarının altında eziliyordu, Hannah, pabucuna bulaşan ezik portakalı temizlemek için Sonny'nin omzuna tutundu, Sonny birden onun başını tuttu, çılgınca öpmeye başladı; bir partide herhangi bir kadını sürükleyip götürmeye çalışan bir sarhoş gibi, her an yanlarına birilerinin gelmesi olasılığını hesaba katmadan parmaklarını Hannah'ı giysisinden içeri daldırdı. Hannah, oracıkta sevişmelerini önlemek için çırpınıp karşı koymak zorunda kaldı. Oysa bungalova döndüklerinde, Hannah'ın başı Sonny'nin kolunda yatıp tavanı oluşturan düzenle sıralanmış kalın sazlara bakarlarken, Sonny her zamanki sevecen, yumuşak, yaşamaktan, beraberliklerinden tat alan adam oluverdi. Ve Hannah'la sevişti. Bu hafta sonu Hannah'la sevişecekti, öyle bir sevişecekti ki, Hannah Sonny'ye ihtiyaç duysun ve bu duygudan bir daha hiç kopamasın.

Babam döndüğünde, onu öldürmeyi aklımdan geçir-miyordum artık.

Birlikte avukata gittik, sonra avukatı da alıp anne-ni nereye hapsettiklerini araştırmak için John Vorster Meydanı'na gittik. Polis annemin nereye götürüldüğünü söylemiyordu.

Annemi götürdükten sonra, pazar günü polisler yeni-den geldiler ve evi, garajı, bir de beyazlar zamanında hiz-metçi odası olarak kullanılmış olan bahçedeki odayı ara-dılar. Burayı sandık odası olarak kullanıyorduk. Yeni yüz geçirilecek bahçe sandalyeleri, bahçede kullanılan araç gereç, Bebek'in eski bisikleti, bozuk mikser orada duru-yordu. Annemin, çoraplarımızı yamarken kullandığı man-tar biçimindeki tahta yamalık, eski ders kitaplarıyla dolu bir sandık, biçki artığı kumaş parçaları ve bu kumaşlara sarılı üç el bombası, iki deniz mayını, iki de kara mayını bulundu aramada. Kumaşlar odamın perdesinden artan parçalardı, buraya taşındığımızda annem dikmişti perde-yi. El bombaları madenî ananaslara benziyordu, el bomba-sı olduklarını postanelere asılı uyarı afişlerindeki resim-lerden anladım. Boru biçimindeki deniz mayınlarını da tanıdım. Öteki ikisi ise, ufak bir araba motorunun hava filtrelerine benziyordu. Ne olduklarını kestiremezdim.

Hiçbir şey bulamayacaklarını bildiğim için evdeki aramayı öfkeyle, ama gülümseyerek izlemiştim. Babam, evde ipucu sayılabilecek bir kâğıt parçası bile bulundur-mayacak kadar deneyimlidir. Polislere, burayı berbat etti-niz, artık gidin de ortalığı toplayayım, dedim – ama eşek herifler, bir yerde saklı kemik olduğunu bilen köpekler gibi mekik dokuyorlardı ve bahçeye yollandılar. Araba-

mın kaputunu açtılar. Çöp tenekesini boşalttılar. Sonra eski ders kitaplarının ve odamın perdesinden kalan kumaşın arasından, bir yerlerde olduğunu bildikleri şeyleri bulup çıkardılar.

Mutfakta ayaküstü çay ve ekmek atıştırırken, annemi bulmaya kararlı olarak o karakol senin bu karakol benim dolaşırken, babamla birlikte bir sonuç çıkardık. Babam, bu olayın kendi yüzünden olduğundan hiç kuşku duymuyordu. Onu tuzığa düşürmek için düzenlenmiş bir numaraydı bu. Polis babamın peşindeydi, ama ona yükleyecek suç bulamadıkları için karısını götürmüşler, babamın telaşa kapılıp annem için düzenledikleri tertibe benzer gerçek bir olaya kendisinin karıştığını açığa vurmamasını amaçlamışlardı. Patlayıcı maddeleri oraya kendileri yerleştirmişler, sonra da arama yapıp bulmuşlardı.

“Peki öyleyse, evi ne diye didik didik aradılar?”

“Çünkü sen oradaydın Will.”

Babam bunu söylerken kendisinin orada bulunmadığını anımsadı ve sinirden yanağı seğirdi. O anda hangi cehennemdeyse... kendisini bulacağını bildiği yerde bile bulunmadığı halde, ona yine de acıdım.

Babam bombaları, annemi almaya geldikleri zaman yerleştirdiklerini iddia ediyordu; ama kapıyı ben açmıştım, annemi alıp giderlerken ben oradaydım, kimse sandık odasına gitmemişti.

“Sen uyuduktan sonra yeniden gelmişlerdir. Hiçbir şey duymadın mı?”

Babam benim ağzımdan annemi savunabilecek bir şeyler alabilmek için sıkıştırıyordu beni. Ne zaman başı sıkışsa, benden yararlanmaya kalkıyordu, ama bu olay olduğunda da evde bulunmayan yine kendisiydi.

Yüzüne dik dik baktım. “Seni aramaya gittim.”

“Ha, öyle mi?”

Babamın yüzü, savunma içgüdüleriyle asıldı – yüzüne egemen olan iri burnu sertleşti, mora çalan dudakları koyu bir çizgi haline geldi. Öğretmenliğinden kalma bir alışkanlıkla parmağını masaya vurarak cevap vermekten kaçındı.

“Evi olduğu gibi bırakıp gittim, ışıklar yanıyordu. Biri gelecek olsa, görüleceğini düşünerek çekinirdi.”

İhtiyatsızlığıma hiç ses çıkarmadı, çıkışmadı.

Eğer başka hiçbir konuda baba-oğul gibi ilişki kuramıyorsak, en azından annemi dışarı çıkarma konusunda ortak bir amacımız ve kararlılığımız vardı. Yeni bir gizli işbirliği içindeydik. Babam, hiç kuşkusuz, çok yürekliydi, -onun cesaretine hep hayranlık duymuşumdur- onu kolayca yakalayabilecekleri yerlerde ve koşullarda kendini göstermekten kaçınmıyordu. Bu polisin sık sık başvurduğu bir yöntemdir. Akrabaları gözaltına alınan veya tutuklananlar, onları aramak için karakollara başvurunca, kendilerinin tutuklanması çok sık görülen bir olaydır. Benim için bir tehlike yoktu, ben de annem gibi ailenin “hiçbir şeye bulaşmamış” kişilerindendim.

“Aila'ya hiç zorluk çıkarmadan pasaport bile verdiler.” Sonny, Aila tutuklandığında, ne yazık ki kendisinin birtakım acil sorunlar nedeniyle (avukat bu acil sorunların örgütle ilgili olduğunu bilmiyordu) uzakta olduğunu, ama o suçsuz kadıncağıza yükleyecekleri her türlü suçun sorumluluğunu üstleneceğini söyledi. “Beni tutuklasınlar. İsterlerse beni gırtlığıma kadar belaya bulaştırsınlar, ama yeter ki onu bıraksınlar. Bu tamamen akıldışı bir iş. Aila! Sen bir şeyler yapamaz mısın, onu bıraksınlar, beni onun adına rehin alsınlar. Çok ciddiylim.”

Babamın söylediklerini dinliyor ve gerçekten ciddi olduğunu görüyordum. Oysa avukat bacaklarını öne uzattı, alt dudağını ısırıldı. “Sonny, o zaman sen bir saçmalık konusunda ciddisin demektir. Onlarla böyle bir pazarlık yapılamayacağını bilirsin. Tanrı aşkına... Bu işleri çok iyi bilirsin. Hep eski numara, onu neyle suçladıkları belli olur olmaz, kefaletle tahliyesini isteyeceğiz, en kısa zamanda tahliye için onları sıkıştırmaya çalışacağım.”

Annemi aramak için karakolları dolaşırken babamı yalnız bırakamazdım. Onunla beraber gitmeyi, neden bir tür koruma gibi yorumladığımı bilmiyorum; ama annem olsaydı, açıkça söylemese bile, babamla gitmemi is-

terdi, onu biliyorum. Yanımıza yiyecek ve temiz çamaşır aldık. Babam, hapishanede nelerin gerekli olduğunu bilir. Polisle nasıl konuşulacağını da bilir. Bir kez içeri girip çıkmışsanız ve size ne yapmış olurlarsa olsunlar onları korkutuyorsanız, onlarla rahatça konuşabilirsiniz; polis de, hapse atanlar ile hapse girenlerin aşına olduğu hapishaneleri bilmeyen kişileri tersledikleri gibi kolayca tersleyemez sizi. Avukat annemin nerede olduğunu bulup çıkaramazken, babam buldu. Sanırım, Tutuklularla Dayanışma örgütünden bir ipucu aldı. Annem, sandığımız gibi Diepkloof'da değildi. Babam, çamaşırları almak isteyen binbaşıyla tartıştıktan sonra, annemin daha uzak bir hapishaneye götürüldüğünü öğrendik. Babamı arabayla oraya götürdüm. Annemi görmemize izin vermediler, ama yiyeceklerle giysileri aldılar.

“Peki şimdi ne yapacağız?” Babam geri dönelim desin diye bekliyordum, çünkü dalmış gitmişti; sanki bir anda arabadan atlayıp benim kulübenin kapısını yumrukladığım gibi hapishanenin kapısını yumruklamaya başlayacaktı.

“Burası Güneş Kenti’nden¹ daha iyi. Koşulları daha iyi.” Ama ben onun gibi eski hapishaneci değilim. Bildiğim tek şey, annemin hapiste olduğu.

Büyük başlar –liderler– eski arkadaşlarıyla ilgilene-meyecek kadar meşgul ya da önemli kişilerin teselli ziyareti havasında eve gelip gidiyorlar. Babam onlarla odaya kapanıyor. Belki siyasi poliste işleri nasıl yürütmek gerektiği konusunda onların deneyimlerinden öğreneceği bir şeyler vardır. Ama annemin başına bir şey gelecek olursa, bunun sorumlusu babamdır. Ne zaman bakışlarımı yakalasa, böyle düşündüğümü anlıyor. Bana bağlanan küçük kız, olanları duyunca ağlamaya başladı, gelip bize “bakmayı” önerdi. Ama bu durum babamla benden başka kimseyi ilgilendirmez. Beraber yemek yiyor, o gecenin ayrıntılarını veya aklımıza gelecek başka önemli şey-

¹ Güneş Kenti, Johannesburg yakınlarında kumarhanelerin ve eğlence yerlerinin bulunduğu bir yerdir. Mahkûmlar Diepkloof Hapishanesi’ne bu adı vermişlerdi. (Ç.N.)

leri gözden geçiriyoruz. Babama telefonlardan söz ettim; oradan bir yere varamadık. Babamın yoldaşlarından birisi, birilerinin sorguda çözölüp konuşmuş olabileceğini söyledi – ama ne söylemişti? Birinin konuşup başkalarını ele vermesi için, ortada bir neden olması gerekirdi. Yalnız kaldığımız zaman, babam, avukatın saçmalık olarak tanımladığı, babam gibi birinin zekâsına ve deneyimlerine yakıştıramadığı şeyi yineledi. Hatta bu kez işi daha da ileri götürdü. “Binbaşının odasına gidip buldukları şeyleri bahçeye benim sakladığımı, el bombalarının, mayınların benim olduğunu söylesem ne olur?”

Hiçbir erkek –annemi sevmiş bile olsa hiçbir kocabundan fazlasını yapamazdı. Babamın bu tavrına anlam veremiyordum. Annem onun yoldaşlarından biri olsaydı – belki belirli biri hareket için ötekilerden daha değerli olduğundan böyle davranmak zorundaydılar. O akla yakın olurdu. Ama bu durumda... annemdi söz konusu olan!

Babam, eğer annemi bu kadar seviyorsa bile, bazı akşamlar yine de öteki kadına gidiyor. Sırtını kamburlaştırarak mutfakta dolanmaya başlıyor. Sonra tam kapıdan çıkacağı sırada, geç kalmam, diyor veya asıl söylemek istediğini, yani gerekirse onu nerede bulacağımı nasıl söyleyeceğini bilemeden duraksayıp kalıyor. Bu kez gerekirse kesinlikle orada bulunabileceğini söylemek istiyor.

Gidip kendini asacakmış gibi bir suratla kapıdan çıkıyor.

Eve dönüp de, beklenmedik bir anda serbest bırakılan annemi bulurse ne yapar acaba?

Babamın polise gidip bahçemize saklanmış patlayıcıların kendisine ait olduğunu söylemesine fırsat kalmadan, avukatımıza annemin bazı kişilere ait eşyayı “birkaç geceliğine” sandık odasına koymayı kabul ettiğini açıklayan imzalı ifadesini göstermişler.

Sorguda çözölüp konuşan annemmiş meğer.

Annemin bunu neden yaptığını biliyorum. Kocasını ya

da ben sorumlu tutulmayalım diye yaptı bunu. Söz konusu “eşyayı” kimin veya kimlerin gelip alacağını, “eşyayı” kimin ya da kimlerin getirip bıraktığını, kendisinin neden onlarla işbirliği yaptığını açıklamayı reddetmiş.

Demek sorgulamada nasıl davranması gerektiğini öğretmişler anneme. Babam kulaklarına inanamıyormuş gibi yumruğunu öteki elinin içinde sıkıyor, bacaklarını iki yana açmış, başı aşağı sarkık bir halde duruyordu. Avukat sıkılğan ve ürkekti. Çekine çekine bir bardağa su koydu, ama tutukluluğu ve mahkûmiyeti tatmış, bütün mahkûmlara örnek olmuş bir adama bardağı uzatmaya cesaret edemedi. Babam başını kaldırdı, çevresine baktı, bana baktı -çünkü ben oradaydım, ben her zaman evde, anamın dizinin dibindeydim-, bu işin nasıl olduğunu anlamaya çalışıyor gibiydi. Nasıl olmuştu? Ne zaman olmuştu? Annem bunları nereden öğrenmişti? Kendisi farkına bile varmadan, nasıl olmuştu da annem onunla hiç bağdaşmayan bu bilgileri edinmişti? Ve ne biliyordu? Adını vermekten kaçındığı kişiler kimdi, onları nereden tanıyordu? Aila, bunca aydır, babamın haberi olmadan neler yapmıştı?

Ben şaşırmadım, sevindim. Bu sevincim uzun sürmedi -iddianame hazırlanmıştı, avukat durumun pek iyi görünmediğini söylüyordu- ama (ben de bazen çılgınlaşıyorum) içimden pırıl pırıl ışık saçan bir ferahlığın yükselip yayıldığını hissettim. Annem hapishanedeydi ve kurtulmuştu, babamdan kurtulmuştu, benden kurtulmuştu.

Ne saçmalık.

Annem orada hapisti. Çocukluğumuzda, kirli cam bölmenin ardında, gardiyanların arasında duran babamı görmeye gittiğimizde, bizi yanından ayırmayan, üstümüzün başımızın hapisane duvarlarına sürünmesini istemeyen annem hapisteydi şimdi.

Aila'nın nereye hapsedildiğini Hannah buldu. Hannah'ın ilişkileri sayesinde bulundu. Kocasının yazdığı no-

tu gizlice Aila'ya ulaştıran Hannah oldu. Hannah, bu ailenin daha önceki dertlerine de koşmuştu. Pek çok aileye yardım etmişti. Ailenin babasını, kadının kocasını hapiste ziyaret etmişti. Aila'ya ulaştırdığı not, sımsıkı rulo yapılmış bir kâğıda yazılıydı. Sonny, bu tür şeylerin karavana tabağının veya ayakkabı astarının altına yapıştırılarak içeri sokulduğunu bilirdi. Hannah, notu okumadan yerine ulaştırdı. Karşılığında Aila'nın el yazısıyla yanıt geldi. Not, aspirin şişesinden sôkôlmüř etikete yazılmıştı. Dört sözcük vardı. *Bebek'le bağılantı kurmayın, bekleyin.*

Sonny, oğlunun soru sormasını önlemek için, ona bu notlardan söz etmedi. Hannah her şeyden önce bir yoldaştı. Ta ilk günden beri de öyle olmuştu. Dava ile sevgili özdeşleşmiş, dava sevgili, sevgili de dava olmuştu.

Hannah'ın Aila ile ilgilenmesi bir teselli, bir güven-di, ama yine de huzur vermiyordu. Hannah sanki insan hakları görevlisi olarak yanında yatıyormuş gibi geliyordu Sonny'ye; tıpkı tutukluyken onu ziyaret etmesi, görüş izni alana kadar direnmesi, kendisine olduğu kadar başka tutuklulara da moral verici mektuplar yazması gibi. Sonny, Hannah'ın kulübesine onunla konuşmaya gitmiyordu. Hannah ile içinden geldiği gibi konuşamıyor – bütün bunlara kendisinin sebebiyet verdiğini, Bebek ile hiç tanımadığı kocasının Aila gibi bir kadını örgüte soktuklarını, başka kimse kalmamış gibi zavallı Aila'yı *kullandıklarını*, tehlikeye attıklarını ve bütün bunların kendisinden habersiz olup bittiğini anlatamıyordu. Sonny, bütün bunların olmasına kollarının arasındaki bu kadın yüzünden sebebiyet vermiş, olanları bu yüzden görmemiş, fark etmemiş ve yine bu yüzden kimse ona bir şeyden söz etmemişti (oğlanın her şeyi bildiğinden kuşkulanıyordu zaman zaman). Bunları Hannah da biliyordu ve bu nedenle o konuları onunla konuşamazdı. Bu olay, ikisinin de önceden kestirebileceği bir olay değıldi. Hannah, onun ailesine olan romantik saygısı yüzünden, Sonny ise bozkırın öte yanındaki kasaba gettosunda hiç tatmadığı, ancak Hannah ile birlikte edindiği yaşam sevincinin verdi-

ği güvenle ırkının, ülkesinin ve duygularının gerektirdiği her şeye – yani kendini özgürlüğe adamaya, aile yuvasını sürdürmeye, aşk yaşamaya hakkı olduğuna inandığı için, böyle bir olasılığı akıllarından geçilmemişlerdi. Hannah onun için tek şanstı. Coşkusunun ve kıvancının kaynağıydı. Seviştikleri zaman, Hannah hâlâ aynı özelliklerini sürdürüyor, Sonny'nin coşku ve gurur kaynağı olmaya devam ediyordu. Ama şimdi Aila hapisteydi, bu kadın da kendi dışındaki insanların ortak yararı ve çıkarı adına buradan gidiyordu. Ama yine de, Sonny onun ve kendisinin sıcaklığı içine dahnca, dilinin sinir uçları Hannah'ın saydam tenine, kalçalarının değişik, kaz etine benzer dokusuna değince, Hannah'ın ağırlığını göğsünün üstünde hissedince, gözleri hiçbir şeyi görmez oluyor, bir burç maddiyonundaki mitolojik yaratıklar gibi birbirlerine sarılıp dolanarak kendilerinden geçiyorlardı.

Bir burç. “Arada bir buraya gelebileceğim.” Ah sen saman sarışını.

Ah sen saman sarışını, yüreğe sızı düşürecek kadar güzel ve tatlı kokulu sarışın, keşke hiç doğmamış olsaydın.

Aila'yı göreceklerdi. Avukatın kefaletle tahliye istemi dinlemek üzere baba ile oğul onunla birlikte mahkemeye gittiler. Sonny, yasal işlemi biliyordu, Aila'yı getirip iddianameyi okuyacaklar, duruşma daha sonraki bir tarihe bırakılacaktı. Aila'yı böylece görebileceklerdi. Götürüldüğünden bu yana geçen günler boyunca yaptıkları varsayımların, konuşmaların, duydukları korkuların içinden sıyrılıp somut olarak karşısına çıkacaktı – yeni kisvesi içindeki Aila'yı göreceklerdi. O güne kadar duruşma salonlarının arkasındaki hücrelerden getirilen kişinin kendisi olmasına alışkın Sonny, Aila'nın bu yeni kisvesine nasıl hazırlıklı olacağını bilemiyordu. Farkında olmadan, yargıç karşısına çıkarken giydiklerini giymişti Sonny.

Duruşma, perde kumaşı artıklarına sarılı patlayıcılar

türünden bir bombanın birkaç gün önce atıldığı madencilik şirketi merkezine yakın büyük, gri mahkeme binasında yapılmadı. Bozkırın ötesinde, Soweto'da bir binada yapıldı. Avukatın air-condition'lı arabasıyla gidiyorlardı. Dalgıç şamandırası gibi her yanı sımsıkı kapalı arabada, yanlarından hızla geçen otobüslerin camına yapışmış kalabalığın gürültüsü, anayolun yakınındaki endüstri alanlarına gidip gelen büyük nakliye araçlarının gümbürtüsü duyulmuyordu. Trafik yoğunluğu arasında yer yer sazlık kalıntılarının yeşil kümeleri görünüyordu. Avukat, teybe kasetin birini takıyor, ötekini çıkarıyordu ve kimse konuşmuyordu. Will, babasının tam arkasında oturuyordu.

Soweto'nun iki bölgesinin kesiştiği bir yerdeki mahkeme binası, ortası avlu olan dörtgen bir yapıydı. Binaya, avluya bakan çepeçevre verandadan giriliyordu. Burası sonradan devlet dairesine dönüştürülmüş eski bir sömürge kalesiydi. İstilacıların zarif standartlarıyla kurbanlarının hiç incelmemiş varlığı arasında kesin bir çizgi oluşturan geometrik düzendeki çimler ve çiçek tarhlarıyla, taflanlarla süslü, sömürge mimarisine uygun tuğla bir yapıydı burası. Avukat, baba-oğlu kendilerine benzer kişilerden oluşan kalabalığın ortasında bıraktı, insanlar dolaıyor, duruyor, sütunlara yaslanıyor, mahkeme görevlilerinin çalışmasına yol açmak için kenara çekiliyor, bekliyorlardı. Tıpkı baba-oğul gibi, orada bekleyenlerin hepsi de, üniformaların, zırhlı taşıtların, yumruklara karşılık vermeyen sağır kapıların kendilerinden koparıp götürdüğü bir yüzü görebilmek için bekliyordu.

Bunlar, Sonny'nin önderlik ettiği insanlardı. Sonny, onların çocuklarına öğretmenlik etmiş, haklarını istemeleri için ayaklandırmış, onlar uğruna hapse girmişti. Ama o güne kadar, anlaşılmaz bir belaya bulaştığı için yakalanmış kanından canından birini görebilmek için ötekiler gibi mahkeme koridorlarında beklememişti hiç (Aila'nın kanı canı, yanında dolaşan oğullarının bedeninde kendi kanıyla canıyla bütünleşmemiş miydi). Burunlarına enfieye çeken bu yaşlı kadınlar, katillerin anaları; uyandırmış

oldukları istekleri araba hırsızlarına anımsatmak için allı güllü giyinmiş, sürüp sürüşürmüş genç kadınlar; battanîyelerin altındaki bebeleriyle duvara yaslanmış, yorgun, yıkık kadınlar; üzerlerinden dökülen takım elbiselerin içinde kaybolmuş yaşlı erkekler – bu insanların adı bir suçluyu mu, yoksa kendisi gibi bir düşünce suçlusunu mu (Aila! Düşünce suçlusu olarak bir düşünün onu!) bekledikleri önemli değildi. Artık Sonny de onlardan biriydi, şimdiye kadar yaşamadığı bir biçimde onlardan biri olmuştu. Yoldaşların duruşmalarına gitmeye benzemiyordu bu; o duruşmalardaki amaç birliği ve dayanışma, oraya gitmeyi mahkemeye karşı bir direnmeye, bir meydan okumaya dönüştürürdü. Ama zavallı Aila için özgürlük marşları ve sloganlar söyleneceğini düşünmek bile olanaksızdı!

Avukat gerekli işlemleri yapmak ve Aila'nın hangi mahkemeye getirileceğini öğrenmek için gitmişti. Uzun süre beklemek gerekiyordu. Başlangıçta baba ile oğul, her an çağrılmayı bekleyen insanların sabırsızlığıyla verandayı çepçevre arşınlayıp durdular. “Bu adam neden gelmiyor?” Oğul, babasının, kalabalığın gürültüsü içindeki kendi suskunluklarını bozmak için konuştuğunu biliyordu; bu yüzden de cevap vermesi gerekmiyordu.

“Hiç değilse neden geciktiğini haber verebilir.”

“Gidip onu aramamı ister misin?”

“Bir yararı yok Will.”

Oğul verandadan aşağı atladı. Yapının bir kanadı, kare avluyu güneş ve gölge olmak üzere ikiye ayırıyordu. Oğul, güneşte ısınmaya çalışanların arasında çimenlere uzandı. Tatil gevşekliği yerine sabrın sınıandığı tuhaf bir piknikte gibiydiler. Kimileri avludan çıkıyor, az sonra ellerinde kekler, portakallar, kola tenekeleri ve sigara paketleriyle dönüyorlardı. Çocuklar oynuyorlar, alt alta üst üste boğuşuyorlardı. Will de onlar gibi yaparak avucunu musluğun altına tutup su içti. Devlet malı çizmeler ve tulum giymiş bir görevli, gündelik alışkanlığın umursamazlığı içinde, Sotho dilinde bir türkü mırıldanarak hortumu yaydı, çiçek tarhların sulamaya koyuldu.

Sonny, oğlunun başucuna dikildi, pabucunun bur-
nuyla ona vuracaktı gibi yaptı. “Çimenler ıslak değil
mi? (Haflçe gülümsedi.) Yiyecek bir şeyler ister misin?”

Bir türlü gözlerinin önüne getiremedikleri o an gel-
diği ve Aila mahkemeye getirildiği zaman, oradan uzakta
olmayı ikisi de istemiyordu. Baba eliyle güneşi göstererek
durdu, sonra yeniden verandaya çıkıp beklemeye devam
etti. Belki de yüzünü güneşe verip gözleri kapalı yatan
oğlunun uyuduğunu sanmıştı. Oysa verandadaki kalaba-
lık arasından omuzlarıyla yol açarak gelen avukat görün-
düğü anda, oğlan babasından atik davranıp yerinden fır-
ladı, çimenler üzerindeki insanların üstünden atlayarak
koşmaya başladı. “Sonunda hallettik. Öğleden sonra ikide
kefalet talebinde bulunacağız. Polis kefaleti kabul ediyor,
ama savcı diyor... Tanırım o herifi... Ukalanın biridir...
Saçmalıyor, ama ne yaparsın. Sabahtan duruşma yapılma-
sı olanaksız. Benim de yargıçlarla görüşmem gerek, birta-
kım acil konular var. Ama soru sormakla zaman kaybet-
meyelim. Yanımdan ayrılmayın ve hiç konuşmayın. Will,
sen benim çantamı al. Benim kâtibim ol. Hadi gelin.”

Avukat, alçak sesle bir şeyler mırıldanarak onları
önüne kattı, bir koridordan geçirdi, iki yanı baklava biç-
mi tel örgüyle çevrili bir geçide soktu. “Siz burada oyala-
nın. Kimseyle konuşmayın. Burada ne yaptığınızı soran
olursa, beni gösterin yeter.”

Avukat, polislerin ve görevlilerle konuşmaya çalı-
şan kalabalığın arasından yine omuzlarıyla kendine yol
aça aça, geçidin ucundaki odaya girdi. Baba ile oğulun
yanından, çizmelerini vura vura polisler geçiyordu. Baba
ile oğul ne yana çekilseler, yine de birilerinin yolunun üs-
tünde oluyorlardı. Tırnak ucu kadar yetkileri çerçevesin-
de emir komuta zincirine bağlı beyaz subaylar Afrikaaner
diliyle, siyahlar ise kendi dillerinde alelacele emir alıp ve-
riyorlardı. Nerede duracaklarını kestirememenin şaşkın-
lığı, baba ile oğulun ayak altından çekilmesini zorlaştırı-
yor; gelen geçen temizlikçilerin süpürmeyi unuttuğu can-
sız cisimlirmiş gibi onları itip kakıyordu. Oysa, onların

tel örgünün ve kapının ardında gördükleri, ancak ikisinin duyabileceği yoğunlukta bir algılamaydı; çünkü Aila onlara aitti ve Aila onlara ait olduğu için, hücrelerden veya hapisane arabalarından getirilip avludan geçirilen öteki kurbanlara yapılanlar, o anda Aila'ya da yapılıyor olabilir, diye düşünüyorlardı. Sonny'nin kendisi de, mahkemenin önce elleri kelepçeli olarak bekleme odasına böyle getirilmişti. Gardiyanların sürüklediği, beyaz zorbaların yumruklayıp iki büküm ettiği veya siyah zorbaların bağırıp çağırdığı sefil insanları görmüştü. Çıplak ayakları zincire vurulmuş birinin, geçmişteki kölelik döneminden gelen bir dehşet görüntüsü olarak bilgisayarların hafızasına ve bekleme odasının çıplak aydınlığına geçişine tanık olmuştu. Ama Aila, Aila, Aila'nın bunlarla hiç ilgisi yoktu! Kendi diktiği temiz, sade, güzel kokulu giysileri, boynunda yapay inci kolyesi, kocasını sarmalayan duvarlara değmemek için farkında olmadan kollarını iki yanına yapıştıran Aila – Aila, bu gibi yerlerle ancak bu ölçüde ilintili olmuştu ve bundan sonra da öyle olmalıydı. Ya oğlan – bu konularda hiçbir şey bilmeyen, anasının kuzusu olduğu için katı erkek tavırları olmayan ve bu yüzden de zekâsına, okuma merakına (bu merak da babasının teşvikiyle gelişmişti) rağmen, güçlü olanın güçsüzü ezme dürtüsünü, bu çirkin zorbalığı ancak kulak dolgunluğuyla tanıyan, yalnızca bu zorbalığa karşı direnmenin soylu ve güzel olduğunu hapiste ziyaret ettiği babasının dingin gülümsemesinden öğrenmiş olan oğlan için bu gördükleri neler ifade ediyordu? Baba, o zaman cam bölmenin gerisinden yapamadığını şimdi yapabiliirdi: Sonny, elini Will'in omzuna koydu. Onu teselli etmek, güven vermek için. Onunla bütünleşmek için.

Avukat cüppesinin eteklerini uçura uçura, iki kolu açmış, bankonun arkasındaki çavuşa bir şeyler anlatıyordu. “Ben onun avukatıyım! Müvekkilimle görüşme izin vermek zorundasınız! Görevli subayla görüşmek istiyorum.” Avukat kapıya dönüp baba ile oğlu bir baş işaretleriyle çağırdı. “Çantamı getir. Dosyalarımı getir.” Şiş

göbek bir polis yollarını kesti. Ama Sonny, uzun zamandır konuşmasa da unutmadığı bir yabancı dili rahatça konuşan biri gibi, Afrikaaner dilinin hapisane argosuyla tartışmaya başladı. Bu kargaşadan yararlanan Will, hemen içeri kaydı ve avukatın yanına gitti. Avukat, Sonny'ye konuşmayı sürdürmesini işaret etti. Biri seslenip de polisi bir başka işe gönderinceye kadar, Sonny konuştu durdu. Avukat oradakileri mahkeme başkanına, savcıya ve yargıca şikâyet edeceğini söyleyince, adamlar da Sonny'nin ve Will'in oraya gelmesine ses çıkarmadılar.

"Yalnızca on dakika. Hepsi bu." Görevli subay bu kesin tavırla kendine olan saygısını yeniden kazandı.

Avukat, on dakika görüşme koşulunu kabul ettiğini belirten bir şey söylemedi, baba ile oğula da herhangi bir açıklama yapmadı. Avukatın peşinden bekleme salonunun dibindeki görüş odasına yürüdüler. Yanlarından, önlerinden insanlar gelip geçiyor, camın gerisinden başkalarının kafaları gözüküyordu. Avukat kapıyı açtı.

Aila, kocasını, oğlunu, avukatını selamlamak üzere gülümseyerek orada duruyordu. Kadın gardiyan arkasına dikilmişti, bir köşede, masada oturan polis memurunun varlığı, Aila'nın varlığının yanında hissedilmiyordu hiç Aila'nın sırtında kendi diktiği ceketlerden biri vardı. Makyaj yapmıştı (Sonny'den öğrendiği özsaygıyı yitirmemişti şükürler olsun), ama o bildik güzelliğin altında çarpıcı bir yabancılık vardı. Göz alıcı bir resim gibi. Tıpkı bir ressamın çizdiği nesnenin özünü görmesi gibi, çok deneyimli biri de sanki Aila'da o güne kadar var olan, ama keşfedilmemiş bu özelliği bulup çıkarmıştı. Lusaka'da, gizli kapalı yerlerde hapishanede -kim bilir nerede?- gizli yüzünün çizilmesi için poz vermişti. Baba ile oğul, onu bu yeni yüzyle tanımak durumunda kaldılar.

Bu zor tanıdıkları kadın, hepsini coşkuyla kucakladı -sırasıyla Sonny'yi, avukatını ve hiçbir zaman bağrından uzaklaştırmadığı oğlunu-.

Will, kravat tak.

Tanrı Afrika'yı korusun

I ♥ Kaiser Chiefs

Yol boyunca babamın ensesine baktım ve içimdeki her şey karanlığa gömüldü. Hiçbir şey düşünmüyordum. Annemi düşünmüyordum. Yalnızca benim dışımdaki şeylerin farkındaydım. Kovboy kılıklı avukatın yarışıp geçtiği otobüslere yapıştırılmış stikerları görüyordum. Teypte çalan Sting'i ve The Genuines'i duyuyordum. Elimin içine gömüldüğü kuzu postu otomobil döşemesini hissediyordum. Benim bulunduğum boşluğun çevresindeki her şey tamamdı, istediğim anda onları algılayabilirdim.

Polisten dayak yiyen adamın başını kollarının arasına alarak korunmaya çalıştığını gördüğüm ve içimdeki her şey çözülüp annem adına, kendi adıma beslediğim gizli korku, yaşam korkusu açığa çıktığı zaman, babam elini omzuma koydu. Durumumu anladı. Omzumu bir el kavradı. Benden bir şey bekleyen, kendisiyle bütünleşmemi isteyen bir davranış. Ve annem, eskiden Bebek'le bana iyi geceler dilemek için bizi öperken yaptığı gibi -annemle aramızda bir sırda bu- görüş odasında da en son benim yanıma geldiği zaman, beni tepeden tırnağa süzüp bakışlarıyla uyardığını, evet, uyarmak cuk oturan bir sözcük gördüm: Kilo aldığımı söylemek istiyordu, çenemin altından hafiften beliren gıdığa, kendini belli etmeye başlamış göbeğimin altına kayan kemerime baktı. Ailemizde kimse etine dolgun değildir. Annem de benim şişmanlamamı istemezdi. Onun istediği gibi olmamıştım. Ama o da Bebek'in istediği kişi oldu, Bebek onu kendi istediği biçime soktu.

Anneme ne söyleyeceğimi bilemedim. Babam da söylemeye hazırlandığı şeylerin yanlış olduğunu fark etti. Daha da beteri, annemin böyle laflara muhtaç olmadığını gördü. Aslında, bu gerçeği, ben de anlatabilirdim babama. Onun hiç fark etmediği, başka yerlerde başka şeylerle çok meşgul olduğu için farkına varamadığı, ama benim anladığımı pek çok şeyi anlatabilirdim; örneğin, babamın annemi ihmal ettiği için duyduğu sorumluluğu hafifleten, bu yüzden de hoşgörüsüyle baktığı “iş çevresinden edinilmiş dostlara” ziyaretler, ülke dışına sık sık geziler – babam, bu gezilerin torun düşkünlüğünden olmadığını artık anlamıştı, ama annemin kullanıldığı, Bebek ve kocası tarafından oyuna getirildiği görüşünde yanılıyordu (bu tam babama göre bir düşünceydi, tabii ona bakacak olursanız, ancak sevgili sarışını mücadele yoldaşı olabilecek kadar akıllı ve yürekliydi). Kapı açılıp da annemi gördüğü anda, babam da gerçeği kavramış olmalı. Annemin “masum” olmadığını görmüş olmalı; babamın kaç kez duyduğum deyimle, halkına olan sorumluluğundan kaçmak demeye gelen “masumluk”.

Babam, annemin nasıl olduğunu görmüş olmalı. Babamı, tıpkı genç bir kadın gibi öptü, –annemin hiç böyle olabileceğini düşünemezdim, herhalde şimdi bölmenin öteki yanında olduğu için dokunamamanın ne demek olduğunu çok iyi biliyor– ama annem teselliye muhtaç değildi, babamın yatıştırmasını gerektiren korkuları, silmesini gerektiren gözyaşları yoktu. Başını korumaya çalışan bir insanı dövüp tekmeleyenlerin elindeyseniz, avukat, kocadan da, oğuldan da daha önemlidir. Bunu iyice sezdim. Buradaki polislerin ve gardiyanların gözünde önem taşıyan avukat, sözü geçen avukat, annem için bizden önce geliyordu. Birbirlerine çabuk çabuk ve kısa sorular sordular, cevaplar verdiler, bir ölüm-kalım olayında pekişmiş güvenin rahatlığı içindeydiler. Tutukluyken annemi görebilen tek kişi, annemin şimdiki kimliği hakkında bilgisi olan tek kişi, avukattı. Annem, evde işlerin nasıl gittiğini bize soracak ya zaman bulamadı ya da hiç aklıma gelmedi.

Babam birkaç kez konuşacak oldu, sonunda anneme usulca fısıldamayı başardı: “Bu aptalca bir şey, merak etme Aila, hiçbir şey tutturamayacaklar.” Babam bunu söylerken, anneme yöneltilecek suçlamalardan söz ediyordu. Annem bir avukata baktı, bir bana; düzgün, koyu kaşları, duraksayan bakışlarının yumuşaklığı üzerinde çatıldı; anlaşılmayan ve açıklanamayan bir şey oldu mu annem hep böyle yapardı. Babamın eline dokundu. “Artık sıra bende.” Annemle avukat gülüştüler.

Öğleden sonra saat ikide, B Mahkemesi’nde, Aila, İç Güvenlik Yasası’na göre dört ayrı suçla mahkemeye sevk edildi. Annemi o gün mahkemede gördüğümünden, kimlik saptaması için adları okunduğundan bu yana, ona Aila diyorum. Anneme yöneltilen suçlamalar arasında terörizm ve yasadışı bir örgütün amaçlarına hizmet etmek vardı. Aila, bölgedeki terör eylemlerinden sorumlu olan ve Amos Sebokeng denilen bir yüksek komuta merkezine bağlı bulunan Transvaal Uygulama Mekanizması adlı bir örgütün üyesi olmakla suçlanıyordu. Komşu ülkelerdeki Umkhonto weSizwe ile Johannesburg dolaylarındaki bir hücre arasında kuryelik yaptığı, patlayıcıların nerelere yerleştirileceğine karar verilen toplantılara katıldığı, yasalara aykırı olarak oturduğu kiralık evde teröristlerin silahlarını sakladığı iddia ediliyordu.

Annem, bizimle eve döndü. Avukat, Aila’nın kefaletsiz serbest bırakılmasını sağlayacak bütün gerekçeleri sayıp döktü, bu örnek eş ve annenin, çekingen tabiatı ve çalışkanlığı, yıllardır yanında çalıştığı doktor tarafından da teslim edilen bu kadının serbest bırakılması gerektiğini savundu. Avukatın gerekçeleri kabul edilmedi ve on bin rand kefalet ödendi; Dr. Jasood’un verdiği çek, avukatın cebinde hazırды; Bebek’in kesilmiş bileklerini sarmak için nasıl doktorun bandajları imdada yetişmişse, bu kez de çeki yetişmişti.

Babam kendi gizli yaşantısını sürdürürken ben hep Aila’nın yanındaydım, öyle olduğu halde bu “Mekanizma” yı da, yüksek komuta merkezinin kod adını da hiç duyma-

miştım: Bunlar da annemin gizli yaşantısıydı. Ben ikisine de suç ortaklığı etmiştim. Bu suçtan kurtulamaz insan! Üstelik annem sırrını bana açmak gereğini bile duymadı; beni korumak için konuşmamış olması, tıpkı babamın olduğu gibi onun da suç ortağı durumuna getirdi beni.

Aila savaşa coşkulu.

Polislere ve gardiyanlara güldüğünü göstermenin ne iyi bir şey olduğunu kimse Sonny kadar bilemez. Ellerine düşmüş olduğu halde yine de gülebilen birine ister istemez saygı duyarlar. Peki ama annem bunları nereden öğrendi; nasıl davranacağını, avukatıyla nasıl konuşacağını, eski bir hapishaneci olan kocasına bile renk vermemeyi nereden öğrendi? Hapishane kültürü. Aile ve hapishane kültürü. Babamın Aila'sı; babam bundan kendine pay çıkarıyordu. Aralarında açtığı uçurumu yadsıyor, kendilerini, yaşamayı birlikte öğrenmiş, Benoni dışındaki o evde her şeyi birlikte kararlaştırmış, göğüslemiş Aila –ve– Sonny olarak görüyordu.

Şimdi oraya gittiği zaman Hannah ona kahve ya da şarap ikram ederdi. İlk gün, ilişkileri başlamadan önce kahvede nasıl oturmuşlarsa, yine öyle karşı karşıya oturdular. O gün, o kahvede, o ilişki hiç başlamayabilirdi – her şey başka türlü yaşanır, yeniden yazılırdı.

“Aila nasıl? Çok sarsılmış mı?”

“Evde. Kefaletle serbest bıraktılar. On bine.”

Hannah'ın pembe suratı acıyla kasıldı. Yüksek kefalet parasının, iddianamedeki suçun sabit olduğu anlamına geldiğini Hannah da, Sonny de iyi biliyordu. “Neyle suçluyorlar?”

“İç Güvenlik Yasası'nı çiğnemekle. Ne ararsan. Gizli görev, kuryelik, hücre bağlantısı.”

Evet, Sonny'nin geceleri bu odada, arkalarında kalan bu yatakta geçirmesini sağlayan Lusaka yolculukları.

“Tabii bir de sandık odasında bulunanlar.”

Sessizlik çöktü. Birden doluveren yaşlarla Hannah'ın

gözlerinin mavisi koyulaştı. Aila ister devrimci olsun ister olmasın, ister mücadeleye katılmış olsun ister olmasın –katılmış olsa kim sevinmezdi ki?– ister hiç anlamadığı işlere kızı tarafından bulaştırılmış ya da siyasi polisin tertibine kurban gitmiş olsun, diktiği perde kumaşına el bombası saran o sessiz, güzel eş, ihanete uğramıştı.

Sonny şaşırды, ne yapacağını bilemedi. Hannah ağlıyordu, Gözyaşları ablak yanaklarından ağır ağır süzülüyordu. Hannah, ağladığını Sonny'ye göstermemek için ne başını öte yana çevirdi ne de yüzünü elleriyle örttü. Hannah'ın Aila için gözyaşı dökmeye hakkı yoktu!

“Tanrı aşkına Hannah!”

Ama yaşların arkası kesilmiyor, o sevgili yüzün iki yanından akıp duruyordu. Hannah konuşmak istedi, ama bir kuş gırtlığı gibi kabaran gırtlığındaki kaslara hükmedemiyordu. Sonunda, gözyaşlarını savurarak kafasını sallayıp, “Korkunç, korkunç,” diyebilirdi. Yaşlar Sonny'nin ellerine sıçradı. Sonny doğruldu, masanın üzerinden uzanıp Hannah'a sarıldı, fincanları, şekerliği devirerek deliler gibi kucaklaştılar.

Döşemenin üzerindeki yatakta, sevdikleri gibi top-rağa yakın yatarlarken, kapalı gözkapaklarının ardında akan kan selleri, onları birbirinden koparıyor, varoluşun bu kızıl suları aralarında giderek genişleyen bir boşluk yaratıyordu. Hannah konuşmadı, ama Sonny onun ne dediğini duyuyordu: Bu, artık bir daha hiç olmayacaktı.

Sonny, içinden bir şeylerin köptüğünü dehşetle hissetti. Masanın üzerinden uzanılıp çılgınca kucaklaşma, mahkemenin görüş odasındaki karşılaşmaya ait bir şeydi.

Kadının ne zaman gittiğini bilmiyorum. O sırada hiç farkına varmadım; babamın halinden belliydi herhalde, ama ben başka şeylere yormuş olmalıyım. Babamın yoldaşları yine sık sık gelmeye başladılar – bu kez annemi görmeye, onu desteklediklerini, yanında olduklarını söylemeye geliyorlardı. Anayasa Mahkemesi'nde savunul-

ması için gerekli düzenlemeler yapılması, paranın hangi kaynaklardan sağlanacağı, bu dava için en uygun savunmanın ne olacağı konuşulup tartışılıyordu. Yargılanan bir kadın – hangi yargıcın davaya bakabileceği hakkında varsayımlar yürütülüyor, ceza vermekten zevk alacak bir kadın düşman mı, yoksa zarafet, olgunluk ve güzelliğinden etkilenecek aklı başında biri mi olur deniyor, öyle olursa savunmanın bundan nasıl yararlanabileceği konuşuluyordu. Kadınlar Federasyonu pastalar getirdi, Sendikalar Birliği de çiçek yolladı.

Kadının –babamın kadınının– gittiğini, kurtuluş hareketinden gelen ziyaretçilerden öğrendim. Rastlantıyla. Cape Town’dan gelen ve kadınla Aila’nın kocası arasındaki ilişkiden habersiz biri, Uluslararası Af Örgütü’ne ve siyasal tutuklularla ilgili öteki örgütlere Aila ile ilgili daha ayrıntılı bilgi verilmesi gerektiğini söyledi. “Mahkemenin başlamasını beklemeyelim. Dış ülkelerdeki insanlara olayın nasıl geliştiğini anlatalım, Aila’nın nasıl bir kadın olduğunu göstereyim... Bence bunu en iyi yapabilecek olan da *Hannah Plowman*’dır, müthiş bir kadındır.” Bir başkası söze girdi: “Ama o artık burada değil arkadaş. BM Mülteciler Yüksek Komisyonu’nda iyi bir yere getirildi, Kuzey Afrika’da bir yerlerde.”

Demek ki o kadın gittiği için babam iyi koca, iyi yoldaş olmuştu yeniden. Kimi zaman yapılacak işlerle ilgileniyor, kimi zaman sevecenlik gösteriyordu –Aila’nın arkadaşı, Aila’nın maiyetiydi, artık kahraman Aila idi–, kimi zaman da surat asıyordu. Gece geç saatlere kadar mutfak masasında oturup dalıyordu; bu suratsızlığı annem on yıl hapse girebilir diye değildi (avukatlar on yıla kadar ceza yiyebileceğini söylüyorlardı), bir fahişenin odasında, içeri girer girmez arsızca gözünüze çarpan, o yer yatağı artık olmadığı için bu hale gelmişti.

Annemin üzerime vurduğu damga müthişti: Yattığım kızcağız bana hastaymışım gibi davranıyordu, okul arkadaşlarım beni görünce hemen gazete manşetlerini anımsıyorlardı: KAÇAK OLARAK BEYAZLARIN MAHALLESİN-

DE OTURAN EV KADINININ GARAJINDA TERÖRİSTLERE AİT EL BOMBALARI BULUNDU. Annemin Aila kişiliğinde uğradığı suçlamalar, bana başka şeyleri unutturdu. Ne babamı düşünüyordum ne de kadını; evimize gelen o yabancının sözleri olayı yeniden aklıma getirdi.

Ben de utanç verici bir şey yaptım. Kendimi tutamadım. Neden bilmem, ama kalktım yeniden o kulübeye gittim. Orada ne göreceğimi sanıyordum acaba? Belki de yalnızca emin olmak istedim. Belki de duyduklarıma inanmadım; babam, o kadın ve ben öylesine uzun zamandır birbirimizle bağlantılıydık ki. Yan kapıya asma kilit asılmıştı. Duvardan tırmanıp atladım. Büyük evin köpekleri beni duymadılar, gelmediler. Geldiğimi kadına haber verircesine verandanın merdivenlerini çıktım. Kırık tel kapının önünde durdum, ama kapının gıcırdadığını anımsadığım için elimi sürmedim. Şarap şişelerinin durduğu karton kutu, ölü yaprakların arasında yatıyordu. Yırtılmış kutunun içinde yağmurdan şişip kabarmış iki telefon rehberi vardı. Pencere camlarından biri kırılmış, camlar oda ya düşmüştü. Yatak yoktu. Şiltenin durduğu yerin arkasındaki duvarda kare biçiminde kirli bir leke; orada çirkin bir resmin asılı olduğunu anımsadım. Susuzluktan ölmüş saksı çiçekleri. Bir köşede pamukları dışarı fırlamış iki patlak yastık. Evde terk edilmişliğin çınlayan sessizliği vardı. Orada söylenmiş her hecenin, yapılmış her hareketin sesi, orada olan her şey, karmakarışık, anlamsız seslere dönüşüyor, sesler duvarlara çarpıp yeniden boşluğa yuvarlanıyordu. Bu, artık bitmiş olan her şeydi. Geçmişti, tozu dumanı daha henüz yatışmamış olan geçmişti.

Kafamı içeri uzattım. Duman kokusu. Kadının kokusu. Babam eve geldiğinde sigara dumanı kokardı, kadına boşalttığı meninin kokusunu taşımazdı. O yatak. Babamın ünlü sözlerinden birini (bu seferki İncil'den miydi?) yineleyeyim, o yatak ruhunu yitirmişti.

Beklediğiniz bir duyguyu, aradığınız yerde ve aradığınız zaman hissedemezsiniz. Ben de o gün, orada belalardan kurtulmuş olma duygusunu yaşamadım.

Aila, avukatların savunmasını hazırlamak için ona verdikleri ve iddianamede belirtilen olaylara neden olan bütün düşünce ve davranışlarını tek tek açıklamasını istedikleri sorulara titizlikle cevap hazırlıyordu. Önce elle not alıyor, sonra bunları daktiloyla sayfalar dolusu yazıyordu. Babam öğretmenliğinde sınav kâğıtlarını düzeltirken, annem de mektupla öğretim derslerine çalışırken nasıl karşı karşıya oturuyorlarsa, yine öyle masada karşı karşıyaydılar. Ama artık annem başını kaldırıp babama bir şey sorduğunda; bu, duruşmaya hazırlanma konusunda kendisinden daha deneyimli bir yoldaştan akıl danışmak oluyordu. Babam her seferinde içine çöken umutsuzluğu ve isyanı bastırarak, sorulara cevap veriyor; annem başıyla teşekkür ettikten sonra önündeki notların bir köşesine bir şeyler karalıyordu. Babamın elindeki kitabın veya gazetesinin sayfaları arkasında kalan annemin yüzü, bu sayfaları delip geçiyordu sanki. Babam konuşmak için daha ne kadar beklerse, konuşma fırsatı o kadar azalacaktı; Aila'nın yazdığı her satırla, avukatlarla yapılan her görüşmeyle, lider kadrodaki yoldaşların her ziyaretiyle, başlangıçta inanılmaz gibi görünen şey giderek kabullenilen bir gerçek durumuna geliyordu. Bu sonucu yaratan yalnızca devlet değil, aynı zamanda avukatların ve hareketin durumu bir gerçek olarak kabul etmesiydi: Aila, yaptıklarından sorumlu bir devrimci olan Aila. Aila'yı neye hazırlıyorlardı -Sonny bunu biliyordu, çok iyi biliyordu-, onu ancak kararlı olarak devrimciliği seçen bir devrimcinin göğüsleyebileceği şeylere hazırlıyorlardı.

Sonny, Aila'nın çalışmasına yardımcı olmak için getirdiği çay fincanını uzatırken, sanki elinde tuttuğu bir şey kayıp gidiveriyormuş gibi parmaklarını uzatma duygusuyla birden konuşmaya başladı:

“Bunu neden yaptın?”

Gecenin geç bir saatiydi. Aila yalnız olup olmadıklarını anlamak, kendisine destek ya da güven vermeye ha-

zır olan Will'in orada olup olmadığını görmek için çevresine bakındı. Will, müzik annesini rahatsız etmesin diye kulaklıklarını takıyor, annesinin yanından pek ayrılmıyordu.

Aila cevap vermeden önce bir süre durdu. Belki cevap verme gereğini bile duymuyordu; belki de Sonny'ye karşı hiç dile getirmediği sitemi bu biçimde ortaya çıkıyordu. Sonny, bir tatsızlık olacağını sandı, ama sonunda Aila konuştu:

"Anladım."

Sonny, ona baktı; Aila neredeyse eski çekingen yumuşaklığına dönüvermişti.

"Daha önce, burada anlamadığın neyi anladın? Bebek anasını böyle pervasızca nasıl kullanabildi? İnanamıyorum... Onu bağışlamayacağım." Sonny, sesinin titrediğini ürkerek fark etti, kendini tutamayıp ağlayacak olursa, Aila bu gözyaşlarının kendisi için değil, Bebek'i reddettiği için döküldüğünü anlayacaktı. Sonny'nin sevgili kızı. "Bağışlanacak bir şey yok. Bebek bir şey yapmadı." "Doğru değil bu. Pekâlâ – o değilse bile onun kanalıyla tanıdığın kişiler kullandılar. Seni onlarla tanıştırdı. Onun yüzünden." (Senin uğruna kızımı gözden çıkaracağım, bu sözler sessizce aralarında gitti geldi. Bak, senin için bunu yapacağım.) "Tabii, bizim buradaki durumumuzdan sonra orası heyecan verici, önemli, özgür gelir. Bundan kuş-kum yok. Ödünler, küçük hesaplar... Bunlar bitti artık, şimdi savaş var, bir şeyleri kanıtlamak için beyaz komşularınla iyi geçinmek yetmez artık. Ama eğer daha fazlasını istiyorsan, burada yapılacak pek çok şey vardı, en azından... Birlikte konuşup tartışabilirdik."

"Bunu isteyip istemediğimi bilmiyorum."

Sonny bir an durdu. "Aila. Eylem yapmayı mı, tartışmayı mı kastediyorsun? Pekâlâ Bebek'le tartışabilirdin. Eğer dediğin gibi seni kullanan o değilse, onunla konuşabilirdin."

"Onunla ne kadar övünürdün. Şimdi hakkında kötü konuşma. Senin için değerli olan bir şeyi yok etme."

Sonny, mide kaslarının o güne dek hiç bilmediği bir şekilde kasıldığını hissetti; bu, pişmanlığın kaçınılmaz bulantısıydı, genellikle kişinin tek başına yaşayacağı bir deneyim. Öyle çok şeyi yok etmişti ki. Aila çayını içiyordu. Sonny onun koyu, sık kirpikli gözlerini yazılı ifadesinin satırları üzerinde gezdirdiğini görüyordu. Ama Aila, sözcükler o an yanlış bir anlam veriyormuşçasına başını çevirdi. Sonny'ye baktı ve masal anlatır gibi konuşmaya başladı: "Bebek'le kocası çocuğu her gittikleri yere götürüyorlar. Oysa daha çok küçük. Toplantılara, partilere götürüyorlar. Çocuk sabahın birine kadar ayakta kalıyor. İlk gördüğümde şaşkına döndüm, bu yaptıklarının yanlış olduğunu söyledim, zavallı yavrucak perişan oluyordu. Yani sen ve ben... çocuklar küçükken bir yere gideceğimiz zaman, onların yanına birini bırakırdık, çocuklar evde kalırlar, saat sekizde yatıp güzelce uyurlardı. Ama bir gidişimde, -üçüncü gidişim miydi, dördüncü mü, şimdi anımsamıyorum- bir gece çocuğu yine yanlarına alıp partiye gittiklerini ve döndüklerinde evin bombalanmış olduğunu anlattılar. Hani Güney Afrikalılar ikinci kez sınırı aşarak saldırıda bulunmuşlardı da sığınmacıların oturduğu bir evin bombalanma haberi üzerine Bebek bizi arayıp bombalanan yerin kendi evleri olmadığını söylemişti, anımsadın mı? Bunu, seni -bizi- üzmemek için yapmış; bana anlattığında da sana söylememem için söz aldı benden. Ama, bombalanan ev, onların oturduğu evmiş. Eğer o gece çocuğu bir bakıcıyla veya benim gibi biriyle evde bırakacak olsalardı..."

Katılamamak, tecrit olmak, soğuğa benzer bir duygudur. İşte bu duygu Sonny'nin ellerinden ayaklarından başlayarak varlığının özüne kadar yayıldı. Eğer, yine kendisinin haberi yokken ikinci kez ölümün eşliğinden dönen Bebek'i kötölemekten başka bir şey yapamıyorsa, kendisine kendi içinde nasıl bir yer bulacaktı, bu boşluktan nasıl kurtulacaktı?

"Neden bu muydu?"

"Sanırım."

“Söylediklerini takip edemiyorum Aila. Çok şeyi anlatmadan geçiyorsun.”

“Biliyorum.”

“‘Anladım’ dedin.”

“Evet.”

“Açıklayamaz mısın? İntikam duygusu muydu bu? Eğer siyasal eğitimden geçmiş olsaydın, bizim mücadelemizde, intikam dürtüsünün pek hoş görülecek bir şey olmadığını bilirdin. Başından geçen mistik bir olay mı, yoksa başka bir şey mi? Neyi anladın?”

“Yaptıklarımın gerekli olduğunu.” Aila parmaklarını uzatıp birleştirdi ve ellerini önünde duran ifade zabıtlarının iki yanına bir çerçeve gibi yerleştirdi. Sonra da, kendisini yargılasın diye Sonny’nin karşısına oturdu.

Sanki Sonny, onu yargılama hakkı olan biriymiş gibi. Kocasını olarak mı bu hakka sahipti? Yoldaşı olarak mı? Sonny’nin yaşamına ustalıkla çatdığı yapı hiçbir işe yaramıyordu, kafasındaki kategoriler anlamsızdı, ihtiyacını hiçbir şey karşılamıyordu. Hannah’a ihtiyaç duymak. Hannah’a duyduğu yakınlık, hepsinin Sonny’nin, Aila’nın, Hannah’ın içinde yaşamış oldukları rayından çıkmış bir zamana ve mekâna aitti. Hannah ile davaya adanmışlığın cinselliğini yaşamıştı; çünkü davaya adanmışlık tehlikeyi içerir ve ilkel içgüdü tehlike durumunda hayvanın kendisi ölse ya da bitkinin ömrü bitse bile türün sürekliliğini güvenceye almaya yönelir, işte bu rayından çıkmış, çarpıtılmış, tehlikeli süreçte, Sonny’nin karısına ve çocuklarına ait olan yaşamının biyolojik dürtüsü sevgilisine yönelmişti. Sonny’nin ve Hannah’ın çocukları olmadı; onların sürekliliği devrimci hareketin kendisiydi. Sevişmelerindeki coşku bu süreklilik adınaydı,

Oysa şimdi devrimci olan Aila idi.

Her gün bildirimde bulunmak için karakola giderlerken, birlikte yaptıkları bu aykırı günlük iş, Sonny’ye eski aile yakınlığına dönüş fırsatı olabilir gibi geliyordu. Bu tu-

haf bir dönüş olacaktı, ama ikisinin de harekete katılma-
larının kaynağındaki bir şey o eski beraberlikte, araların-
daki ilişki ne kadar değişmiş olursa olsun, o eski ortamda
gizliydi. Sonny, eskiden olduğu gibi, hep evdeydi artık.
Değişen öteki koşullar buna yol açmıştı: Kulübe terk edil-
miş, Sonny de hareket içindeki üst düzey görevlerinden
uzaklaşmıştı.

Sonny, Aila ile sevişiyordu. Zaten onunla sevişmeyi
hiç kesmemiş, kendisini bir başka kadına verdiği kuşku-
sunu uyandırmamak için belirli aralıkları kollayarak dü-
zenli sevişmişti Aila ile. Aradaki fark, şimdi ona, Aila'ya,
karısına, Aila'sına geliyor olmasıydı. Aila, Sonny'nin can-
lanan isteğini fark etmemiş gibiydi; yalnızca iyi uyum
sağlıyordu. Sonny Aila'nın davranışını ancak böyle ta-
nımlayabiliyordu. Ve -kadınların sevişirken neler hisse-
debildiği konusunda daha deneyimli olduğu için- Aila'nın
zevk alıyormuş gibi yaptığını anlıyordu. Aila başka bir şey
düşünüyordu ya da düşüncelerini durduramıyordu, işte
öyle; ve eğer bir erkek, bir kadının içindeyken onu ken-
dinden geçiremiyorsa, bilincinden uzaklaştıramıyorsa, er-
kek değildir. Sonny kimi zaman kendini ne kadar zorlarsa
zorlasın, gerçekten erkekliğini yitiriyor, cansız bir et par-
çası gibi çekiliyordu Aila'nın yanından. Aila onun duru-
muna da, onun adına da üzüntü duymuyor, elini okşaya-
rak "Hiç önemli değil," diyordu.

Hiç önemli değil. Aila bunu söylüyor ve Sonny onun
yanında, yüreği Hannah'a duyduğu öfkeyle çarparak yatı-
yordu. Hannah'ın anlattığı şeyleri büyülenmiş gibi din-
lerdi; onun sözleri yaşamın can noktasından gelen, o
güne kadar kimseden duymadığı sözlerdi. Ama yaşamın
can damarı Hannah'ın yanında değildi; yaşamın can da-
marı, yaşamın merkezi sıradan olayların yaşandığı yerd
- doğumlar, evlilikler, üst baş ve gırtlak dertleriyle aile
sorunları, bunların hepsi Aila'nın yanında yaşanıyordu.
Aila, Hannah'ın yüzünden gitmişti. Eski Aila bitmişti.
Onu Hannah yok etmişti. Böylece Aila da gitmiş oluyor-
du. Oysa, yanında yatıyordu. Kişinin kendi özünden daha

büyük bir şey o özü kurtarır; Sonny'nin yeni evlendiklerinde utangaç karısına öğrettiği sarsılmaz bir ilkeydi bu. Sonny, Aila'nın soluklarını, arada bir horlayışını dinledi, uykuda yükselen beden ısısı yüzünden ağırlaşan krem kokusunu duydu –evliliğin usanç veren aşinalıkları, ondan kaçıp alışkanlıklardan uzak, coşkulu, çarpıcı gizli aşkı yaşamak–, Sonny bastıramadığı bir özlemle kıvrandı; kaçıp geride bıraktığı her şeye duyduğu özlemi giderecek hiçbir şey yoktu.

Yoldaş Aila. Mahkemeye sunulan 1 nolu kanıt bir adet RPG-7 roketatar, iki RPG-7 roket, üç RG-42 el bombası, iki sualtı mayını, iki FM-57 kara mayını ve çiçekli perde kumaşıydı. Bu kumaşı, oğlunun yatak odasına perde diken öteki Aila, Oriental Plaza'dan almıştı. Aila, başı dimdik, vakur bir tavırla polislerin arasında oturuyordu. Dinleyici bölümünün en ön sırasında oturan Sonny ile Will'i hafifçe kaşlarını kaldırıp gülümseyerek selamladı. Sonny, yaşamının bu döneminde, duygularını kontrol edemez durumdaydı. Gün ışığı –mahkeme salonlarının, polislerin ayak seslerinin, avukatların koşuşturmalarının, yargıç salona girince ayağa kalkanların çıkarttığı hışırtının yaşandığı gün ışığı– Sonny'nin gece duyduğu yalnızlığı dağıttı. Hiç değilse burası onun yeri, bozkırda yürütülen mücadelenin değişmez savaş alanıydı. Sonny, bu kadınla, Aila ile övünç duyduğunu, bıçak gibi saplanan bir sızıyla hissetti. Ve oğlunun birden telaşlandığını fark edemedi. Will babasının kulağına bir şeyler fısıldıyordu; Sonny, mahkeme salonunda olanları kaçırmamak için başını geri çekerek fısıltıya kulak vermedi. Oysa oğlu, sandık odasındaki perde kumaşının içinden çıkanlar arasında RPG-7 roketatarın ve roketlerin olmadığını söylemeye çalışıyordu.

Yaşamımda hiç hava yok. Karakolların ve hapishanelerin cilalı koridorları, sevdiklerimle dolaştığım gezinti yerleri oldu. Ben daha öğrenciyken, babamın beyaz dostlarından biri, hafta sonunu oğullarıyla geçirmem için bir cumartesi günü çiftliğine davet etmişti. Çiftliğin adı Enkelbos'tu: Çocuklardan birinin arabadan atlayıp açtığı kapının üzerindeki tabelada yazılı bu adı hiç unutmadım. Onlar her hafta sonu oraya giderlerdi. Gölette şişme bir botları vardı. Çocukların bisikletlerine sırayla binip sarı tomurcuklar içindeki ağaçların kara gövdelerini çevreleyen polen kokusunu kaldırdığımız toz dumanla bastırarak tur attık. Temmuzun sonuydu ve kış yanaklarınızda eriyerek çekilmeye başlamıştı.

Havaya ihtiyacım var. Yine cilalı koridorlar, yine asık suratlı polisler, yine dinleyici sıralarında dizili yabancılar, avukatların yüzlerindeki anlatımı izleyen meraklı bakışlarımız, kırmızı cüppesinin içinde kaybolan yargıcın kendisiyle duyduğu ve gördüğü her şey arasına koyduğu mesafeyi aşmaya çalışmamız. Yüksek tavanların altında dertten omuzları çökmüş insanlar – çevreye yeni yaşam saçacak polenlerin olmadığı o salonlarda, yalnızca dertleri oradan oraya savuran vantilatörleri kaç kez başımı kaldırıp uzun uzun seyretmişimdir. Bayatlık, tükenmişlik. Maden kasabasının dışındaki evimizden ayrıldığımızdan bu yana, yaşam ve özgürlüğün sözümona yasalarla korunduğu bu karakol ve mahkeme salonlarının cansız havasını soludum hep.

Şimdi sanık sandalyesinde oturan Aila ve babam, eskiden annemin oturduğu gibi benim yanımda oturuyor.

Üzerime ağırlık çöktü. öbür yanımda, ellerini bastonunun üzerine kavuşturarak oturan ve uyuklayan yaşlı zenciye yaslanıp kaykılmak geldi içimden. Hak ya da haksızlık dağıtılırken birlikte uyuyalım baba, nasıl olsa verdikleri kararın haklı mı haksız mı olduğunu bilmiyoruz, yargıcın ölçülü el hareketleriyle aldığı notlardan (ne notuysa) çıkacak sonucu bilmiyoruz, avukatların birbirlerine uzattıkları dosyaların, bizleri hakir gördüğü için suratımıza bakmadığından burnunu karıştırmasını seyrettiğimizden habersiz mahkeme kâtibinin, kabarık saçlarını parmaklarıyla biraz daha kabartan bilgisayar yazıcılarının, topuklarına basarak döşemeleri gıcırdata gıcırdata içeri girip çıkan ve kiliseden ayrılırken haç çıkaranlar gibi körü körüne bir itaatle yargıcın kürsüsü önünde başlarını öne eğen polislerin arasında ne yapacağımızı bilmiyoruz.

Yanımdaki ihtiyar horlamaya başladı. Ben buralara öylesine koşullanmışım ki, otoritelerine otomatik olarak boyun eğiyorum, o yüzden polis gelip adamı tartaklamasın diye, dürtüp uyandırdım. Bunu, ihtiyar korkmasın diye yaptım, ama o yine de ürktü; onun silkinerek uyanması beni de canlandırdı. Sanki film seyrederken içim geçmiş de, kendime geldiğim zaman, uyumadan önceki son sahneyle çelişen bir görüntüyle karşılaşmış gibi oldum. Savcı, kanıtları yargıcı gösteriyordu: Ananasa benzeyen el bombaları ve mayınlar, evet – ama kanıtlar arasında daha önce hiç görmediğim, RPG-7 roketatar ve iki roket diye tanımlanan tuhaf şeyler vardı. Sandık odamızda, perdemden artan kumaşın içinde RPG-7 roketatar da, roketler de yoktu. Neredeyse ayağa fırlayıp yargıcı seslenecektim. Ama hapishanelere ve mahkemelere olan koşullanmışlığım, yerimden kalkmamı engelledi. Babamın kulağına fısıldamaya çalıştım; ama bu gibi yerlerde başına bela almak istemiyorsan nasıl davranmak gerektiğini o da çok iyi bilir. O yüzden beni susturdu. Donup kaldım. bildiğim gerçek kanımı dondurdu. Dışarı çıkmak için, dinleyici sırasında oturanların bacakları arasından sıyrıldım. Bu kez, Pretoria'da, Adalet Sarayı'ndaki mahkeme

salonundaydık, Soweto'daki yalnızca siyahların yargılandığı mahkemede değil; ilk celse orada yapılmıştı. Büyük giriş salonunda, parlak piring kaideler üzerinde yükselen devasa sütunların arasında, renkli camlardan dikine süzülen renkli ışıkların altında oturdum. Bunların kileseleriyle adalet sarayları birbirine benziyor, yasalarında kutsal bir yetke görüyorlar herhalde. İçeri giren herkes metal detektörlü bir kapıdan geçiyor ve üzeri ayrıca aranıyor. Kafamın karışıklığı içinde, üzerime çevrilmiş bir silah gördüm – ailesinin tüm kadınları diz çökmüş bekleyen, ufak bir siyah çocuk oyuncak makinesiyle çevremde koşturuyordu. D Salonu'nun kapısındaki beyaz polis, kendine doğrultulan tüfekte vurulmuş gibi yaparak oyuna katıldı. Yeni oyun arkadaşının çevresinde dönmeye başlayan çocuğun kahkahaları, yolunu şaşırp binaya girmiş kırlangıçlarla birlikte kemerli tavana doğru yükseldi. Ben ise orada oturmuş düşünüyorum, perde kumaşının açılışını, daha önce gördüğüm ve savcının tanımladığı donuk nesneleri, yani el bombalarını, su ve kara mayınlarını tekrar tekrar görüyordum. Kendimi şişip kabarmış, son derece önem kazanmış biri olarak hissediyordum. Neler düşündüğümü bilmiyorum; ama adaletin benim içimde saklı olduğunu ve o adaletin öteki nesneler arasında patlayacağını düşünüyordum herhalde. Söyledikleri yalanların, çevirdikleri dolapların, pisliklerin bu patlamayla dağılıp Aila'nın çevresinden döküleceğini ve onu özgüllüğüne kavuşturacağını bekliyordum.

Babam beni aramaya geldi. Yargıç çay molası verinceye kadar babam salondan çıkmadı. D Salonu'nun kapısından "Opstaan. Ayağa kalkın!" sesini ve dışarı çıkanların ayak seslerini, elbise hışırtılarını, konuşmalarını duydum. Soluğum kesilecek gibi oldu. Ayağa kalktım. Babam, hasta mısın, diye sordu. Üstüne üstlük bir de benim hastalanmama dayanamayacakmış gibi bir hali vardı.

Uzun zamandır babama elimi değdirmemiştım, bu kez koluna sarıldım. "Roketler orada yoktu. O roketatar dedikleri şey. Hiçbiri yoktu. En başta bombaları nasıl ge-

tirip gizledilerse, onları da kendileri koydular. Paket açılırken gördüm, onlar yoktu.”

Babam bana hemen inandı, ama avukatlar bir yığın soru sordular. Yok emin miymişim? O sabah arama yapılırken hep sandık odasında mıymışım? O anda heyecan, öfke ve sinirden aklım karışmış olamaz mıymış? Daha bir sürü soru, inanın parmaklarım nasıl yumruklarımın içinde kıvrılıp kaskatı kesilmişse, ayak parmaklarım da öyle büzüştü ve omuzlarım öylesine gerildi ki, ertesi gün sanki jimnastik yapmışım gibi ensem ağrıdı durdu. Ama ben ne gördüğümü biliyordum, hangi mahkemede sorarlarsa sorsunlar, defalarca yemin ederek gördüklerimi anlatabilirdim – keşke o gün silahların listesine bir kâğıda yazıp o alçaklara imzalatsaydım, keşke!

Avukatlar doğru söylediğime inandıkları ve savcının karşısında bocalamadan ifade verebileceğime kanaat getirdikleri zaman, benim önemli bir tanık olacağıma karar verdiler. Benim tanıklığım, silahları sandık odasına Aila’nın sakladığı veya ne olduklarını bile bile ötekilerin saklamasına izin verdiği iddiasını da çürütecekti. Aila ikinci ifadesinde, sandık odasına konulacak şeyleri “kullanılmayan ofis malzemeleri” sandığını söylemişti. Adamların sandık odasındaki ev eşyasının arasına ne getirip bıraktıklarına bakmamıştı. Benim tanıklığım, oraya silah bırakılmışsa bile, içlerinde RPG-7 roketi olmadığını ortaya koyacaktı.

Babam coştı, Bebek’le ben çocukken bizi tutup havaya kaldırdığı zamanki, sonradan hapiste görüşe gittiğimiz zamanlardaki gülümseyişine, güvenli bakışlarına yeniden kavuştu. Böylece Aila’nın sandık odasındakileri bildiğini kanıtlayamamakla kalmayacaklar, aynı zamanda silahları oraya kendilerinin yerleştirmediğini de kanıtlayamayacaklar. Roketleri kendilerinin yerleştirdiği ortaya çıkınca, ötekileri de onların yerleştirmiş olabileceği kuşkusu doğacak. Gösterdikleri kanıtlar geçerliliğini yitirecek! Eğer polis, davaya gerekçe olan konuda yalan söylemişse, dava nasıl sürebilir? Yargıç dosyayı kapatabilir – böyle bir olasılık var!

Bunları görmek için avukatlara gitmiştik. Bu yüzden, ben ilk kez ilgi odağı konumundaydım. Kimsenin suç ortağı değildim, kimseden akıl öğrenmemiştim, kendi deneyimimden kendim sonuç çıkarmıştım. Avukatlar, sonuçtan babam kadar emin değillerdi, ama ben onların baş tanığı, savunmalarının ekseni durumuna gelmiştim. Avukatlardan birinin babama şöyle fısıldadığım duydum: “En ufak ayrıntıda bile –ses tonuyla da olsa– bocalamayacağından yüzde iki yüz emin olmalı, ne kadar ufak ve önemsiz de olsa, her şeyi çok kesin ifade edebilmeli. Çünkü Lombard, işin içine duygusallık girdiğini, bu bir aile sorunu olduğu için... Aila onun annesi olduğu için delikanlının yalan söyleyebileceğini öne sürecektir.”

Annem, –Aila– bütün konuşulanları, yeni edinilmiş şaşmaz dikkatiyle dinliyor ve bana hiç bakmıyordu. Bana bakmaması tuhafıma gidiyordu. Sanki aramızdaki bu yeni yakınlık bağını yadsımak istiyor gibiydi. İşte o zaman, ta içimde, hiçbir zaman kimsenin ulaşip öğrenemeyeceği kadar derinde bir yerde, Aila’nın perdelik kumaşa sarılı o çirkin ve öldürücü şeyleri gerçekten bildiğini düşünmeye başladım (kim bilir, belki de bunu ta başından beri biliyordum), Aila orada ne olduğunu biliyor ve benim bilmemi istemiyordu – ben ki, onunla ilgili olarak başkalarının, babamın bilmediği bir sürü şeyi biliyordum. Erkekler uzun uzun konuştuktan, avukatlar verdiği cevapları karşılıklı sınadıktan ve babam, Aila, ben gitmek üzere ayağa kalktıktan sonra, savunma ekibinin başkanı, Aila’ya, görüşmek üzere ertesi gün beni de alıp gelmesini söyledi. Aila’nın tavrı herkesi susturdu. Sanki oradaki her biri, yabancı bir eve girmişler ve orası Aila’nın eviymiş gibi sustu; Aila dimdik duruyordu. “Will’in tanıklık yapmasını istemiyorum.”

İnanılır gibi değil. Avukatlar o kadar şaşırdılar ki, içlerinden biri gülmeye başladı; Aila’yı ciddiye alamıyorlardı, ne avukatlar ne de babam. Kadıncağыз haklı olarak şaşkına dönmüştü; ama avukatlar ona iyice anlatacaklar, o da anlayıp ikna olacaktı. Çocuğa bir zarar gelmeyecekti.

Hiç zararı dokunmayacaktı. Ne de olsa Aila bir kadındı ve çocuğunun iyiliğini düşünüyordu.

Anasının oğlu! İçimden öfke büyüyüp taşıtı; kendime öfkeleniyordum, anneme öfkeleniyordum. Herkes sesini yükseltmeye, yeni baştan konuşmaya, benden söz etmeye başladı. Neredeyse biri dönüp bana *büyüyünce ne olmak istiyorsun*, diye soracaktı.

Arabayı ben kullandım. Annem benim yanımda, babam onun arkasında oturuyordu. Öfkemden hızlı sürüyordum arabayı, annem de babam da beni uyarıyorlardı. Ömrümde ilk kez kendimi onların sorumluluğunu üstlenmiş buluyordum. Babam, annemle benim konuştuklarımızın dışında kalmamak için öne eğilmişti. Ama böylesine meraklı olmasa da kaçıracağı bir şey yoktu. Çünkü konuşmuyorduk. Anneme söyleyeceklerim, babamın yanında söylenemezdi. Göz ucuyla, babamın annemin omzunu kavradığını ve elini bir an orada tuttuğunu gördüm. *Zavalı Aila, zavalı Aila*. Yoksa minik karıcığına her şeyin yolu da olduğunu, halkın lideri, zeki, güçlü kocasının kendisini saçma düşüncelerinden uzaklaştıracağını mı söylemek istiyordu?

Annem, eczaneye uğramamızı söyledi. O dükkândayken babam içini çekiyor, huzursuzluktan yerinde duramıyordu. “Her şey düzelecek. Sinirleri bozuk. Onun kaldırmayacağı şeyler bunlar. Doğasına aykırı, Will.”

Aila eczaneden çıktı, bize gülümsedi, sanki onun fotoğrafını çekmeye hazırlanıyormuşuz gibi, güneşe bakarak kaşlarını çatı. Babam yeniden konuşma cesaretini buldu. “Bu, gerçeğin ortaya çıkarılması Aila. Kişisel bir sorun değil, yalnızca seni ilgilendirmiyor. Will’in gerçeği anlatması gerek. Bu, sistemin ta kendisine kafa tutmak olacak. Sistemi sarsacak.”

Motora çalıştırmıştım, ama arabayı sarsarak dururdum. “Eve gidinceye kadar konuşmayalım bunu.”

Babam bana aldırmadı, hâlâ babamdı. “İnan bana Aila, Will tanıklık etti diye başına bir şey gelmez. Suç ortaklığı diye bir şey yok. Onu tutuklayacak değiller! Bu-

nun için, benim oğlum veya senin oğlun olduğu için tutuklamazlar onu. Gerekli gördükleri herkesi mahkemeye çağırmak savunmanın görevidir. Bunu biliyorsun, değil mi? Ama ben, ne pahasına olursa olsun davayı kazanmak peşinde olan bir avukat değilim, öyle değil mi... O benim oğlum. Benim de oğlum. Hiç onu tehlikeye atar mıyım? İnan bana. Hiç sana yalan söyler miyim?"

Ve ikimiz de karşı çıkmıyoruz. O gözümüzün içine baka baka bu soruyu sormak cesaretini bulduğu zaman, annem de ben de kahkahalarla gülmüyoruz, ikimiz de "evet, yalan söylersin, evet, evet" demiyoruz. Yoksa her şey unutuldu, silinip gitti de, üçümüz onun batan gemisinden kurtulan ve dönmek istediği aile düşü adına onun komutasında yeni bir sığınak inşa edecek kişiler miyiz?

Yan gözle anneme bakmak için başımı kaldırdım. İşaretparmağını diliyle ıslatıp öteki elindeki bir lekeyi sil-di. Kendisine baktığımı gördü, elini indirdi ve başını öte yana çevirdi. Artık ona bakmadığımı anlayınca, babama ve bana hitap ederek konuştu: "Yeter artık. Yeter artık."

Babamın bu söze ne anlam verdiğini bilmiyorum, ama annemin ne dediğini duydum. Babam, anlı şanlı Sonny; Bebek sürgündeki devrimci; Aila Umkhonto weSizwe örgütünün işbirlikçisi; onlar, ailemizin halk adına kendilerini feda eden bireyleriydi, bana gerek yoktu, benim gibi birine kim gerek duyardı ki? Onların hepsi kahramandı.

Hiçbir şey annemi fikrinden caydırmadı. Savunma ekibi, aynı zamanda Aila'ya en yakın insan olan - kocası olan görmüş geçirmiş eylemciye rica etti, Aila'yı mantığa davet etmesini istediler. Birlikte geçirdikleri şunca yılın etkisiyle, avukatlar açıkça dile getirmeseler de, aralarındaki sevginin etkisiyle, Aila'yı doğru yola getireceğine inanıyorlardı.

Aila yeter artık, dedi. Yeter: Başında yeterince dert vardı, bir de oğlanı işin içine katarlarsa, o kadarına dayanamazdı. Buna hiç aklı yatmıyordu. Korkuyordu. Lusaka'

daki acımasız, utanmaz Bebek adına kuryelik yapmaktan, kim bilir daha başka nelere bulaşmaktan korkmuyordu da, bundan korkuyordu, Will ikisinin de oğluydu, ama ta öteden beri açıkça dile getirilmese de kabullenilmiş bir gerçek vardı: Will Aila'nın oğluydu ve Sonny, Kral Lear gibi Bebek'ini, sevgili kızını yitirmiş olsa da –*Beni üzeceğine, keşke hiç doğmamış olsaydın*– oğlanla ilgili konularda Aila daha ağır basıyordu.

Sevginin etkisi, Sonny, bir zamanlar karısına da ders vermiş bir öğretmenin yalınlığı ve yıllanmış bir eylemcinin bilgeliğiyle, Aila'yı mantığa davet edebilirdi – bunu ondan iyi yapacak kimse olamazdı. Ama sevgi, aşk. Sonny kimi zaman Aila'yı en iyi ikna yolunun, ona her şeyi anlatmak, Hannah'ı açıklamak, kulübedeki toprağa yakın yatakta geçirdiği her geceyi, portakal çiçekleri arasındaki hafta sonlarını, hatta Aila'yı, yani karısını ve Hannah'ı aynı yerde bir arada görmekten duyduğu sapık zevki itiraf etmek olduğunu düşünüyordu (masum Aila bunu nasıl anlayabilirdi ve eğer anlayabilse ne korkunç olurdu). Ama bunları anlatması demek, Will'in de her şeyi bildiğini, sarışın sevgilisini alıp sinemaya gittiği gün oğluyla karşılaş-tıklarını ve o günden sonra oğlanın bir tür suç ortağı olduğunu da anlatması demektir. Aila bunu nasıl bağışlardı? Ondan sonra, hangi sevgiye inanırdı?

Ama belki de Sonny'nin neden bunları yaptığını, Aila anlatabilirdi ona. Sonny her şeyi itiraf edecek, her şeyi açıklayacak, Hannah'a duyduğu ihtiyaç çerçevesinde kendisine ait olan her şeyi bırakacak olsa, belki yaptıklarının nedenini Aila açıklayabilirdi. Ah Hannah. Benino'daki evde okuduğu kitaplardan kavrayamadığı arzuların tutsa-ğı olan öğretmen. Ah Hannah.

Seni çılgınlıklara iten bu kapıyı yumrukla.

Aila, çocukluğunda uykuya yatarken dudaklarına annesinin uzun, siyah saç örgüsünü sürerek oyalanan çocu-ğa sürgit güvенеbileceğini sanmamalı. Saç örgüsü çoktan

kesildi, saçları kırpıldı, ben de koca adam oldum. Tıpkı babam gibi, kadınların içine dahi yordum artık.

Annemi evden çıkardım, babamdan uzaklaştırdım. Birlikte yürüdük. Hava almak istiyordum, havaya ihtiyacım vardı. Yürünecek pek bir yer yoktu; üç sokak geçtin mi, indirimli içki satan dükkâna, Portekizlinin süpermarketim dediği ne ararsan bulunan mağazaya geliyordun. Öte yana üç sokak yürüdün mü, beyaz komşularımızın pazar günleri, bizim gibileri içeri sokmayan tanrılarına dua ettikleri Hollanda Kilisesi'ne varıyordun. Bu beyaz komşuların evlerinin önünden yürüyoruz: bozkırdaki evimizden sonra bize çok görkemli gelen bu eve taşındığımızdan beri, komşularımız birkaç kez değişti. Bizim soyumuzdan olanlar buraya taşındı, beyazların bir kısmı bu yüzden mahalleyi terk etti, yerlerine başka mahallede oturmaya kesesi elvermeyen yoksul beyazlar geldi, Bizim soyumuzdan olanların çoğu bizim gibiydi – işgal ettikleri evleri onardılar, boyadılar, verandalara çini döşediler, sokak kapılarını süslediler. Beyazların hurda arabaları, bahçe niyetine geçen ot bürümüş boşlukları da duruyor, camı kırılmış pencerelerinde ise kartonlar gerili.

Eskiden bize selam veren komşular (annem gerçek bir hanımefendidir), şimdi biz geçerken görmezden gelip başlarını çeviriyorlar. Belki de selam verenler başka komşulardı, fazla dikkat etmedim, benim için hepsi bir. Ya da gazetelerdeki manşetleri, Aila'nın fotoğraflarını gördüler. Kendi aralarında yaşayan, sanki bir beyazmış gibi selam verecekleri kadar hanımefendi görünüşlü kadının gazetelerdeki kadın olduğunu anladılar.

Aila, adımlarını bana uydurarak yürüyordu. "Anne. Benim adıma karar veremezsin."

"Bu olay benim sorunum. Beni istedikleri gibi savunmak avukatlara düşmez. Onlara ne yapacaklarını söylemek benim hakkım, öyle değil mi?"

"Ben onu demek istemedim. Ne dediğimi dinlemelisin, benimle ilgili olayların nasıl olması, benim nasıl davranmam gerektiğini bildiğini sanıyorsun, ama artık

kabul etmelisin ki..."

"Biliyorum, biliyorum. Senin bu işe bulaşmanı istemiyorum. Benim yaşamımın senin yaşamını, senin geleceğini belirlemesini istemiyorum. Anlamayan asıl sensin Will."

Ayağım bir taşa takıldı, sendeledim. Annem durdu beni bekledi. En sonunda yüksek sesle telaffuz edebildim: "Aila."

Aila'nın siyah gözleri parladı, kısıldı, alaycı ve şaşkın bir tavırla dudaklarını büzdü. Ama hoşlanmıştı. Elini bir an -yalnızca bir an- koluma koydu.

"Bunu neden boyuna yinelemek zorunda kalıyorum? Dışlanan, arkada bırakılan neden ben oluyorum; neden sen, babam, Bebek, herkes, benim mücadelede hiçbir yerim olmadığını düşünüyor? Hepinizin reddettiği o düzmece normal yaşamı benim sürdürmem neden olağan karşılanıyor? Benim beyazların büyük iş dünyasının kıyısında mutlu olmam, para kazanmam, birkaç yıl içinde büyük bir firmada veya o tarihe kadar kalırsa çokuluslu bir şirkette iş bulmam, beyazların izin verecekleri bir yerde beyazlarınkı kadar güzel bir ev yapabilmek için kredi almam, şirketin verdiği arabayla dolaşmam, onların standartlarına göre yıllık yemeklerine göğsümü gere gere götürebileceğim bir kızla evlenmem, çocuk sahibi olup onları bizim soyumuzdan çocukların kabul edildiği özel okullara göndermem neden bekleniyor - neden? Bunların bana göre olduğuna nasıl karar veriliyor? Kim karar veriyor? Benim ne eksikim var? Neden ben? Benim ille de böyle olmamı gerektiren anadan doğma bir kusurum mu var, nedir?"

Annemin omuzları üzüntüyle çöktü, ama ben susmadım. Onca zaman sustuktan sonra, artık, susamazdım. "Bu bir lanet gibi. Yazgım olarak kabullenmem bekleniyor. Ve şimdi de sen tutmuş, tam ben hepiniz gibi davranabilecekken, mahkemede karşılarına dikilip evimize giren o alçakların -onları eve alan da benim, evimize bütün belaları getiren benim, her zaman el altındayım, Will yapar onu, o yapar- evet mahkemede karşılarına dikilip yalancı olduklarını yüzlerine haykıracağım zaman, artık yeter diyorsun,

yeter! Yaşamlarımıza değiştirme mücadelesinde bana göre bir görev yok. Ben evde işe yarıyorum. Ben evin ta kendisiyim. *Artık yeter!* Artık burama geldi!”

Sanki vuruyormuşum gibi silkiniyordu annem! Evet, vuruyordum ona ve ancak soluk almak için ara veriyordum.

“Bunu ben yapamam. Bir başka şekilde yapman gerek. Benim aracılığımla değil. Ben senden ayrılamam Will.”

“Benim ne özelliğim var? Demek ben sizin kozunuz. Senin ve babamın gözden çıkarmak istemediği bir şey olmak zorundayım? Devrim uğruna bile? İcinizden söküp atamadığınız bireylerin simgesiyim? Ben sizin rehineniz, güzel şeylere duyduğunuz orta sınıf özleminiz miyim? Aslında sen, çiçekli perdelerinin beyazlar için yapılmış evdeki yatak odasını süslemekten daha iyi bir amaçla kullanılmasını istemiyorsun.”

Bir süre ürkütücü bir sessizlik içinde yürüdük. Gaddarlığımın heyecanımla yüreğim güm güm atıyordu.

“Öyle olduğunu sanmıyorum. Öyle olmayacak.”

Homurdandım.

Annem fazla bir şey söylemese de, onun için çıkış yolu yoktu. Gerçekleri söylememi engelleyemeyecekti. Oturduğumuz sokakta, sessizce yürüdük. Uzaktan, kapımıza bir şeyin asılı olduğunu gördük. Akşam karanlığında siyah bir süvetere benziyordu; belki de birileri sokakta bulmuş, sahibi çıkarsa alsın diye oraya asmıştı. Kapıda asılı olan bir kedi ölüsüydü, boğulmuş gırtladına kırmızı harflerle yazılı bir kâğıt bağlıydı: **SIYAH KOMÜNİST OROSPU BURADAN DEFOL.** Aila kediye çözmeye uğraşıyor, eli ayağına dolaşıyordu. “Ölmüş anne, çözmenin yararı yok ölmüş. Bırak onu. İçeri girelim. Ben sonra icabına bakarım.”

Farkında olmadan kollarımız birbirimize dolandı. Yan yana, çimento döşeli yoldan yürüdük ve sokak kapısını arkamızdan kapattık. Evi gözetleyen varsa, görüp görebileceği yalnızca bu oldu.

Aila'nın bu dikkafahlığı nereden geliyordu? Daha doğrusu inatçılığı. Bu da onun doğasında yoktu! Eskiden.

Sonny "eskiden" derken neyi kastettiğini kendi kendine açıklamak zorunda kaldı. Evet, Aila'nın yaşantısıyla ilgili kronolojisinde bir boşluk vardı; Aila'daki, Sonny'nin kendisini sorumlu tuttuğu değişikliklerin çok azını biliyordu. Aila'nın saçını kestğini fark etmişti ama bunu kadın kaprisi olarak görmüştü. O sırada, saç kesme olayı Sonny'ye pek önemli gelmemiştir.

Sonny serinkanlılığını korumaya ve mantıklı düşünmeye çalıştı; aydın bir insan olarak, mücadele sürecinde beynini özgürlüğe kavuşturmuş biri olarak özeleştiri yapıyordu. Aila'yı bir yoldaş olarak kabullenmenin zor olduğunu biliyordu. Ama, Aila'yı artık geçerliliği kalmamış bir yapıda görmemek için de bilinçli olarak kendini zorlamalıydı. Bilinçli olarak: Sorun buydu işte.

Eğer (çok eskiden okuduğu Cizvit eğitimcilerinin dediği gibi) insanın karakteri yaşamın ilk üç yılında biçimleniyorsa, sevilen eşle ilgili düşünceler de, ilişkinin ilk birkaç yılı çerçevesinde donduruluyor demektir. Sonny'nin mantığı, Aila'yı karısı olmanın yanı sıra, herhangi bir yoldaş olarak da kabul edebilirse, eski Sonny/Aila yaşantısını canlandırıp köklendirebileceklerini söylüyordu. Aila hapse girse bile ve günün birinde Sonny de yeniden hapse düşecek olsa bile, bu onların yaşamı olacaktı. Sonny, bunu gerçekleştirebilmek için yapılması gereken birtakım şeyler olduğunu biliyordu. Aila'ya karısı olarak yeniden önem vermemeliydi. Sonny bunu yapmıştı. Aila'nın kendisini bağışlaması yetmezdi, Sonny kendi kendisini de bağışlaması gerektiğini biliyordu - çünkü suç kişinin kendine mazeret bulmasına, hoşgörü göstermesine neden olur ve kişiyi kalıplaştırır.

Sonny kendini bağışladı, ama bu boşunaydı. Aila ona hiçbir zaman sitem etmediği, yaptıklarını yüzüne vurmadığı için, onun bağışlayacağı bir şey yoktu. Ve Aila'nın tavrında, bunlardan kendisinin sorumlu olduğunu kavramış

gibi bir belirti de yoktu. Sonny'nin ona yaptığı haksızlık bile, Aila'yı bağlamıyordu. Belki de Sonny, bir başka kadını sevdiği için Aila'nın çektiği acı yüzünden değiştiğini düşünerek kendini avutuyordu. Belki de bu değişikliğin Sonny ile hiç ilintisi yoktu. Belki Aila da, Sonny gibi, siyasal mücadele sürecinde özgürlüğünü elde etmişti. Sonny, bunu Aila'ya hiçbir zaman soramayacaktı; sevgilisinden söz etmek artık söz konusu olamazdı.

Avukatlar, Sonny'nin Aila'yı etkileyip fikrinden caydırabileceğinden umudu kestiler. Sonny'nin de katıldığı görüşmeler, giderek çıkmaza giriyordu. Savunma ekibi, yeni kanıtlar sunacağı gerekçesiyle mehil aldı. Savunma ekibinin başkanı, gizlice Sonny'ye geldi, ölümcül bir hastalığı hastanın kendine değil de, akrabasına açıklayan bir doktor gibi, davadan çekileceğini bildirdi, Sonny, avukata bu kararını bir kez daha düşünmesini rica etti. Aila ise durumu öğrenince, sesini çıkarmadan başını salladı, hafifçe öksürdü ve avukatın kararını değiştirmesini istediğini belirten bir şey yapmadı. Son karşılaşmalarında avukatın sabrı taşıp ona öfkelenmiş olmasına rağmen, Aila "bütün yaptıkları için" adama teşekkür etti ve avukat onun elini sıkarken -kendinden hiç beklenmeyecek bir şey yaparak- uzandı, adamı yanağından öpüverdi.

On Dört Haziran Salı.

Eve gelip babamı yalnız bulduğum gün. Babam, sanki daha yeni kapatmış veya her an çalmasını bekliyormuş gibi telefonun başında duruyordu. Saat beşti; her günkü gibi günün ikinci bildirimini yapmak üzere karakola gidiş saatiydi; bu yaşantımızı düzenleyen gündelik işlerden biri olmuştu. Bu düzene ben bile öylesine kendimi alıştırmış kaptırmıştım ki, onlar gecikecek diye kaygılanır olmuştum. "Daha gitmediniz mi?"

"Hayır." Babam öylece duruyordu.

"Annem yalnız mı gitti?"

"Onu görmedim."

“Şehre mi inmesi gerekiyordu?” “Şehir” avukatların bürosu anlamına geliyordu.

“Telefon ettim. Orada yok.”

“Neredeyse gelir herhalde.”

Beni ürküten, babamın elleri oldu. “Araba garajda.”

Elleri gözüme çarptı; başparmaklarıyla parmaklarının içini ovuşturuyor. sinir sistemi iflas eden ihtiyarlar gibi farkında olmadan titriyordu,

“Belki biriyle gitmiştir. Sen burada değil miydin?”

“Ben gelip aldım beni – bir toplantı vardı, arabayı annene bıraktım. Bir saat önce yine Ben’in arabasıyla döndüm.”

“Not bırakmıştım. Mutfığa bakayım.”

“Ben baktım.”

Annemi bekledik. Saate bakarken birbirimize yakalanmak istemediğimiz için saatlerimize bakmasak da, döşemeden sızan kış soğuğu ve pencerelerin sokak lambalarıyla ışıldayan bir karanlığa gömülmesi, zamanın akıp gittiğini gösteriyordu. Ama geçen zaman ölçülmediği sürece, annemin çok geçmeden geleceğine inanabiliyorduk. “Karakola telefon edip bir mazeret belirtsen, annemin hasta olduğunu söylesen, daha iyi olmaz mı?”

Sözlerim, ona yapmaktan kaçındığı şeyi anımsatmış gibi baktı yüzüme. Derin bir soluk aldı. “Yapacağımız en son şey o.”

“Nedenini anlamıyorum. Bildirimde bulunmazsa, kefaleti yakarlar, öyle değil mi? Dr. Jasood’dan annemin hasta olduğuna dair rapor alabiliriz.”

“Mazeret... Bu bir uyarıdır. Onları harekete geçirir.”

“Neye karşı?”

Babalar her şeyin en iyisini, en doğrusunu bilir. Vakit geç oldu, akşamın geç saati, yaşamımızın geç saati ve annem gelmiyor, babam annemin gelmeyeceğini biliyor – benden bir şeyler saklamaya kendinde nasıl hak görür?

Elleriyle oynamasın diye haykırmak geliyordu içimden.

“Ona ne olduğunu biliyorsun sen. Nerede? Söyle bana.”

“Bilmiyorum. Will, nerede olduğunu gerçekten bilmiyorum, sözüme inan. Hiç bilmiyorum.”

Öyle ya. Ne kadar az bilirsen, o kadar iyi; yoldaşlar birbirlerini böyle korurlar, bunu bilmem gerekirdi, onlardan biri olsaydım bilirdim. Babam doğruyu söylüyordu.

Yattık, babam ve ben. Babam yatak odalarının kapısını açık bıraktı, ben de benimkini açık bıraktım. Neden bilmem. Ayrı odalarda, karanlıkta yatıyor, Aila'nın gecenin o saatinde nerelerde olabileceğini düşünüyorduk – eminim, ikimiz de aynı şeyleri düşünüyorduk. Ben genç olduğum için sabaha karşı uyudum, ama babamın gözüne uyku girdiğini sanmıyorum.

Sabah erkenden genç bir kız geldi. Lilaya çalar pembe dudak boyası ve oje sürmüştü, ayağında beyaz plastik çizmeler vardı. İşine giden, temiz giyimli bir konfeksiyon işçisi görünümündeydi. Evi gözetleyen muhbir komşular, kızı evin oğlunun sevgililerinden biri sanırlardı, komşulara göre bizim gibi delikanlıların âşık olacağı tipte bir kızdı. Çantasındaki notu çıkarıp babama uzatırken, uzun tırnakları ve bilezikleri şingirdiyordu. O dakikaların gerginliği ve baskısı içinde tuhaf bir duygu yaşıyor; halkımızın şu ucuz görünüş gibi en beklenmedik kisveler altında mücadeleye nasıl katıldığını görmekten kıvanç duyuyordum. Beyazlar, bize bakarken gördüklerinin ne olduğunu bilmezler; şu kıza, şehir kaldırımlarına serip satmak için örgü ören kasabalı kadınlara, yollardan gelip geçen siyah otobüs şoförlerine, tişörtlü maden işçilerine, ablam Bebek'e, annem Aila'ya bakarken, gördüklerinin ne olduğunu kavramazlar. Onlara anlatmak isterim.

Not, babamın lider kadrodaki yoldaşlarının birinden geliyordu. Babamı bir eve çağırıyordu. Polis Aila'yı aramaya geldiğinde evde olayım diye ben gitmedim. Tabii, onlara kapıyı açan ben oldum. Ama annem yoktu. Bir başka sefer annem yine uzaklara gitmiş ve bir daha dönmemişti. Şimdi de Aila gitmişti ve burada her şeyin değişeceği, insanın havasız kalmayacağı, beyazların bizler için yaptığı yasalara göre yargılanmayacağı, bozkırın ötesinde-

ki bir gettoda veya burası gibi beyazlar mahallesinde yasalari çigneyerek yaşamayacağı, beyaz komşuların -kollarını kavuşturup dudaklarını bükerek duran kadınlara, kaşları çatık adamların- seyretmek için sokağa döküldüğü, kapının önünde polis arabasının, eli silahlı polislerle polis köpeklerinin verandaya dayanmayacağı günlere kadar da hiç geri dönmeyecekti.

Liderler, Aila'nın kefaleti çigneyip ülkeyi terk etmesi kararına Sonny'yi karıştırmak istemediler. Aila'nın ortadan kaybolduğu anlaşılnca, Sonny'yi onun hakkında soruguya çekmek için yeniden tutuklayabilirlerdi. Bu karardan haberi olmazsa, hiç değilse karısının kaçışına yardım ettiği kanıtlanamazdı.

Aila'nın bunun için bile Sonny'ye ihtiyacı yoktu.

Sonny, Aila'nın gitmesine liderliğin karar verdiğini, çünkü iddianamedeki suçlamaların çok ciddi olduğunu, üstelik kanıtların ve ileride alınacak tanık ifadelerinin hareketle ilgili önemli bilgileri açığa çıkarabileceğini oğluna anlattı. Harekete sızmış ajanlar vardı, bunlar aleyhte tanıklık yapabiliirdi. Aila misyonunu başarıyla yerine getirmiş, ama artık deşifre olmuştu. Bundan böyle Aila'nın adı, ülke içinde ve dışında onurla anılacak - Aila da dışarıda etkinliğini sürdürebilecekti. Dr. Jasood, verdiği kefalet parasının yanmasını, mücadeleye kendisinin katkısı diye saydı. Sonny oğlu Will ile birlikte, Aila'nın eski patronuna teşekkür ettiğinde, doktor bir yandan hastasına rapor yazıyor, öte yandan onlarla konuşuyordu. "O bizim için on bin rand'dan çok daha değerlidir. Tanrı yardımcısı olsun."

Bir süre sonra Aila'dan haber geldi. Üçüncü ya da dördüncü elden, büyük olasılıkla bir zamanlar Aila'nın yaptığı gibi ülkeler arasında masum geziler yapan biri görünümündeki bir kişi getirdi haberi. Sonny, günün birinde Aila'yı Bebek'i, torununu gidip görebilmek amacıyla pasaport istedi. Pasaport vermediler; gerçi bu pek beklenmedik bir sonuç değildi, ama yoldaşlarından biri yine de

şöyle dedi: “Sonny’ye neden hâlâ pasaport vermediklerini anlayamadım.”

Sonny bir süre sonra pasaport alamayışının üzüntüsünü unuttu, ama yoldaşın bir sözü yüreğine işledi. Bu sözler, polisin Sonny’yi artık hareketin kendileri için tehlikeli olabilecek bir temsilcisi olarak görmediği yolundaki yaygın görüşün dile getirilmesiydi. Halk liderlerinin kim olacağına karar veren düşmandır – yani polis, yani hukukun, düzenin, adaletin temsilcileri. Bu güçler seninle ne ölçüde uğraşırsa, senin peşine ne kadar çok düşerse, seni ne kadar hırpalarsa, o kadar büyür ve “Sonny” olursun. Ülkede Olağanüstü Durum ilan edildikten sonra, Sonny’nin başarılı konuşmalar yaptığı toplantılar yasaklandı. Dava açılmasından ve gazetelerin kapatılmasından korkan basın, ancak dış dünyada çok tanınan, bu nedenle de hükümetin ilişmeye çekindiği liderlerin sözlerini yayımlıyordu. Sonny ise, bu saygın kişilerin imzasıyla yayımlanan veya onların ağzından söylenen demeçleri yazmaya ya da yeni parlayan yıldızların konuşmasını düzeltmeye yaran perde arkasındaki kişi olmuştu. Sonny, eski yoldaşlık hatırını, gizli çalışmanın getirdiği özel yakınlığı fırsat bileerek, eskiden bir kez daha yaptığı gibi arkadaşlarına açıkça sordu: Artık bana güvenilmiyor mu? Bu sözlerle herkes karşı çıktı – Sonny bunları nereden çıkarıyordu? Aklını neye takmıştı? Neler geçiyordu kafasından?

Oysa kafasından neler geçirdiğini, yaşamında neler geçtiğini, onu amaçtan, onsuz yapamadıkları dönemdeki önemli sayılan tek amaçtan saptıracak neler olduğunu düşünmüyorlar mıydı –o zaman hiç düşünmemişler miydi–, aklının bir kadına takıldığını düşünmemişler miydi? Bir devrimcinin yaşamında ikinci bir tutkuya yer yoktu. Ama Sonny, Hannah uğruna davalarını bir an bile ihmal etmemişti! Hannah da davanın içindeydi, davayla bütünleşmiş, Sonny’nin erkekliğini, cinsel gücünü davayla birleştirmişti. Onun yüreğinin çarpmasını sağlamıştı. Sonny (kendi kişiliğinde) Hannah’ın böyle yadsınmasından, kendisine yapılan bu haksızlıktan büyük acı duydu.

Ve sonra yine – duyduğu acı içinde, Sonny/Aila beraberliğinin yokluğu içinde duyguları altüst oldu; eğer yasalar hâlâ Hannah'ı ondan esirgiyor olsaydı, beyaz ırkın “saflığını” korumak için çıkarılmış o iğrenç Nazi yasası hâlâ yürürlükte olsaydı, kendini hiç tehlikeye atmayacağını düşünmeye başladı. Hannah için tehlikeye atılmazdı. Bunu yapamazdı. Çünkü Hannah'a ihtiyaç duymak, o beyaz kadın uğruna hapse girmek onun tek özgürlüğünü, ırkına tanınmış tek özgürlüğü, mücadele uğruna gerekirse defalarca hapse girmek özgürlüğünü tehlikeye atmak olurdu. Yalnızca mücadele uğruna. Başka hiçbir şey için hapse girmeye değmezdi, başka hiçbir şey kabullenilmezdi. O iğrenç yasa, Sonny'yi kurtarmış olacaktı.

Arzunun vurgunundan ve tehlikesinden ırak.

Ve sonra, böylesine ters bir düşünceye saplanabildiği için kendinden ürktü Sonny. Ya yüzünden belli olursa, bunu aklından geçirmiş olmanın utancını ya biri sezecek olursa; ya sorgu polislerinden biri sezip de keyifle kahkaha atar ya da yoldaşlarından biri sezip şaşkınlıktan afallarsa ne yapardı?

Sonny elli ikisine girdi. Sessiz sedasız geçti o gün. Oğlu, doğum gününü anımsamadı, ama birkaç gün sonra bir kart geldi. Kartın üstüne, başında Miki kulaklı şapka olan, güleç bir çocuğun fotoğrafı yapıştırılmıştı. Sevgi dolu dilekler (bu kartın üzerine basılmıştı) ve sonra el yazısıyla öpücükler, dudak resimleri, imzalar Bebek, Aila, Sonny'nin hiç karşılaşmadığı damat.

Kıyıyı azar azar yiyen, kopardığı parçaları zaman okyanusuna taşıyan bir dalga. Tek tek kopup giderler, sevgililer, yanından ayrılmayan çocuklar, yaşamın onlarsız düşünülemediği günlerin anısı. Elli iki. Ve o kırk küsur yıllık yaşamında yıpranmışlığın etkilerini duymadan, canlılığını ve erkekliğini olanca gücüyle sürdürürken, bu kopmalar, bu azar azar tükenmeler gerçekleşiyordu... Dişetleri (diş hekimi bunun uzun vadeli bir süreç olduğunda ısrarlıydı) daha şimdiden çekilmeye başlamıştı, prostatı büyüyordu (Dr. Jasood belki de ameliyat gerekeceğini

söylemişti). Sonny istediği kadar kendini toprağa yakın ve savaşa coşkulu hissetsin, yaşı geçiyor ve içten içe onu yıpratmayı sürdürüyordu.

Ama bir zamanlar politik ideali olan şey, hiç beklenmedik, hiç istenmedik koşullarda günlük yaşamında gerçekleşmişti. Canı çekilmiş bir evde oğluyla yaşamak, üstesinden gelemedikleri bir suskunluk içindeki iki erkek – Sonny’yi her türlü zorunluluktan, her türlü sorumluluktan, her türlü uğraştan koparmış, bütün gücünü yalnızca mücadeleye hasredebileceği bir konuma getirmişti. Ve her türlü hırstan, belki de bir zamanlar öğretmenlikten devrimciliğe geçiş aşamasına gölge düşürmüş olabilecek, kitlelerin “Sonny”si olma hevesinden kurtulmuş olarak, gece gündüz demeden, kendisine ne zaman gerek duyulursa, dava adına çalışmaya devam ediyordu. Aileleri sürgünler, kod adları, yeraltı çalışmalarıyla parçalanmış, gerçek yuvayı ve aile bağlarını ancak kendilerinden sonra gelecek kuşaklar için düşünebilen pek çok kişi gibi bir yaşam sürüyordu Sonny.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu’ndan mektup gelmiyordu artık. Arada bir çalan telefon, adını vermediği uzak ülkelerden arayan Aila’nın sesini aldatici bir yakınlığa taşıyordu. Sonny birkaç dakika sonra, ahizeyi Aila’nın konuşmayı beklediği kişiye veriyor ve telefon elinde olmadığı halde, Aila’nın oğluyla konuşabilmek heyecanı ile yükselen sesini rahatça duyabiliyordu.

Her şey unutulup bittikten sonra, Sonny düşünde onu gördü: Hannah’ı. Nakış gibi inceden inceye işlenmiş, kısacık, pırl pırl bir düş. Hannah, Sonny’nin uyku karanlığında, banyodan çıkarken hep yaptığı gibi etrafa su damlacıkları saçarak önce bir ayağını, sonra öteki ayağını kedi patisi gibi silkeleyiverdi.

Gördüğü düş, Sonny’yi uyandırdı. Bir daha da uyuyamadı. Kapalı gözkapaklarının ardında, kopuk bir film şeridi gibi meşalelerin aydınlığında yüzleri beyaz paçavralara sarılmış adamlar, gamalı haç işlenmiş bayraklar taşıyan athılar geçiyordu. Uçları kıvrılmış, deforme edilmiş haç,

yine aynı amaca hizmet ediyordu. Beyaz ekstremistler, fanatik ırkçılar. o bayrağın altında toplanıyor, beyaz mahallelerine taşınmış siyahlar o bayrağın altında tehdit ve zulmü yaşıyorlardı. Bir de korkuyu, en çok korkuyu.

Sessizlikte duyulan elektronik bir cırcırböceği: Sonny, Will'in bilgisayarından çıkış alırken gelen cızırtıyı duyuyordu. Her ne kadar işletmecilik, Sonny'nin oğlu için düşüneceği ekonomi dalı değilse de, oğlan en azından yeterince çalışkan olmuştu. Will, kendi bulduğu yarım günlük işlerden kazandığı parayla aldığı bilgisayarı eve getirdikten sonra, geceleri geç saate kadar çalışıyordu. Kalkıp oğlanın yanına gitmek, uykum kaçtı, gel konuşalım demek olanaksızdı. Yine de aralarındaki sessizlik, gündüzün sessizliğine benzemiyordu: Will oradaydı, hâlâ beraberdiler.

Karısını ve kızını ziyaret etmek gibi duygusal bir amaçla pasaport isteyen Sonny'nin isteği geri çevrilirken, başkaları düpedüz siyasal amaçlarla dış ülkelere gidip geliyorlardı. Beyaz sanayiciler, din adamları, öğretim üyeleri, liberaller ve avukatlar: Bunlar, kendilerine gösterilen resmi güveni, deneme kabilinden zorluyorlarsa da, yasalara uygun mesleki ve toplumsal çevrelerin insanlarıydılar yine de. Çoğunun, ülkedeki özgürlük hareketiyle hiç bağlantısı olmamış, çoğu böyle bir bağlantıya girmeye çalışmamıştı. Egemen sınıfın, bir başka renkteki derinin ve dilin altında kendi sofundan bir şeyler arama içgüdüğü, onları bu arayışı kendi ülkelerinde yapmak yerine sürgündeki liderlerle görülmek için dış ülkelere yöneltiyordu. Çünkü korktukları gelecek, ülkenin dışında şimdiden yaşanıyordu. Bu gelecek, henüz ülkeye ulaşmadan, şimdiden önlem alırlarsa, misillemenin birtakım sonuçlarından belki kurtulabilirlerdi.

Kimileri bu gezilerden yürekleri rahatlamış olarak dönüyordu. Sürgündeki liderler, Castro üniformaları değil, takım elbiseler giyiyor, şarap içerek sohbet edebiliyorlardı. Bunlar gerçek devrimciler olabilir miydi? Bunca yıldır onlara silah veren Ruslar bile, Pretoria'da ziyafet sofrasına oturmayı kabul ediyordu artık – ne kadar çetin, ne kadar çözümsüz olsa da; göz yaşartıcı bombalarla karartılmış, tüfek yaralarıyla pekiştirilmiş, mayın ve bomba patlamalarıyla, ömür boyu hapis cezalarıyla, geceler boyu süren sorgulamalarla, binlerce kişiyi yurdundan yuvasından koparan kamyon gümbürtüleriyle çığrından çıkarılmış olsa da, sonuçta hiçbir pazarlık, bir iş yemeği sırasında çözümlenmeyecek kadar zor değildir.

Bu arada, ülkedeki siyah ve beyaz grevcilerle, göstericilerle, ağız laf yapan çıbanbaşlarıyla, varsın polis ve asker bir başka denenmiş yöntemle hesaplaşsın. Onlar beceremezse, hesap görmenin bir başka yolu daha var: Çıbanbaşlarının işini bitirenleri, suratlarını maskeler ardında gizleyerek öldürenleri, hareket halindeki otomobillerden ateş edenleri hiç yakalamazsın, yapılanlar faili meçhul kalır, olur biter.

Beyazların koşullarına uygun bir değişimi sağlamak için, belki de bazıları hükümet tarafından gizlice görevlendirilmiş olarak elçilik yapanlar ülke dışına gidip gelirken Sonny'nin arkadaşlarından bir kısmına da belirli yerlere gitmek ve kısa süre geçerli olmak koşuluyla yurtdışına çıkma belgesi veriliyordu. Pretoria'daki bazı pragmatistler bu tutumun, ülkeye karşı yaptırım uygulanması için ortalığı velveleye veren Amerikan Kongresi'ni yumuşatacağını hesaplamış olmalıydılar. Neden şu kişinin ülke dışına çıkmasına izin verildiğini, neden ötekine verilmediğini -İçişleri Bakanlığı'ndakilerin dışında- kimse anlayamıyor, bu kararların hangi mantıkla alındığı kestirilemiyordu. Bir-iki kişi, gözaltına alınıp sahverildikten hemen sonra dosdoğru Lusaka'ya ve Londra'ya gidebiliyor; öte yandan Sonny gibi birtakım kişilerin pasaport başvuruları boyuna geri çevriliyordu. Hoş, Sonny şimdilik bu sevdadan vazgeçmişti. Siyahların eğitim sorunlarıyla ilgili olarak üstlendiği sorumluluklar yüzünden, zaten bir yere gidemeyecek kadar işi başından aşkındı. Üstelik, uğraşması gereken daha pek çok tatsız olay vardı; bunların bir kısmı kendi yaşadığı yörede oluyordu. Bir yatak odasının penceresinden karşıdaki eve tuğlalar fırlatılıyor, bir başka evin verandasına boya atılıyordu. Duvar yazıları, salyangoz sümüğü gibi her yana sıvıyordu. Sonny'nin evinden bir sokak ötedeki bir eve siyah bir karı koca taşındı. Tam eşyalarını açıp yerleşmeye çalışırken, kadınlı erkekli bir grup beyaz evi bastı ve karı kocaya oradan defolup gitmelerini söylediler. İçlerinden biri evin erkeğine döndü: "Burası bölge grupları-

nın yönetimindeki bir beyazlar mahallesidir; sayımız sizi buradan defetmeye yetecek kadar çok. Burası herkesin yerleşimine açık bir yer olarak ilan edilmiş olsa da, bu yasa tanımıyoruz. Bizden söylemesi.” Adamın karısı polis çağıracağını söyledi; gelenler kahkaha ata ata çıkıp gittiler. Kahkahaları boşuna değildi; çünkü gelen polis, yeni taşınan çiftte, burayı yasalara aykırı olarak işgal ettiklerini, herhangi bir şikâyetle bulunmaya hakları olmadığını söyledi.

Bütün bu uğraşların arasında, liderlerden biri Sonny’yi bir odaya çekti ve Lusaka’da toplantıya gidecek ufak bir gruba kendisini de aldıklarını haber verdi. Altı yoldaş için gerekli seyahat belgesi alınmıştı. Arkadaşı hiçbir şey söylemediği halde, Sonny, ülke dışındaki lider kadronun kendisini de aralarında görmek istediğini anladı: Bu, onun hakkındaki tüm kuşku, hatta kendi kendisinden duyduğu kuşkuyu bile silip atacak bir güven belirtisiydi.

Sorunları, aile ziyareti uğruna bırakıp gitmekle harekete bağlı bir eylem adına gitmek arasında fark vardı. Dışlanmış, bırakılmış biri gibi uçaktan inmekle, Aila’nın, Bebek’in karşısına ancak bir koca ve baba olarak çıkmakla, Başkan Kaunda’nın başkanlık konutunda, en üst düzey liderlerle buluşmak üzere gelen resmî görevli bir grubun üyesi olmak arasında çok fark vardı. Sonny bavul almak için açtığı dolapta, beklenmedik bir anda tutuklanırsa diye Aila’nın hazırda tuttuğu valizi buldu. Bu gezi için uygun bir şey yoktu dolapta. Sonny, Aila’nın perdelik kumaşı aldığı Oriental Plaza’ya gitti, yoldaşlarından biri olan mağaza sahibinin önerisiyle, omuzdan askısı, dış cepeleri ve şifreli kilidi olan fermuarlı bir çanta aldı kendine.

Sonny geziden döndüğünde, Will onu karşılamak için havaalanında bekliyordu. Will! Dış Hatlar Geliş terminallerinde itişe kakışa bekleyen, nineler ve sevgililerle kucaklaşıp öpüşen, bebeklere bakıp sevecen çığlıklar atan, el arabalarını sürerek aval aval bakınırken başka yolcuların yolunu tıkayan kalabalığın en önünde duruyordu Will! Sonny, ülkeye dönen bütün yolcuların suratından eksik

olmayan o gururlu, saçma, keyifli sırtışın kendi yüzüne de yayıldığını duydu; babasının bugün bu saatte geleceğini biri Will'e haber vermiş olmalıydı. Will gelmişti!

Kucaklaşacaklarmış gibi karşı karşıya durdular. Sonny bir şeyler geveliyor, boştaki eliyle göğüs cebindeki fotoğrafları yokluyordu. Sürgündeki liderlerle yaptığı toplantıdan, tabii ki orada söz açamazdı; ancak aile ile ilgili konulara değinebilirdi. "Hepsi çok iyi, resimleri göreceksin. Yeğenin nasıl şarkı söylediğini bir duysan, konuşmaya başlamadan şarkıya başlamış kerata! Bebek, senin de mutlak gitmeni istiyor, ondan upuzun bir mektup getirdim sana."

Will, çantayı omzuna taktı, öne geçerek park yerine yürüdü. "Ya Aila?"

Sonny, sözünün kesilmesine alınır gibi oldu. "Onu sonra anlatırım. İsveç'te. Bir gün arayla kaçırdım onu. Sadece bir gün arayla..." Sonny, arkaya oturdu. "Hadî artık eve gidelim oğlum!"

Oğlu, anahtarı taktı, sonra arkaya döndü, gözlerini birbirlerinden kaçıramayacakları bir biçimde başını babasına çevirdi. "Dün yaptılar. Evi yaktılar."

Cumartesileri bir sinemada çalışıyor, girişte biletleri kontrol ediyordum. Öğle matinesi başladıktan sonra eve döndüm. Sokak, öteki günlere oranla cumartesileri daha hareketlidir; herkes hafta sonu tatilindedir, çocukların okulu yoktur. Orada oturan Afrikaanerler ve bizimkiler ya bahçe sularlar ya arabalarını yıkarlar; çocuklar kaykaylarıyla oynar, bisiklete binerler; Afrikaanerlerin konukları verandalarla bira içerler, bizimkilerin teyzeleri, yeğenleri, damat adayları evlerin içinde ağırlanır.

Babamla benim yattığımız eve pek gelen giden olmaz. Artık merdivenlere oturup kıkırdayarak kola içen Bebek ve arkadaşları yok. Bir zamanlar güzelim yemeklerin piştiği mutfak, şimdi hamamböceklerine kaldı. Sulayan olmadı halde, güller nasılsa kendilerini kurtardılar. Ev ço-

ğu zaman kapalı, terk edilmiş gibi görünüyor. Ama bugün çitle veranda arasındaki minicik yer tıklım tıkıştı, motosikletler ve arabalarla gelen erkekler, onların yanına koşan kadınlar, kaykaylarının burnunu merakla bu yöne çeviren çocuklar bütün sokağı doldurdukça kalabalık daha da sıklaşıyordu. Ben yalnızca, başların üzerinde yükselen ellerin tuttuğu sopalara takılı kartonların arkasını görebiliyordum. Biri Afrikaaner dilinde atıp tutuyordu, ama elinde megafon yoktu. Kalabalığın onu onaylayan kıpırtısından, aykırı bir zevkin ürkütücü mırıltısından, bacaklar arasında oynayan çocukların çığlıklarıyla bölünen şimdiye kadar hiç duymadığım bu insan sesinden kötü bir anlam çıkarmadım. Hepsi de beyazdı. Aralarında bizim beyaz komşularımız da var mıydı, yok muydu bilemiyorum; çünkü yüzlerindeki ifade hepsinin suratını aynı şekilde çarpıtmış, hepsini birbirine benzetmişti. Kalabalığın çevresinde bizimkilerden bazılarının da olduğunu hayal meyal anımsıyorum. Bir itiş kakış oldu, biri yumruk yedi: Bizimkilerden bir kısmı da, sundurmalarının altına sığınmış, ben geçerken kıpırdamadan bakıyorlardı. Yürüdüm, kalabalığın içine daldım, yol açmak için omuzlarımı bir o yana bir bu yana çevirerek *izninizle, izninizle, yol verin geçeyim* diyerek –söylediklerimi duyuyordum– yürümeye başladım. Hâlâ annemin bizi yetiştirdiği gibi, terbiyeli delikanlı gibi davranmak aptallığını sürdürüyordum. Pankartlar bana doğru hafif hafif sallanıyordu. BURASI BEYAZLARIN MAHALLESİ KENDİ YERİNİZE DEFOLUN KOMÜNİSTLER + SİYAHLAR = UYGARLIĞIMIZIN SONU. GÜNEY AFRİKA BEYAZLARIN OLACAK DEFOLUN. Sözümona babamı gösteren acemice bir resim çizilmişti: iri, siyah gözler, kıvrık burun delikleri. Resmin üstü kalın, kırmızı çizgilerle karalanmıştı. Zar zor sokak kapısına vardım, ellerimi açtım, parmaklarım gerili, avuçlarım onlara dönük durdum; naraların, haykırıışların tuğla ve taş gibi üstüme fırlatıldığı o suratlara doğru uzattım ellerimi, babamın bizi insanca yaşayalım diye getirdiği bu evden onları uzaklaştırmaya çalıştım. Az önce konuşan adam yerinde sığıyor-

du. Koşu ayakkabılarının üstüne düşmüş yeşil çorapları, kolsuz tişörtünden görünen iri omuzlarında ve adaleli, kıpkırmızı kollarında çürük rengi dövmeleeri, sarı sakalları, terin ve öfke yaşlarının parlattığı ablak, kıpkırmızı, şiş suratlı vardı. – Bilmem. *Wat maak jy hier? Wat maak jy hier?* Hepsi birden, bir ağızdan bana haykırıyorlardı.

Orada ne işim vardı?

Evet, burada ne işim vardı?

Yine de haykırdım: *Burası benim babamın evi.* Ve onlar bana ne yapacaklarına karar vermeden ben yeniden aralarına daldım, kendime yol açarak sıyrıldım. Sonunda polisler geldi (ileride bir polis arabasının üstünde telsiz anteni kuyruğunu sallıyordu). Evi aramaya, babamı tutuklamaya, annemi götürmeye geldiklerinde kapıyı açtığım insanlardan biri, beni çekip kurtardı. Kalabalığı dağıttılar, ama ne kimseyi tutukladılar ne de pankartlara el koydular. Ve o cumartesi gecesi, ben yeni sevgilimin yatağında uyurken, o kalabalıktan biri geri döndü, yangın bombası atıp evi yaktı, yerle bir etti.

Evin yok oluşuna sevindim.

Duman kokusu.

Babamla beraber eve bakmaya gittiğimizde, ev, üzerinden hâlâ duman tüten kararmış tuğlalar ve keresteler yığınınan ibaretti. Yangını seyre gelmiş birkaç siyah, bizi görünce, cenazeye gösterilen saygı içinde geri çekildiler. Evin eski beyaz sahibinden miras kalan –kırılıp ezilmiş– alçı pelikanın üzerinde, bir çocuk kendini dengeleyip ayakta durmaya çalışıyordu. İtfaiyecilerin arkasından, sözümona resmî soruşturma yapılıncaya kadar çevreyi kollamak için gönderilen siyah polisler, duvar namına ne kalmışsa, onun içine girmemizi engellemek istediler, ama babam burasının kendi evi olduğunu söyleyince, görevlerini yapıp yapmamakta kararsız kaldılar.

Babamın peşinden, buz parçaları gibi saçılmış kırık camların, ıslak tahta parçalarının arasından yürüdüm, eriyip bükülmüş metallerin üzerinden atladım, sol tarafta sağlam kalmış tek sütundan aşağı sarkan kurşun kaplı çatı direğinin altından babamla birlikte eğilerek geçtim. Babam, sağ kaldığıma sevinerek, ölüme karşı canımı sahiplenerek, bir daha hiç unutmayayım diye, bak senin odan, dedi. Oysa neyin kime ait olduğunu, hatta neyin bir zamanlar kullanılmış olduğunu belirtecek bir şey kalmamıştı geriye. Bir zamanlar mutfak, oturma odası, yatak odaları olan şeyler, o evdeki yaşamımızı parçalayan düşman ellerin son akınıyla, ateş ve sudan oluşan son saldırıyla altüst edilmiş, birbirine girmişti. Babam, ayağıyla molozlara vuruyor, sanki çıkarılacak cesetler arıyormuş gibi ıslak kalıntılara daldırdığı parmaklarını kirletiyordu. Yüksek sesle ve hızlı hızlı soluyordu, belki öfkeden, belki de ağlayacak halde olduğundan ya da ikisi birden. *Hasta, hasta, hasta bunlar*, diye haykırıyordu bana. Duygularını paylaşmayan, yalnızca seyreden bana bağılıyordu. Dışarı çıktık, oraya gelmeyi göze alabilmiş siyahlar, hâlâ durmuş bakıyorlardı.

Onların bakışları babamı olduğu yerde durdurdu. Kendi korkuları da onları oldukları yerde tutuyordu. Ne olduğunu fark ettim - babamın, yıkıntının içinden bir şey çıkarıp getirmesini bekliyorlardı. Kendilerine verecek bir şey. Babam, ise bulanmış ellerini açıp gösterdi, elini yorgun bir halde alnına götürdü ve farkına varmadan alnına is bulaştırdı. Sonra sırtı. Suratı, derinin her kıvrımına işlemiş acı ve güvenle, korku ve dirençle buruştu. İnsan suratının ancak akıl almaz bir iç zorlanmayla aktarabileceği bütün ifade çizgileri yerleşti yüzüne. Babamın onlara getirdiği, çok tuhaf bir şeydi.

Tabii sonra eski söylevciliği aşka geldi. Bizi yakıp yok edemezler, dedi, biz o kuşa benzeriz, hani küllerinden yeniden doğan Anka kuşuna. Hapishaneler bizi yerimizden koparamayacak. Yangın bombaları bizi ortadan kaldırmayacak. Bu sokak - bütün bu ülke bizim, burada biz yaşa-

yacağız. Yangın beni durdurmayacak. Sizleri de durdurmayacak.

Kâğıt kırpıntısına benzer bir şeyler uçuşuyordu çevremizde - şilteler mi, giysiler mi, yoksa onun kitapları mı?

Duman kokusu, bu o kadının kokusuydu.

O eve ilk kez babamın getirdiğı belanın, yıkıntının, yakılıp yok olmanın kokusu.

Bizimki eski bir öykü. Babamın ve benim öykümüz. Aşk, aşk/nefret, deneyimlerin en yaygın ve evrensel olanı. Ama hiçbir ötekinin aynı değil, her biri yaşamın parmak izi. Edebiyatı oluşturan ve onu biyolojik anlamda yaratılışın kendisiyle birleştiren şey, işte bu mucize.

Bütün öykülerde olduğu gibi, bizim öykümüzde de, kendim tanık olmadığım bölümleri uydurdum. Bakıyorum, kimi yerde bazı olayları, oldukları sırada bilemeyeceğim, anlatamayacağım sözcüklerle, tanımlarla anlatmışım: Bir şeyi sonradan kavramanın getirdiği rahatlıkla anlatmışım. Kimi yerde, başkalarına ait olması gereken sözcüklerin arasından kendi sesimi, kendi görüşlerimi, kendi kanaatlerimi duyuyorum. Gelecek sefere, bunu daha iyi kollamalıyım. Kimi yerde belleğin gizli bir tuzak kapağını açıp beni sözünü ettiğim olayı yaşadığım günlerin içine düşürmüş, öyle ki o olayları şimdiki zaman kalıpları içinde ve o günkü anlatım tarzımda anlatmışım. Böylece, babamın öğretmediğini kendi kendime öğrendim, gramerin zamana egemen olmayı sağlayan bir sistem olduğunu kavradım; “yaptı”, “yapıyor”, “yapacak” diye yazmak, geçmiş, bugünü ve geleceği avucuna almaktır. Bir bütün olarak hepsini; artık yıpranıp yok olmayan, elden kaçmayan bir bütün.

Tümünü, hepsini.

Geçmiş gibi görünen ne varsa, hepsi içimde.

Benim tanık olmadığım boşluklarda başkalarının ne yaptığını, ne söylediğini, ne hissettiğini, onların aldatmacalarından, orada olmamanın çaresizliğinden ve onları yeterinden çok tanımanın verdiği acıdan çıkarıp yazdım.

Sonny ve kadınlarıyla ilgili bütün ayrıntılar? Onları kendi tanıdığım kadınlardan aldım. Biri, "Sonny artık eski Sonny değil," demişti bana: Yoldaşları onun bu halini Aila'nın gidişine yoruyorlardı. Ama ben gencim, kadınlarla yaşamak sırası benim artık. Politika yapmak sırası da bana geliyor. Beni politikanın dışında tuttular, politikada işlevim olması işlerine gelmiyordu; ama günün birinde babamın, annemin/Aila'nın, Bebek'in ve ötekilerin yaptıklarını; çöl yaşamının susuzluğa karşı mücadeleyle, kar ve buzlar arasındaki yaşamın dondurucu soğuğa karşı mücadeleyle biçimlenmesi gibi, özgürlük mücadelesiyle belirlenen bir yaşamı sürmenin gerçekte ne demek olduğunu kâğıda döken ben olacağım. Gerçek mücadele budur, TV cıngılı gibi ikide bir yinelenen sloganlar değildir.

Babam yeniden tutuklandı. Bu günlerde hava ağarmadan uyanıyorum ve babamın hapiste olduğu aklıma geliyor. Sanki yanan evde, benimkine bitişik odada soluk alıyormuş gibi. Bunu ona gönderdim, ama eline verirler mi bilmiyorum. Shakespeare değil: ama olsun...

*Sabahın dördü
Bir kuş türküsünü biliyor sabaha çarparak
Hapishane battaniyesinin dikenleri dudakları dalıyor
Kuş ta dışarılarda
Çok eskiden bulduğumuz bir kuş ölüsünü
Yeniden kuş yapabilmek için minik iskeletine tel ge-
çirmiştik*

*Kuş
Gel, seni avuçlarımda tutacağım
Parlak tüylerini okşayacağım
Parmaklarının parmaklıklarını açıp
Seni salıvereceğim
Git!
Demir parmaklıkların arasından
Uç!
Gel sevgilim, yoldaşım, arkadaşım, çocuğum, kuşum
Gel*

*Kırıntılarla aklını çelegeğim senin, bak
Gagasında zeytin dalıyla
Güvercin
Parmaklıklardan içeri hızla süzülüyor ve boynunu
kırıyor
Çarpıp taş duvarlara.*

Onun -babamın- yaptıkları, beni bir yazar yaptı. Bunun için ona teşekkür mü borçluyum? Neden başka bir şey olamadım?

Ben bir yazarım ve bu benim ilk kitabım - hiçbir zaman yayımlayamayacağım ilk kitabım.

1991 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

NADINE GORDIMER

OĞLUMUN ÖYKÜSÜ

ROMAN

Oğlumun Öyküsü, Nobel ödülü sahibi **Nadine Gordimer**'in yazarlık tarihçesindeki önemli bir dönüm noktasıdır. Önceki kitaplarında Gordimer ırk ayrımının şiddetle yaşandığı, ırkçılığa karşı insanüstü bir direncin sürdürüldüğü Güney Afrika'daki beyazların yaşam tarzını, kara derililere yaptıkları zulmü beyazların ağzından yazmıştı. *Oğlumun Öyküsü*'ndeysen hem beyazlarla siyahları ayıran somut sınırı aşarak siyahların yaşam koşullarını irdeliyor, hem de romanı siyahların ağzından, onların bakış açısıyla aktarıyor.

Romanın kahramanı Oğulcuk (Sonny) kara derili, kültürlü, kendi halinde bir öğretmendir. Irkçı Apartheid yönetiminin kitlesel kıyımlara başlamasıyla direnişçilere katılır ve hareketin liderlerinden biri olur. Tutuklanır, hapse girer. Hapisteyken davasıyla ilgilenen uluslararası bir insan hakları kuruluşunun temsilcisi beyaz kadınla yaşadığı tutkulu aşk, bu kitaba aynı zamanda unutulmaz bir aşk romanı niteliği kazandırıyor.

ISBN 978-975-07-1132-9

9 789750 711329

<http://www.canyayinlari.com>

KAPAK RESMİ: ELENA RAY